

SAMSUN VALİLİĞİ

**AİLE EKSENLİ ŞİDDETEN SOSYAL
TRAVMALARA**

Yayın Sorumlusu: Adem SOLAK

Akademik Editörler

Mehmet GÜR – Mehmet Şamil GÜNEŞ – Ömer BİLEN

2018

SAMSUN VALİLİĞİ BİLİM-KÜLTÜR HİZMETİ

Yayın Adı : *Aile Eksenli Şiddetten Sosyal Travmalara*
Yayın Sorumlusu : *Adem SOLAK*
Akademik Editör : *Mehmet GÜR, Mehmet Şamil GÜNEŞ ve Ömer BİLEN*
Yayın Tarihi : *Aralık 2018*
Sayfa Sayısı : *398*
Ebat : *15.2 x22.9 cm.*
ISBN : *978-975-2489-11-0*
Yayınevi : *HEGEM Yayınları-Ankara*
Yayın Dili : *Türkçe*

Bu eser, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı katkılarıyla oluşturulmuştur.

Önsöz

Şiddet, bütün zamanlarda insanlık için en büyük endişe ve korku kaynağı olmuştur. Bugün de değişen bir şey yok. Mala kast, cana kast ırza kast olaylarıyla her gün medya haber olarak dolup taşıyor ve içimiz kararıyor. Şiddet, insanca yaşama hakkına kasti bir saldırdır. Şiddet arkasında çok sayıda etmen olabildiği için anlaşılması, izahı zor ve karmaşık bir olgudur. Şiddeti doğru anlamanın, anlatmanın zorlukları, onunla etkin mücadele modelleri geliştirmemizi de zorlaştırmaktadır.

Şiddet davranışları bir anda ortaya çıkmaz. Yaşanan her olayın mutlaka bir arka planı vardır. Yaralamak, öldürmek, uyuşturucuya, intihara yönelmek kolay şeyler değildir. Hangi türü olursa olsun insanların şiddete yönelmesi bir süreç işidir. Daha doğrusu her şey çocuklukla başlar. Şiddet kültürü içinde yetişen bir çocuğun bir gün kendisi de şiddet batağına düşmeye adaydır. Şiddetin her türü ile başımızın belada olduğunu bilmek zorundayız. İnsanlık sorunlarını görmezlikten gelerek, yok sayarak çözemeyiz. Aksine gerçekleri saklamak, kötülüklerle mücadeleyi engeller, zaaf yaratır ve yeni hayatların heba olmasının önünü açar; buna hiçbirimizin hakkı yoktur.

Terör, şiddetin çok vahşi bir şeklidir ve yaşandığı toplumlarda ciddi sosyal travmalara yol açar. İhtilaller siyasi bir şiddet şeklidir ve yaşandığında uzun yıllara yayılabilecek sosyal travmalara yol açar. Zorunlu göçler bir şiddettir; hem göç edenler ve hem de göç edilen yerdekiler için sosyal travmalara yol açar. Uyuşturucuya, intihara yönelişlerdeki artışlar sosyal travmalara yol açar. Çocukların, gençlerin ve dahası tüm kesimlerin maruz kaldığı sanal alem şiddeti sosyal travmalar yaratır. Cinsiyet ayrımcılığı, etnik ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme birer şiddettir ve gruplarda sosyal travmalara yol açar. Şiddetin her türlü insanlık ayıbıdır; insan hukukunun çiğnenmesidir. O zaman bireyler olarak, gruplar olarak, kurumlar olarak ve devlet olarak şiddetle, suçla mücadele adına ne yapmalıyız? Bu soru bütün zamanların en önemli sorusudur ve bu önemli soruya cevap bulmak üzere ülkemizin her yanından bilim insanları şehrimizde üç gün boyunca bilgi birikimlerini bizimle paylaşmak üzere gelmişlerdir.

Bu kitap serisi ile Türkiye'de ŞİDDETLE SİVİL MÜCADELE SEFERBERLİĞİ başlatalım istiyoruz. Çocuklarımız risk altında, canlarımız risk altında, mallarımız risk altında. Artık ateş düştüğü yeri değil her yeri yakar hale gelmeye başladı. Bu bilimsel çalışmalar şiddetle mücadele yolunda büyük bir adım olacaktır; gayretimiz hayırlı olsun. "Şiddetle Sivil Mücadele Seferberliği" ilanımız hayırlı olsun. Buradan şiddetle mücadele politikasından çıkacak sonuçlarla Samsun'dan Türkiye'ye, ama dahası tüm insanlığa yeni modeller önerilecektir. O anlamda bu çalışmayı önemsiyoruz ve herkesçe önemsenmesini istiyoruz.

Bu bilimsel yayınların Samsun ilinde yapılmasını sağlayan Şiddetle Mücadele Vakfına, organizasyonda fiilen yer alan Samsun Büyükşehir Belediyesi Başkanlığına, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliğine ve Türkiye'nin çok farklı illerinden ve başka ülkelerden buraya gelen bilim insanlarına çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın ilimiz ülkemiz ve insanlık için hayırlara vesile olmasını diliyorum; hepinizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

11. 11. 2018
Osman KAYMAK
Samsun Valisi

İçindekiler

Bölüm Adı ve Yazarlar	S.No
Giriş	vi
“Helal ve Haram” Değerlerinin Öğretilmesinin Şiddet ve Sosyal Travmalarla Mücadeleye Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme (<i>Ahmet İnanır</i>)	1
Kur’an’ın Şiddete-Zulme Bakışı (<i>Ahmet Özdemir</i>)	13
Tokat İlinde Aile İçi Şiddete Uğrayan Kadınların Yaşantıları: Betimsel Bir Analiz (<i>Avni Öner ve Nursel Topkaya</i>)	31
İnternet Haberlerinde Kadın Cinayetleri (<i>Ahmet Kara, Aynur Arslan ve Diğerleri</i>)	43
Okul Öncesi Dönem Çocukların Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeylerinin Çeşitli Ailesel Özellikler Açısından İncelenmesi (<i>Ayşe Nur Özdemir, Gülümser Gültekin Akduman ve Ayşenur Gündüz</i>)	54
Trabzon İli'nde Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar Kapsamında Açılan Davalarda Verilen Kararların Yıllar İtibariyle Analizi (2002-2016) (<i>Ayşen Gönül Ekşioğlu, Halil İbrahim Zeybek ve Hasan Dinçer</i>)	70
Kadına Şiddet (<i>E. Neşe Yeniçeri, Betül Battaloğlu İnanç ve Oğuzer Usta</i>)	91
Kadına Yönelik Aile İçi Psikolojik Şiddet ve Toplumsal Hukuki Kodları (<i>Çağrı Kan</i>)	94
Aile İçi Şiddet: Sebepleri ve Korunma Yolları (<i>Emine Ögük</i>)	114
Kur’an’a Göre İnsani Şiddete Sevk Eden Zaaflar (<i>Enver Bayram</i>)	135
Şiddet Nedeniyle Boşanma (<i>Evrım Kerman</i>)	148
Flört Şiddetine Yönelik Tutum, Toplumsal Cinsiyet ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (<i>Gözde Funda Şimşek ve Ayşenur Büyükgöze Kavas</i>)	158

Sessiz ığlıklar: Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma (<i>Gölsüm çalışır ve Aleyna Makbule Ünal</i>)	173
Bedelli Özgürlük:Kadınlarda Boşanma ve Sonrasında Yaşanan Travma (<i>Gölsüm çalışır ve Aleyna Makbule Ünal</i>)	196
Annelerin Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları: Nitel ve Nicel Değerlendirme (<i>Göllumser Gültekin Akduman, Yasemin Aydoğan ve Hatice Özaslan</i>)	217
Çocuklarda Davranış Eğilimleri ve Şiddetin Kökenleri (<i>Hakan Uşaklı ve Kübra Ekici</i>)	233
Sosyal Etki ve Şiddet Davranışı (<i>İsmail Akyüz ve İhsan Kutlu</i>)	243
Sosyal Travma Sonrası Ailenin Güçlendirilmesinde “Learn Modeli” (<i>Müge Seval</i>)	252
Madde Bağımlılığında Aile Dinamiklerinin Etkileri (<i>Müge Seval ve Seval Cıbrı</i>)	268
Kadın Gözüyle Şiddet (<i>Öznur Kurt ve İbrahim Gül</i>)	288
Kadın Cinayetleri ve Kadın Yaralanmalarının Sosyal Travmatik Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Analiz (<i>Şebnem Özkan</i>)	306
Üniversite Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler (<i>Tuğba ınarlı, Sevil Masat, Asuman Şener, Tuğba Kavalalı Erdoğan ve Zeliha Koç</i>)	323
İlişkilere İlişkin Bilişsel arpıtmalar ve Yetişkin Bağlanma Stilllerinin Flört Şiddeti İle İlişkisinin İncelenmesi (<i>Tuğçe Güney ve Ayşenur Büyükgöze</i>)	333
Kadına Yönelik Şiddetin Diğer Bir Boyutu: Flört Şiddeti (Toplumsal Cinsiyet Bağlamında) (<i>Veda Bilican Gökkaya</i>)	369
Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Travmatik Etkisi: Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma ve Şiddet (<i>Anonim</i>)	386

Giriş

Aile içi şiddet günlük yaşantının her aşamasında yaş, sosyoekonomik statü, eğitim düzeyine bakılmaksızın karşılaşılabileceğimiz bir sosyal problemdir. Aile gibi toplum içinde mikro düzeyde değerlendirebileceğimiz bir küçük insan grubunda gerçekleşen aile içi şiddet toplumsal şiddet üzerinde en büyük etkiye sahip en önemli faktördür. Aile içinde yaşanan şiddet oradan sokağa, okula, iş hayatına akseder.

Aile içi şiddete sebep olan faktörlerin literatürde sıklıkla biyolojik sebepler (erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni vb akıl hastalıkları vs.), psikolojik sebepler (iletişimsizlik, duygusal sorunlar vs.) ve sosyal sebepler (şiddet ortamında bulunma, yoksulluk vs.) olarak gruplanmaktadır.

Aile içinde şahit olunan şiddet özellikle ileriki dönemlerde çocukların da aile içi şiddet faili olmaları üzerinde önemli ölçüde etki yapmaktadır. Yani aile içi şiddet deneyimi sonucunda sadece aile dışında şiddet olayları değil yeni aile içi şiddet olayları da doğmaktadır. Aile içi şiddet bir sarmal halinde kendi kendisini besleyen bir canavar olarak değerlendirilebilir.

Aile içi şiddete maruz kalan ya da şahit olan bireyler üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik hasarlar söz konusu olur. Aile içi şiddet mağdur ve/veya tanıklarının karşılaştıkları önemli sorunlar arasında tıbbi nedeni olmayan ağrılar, saldırganlık, yalnızlık hissi, konsantrasyon bozukluğu gibi problemler yer alır.

Günümüzde özellikle medya ve sosyal medya aracılığıyla yaşanan aile içi şiddet olayları ile ilgili haberler sürekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşılaştığımız haberlerdeki aile içi şiddetin mağdurları arasında başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere ailenin diğer bireyleri yer almaktadır. Aile içi şiddete karşı

oluşan toplumsal hassasiyet aile içi şiddetin önlenmesine dönük olarak gerek kamu gerekse de sivil toplum örgütlerinin harekete geçmesine sebep olmaktadır.

HEGEM Şiddetle Mücadeler Vakfı'da Türkiye'de şiddetin önlenmesine dönük olarak gerçekleştirdiği çalışmalarda ve Samsun'da düzenlenen Şiddet ve Sosyal Travmalar Kongresi'nde aile içi şiddet konusuna özel önem vermektedir. Bu bağlamda aile içi şiddet konusunda seçilmiş bildirilerden oluşturulan bu kitap hazırlanmıştır. Literatüre önemli katkı sağlayacak olan bu kitapta aile içi şiddet derinlemesine farklı açılardan ele alınmaktadır.

“Helal ve Haram” Değerlerinin Öğretilmesinin Şiddet ve Sosyal Travmalarla Mücadeleye Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Ahmet İNANIR Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Giriş

İnsan, beden ve ruh olmak üzere iki yönlü bir varlıktır. Beden sağlığı ne kadar hayati ise ruh sağlığı da bir o kadar önemlidir. Hiç şüphesiz sağlıklı bir vücut için yeme ve içme ihtiyacı ortadadır. Ruh sağlığı için ise kabullenmek, affetmek, hoş görmek, şükretmek, dua ederek ruhu dinlendirmek, yetinmeyi bilmek, dostluk ve aile bağlarını güçlendirmek gibi değerler kişinin stres ve huzur bozucu ruhi duygulardan uzaklaşarak iyiye, güzele, huzura ulaşması için son derece gereklidir. Sahih din anlayışı insana bu hasletleri bir program içinde sunan esaslar içerir. Zira din mü'minlerden yekdiğerine karşı kin beslememeyi, nizaa düşmemeyi, kısaca birliği ve kardeşliği ister. Özellikle İslam, insanları içten kuşatan, kucaklayan iyi ve faydalı şeyler yapmaya yönlendiren mukaddes duygu ve alışkanlıklar kazandıran esaslara sahiptir. Şu bir gerçek ki inananlar, sahip oldukları değerleri davranışa dönüştürdükleri nispette ruhi dinginliğe yani takvaya ulaşır. Dinin hayattan çıkarılması beraberinde devlet ve toplumun çöküşü anlamına gelir. Atalarımız “Din yıkılmazsa düşman yıkılmaz” diyerek dinin toplum güvenliği için nasıl bir işlev gördüğünü ifade etmektedir. Değerlerini kaybetmiş ya da değerler karmaşası içinde olan kimselerden ise “Dünyada bir iki dinliden, birde iki donludan korkmalı” ifadesiyle şerrinden kaçınılması gereken kimseler olarak nitelendirmektedir.

İslam'ın temel değerlerinin başında inanç sahiplerinin kişilik ve karakterini şekillendiren helâl ve haram değerleri gelir. Zira helal ve haram dinin temel gayelerini ve onların çevrelediği esas maslahatları içerir (Koca,1997;s.43-44, Demirci, 2016;s.284). Helâl-haram bilinci ise kişiye her türlü şiddet ve travmalarla başedilme imkânı sağlar. Ancak söz konusu bilinç düzeyi kişinin iman derecesiyle de yakından ilgilidir. Bu da kişinin sürekli

kendini geliştirmesini gerekli kılar. Klasik literatürde ilme’l-yakîn, ayne’l-yakîn ve hakka’l-yakîn aşamaları bu gelişimi ifade eder. Aslında amele dönüşmeyen inanç da kemal bakımından eksiktir. Atalarımız “İş, itikada bağlıdır” derler. Dolayısıyla insanların inançlarıyla davranışları arasında bir ilişki vardır. Mekke döneminde nâzil olan ayetlerin daha çok inanç bilinci oluşturmaya, Medine döneminde nâzil olanların ise daha çok davranışa yönelik muhtevası bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada inanç/amel ilişkisi dikkate alınarak İslam hukuk düşüncesinde özellikle sosyal hayatla ilgili helal ve haramların şiddeti önleme ve baş etme noktasında işlevselliği birkaç haram örneği üzerinden bir tebliğ çerçevesinde kısaca incelenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla önce kavramsal çerçeve belirlenecektir.

“Helal” kavramı toplumsal hafızaya yerleşmiş neredeyse herkesin anlamını bildiği kavramlardan biridir. Türkçe’de “helal lokma, helal süt, helallik alma, helal olsun vb.” günlük dilde kullanılan deyimlerden bazısıdır. Haliyle helal kelimesi dini bir kavramdır. Nitekim Hz. Peygamber: “Helâl Allah’ın kitabında helâl kıldığı şeyler, haram da Allah’ın kitabında haram kıldığı şeylerdir. Hakkında hüküm belirtmediği hususlar ise sizin için affettiği şeylerdir”(Tirmizi, “Libas”, 6; İbnMace, “Etime”, 60; Şevkani ve Muhammed, 1971) buyurmuştur. Bu hadise göre helal “serbest bırakılmış (mutlak), izin verilmiş ” ve “işlenmesi sebebiyle hakkında ceza verilmeyen şeydir.”(Şevkani ve Muhammed, 1992; s.24 24; el-Mevsu’atu’l-fikhiyye, XVIII, 74; Koca, 1997;s. 175-176.; Kahraman, 2012, s.47.). Bu kelimebazı anlam farklılıkları olmakla birlikte ekseriyetle câiz ve mubah kavramlarıyla aynı anlamda kullanılır. Sözlükte “mubah, câiz ve serbest olmak, ruhsat vermek, Harem’den veya ihramdan çıkmak” anlamlarına gelir. Terim olarak ise helal, mükellefin yapıp yapmamakta serbest bırakıldığı davranışları ifade eder. Bazı âlimler vacibi de helal’in kapsamında değerlendirerek helâli, haramın zıddı olarak kullanmayı tercih etmişlerdir (Şevkani ve Muhammed, 1992; s.47). Örfümüzde de daha çok bu anlamda kullanıldığı söylenebilir.

Bir şey hakkında helâllüğün kaynağı, nesnenin bizzat kendisi ise “helâl li-aynihî”, helâllik özelliği nesnede kendisi dışında herhangi sahih bir sebeple sonradan sabit olmuş ise “helâl li-gayrihî” denir. Meselâ elmanın helâl olması birincisine bir şeyin alış-veriş, icâre vb. yollarla helal olması ikincisine örnek verilebilir (el-Mevsu’atu’l-fikhiyye, XVIII, s.77; Koca, 1998, s.177). Bir şey hem mahiyet hem de iktisap yolları bakımından helâl olursa buna “sarih helâl” denir. Meselâ buğday, mısır veya kuru üzümü, sıhhati hakkında ittifak edilmiş sahih bir alışveriş akdiyle satın almak böyledir. Dolayısıyla bir şeyin helâl veya haram olduğu, o şeyin mahiyetine, niteliklerine ve elde edilmiş yollarına bakılarak tespit edilir (Koca,1998;s.177; Kahraman, 2012; s.47).

“Haram” ise sözlükte “yasaklama, engelleme, mahrum bırakma” anlamlarına gelirken bir fıkıh terimi olarak, mükelleften yapılmaması kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiili ifade eder. Kısaca haram yapılması din tarafından yasaklanan fiillerdir denebilir (Razi ve Ömer, 1992; s.101; Şevkani ve Muhammed, 1992; s.24; Koca, 1997; s.100; Kahraman, 2012; s.50).

Haramlar birey ve toplum arasındaki ilişkiyi dengelemenin yanında, yaratıcı ile insan arasındaki iletişimin de değer ölçüsü olmaktadır. Bu sayede insanlar imtihana tabi tutulmakta ve davranışları ilahi otorite tarafından kontrol edilmektedir. Usulcüler bu kavramı “vacibin mukabili”, “faili şer’an zemmedilen şey” ve “terkedeni övgüye layık kılan şey” gibi hususları dikkate alarak “kat’î veya zannî bir delil ile şer’an yapılmaması kesin olarak istenilen fiil” şeklinde tarif etmişlerdir (Razi ve Ömer, 1992;s.127; Zerkeşi ve Abdullah, 1992; s.255; Şevkani ve Muhammed, 1992; s.24; Koca, 1997, s.100; Kahraman, 2012; s.51). Hanefî usulcüler haramın dayandığı delilin kati olmasını şart koşmuşlardır. Buna göre yasak, kat’î bir delil ile sabit ise buna “tahrîm” (haram), zannî bir delil ile sabit ise buna da “tahrîmen kerahet” (tahrîmen mekruh) adını vermişlerdir (Koca, 1997;s.51-52). Haramlar, yasaklanan fiil veya nesneninmahiyeti bakımından ya bizzat, (Haram li-zâtihî) yada dolaylı (Haram li-gayrihî) bir sebebe bağlı olabilir. Haram li-zâtihî, öldürme, hırsızlık, zina, şarap içmek gibi bir şeyin

bizzat kendi varlığında bir zarar veya çirkinlik (kubh) sebebiyle şâriin doğrudan haram kıldığıdır. Diğerleri ise Cuma namazı vaktinde alışveriş, başkasının mülkünde izinsiz namaz kılma, bayram günü oruç tutma gibi bazen zaman, bazen mekân bazen de şahıs gibi dıştaki bir sebepten dolayı haram kılınan fiildir (Koca, 1997; s.100-101; Kahraman, 2012;s.52).

İslam'daki haram ve helallerin temel amacı can, akıl, din, ırz ve malını koruyarak insanın dünya hayatı boyunca güven içinde kulluk vazifesini yapabilmesine imkân sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak bir kişi veya kurumun vazifesi değil bütün inananlarındır. Dolayısıyla inançlı insanların dünyadaki temel misyonu ölüncüye kadar “emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker” yapmaktır. Bu da dünyada iyiliğin hâkim olmasına için her türlü şiddet ve kötülükle mücadele etmeye çalışmak, insafi elden bırakmamak demektir. Zira atalarımız “İslam'ın şartı beş, altıncısı insaf demişler” dir. Dünyanın yaşanabilir bir yurt olması, inancın bu eşsiz gücünden yararlanmakla mümkün olacaktır. Helal ve haram öğretisi de inancın ayrılmaz bir parçasıdır.

Haram Lokma Şiddetin Kaynağıdır

Gıda maddeleri insanın varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu tabii ve temel ihtiyaçlarının başında gelir. Zira bir insan yemedikçe yaşayamaz. İslâm'da bu konunun üzerinde hassasiyetle durmuş, helal ve haram sınırlarını belirlemiştir. Zira beslenme, gerek kaynak gerekse sonuçları itibarıyla insanın beden sağlığı ve sıhhatini etkilediği gibi manevi yönünü, ruh sağlığını da (kalbini, karakterini, ahlakını da) etkilemesi, üçüncü şahısların haklarını, hatta bazı yönlerden sosyal düzeni yakından ilgilendirir (Abdurrahman Haçkalı, Muhtasar İslâm İlmihali, 225; Komisyon, TDV İlmihal-II (İslâm ve Toplum), 31; Demirci, “Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri”, 291. Zira beslenmenin temel amacı, insanın akıl, beden ve ruh sağlığını korumak ve sağlıklı yaşamasını temin etmektir. Bunun için insanın beden ve ruh sağlığı açısından kendisine yararlı olan maddeleri yemesi helâl, zararlı olanları yemesi ise haramdır.

İslâm'a göre, eşyada, yiyilip içilme itibariyle asıl olan ibâhe'dir. Yani bütün eşya, insanların istifadesi için yaratılmıştır. Ne var ki yenilip içilen eşyanın bir kısmı temiz olmaktan uzak, insana zararlıdır. Allah, leş, domuz eti, akmış kan gibi temiz olmayan, insana zararı dokunan maddeleri haram kılmıştır. Nitekim Kur'an'da bu hususta şöyle buyurulmaktadır: "Ey insanlar! Yeryüzündeki temiz ve helâl şeylerden yeyin..."(el-Bakara 2/168.). "Ey iman edenler! Sizi rızıklandırdıklarımızın temizlerinden yiyin ve yalnızca Allah'a şükredin"(el-Bakara 2/172). Cenab-ı Hak ticarete karşılıklı rızayı şart koşmuş, bu yüzden hırsızlık ve gasbı, yine insanların bilgisizliğinden kaynaklanan her türlü hile ve aldatmayı yasaklamıştır. Nitekim Kur'an'da "Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ancak kendi rızanızla yaptığınız ticaretle yemeniz helaldir. Birbirinizin canına kıymayın. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir."(en-Nisâ 4/29). Dolayısıyla Allah'ın yemesini helâl kıldığı bütün maddeler prensip olarak faydalı, haram kıldıkları ise zararlıdır (Yusuf Karadâvî, el-Halâluve'l-harâmufi'l-İslâm, 28-29; Haçkalı, Muhtasar İslâm İlmihali, s. 225; Abdullah Kahraman, "Gıda Ürünlerinde Helâl ve Haramı Belirleme Yöntemi", 466; Demirci, "Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri", 287.). Dini hayatın, sosyal düzen ve adaletin ve ahlakın esası helâl yemekten başlar. Bu yüzden İslâm bilginleri kişinin haram yoldan elde ettiği gıda ile beslenmesinin onun kişiliğini, huy ve tabiatını olumsuz yönde etkileyeceğini, hatta yapacağı ibadetlerin makbul olmayıp insana sevap kazandırmayacağını ifade etmişler, helâl rızık ve helâl gıda ile beslenmenin değişik açılardan önemini vurgulamışlardır (Dihlevî, 2005, s.278; Komisyon, *TDV İlmihal-II* (İslâm ve Toplum), s. 33; Haçkalı, *Muhtasar İslâm İlmihali*, s. 237.). Anadolu irfan geleneğinde haram lokma yiyen annenin çocuğu hikâyesi şu şekilde anlatılır:

"İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'a yerleşen evliyanın büyüklerinden Vefa Baba, İstanbul'un şimdiki vefa semtine yerleşir ve o semte de onun adı verilir. Vefa babanın çok afacan bir oğlu vardı ki mahalleye gelen su satıcısı sakanın su kırıbalarını çuvaldız ile delik deşik ederek kaçırdı. O zamanki su kırıbaları malum sığır derisinden yapıldığı için bir daha tamiri de mümkün değildi. Saka Vefa Babaya hürmeten bu duruma sesini çıkarmaz olup bitenleri hep sineye çekti. Günlerden bir gün artık bu duruma tahammül edemeyip

çocuğu Vefa Babaya şikayet etti. Vefa Baba durumu sükûnetle karşılayıp sakanın zararını hemen ödedi. Ancak onun kafasına takılan şey başkaydı. Zira ona göre bu çocuğun bu yaramazlığı yapması sebepsiz değildi. Hemen hanımını çağırdı: “Hanım sen bu oğlana hamileyken herhangi bir haram lokma yedin mi ? Zira bu çocuk her gün sakanın su kırbalarını delmekteymiş. Bu çocuk mutlaka bir haram lokma yemiş olmalı ki bu işi yapmakta.” dedi. Vefa Babanın hanımını biraz düşündükten sonra:

-” Hayır efendi. Ben öyle bir şey yaptığımı hatırlamıyorum ama bir de siz düşünün.” dedi.

Vefa Baba:

-“Hanım ben çok düşündüm ama boğazımdan hiç haram lokma geçmedi sen bir kez daha düşün.” dedi.

Hanımını tekrar düşündükten sonra:

-“Buldum Efendi. Ben bu çocuğa hamileyken komşuya gitmiştim. Tabağın üzerinde portakallar gördüm. Canım çekti ama isteyemedim de. Malum hamile canının istediğini yiyemezse göğsü şişermiş derler. Ben de buna istinaden evin sahibesinden su istedim . O su almaya gidince yakamdaki iğneyi çıkardım portakal sapladım ve onun suyunu ağzıma dokundurdum.”dedi.

Vefa Baba:

-“Hanım; komşunun portakalının suyu çoğaldı sakanın su kırbası oldu. O çuvaldız da bizim oğlanın elinde bir suç aleti olup sakanın su kırbalarını delmeye başladı desene” dedi. (<https://islamdergisi.com/genel/haram-lokma-yiyen-annenin-cocugu/> 23.04.2018.)

Helal ve haram öğretisiyle ilgili hassasiyetle yetişen anneler eşlerini işe gönderirken: “Aman bey! bize haram para getirme, biz açlığa dayanırız; fakat cehennem ateşine dayanamayız” anlayışı ile hareket eder, damat ya da gelin adayının da “helal süt emmiş” biri olması için dua ederler. Günümüzde helal kazanç yerine nasıl olursa olsun çok kazanmanın önemli hale gelmesi değerler alanındaki aşınmanın bir sonucudur. İsmet Özel’in “Kadınlar kocalarına veya oğullarına "ben senden yüksek gelir değil, sadece helal para kazanmanı istiyorumdese Türkiye'nin yüzü değişir” (<https://twitter.com/ismetozelsair/status/369388693984784384> 20.05.2018) ifadesi kaybolmakta olan helal ölçütünü hatırlatır.

Günümüzde şiddet ve travmaların önüne geçmek için öncelikle kapitalist ve makyavelist anlayışın bir sonucu olan “gelsin de nereden gelirse gelsin anlayışını” terk edip örgün ve yaygın eğitim yoluyla, İslam’ın meşru ve helal kazanç kavramını inşa etmedikçe şiddet ve travmalarla mücadele de başa çıkmak zor görünmektedir. Yüce Allah; “Ey inananlar! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun; onun yakıtı, insanlar ve taşlardır...”(et-Tahrim 66/6) buyurmaktadır. Hz. Peygamber “Hiçbir baba evlâdına güzel edep ve terbiyeden daha değerli ve üstün bir miras bırakamaz.”(Tirmizî, Birr, 33). Cehennemden korumak için de harama el uzatmamayı öğretmekten hatta şüpheli şeylerden bile uzak durmaktan geçer. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

“Hepiniz bir sürünün çobanı gibisiniz. Çoban sürüsünü koruduğu gibi siz de evlerinizde ve emriniz altındakileri cehennemden korumalısınız! Onlara Müslümanlığı öğretmelisiniz. Öğretmezseniz mesul olacaksınız.”(Buhârî, Vesââyâ, 9.)

“Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler de bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın çoğunun helal mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli şeyler vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise, gitgide harama dalarlar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki onun bu araziye girme tehlikesi vardır...” (Buhârî, İman, 39)

Helal ve Haram Değerlerinin Öğretilmesi Şiddetin Panzehiridir

Haksız yere bir insanı öldürmek haramdır. Her insan diğeri kadar yaşamak hakkına sahiptir. Zira insan Allah’ın en kutsal varlığıdır. Hiç kimsenin hukuki bir gerekçe olmadan bir diğeri öldürmeye hak ve salahiyeti yoktur. Nitekim Cenab-ı Hakk “Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın.” Buyurmaktadır (es-İsrâ 17/33). İslam’a göre kişinin tıbbî bir gereklilik olmadan vücuduna bir iğne batırması dahi bu kapsamda değerlendirilir. Dolayısıyla kişinin yaşadığı hangi şiddet ve travma olursa olsun bu durum kendi hayatına son vermesine mazeret olamaz. Çünkü inanan insana göre yaşadıkları deneyimler dünya hayatının bir imtihanıdır. Kişiye düşen elinden gelen mücadeleyi yaparak ümidi kesmeden

sabretmektir. Bu İslami değerler atasözlerine yansımış toplum vicdanının derinliklerine yerleşmiştir. Bu sözlerden bazıları şöyledir: “Belaya sabreden ecirini alır.”, “Allah bin kapıyı kaparsa bir kapıyı açar/Allah gümüş kapıyı kapatırsa, altın kapıyı açar.”, “Allah dağına göre kar verir.”, “Allah doğruların yardımcısıdır.”, “Allah herkesin gönlüne göre verir.”, “Allah sabırlı kulunu sever”, “Allah sevdiğine dert verir.”, Kul azmayınca Hak yazmaz” gibi kişinin kendi sorumluluğunu da ifade eden sözler insanın her halükârda sorumlu ve ümitli olmasını öğütlemektedir. Dolayısıyla ümidi kesmek, ben bittim benim dışındakilerde benimle aynı kaderi yaşamalı diyerek haksız yere insanı öldürmek ve eziyet etmek Müslümanca bir tutum değildir ve ayrıca bu tür davranışlar haramdır.

İslam’a göre haksız yere insan öldürenler yaptıklarının cezasını devlet verir.İslam ferdi cezalandırmayı kaldırmış ve bu konuda devlet kurumlarını tam yetkili kılmıştır. Katiller maktulün velileri affetmediği takdirde misliyle yani canlarıyla cezalarını öderler. Bu yüzden İslam’da kişisel adalet sağlama, kan davaları vb. tamamen yasaklanmıştır.Bu bağlamda devlet gücü dışında meşru bir harp olmaksızın şiddete dayalı her türlü eylem İslam hukuku açısından meşru değildir. Haliyle bugün İslam coğrafyasında ortaya çıkan devlet dışı örgütler, üretilmiş yeni ve sorunlu din anlayışlarının sonucudur ve geleneksel din anlayışından kopuşun ve sapkınlığın bir ifadesidir. Zira İslam bırakın insanın haksız bir şekilde öldürülmesini alaya alınmasını ve gıybet edilmesini, başkalarının namusuna dil uzatılmasını, iftira edilmesini, kötü zanda bulunulmasını ve lakâp takılmasını dahi men etmiştir. Yüce Allah (c.c.) “Ey Mü’minler! Bir topluluk, diğer bir topluluğu alaya almasın belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasın. Kendi kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakapla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötüdür. Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir (El-Hucurat 49/11).

Sahih din öğretilerine sahip Müslümanların tarihte ortaya koydukları yaşantılar göstermektedir ki bırakın haksız yere bir insanı öldürmek, bir karıncayı dahi incitmekten kaçınırlar.Bunun Yunus Emre’deki ifadesi “Yaratılanı severim

yaratandan ötürü”dür. Tarihte yaşanmış şu hadisede atalarımızın yaratılana karşı bakış açısını, sahip oldukları değerleri açıkça ortaya koymaktadır:

“Kanuni Sultan Süleyman, manzum bir beyitle Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'den Topkapı Sarayının bahçesindeki meyve ağaçlarına zarar veren karıncaların öldürülmesinin dinen caiz olup olmadığını sorar yani fetva ister. Der ki:

"Dırahta ger ziyan etse karınca (Eğer karınca ağaca zarar verir, onu kurutursa)

Günah var mıdır anı kırıncı?" (Onu öldürmenin bir günahı var mıdır?) Ebussuud Efendi ise bu manzum soruya manzum bir fetva ile cevap verir: “Yarın Hakk’ın divanına varınca,

Süleyman’dan hakkın alır karınca...”

Günümüzde dünyanın birçok yerinde hayvanlara eziyet anlamı taşıyan horoz dövüştürme, köpek dalaştırma, boğa güreştirme, şehrin en yüksek binasından keçi atıp parçalama gibi vahşice zevkler gittikçe artmaktadır. Her iki yaklaşımın arasındaki fark değer farkıdır. Söz konusu her iki tarihi şahsiyet bu hassasiyetlerini ayetlerden ve Hz. Peygamber (sav) hadislerinden öğrendikleri değerlerden almaktadır. Şöyle ki:

“Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler” dedi (Neml 27/18).

“Siz yerdekine merhametli olun ki, gökteki de size merhametli olsun” (Tirmizî, Birr, 16)

"Bir adam yolda, yürürken susadı ve susuzluğu arttı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Çıkınca susuzluktan soluyup toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: 'Bu köpek de benim gibi susamış.' deyip tekrar kuyuya inip, mestini su ile doldurup ağzıyla tutarak dışarı çıktı ve köpeği suladı. Allah onun bu davranışından memnun kaldı ve günahlarını affetti."

Resûlullah'ın yanındakilerden bazıları:

“Ey Allah'ın Resûlü! Yani bize hayvanlar (a yaptığımız iyilikler) için de ücret mi var?” dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Evet! Her 'yaş ciğer' (sahibi) için bir ücret vardır.” buyurdu. (Buhârî, Şirb 9, Vudû 33, Mezâlim 23, Edeb 27; Müslim,

Selâm 153, (2244); Muvatta, Sıfatu'n Nebi 23, (2, 929-930); EbûDâvud, Cihâd 47, (2550).)

Hz. Peygamber (sav) bir kadınıneve hapsettiği bir kedi yüzünden cehenneme gideceğini, fâhişe bir kadınında köpeğe yaptığı iyilik nedeniyle affolunduğunu haber vermektedir:

“Bir kadın, eve hapsettiği bir kedi yüzünden cehenneme gitti. Kediyi hapsederek yiyecek vermemiş, yeryüzünün haşeratından yemeye de salmamıştı.” (Buhârî, Bed’ül-Halk 17, Şırb 9, Enbiya 50; Müslim, Birr 151, (2242). “Fâhişe bir kadın, sıcak bir günde, bir kuyunun etrafında dönen bir köpek gördü, susuzluktan dilini çıkarmış soluyordu. Kadıncağız mestini çıkararak (onunla su çekip köpeği suladı). Bu sebeple kadın mağfiret olundu.” (Müslim, Tövbe 155, (2245))

İslam’da haram kılınan hususlardan biri de içki yasağıdır. Atalarımız “Gece şarap, gündüz kumar bu masalla cennet umar” diyerek iyi bir mü’min olmanın şartının içki ve kumardan uzak olmaya bağlı olduğunu ifade ederler. Toplumda içki tüketiminin artmasıyla şiddet olaylarının artışı arasında çok yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Haliyle içkinin haramlığının küçük yaşta öğretilmesinin şiddet ve travmalarla mücadele etme de önemli etkisi olacaktır.

İslam’da zina yasaklanmış, evlilik ise özendirilmiştir. Evlilik yaşının giderek ötelenmesi beraberinde içinde şiddet ve travmada barındıran birçok gayri meşru sonucu ortaya çıkarmaktadır. Boşanma ise İslam’da istisnâ bir durum olarak Allah’ın sevmediği helal konumundadır. Eşlerin hak ve vazifeleri belirlenmiş, aralarında çıkacak muhtemel anlaşmazlıklarda da tarafların aile büyüklerini de devreye sokarak halletmeye çalışması önerilmiştir. Günümüzde ortaya çıkan kadın cinayeti, istismarı ve ensest vb. gibi bir takım gayri meşru ilişkilerde farklı cinsler arasında helal ve haram ölçülerinin dikkate alınmadığı söylenebilir.

Sonuç

Sonuç itibariyle helaller ve haramlar fert ve toplumun huzurunu temin etmeyi hedefleyen değerlerdir. İnsanlık kutsalla bağını zayıflattığından beri şiddet ve travmabir illet gibi toplum

bünyesinde yayılmaya başlamış ve maalesef her geçen gün etkisini artırmaktadır. Atalarımız bazen bir musibet bin nasihatten evladır derler. Toplumunu kuşatmakta olan şiddet ve travmalar belki bir hayra da vesile olabilir. Zira menfaati dışında kutsalı olmayan birey ve toplumlar yaşadıkları menfaat farklılaşması veya çatışmasında şiddeti bir araç olarak kullandıkları bir gerçektir. İşte yaşanan bu zorluklar, insanın yeniden kutsalla ve evrenle olan ilişkisini gözden geçirmesini zorunlu kılmaktadır. Bugün toplumumuzda gittikçe artmakta olan şiddet olaylarının temelinde İslâmî değerlerin yerine pozitivist öğretilerin almasının önemli payı olduğu söylenebilir.

Çalışmada verilen örnekler tarihte bizim medeniyetimizin şiddetten uzak bütün varlığı kucaklayan hoşgörü ve sevgiye sahip bireyler yetiştirebildiğini göstermektedir. Günümüzde de aynı değerlerin güncellenerek yeni nesilleri aktarılması bir varoluş meselesi haline gelmiştir. Zira helaller ve haramlar şiddet ve travmaların panzehiridir. Helal ve haramı öğretmeden Müslüman kalabilmek de mümkün değildir. Medeniyetimizde var olan değerlerin yeni nesillere doğru bir şekilde kodlanamaması beraberinde dünya ve ahiret saadeti temin etmek için gönderilen İslam'ın dahi şiddete uğramasına ve şiddete araçsallaştırılmasına sebep olacaktır.

Kaynakça

Demirci, İslâm, “Helâl-haram Bilinci ve Karakter Oluşumunda Psiko-sosyal Etkileri”, *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu*, 10-12 Haziran 2016, Ordu.

Dihlevî, Şah Veliyyullah (2005). *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, (thk. SeyyidSâbık), Dâru'l-Cîl. Beyrut, 2005.

Kahraman, Abdullah. (2012). “Gıda Ürünlerinde Helâl ve Haramı Belirleme Yöntemi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XVI, s. 1, 453-478.

Kahraman, Abdullah. (2012). “İslâm'da Helâl ve Haram'ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi”. (2012). *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, s. 20, 43-69.

Koca, Ferhat. (1997). “Haram”, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul.

Koca, Ferhat. (1998). “Helâl”. *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul.

Razi, Fahreddin, Ebu Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer. (1992). *el-Mahsul fi ilmi usuli'l-fikh*(Tahkik, Taha Cabir Feyyaz el-Alvani), Beyrut.

Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed. (1992). *İrşadu'l-fuhul ila tahkiki'l-hak minilmi'l-usul*, Beyrut.

Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed. (1971). *Neylu'l-evtarşerhumunteka'lahbarminehadisiseyyidi'l-ahyar*, Kahire.

Zerkeşi, Bedruddin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah, *el-Bahru'l-muhit fi usuli'l-fikh*, Kuveyt 1992.

Kur'an'ın Şiddete-Zulme Bakışı

Ahmet ÖZDEMİR

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Giriş

İnsan, yaratılmışlar içerisinde kendisine akıl, düşünme ve irade özgürlüğü verilen, bundan dolayı da ayrıcalıklı konuma sahip olan bir varlıktır. Bu nedenle yeryüzü ona emanet edilmiştir. Orada adalete dayalı, zulmün ve haksızlığın olmadığı bir düzeni kurmakla yükümlüdür. Şiddetin, zorbalığın, haksızlığın değil barışın, huzurun, hakkaniyetin temsilcisi olmalıdır.

Şiddetle, zorbalıkla, zalimlikle hak elde etme yolu Kur'an'da yasaklanmıştır. İnsanların mallarına, canlarına, zarar verebilecek her türlü saldırı kınanmıştır. Bu nedenle İslam'a göre insanlar için dokunulamayacak beş temel hak vardır. Bunlar, can, din, akıl, namus ve mal emniyetidir. Bu hakları hiç kimse zorla başkasından alamaz. Aldığı zaman zalimlik etmiş olur.

Kur'an'da sadece insanlara değil diğer canlılara da şiddet uygulamak yasaklanmıştır. Dünyada, insanlar kadar onların da yaşama hakkı vardır. Doğal çevreye zarar vermekte aynı şekilde bir zulümdür. Çevreyi tahrip etmenin Müslüman davranışı olamayacağı ile ilgili birçok ayeti yine Kur'an'da görmek mümkündür.

Bu çalışmamızda zulüm ve şiddet tabirini birlikte ele aldık. Çünkü meşru bir dayanağı olmayan her şiddet aslında bir zulümdür. Bu şiddet bazen kişinin kendisine, bazen başkalarına, bazen ise diğer canlılara ya da doğal çevreyedir.

Kur'an'da Yer Alan ve Şiddeti-Zulmü Reddeden Ayetler

İslam, insanlara yapılacak davette yumuşak bir üslup kullanmayı, adaletli olmayı emrederken, zulmü ve şiddeti de yasaklamaktadır.

Davetteki üslubun yumuşak olmasıyla ilgili olarak ayette Hz. Peygambere bir hatırlatmada bulunulmuştur: “Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi...” (Ali İmran 3/159) Ayetten anlıyoruz ki, şiddet yanlısı insanlar, etraflarında samimi kalabalıkları bulamazlar. Güçlü oldukları dönemlerde onların zulmünden korkarak etrafına toplanan insanlar, bu güçlerini kaybettiklerinde onları terk ederler.

Kur'an'da bir insanı öldürmenin bütün insanları öldürmek kadar ağır bir suç olduğu ifade edilmektedir: “...Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır...” (Maide 5/32) Bu ayette dikkat çeken husus, bir Müslümanı değil bir insanı öldürmenin ne kadar büyük bir hata olduğunun ifade edilmesidir. İnsan, insan olduğu için değerlidir. Farklı bir dine inandığı için insanlar öldürülmez. Savaş hali bunun dışındadır.

Yukardaki ayetten anlaşılan, nasıl ki bütün insanları öldürmek çok ağır bir suç ise bir kişiyi öldürmekte aynı şekilde çok feci, korkunç bir hatadır. (Razi, 1420: c.11, s.343) Yaşama hakkı diğer bütün haklardan istifade edebilmek için ön şart olduğuna göre hayat hakkına saldırmak diğer bütün haklara saldırmak anlamına gelir. (Erem, 1953: s. 33)

Diğer taraftan bir insanı öldüren kişi, potansiyel olarak bir suç makinesine dönüşmüştür. O, her zaman için aynı suçu tekrar işleme meylindedir. Bu nedenle toplum için büyük bir tehlikedir. Diğer insanların da yaşamını güvence altına almak adına onun kısas yoluyla cezalandırılması elzemdir.

Başka bir ayette, bu öldürme hadisesi Müslümanlar açısından değerlendirilmekte ve Müslümanların birbirlerinin kanlarını dökmemeleri, ahiretteki karşılığı açısından ele alınmaktadır: "Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir..." (Nisa 4/93) Bu ayetin, yine Nisa suresinde geçen ve şirk koşmanın dışındaki günahların affedilebileceği ifadesinin yer aldığı ayetten sonra geldiği, dolayısıyla o ayeti tahsis ettiği ifade edilmiştir. (Abduh, 2011: c. 5, s. 497) Bunun anlamı, şirk koşma günahının yanında, adam öldürmenin de affedilmez günahlar arasında yer aldığıdır.

Hadislerde deaynı şekilde bir Müslümanın öldürülmesinin ne kadar ağır bir suç olduğunun vurgulandığını görmekteyiz: "Her günahın Allah tarafından bağışlanması umulur; ancak kafir olarak ölen adamın ve bir de kasten bilerek bir mümini öldüren kimsenin günahı affedilmez..." (EbûDâvud, Fiten, 6; Nesâî, Tahrîm, 1), Dünyanın yok olup gitmesi, Allah katında bir Müslümanın katledilmesinden daha hafif kalır. (Tirmizi, Diyat, 7) Yine daha başka hadislerde insan öldürmenin, şirkten sonra en büyük günah olarak kabul edildiğini görmekteyiz. (Buharî, Hudûd 44)

Başta İbn Abbas olmak üzere selef (ilk dönem) alimlerinden bir kısmı Kur'an'daki bazı ayetlere ve Hz. Peygamberin bazı hadislerine dayanarak, bir mümini haksız yere öldüren kimsenin tövbesinin asla kabul edilmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. Bazıları ise bunu uzun süre cehennemde kalmak şeklinde anlamışlardır. Ama birinci görüş tercihe daha uygundur. (Koçyiğit, 1993: s. 21-22)

Habil-Kabil olayında, birini öldüren kişinin, öldürdüğü şahsın günahlarını yüklediği ifadesi yer almaktadır: "Ben istiyorum ki, sen benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip cehennemliklerden olasın. İşte bu zalimlerin cezasıdır." (Maide 5/29) Bu ayette, yapılan eylemin zulüm olarak nitelendirilmesi, bir cana kıymanın zulüm olduğunun göstergesidir. Çünkü zulmün, illa da çok kalabalık bir kitleye uygulanması gerekmez.

Öldürülen kişinin hakkı, öldürenin üzerine geçmiştir. Bu kul hakkı sebebiyle kıyamet gününde öldürülen kişinin günahları

öldürene yüklenecektir. (Koçyiğit, 1993: s. 16) Çünkü öldüren kişi, adeta maktulün hayatını elinden almış yani hırsızlık yapmıştır. Daha uzun süre yaşamasına engel olmuştur. Bu durum onun, kul hakkı yemesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan öldürürken yine öldürdüğü kişinin canını yakmış, ona eziyet etmiştir. Bu da kul hakkına girmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kıyamet gününde çaldığı bu hayata karşılık maktulün günahlarını yüklenecektir.

İyi bir çığır açan, nasıl ki sonraki dönemlerde aynı çizgide yapılan iyiliklerden sevap kazanıyorsa, kötü bir çığır açan da aynı şekilde günah kazanır. Bu açıdan bakıldığında şu hadis gereği: "Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki, onun kanından Adem'in ilk oğluna bir pay ayrılmasın. Çünkü cinayeti adet edinenlerin ilki odur." (Buhari, Cenâiz 33), Bu edenle her öldürme hadisesi, Kabilin günahını daha da artırmaktadır.

Elbette ki başka birini öldüren kişinin, işlemiş olduğu bu ağır suçun cezanın da yapmış olduğu eylemle aynı orantıda olması gerekir. Bu da o öldüren kişinin kendisinin öldürülmesi anlamına gelmektedir: "...Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı...." (Bakara 2/178) Öldüren kişiye kısas uygulanmadığı takdirde öldürülene zulmedilmiş ve katile hak ettiği ceza verilmemiş olur. Ayrıca bu ceza, diğer insanları bu eylemi gerçekleştirilmekten uzak tutmak adına güçlü bir yaptırımdır.

Bir sonraki ayette yer alan "Kısasta hayat vardır" ifadesinin ise, başkasını öldürmeye kast eden kişinin, kendisinin de öldürüleceğini düşünerek bundan vazgeçmesi neticesinde öldüreceği kişinin hayatta kalması, kendisinin de ölümden kurtulması, dahası bir kan davasının önlenmesi anlamına geldiği (Razi, 1420: c.5, s.229) söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında kısas hadisesinde birçok insanın hayatta kalmasının sağlandığı aşikardır. Her ne kadar, öldüren kişiye verilen bu ceza ağır gibi gözükse de konuyu bu açıdan düşündüğümüzde daha büyük felaketleri önlediği için hafif bir ceza olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'da insanın sadece başkalarına değil kendisine de zulmedebileceği, bunun tevbe edilmesi gereken yanlış bir davranış olduğu ifadeleri yer almaktadır: "Yine onlar ki, bir

kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler...” (Ali İmran 3/135) Ayetten anlıyoruz ki, insanların, kendilerine zarar verecek bir davranış içerisine girmeleri de aslında bir zulümdür. Bu açıdan bakıldığında insanın kendine zulmetmesi büyük günahlardandır. (Taberî, 2000/1420: c. 7, s. 217) Çünkü kendisine verilen beden onda bir emanettir. O emaneti her türlü maddi-manevi tehlikelerden korumak ve sağlam bir şekilde sahibine teslim etmekle yükümlüdür.

Yine Kur'an'da zalimlik yapanlardan taraf olmamak gerektiği de öğütlenmiştir: “...Eğer şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zalimler topluluğu ile oturma.” (Enam 6/68); “Zulmedenlere meyletmeyin. Yoksa size de ateş dokunur...” (Hud 11/113) Zulmeden, şiddet uygulayan insanların yanında olmak -ki bu bazen gönül rızasıyla bazen kendisine zarar gelmesi endişesiyle olur- mümine yakışır bir davranış olarak kabul edilmemiştir. Çünkü bu durum, zulmeden insanın kendine olan güveninin artmasına ve meşru bir çizgide görüntüsü vermesine sebep olmaktadır.

Sadece insanlara değil, diğer canlılara da şiddet uygulanması, onlara merhametsiz davranılması da İslam'ın öngördüğü bir davranış modeli olamaz. Nahlsuresi 5-7 ayetlerde hayvanların, insanların istifadesine sunulduğu ifade edilmiştir. Bunun devamında Allah'ın merhamet sahibi olduğu cümlesi yer almaktadır. Bu ifadeden, Allah nasıl ki size merhametli davranıyorsa siz de hayvanlara karşı merhametli olun, onlara şiddet uygulamayın, zulmetmeyin sonucunu çıkarmak yanlış olmaz.

Hz. Peygamber, hayvanlara merhamet etme, onlara şiddet uygulamama ile ilgili iki olayı anlatır. Bunlardan biri şu şekildedir: "Günahkar bir kadın affedildi. O, bir kuyu başında dilini sarkıtıp soluyan bir köpeğe rastlayıp kendi kendine şöyle dedi: 'Neredeyse susuzluk onu öldürecek. Hemen ayakkabısını çıkardı. Kuyudan köpek için su çekti. Bu yaptığı ile bağışlandı.'" (Buhari, Bedu'l-halk, 17) Bir diğeri: "Bağladığı bir kedi yüzünden bir kadın ateşe girdi. Çünkü hem ona yedirdi, hem

de yerin haşerelerinden yer diye onu bırakıvermedi." (Buhari, Bedu'l-halk, 16)

Bugün hayvanlara uygulanan şiddetin farklı bir versiyonunadaha şahit olmaktayız. O da zevk için hayvanların avlanmasıdır. Hayvanları ihtiyaç olduğu için değil de zevk için avlamak da aslında bir zulümdür, onlara karşı uygulanmış bir şiddettir.

İnsanoğlunun, yaşadığı çevreyi tahrip etmesi, kirletmesi, hor kullanması da aslında çevreye karşı bir zulümdür. Hud suresi 61. ayette, Allah, müminlerin, yeryüzünü imar etmekle görevli kılındığını bildirmiştir. Başka bir ayette inkarcıların, yeryüzünü tahrip etmelerinden bahsedilir: "O, dönüp gitti mi (yahut bir iş başına geçti mi) yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez." (Bakara 205)

Bu ayette, bazı kişilerin, yönetici konumuna geldiği zaman yeryüzündeki ekili alanları ortadan kaldırma gibi bir çaba içerisine girmelerinin olumsuz ve tasvip edilmeyen bir örnek olmasından bahsedilmektedir. (Zemahşerî, 1407: c.1, s. 251) Yani böylesi kötü niyetli insanlar, yetki sahibi olduklarında herhangi bir menfaat ve çıkar elde etmek adına, ya da yönetimi altındakilere iyi görünmek adına çevreyi tahrip etmekten, doğal ortamı bozmaktan çekinmezler.

Zulmeden insanların, yaptıklarının devamlılık arz etmeyeceği, sonlarının kötü olacağı, büyük bir felakete doğru kendilerini sürükledikleri, Kur'an'da uçurumun kenarına ev yapıp sonrada oradan aşağı yuvarlanan, bu yuvarlanışları kendilerini cehenneme kadar götürecektir olan bir benzetmeyle (Tevbe 9/109) anlatılmıştır.

Şiddet Yanlısı Anlayışların Görüşlerine Delil Olarak Kullandıkları Ayetler

Günümüzde bazı terör örgütlerinin (DAEŞ) gibi Kur'an'ı keyfi olarak yorumladıklarına ve yaptıkları eylemleri Kur'an'ı referans göstererek gerçekleştirdiklerine şahit olmaktayız. Kur'an üzerinde yeterince düşünmeyen ve Kur'an'dan habersiz

olan İslam dünyası ise bu aşırı uçların eylemleri nedeniyle, sanki bunlar İslam'ı temsil ediyormuş gibi biraz da suçluluk hissederek batı karşısında savunmaya geçmiş durumdadır. (Öztürk, 2016: s.7) Oysa İslam dünyası içerisine sokulmuş olan bu aşırı uçlar, İslam dünyasının tamamını temsil etmemekte, dahası bu örgüte katılanlar içerisinde Müslüman olmayan kişiler de yer almaktadır.

Öte yandan, şiddet konusunda her ne kadar dini argümanlar ön plana çıkarılmaya çalışılıyorsa da sosyal, siyasal, ekonomik, vb. etkenlerin daha baskın olduğu gözükmektedir. (Öztürk, 2016: s.8) Yani bu örgütlere katılanların tamamı, sadece dini saiklerle böyle bir örgüt içerisinde yer almayı seçmiş değillerdir.

Burada güncel olması hasebiyle DAESH diye bildiğimiz terör örgütü bağlamında konuyu değerlendirmekte fayda görüyoruz. Kendileri ifade etmeseler de DAESH'in, geçmişte ortaya çıkan Haricilik mezhebinin ölçütleriyle hareket ettiği görülmektedir. DAESH'e katılanlar, güncellenemeyen, esnek olmayan ve katı bir metoda sahip olan Selefi öğretim sonucu teori ile pratik arasında bir ikileme düşmüşlerdir. (Biçer, 2015: s. 3, 9) Selefi metod derken sünneti yok sayan bir anlayışlarının olduğunu da söylemekte fayda vardır. Ayrıca Kur'an üzerine yapılan Hz. Peygamber ve sahabilerden gelen açıklamaları ve diğer bütün güncel çalışmaları yok sayıp doğrudan Kur'an merkezli bir anlayışı savunarak, Kur'an'ı keyfi bir şekilde yorumlamakta ve ondan görüşlerini destekler mahiyette yorumlar çıkarmaktadırlar.

DAESH'in düşünce yapısına baktığımızda onları şöylece özetleyebiliriz:

-Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir.

-Siyasi faaliyet içerisinde bulunanlar, mürted ve kâfirdirler.

-Batı ile işbirliğine girenler, müşriktirler.

-Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusu mürted ve kâfirdir. Ancak halkı kâfir değildir.

-Mevcut İslam ülkelerinin yönetim ve ordusuyla savaşmak, Haçlılarla savaşmaktan daha elzendir.

- Diğer İslami gruplar, tek bayrak altında toplanmadıkları için, isyancıdırlar. (Biçer, 2015: s. 9-10)

Bu örgütlerin, daha çok Müslümanları hedef alıyor olmaları, dikkat çekici bir husustur. Müslüman olmayanlara saldırı yapmamalarının gerekçesi olarak muhtemeldir ki şu ayetleri kullanmaktadırlar: "... Siz şimdilik, Allah Kitap ehli hakkındaki emrini getirinceye kadar affedin, hoşgörün. Şüphesiz Allah, gücü her şeye hakkıyla yetendir." (Bakara 2/109) "Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik." (Enam 6/108)

Görüşlerini temellendirmek ve taraftar toplamak adına Kur'an'dan referans göstermeleri gayet doğal bir durumdur. Aksi takdirde taraftar bulmaları mümkün olmayacaktır. Buradan şunu da anlıyoruz ki, Sünnet olmadan, Hz. Peygamberin sözleri ve örnek yaşantısı dikkate alınmadan, Kur'an hakkında insanlar keyfi yorumlara ve aşırı uçlara yönelebilmektedir. Bunu önlemenin yolu, sahih sünneti referans alarak, İslam'ın temel ilkelerine uygun bir tarzda Kur'an'ı her çağda yaşanılır bir kitap haline getirebilmektir.

DAEŞ'e katılma gerekçelerine baktığımızda bunların çeşitlilik arz ettiğini görmekteyiz:

-Maddi sıkıntı içerisinde olmak.

-Aile içi şiddet ve boşanma.

-Bulunduğu ülkede suç işlemesi sebebiyle cezadan kaçmak.

-O ana kadar günahkar bir hayat yaşama ve bir anda günahlarını affettirme ve cennete gitme isteği.

-Bir yakının örgüte katılmış olması.

-Maceraperest bir yapının olması.

-Şiddete meyilli olma.

-Asosyal olma sebebiyle bir yapıya bağlanma isteği. (Kartal, 2017: s.151-153)

Bu ve benzeri örgütler, daha çok psikolojik sorunlar yaşayan, boşlukta olan, dini bilgisi yetersiz insanları kendi ağlarına düşürmektedirler. Bu aşırı şiddet yanlısı terör örgütleri arasında geçişlerin olması da bu kişilerin sabit bir ideallerinin olmadığını, düşüncelerinin değişkenlik gösterdiğini, o an için kişiliklerine uygun olan farklı temellere dayalı başka bir örgüte katılmaktan çekinmediklerini göstermektedir.

Bu örgüte katılan kişi daha önce cemaatle namaz kılıyorken cami cemaatinden de uzaklaşıp namazı tek başına kılar. Cuma namazı kılmak için dahi camiye gitmez. Sebebi ise imamın devletin imamı olduğu, belli bir ücret karşılığında namaz kıldırıldığı Diyanet işleri Başkanlığına bağlı bulunduğu için kafir olduğu şeklinde belirtilir. (Kartal, 2017: s.155) Delil olarak kullandıkları ayetlerden bir tanesi şudur: "...Hüküm yalnızca Allah'a aittir..." (Enam 6/57; Yusuf 12/40) Her iki ayette de ifade aynı şekilde yer almaktadır.

Bu ayetten yola çıkarak, Müslüman ülkelerdeki yöneticileri, kurumların amirlerini ve onlara tabi olanları tekfir etmekten ve onların kanlarını mübah görmekten çekinmemişlerdir. Bu konuda şartları, kişinin nasıl bir düşünce yapısına sahip olduğunu, zamanı ve zemini dikkate almadan cahilce bir anlayışla ayetleri yorumlama yolunu benimsemişlerdir.

Onların bu lafızcı anlayışlarına karşın bu ayetlerle ilgili daha farklı yorumların yapıldığını görmekteyiz. Hükümün Allah'a ait olması, O'nun yaptığı her işin bir ölçüye göre olması demektir. Herhangi bir konuda kararı, hükmü verecek olan Allah'tır. İnsanlardan bir kısmı istedi diye hükmünü değiştirecek değildir. Yaptığı her iş de bir hikmete, sebebe dayanmaktadır. (Abduh, 2011: c. 8, s. 22)

Bir başka ayet de benzer bir manaya gelmektedir: "...Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kafirlerin ta kendileridir." (Maide

44) Bu ayette de aynı şekilde Allah'ın toplumsal düzeni sağlama adına vaz ettiği hükümlerin hayata geçirilmesi şeklinde bir çıkarım yapıldığı gözükmektedir.

Hariciler, günah işleyen herkesi, Allah'ın indirdiğinden başka bir hükümle hükmetmiş kabul ederek onların kafir olduklarını söylemişlerdir. (Razi, 1420: c.12, s.367) Bu açıdan bakıldığında sadece yönetim kademesinde olanlar için değil her fert için böyle bir inkarcı yaklaşımı sergiledikleri görülmektedir. Onlar açısından, yaşantı olarak İslam'a aykırı bir hareket ortaya konduğunda bu durum küfre düşmek için yeterli görülmekte ve çok kolay bir şekilde bu örgütlerin hedefi haline gelinebilmektedir.

Hâlbuki bu ayette hükmetmeyenlerden kastın, Allah'ın hükümlerini önemsemeyerek, hafife alarak, dahası inkar ederek uygulamayanlar olduğu tarzında bir anlayış da ortaya konmuştur.(Beydavî, 1418: c. 2, s. 128) Zaten sonrasında gelen ayetlerle birlikte ele alındığı zaman böylesi bir kanaatin oluşması da makul gözükmektedir.

Diğer bir ayet ise: “Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe (İslam'a) girin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.” Bakara 2/208) Burada şeytan olarak kabul ettikleri kişiler tabii ki Müslüman liderler ve onların görüşlerini benimsemeyen Müslümanlardır. Ayette yapılan daveti onlarda kendi adlarına diğer Müslümanlara yapmaktadırlar. Kendileriyle aynı düşüncüyü paylaşmaya, kendileri gibi kan dökmeye, şiddet uygulamaya, bunun dışında bir anlayışı kabul etmemeye yönelik bir çağrı ortaya koymaktadırlar.

Oysa bu ayette bahsedilen durum, onların anladığından çok farklıdır. Buradaki davetin, Müslümanların hep birlikte Allah'a ve onun gönderdiği dine teslim olma ve itaat etme, bunun dışında bir anlayışa yönelmeme şeklinde olduğu açıktır. Konuyu başka bir açıdan değerlendirdiğimizde, İslam'ın hükümleri arasında herhangi bir ayrıma gitmeden tümünü benimseyin, onları kendinize rehber edinin şeklinde anlamak da mümkündür. (Zemahşerî, 1407: c. 1, s.252)

İslam'ın barış kökünden türeyen bir kelime olduğu, hedefinin barış ortamını temin etmek olduğu aşıkardır. Savaşı ve düşmanı öldürmeyi emreden ayetler ise daha çok savaş esnasında yapılması gerekenleri anlatmaktadır. Ayetler hakkında keyfi yorumlar yaparak, o ayetleri, Müslümanları katletmek için bir gerekçe haline getirmek, Kur'an'ın bütününe ve İslam'ın temel ilkelerine aykırı bir tutum olarak kendini göstermektedir.

Şiddet İçerdiği İddia Edilen Ayetleri Yanlış Yorumlama Gerekçeleri

Kur'an'da yer alan ayetler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde ancak konu hakkında net bir kanaate sahip olabiliriz. Aynı konuyla ilgili ayetlerden sadece birkaçını alıp geri kalanını göz ardı etmek, bizi yanlış çıkarımlara götürebilir. Diğer taraftan ayeti, içinde bulunduğu bağlamından koparmakta aynı şekilde konunun yanlış ya da eksik anlaşılmasına sebep olabilir. Bazı aşırı uçların Kur'an'ı yanlış yorumlama sebeplerini şu şekilde açıklayabiliriz:

1.Kur'an'ı bir bütün halinde ele almamak

Yanlış anlamalara sebep olabilecek birinci etken, aynı konuyla ilgili ayetleri birlikte değerlendirmeme neticesinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin: “Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler...dır” ifadesinin yer aldığı üç ayet vardır. Birincisinde “onlar, kafirlerdir”, ikincisinde “onlar zalimlerdir”, üçüncüsünde “onlar fasıklardır” şeklindedir. Bu ayetlerden sadece birini alıp diğerlerini görmemek, ancak önyargı veya artniyetle izah edilebilir.

Başka bir örnek ise Müslümanların öldürülmeleri konusudur. Öldürmeyi gerektiren cezalar bellidir. Bu cezaların uygulanması için kişinin mahkemeye çıkarılması ve kararın hükme bağlanması gerekir. Ama burada adı geçen terör örgütlerine baktığımız zaman, adına yaraşır şekilde adeta terör estirerek, kendi düşüncelerine sahip olmayan insanları yakaladıkları yerde katledebilmektedirler. Müslümanları öldürmek için bu kadar kolay gerekçeler bulabiliyorken, bir insanı öldürmenin bütün insanları öldürmek anlamına geldiğine ve bir Müslümanı

öldürmenin sürekli cehennemde kalmayı gerektirecek bir günah olduğuna dair ayetleri nedense görmemektedirler.

2. Ayetleri bağlamından kopararak değerlendirmek

İkinci bir sebep de ayetleri, bağlamından kopararak, diğer ayetlerle sanki hiç ilgisi yokmuş gibi değerlendirmektir. Dar anlamda kullandığımızda bağlam kelimesi, ayetlerin metin içindeki öncesi ve sonrasıyla bir bütün olarak ele alınması; geniş anlamda ise Hz. Peygamber'in yaşadığı dönem, o dönemdeki anlayışlar, inanışlar, değerler ve ilk muhatap kitlenin dünya görüşleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmesidir. (Öztürk, 2016: s.15) Bağlam yerine dini literatürde daha çok siyak ve sibak tabirinin kullanıldığını görmekteyiz.

Bu meseleyi de yine konumuzla bağlantılı olarak şiddet ekseninde örneklendirelim. İslam'ın şiddet yanlısı bir din olduğunu söyleyenler şu ayeti sıkça gündeme getirmektedirler: “Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün.” (Bakara 2/191)

Bu ayeti öncesi ve sonrasıyla birlikte değerlendirdiğimiz zaman mesele daha iyi anlaşılacaktır. Bu şekilde düşündüğümüzde ayetteki emir, savaş başladığı zaman onları nerede bulursanız öldürün, anlamına gelmektedir. (Abduh, 2011: c. 2, s.295) Çünkü bir önceki ayette, “sizinle savaşanlarla sizde savaşın” ifadeleri yer almaktadır. Bu da ayetin, savaş ortamıyla ilgili bir hükmü ortaya koyduğunun apaçık göstergesidir.

Bir başka örneği de yine aynı tarz ifadeler içeren ayetten verelim: “Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; ...” (Tevbe 9/5).

Burada da yine ayeti öncesiyle birlikte değerlendirmek yerinde olacaktır. Öncesinden de anlaşılacağı üzere ayet, antlaşmalarını bozan ve size üstün gelmeye çalışan bu kişileri nerede bulursanız öldürün, anlamındadır. (Zemahşerî, 1407: c. 2, s.247) Çünkü bir önceki ayette, antlaşma olan toplumla değil, antlaşmaları bozan tarafla savaşılması istenmektedir. Yine burada da savaşı başlatan taraf Müslümanlar değildir. Savaş başladıktan sonra ise düşman

tarafında yer alanları öldürmekte savaş halinin doğal bir sonucu olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Kur'an'daki herhangi bir konu hakkında kesin bir kanaate varabilmek için o konuyla ilgili ayetleri birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Sadece bir kısmına bakıp konunun tamamıyla ilgili fikir ortaya koymak Kur'an'ın vermek istediği mesajla örtüşmeyecektir. Diğer taraftan konuyu, içinde bulunduğu ayet silsilesiyle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Aksi takdirde içinden bir ayeti cımbızla alıp, 'işte bu konuyla ilgili hüküm budur' demek, konunun yanlış bir mecraya sürüklenmesine sebep olacaktır.

Şiddetin Ne Zaman Mübah Hale Geleceği

İslam dini ve onun kutsal kitabı Kur'an, şiddeti reddeden bir anlayışa sahipse de bazı durumlarda düşmana karşı misliyle mukabelede bulunmak kaçınılmazdır. Şiddete başvurmak için bazı gerekçelerin oluşması gerekmektedir.

Bu meseleyi İslam toplumu açısından düşünecek olursak, toplumun hayatiyetini devam ettirebilmesi için bazı kuralların ve ahlaki ilkelerin belirlenmesi gerekir. Bunlara uymayanlara da gerekli yaptırımların uygulanması zaruridir. Bu açıdan düşündüğümüzde İslam'da had cezaları vardır. Bazı suçları işleyenlere ağır cezalar verilir. Örneğin zina suçunu işleyenlere verilmesi gereken cezanın anlatıldığı ayetteki şu ifade dikkat çekicidir: "...Allah'ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda onlara acıyacağınız tutmasın..." (Nur 24/2) Bu ifadeden anlıyoruz ki, verilen cezalar ne kadar sert olursa olsun, toplum düzeni açısından bunları uygulama noktasında suçu işleyenlere merhametli davranılarak cezadan vazgeçilmesi kabul edilemez.

Toplumda yaşayan herhangi bir ferдин canına, herhangi bir organına veya malına saldırı olduğunda buna karşılık, saldıran tarafa kısas yoluyla aynı ceza uygulanmalıdır: "*Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır)...*" (Şura 42/40) Elbette ki bu cezayı verecek olan da şahısların kendileri değil oradaki otoritedir. Fakat ceza verme konusunda

fazla yapma da eksik yapma da bir zulümdür. Adaletin gereği olan, suçta denk bir cezanın verilmesidir. (Razi, 1420: c.27, s.605)Bu da kişinin, başkasına verdiği zarar ne ise aynısının kendisine de uygulanmasıdır.

Şiddet unsurunu İslam toplumunun dışında düşündüğümüzde, İslam toplumu için herhangi bir tehlike, düşman saldırısı söz konusu olduğunda o toplumda yaşayan Müslümanların, kendilerini savunma adına düşmana karşılık vermeleri elzemdir. Konuyla ilgili ayet şu şekildedir: “...kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın...” (Bakara 2/194); “Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın...”(Bakara 2/190)Ayette, kendi arzu ve hevesleriniz için değil, kan dökmek, taşkınlık yapmak için değil, Allah yolunda, size karşı savaşanlarla savaşın emri yer almaktadır. (Abduh, 2011: c. 2, s. 295) Burada savaşın amacı, kişisel arzu, istekler veya herhangi bir dünyalık menfaat değil, düşmanın saldırısını bertaraf etmektir.

İslam dininin varlığını devam ettirebilmesi için, ona inanan insanların ve onların yaşadıkları toprakların olması gerekir. Vatani olmayan bir sistemin hayatiyetini devam ettirebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle Müslümanların, üzerinde yaşadıkları vatan toprağına sahip çıkmaları olmazsa olmazdır. Vatanları ellerinden alınan Müslümanların, o vatani korumak istemeleri,sonucu şiddeti ve savaşı gerektirse dahi kaçınılmazdır. Ayette konu, Müslümanların sürgün edildiği Mekke bağlamında ele alınmıştır: “...Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın...” (Bakara 2/191)Bu ayette kast edilen yer Mekke olmakla birlikte bu durum bir örnek teşkil edeceğinden, topraklarına bir saldırı söz konusu olduğunda Müslümanların buna karşı koymak için savaşmalarında, yani şiddete başvurmalarında herhangi bir mahzurun olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan konuyla ilgili hadislerde Müslümanların üzerinde yaşadıkları vatan toprağını korumak adına düşmana en yakın yer olan sınırda nöbet tutmanın sevabının ölçülemez olduğu ifade edilmektedir: “Allah yolunda bir gün sınır nöbeti tutmak (ribât)

dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır...” (Buhârî, Cihad 6, Bed’ü'l-Halk 8, Rikak 2; Müslim, İmâre 113-114) Bu görevin zorluğu, sevabın da fazla olmasını gerektirmiştir.

Özgürlüğün ve hoşgörü ortamının egemen olmasını isteyen İslam, bu anlayışın tüm dünyaya yayılmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle İslam’ın diğer insanlara ulaşmasını engelleyen zalim yöneticileri yok etmek ve bu engelleri ortadan kaldırmak zaruri bir unsurdur: “*Hiçbir zulüm ve baskı kalmayınca ve din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın...*” (Bakara 2/193) Bu ayette, insanların insanlar üzerinde hakimiyet kurduğu, Allah’a kulluk etmenin imkansız hale getirildiği bir toplum düzeninin ortadan kaldırılarak Allah’a kulluk edilecek ortamı hazırlamak kast edilmiştir. (Mevdûdî, 1995: 1.155) Amaç, insanların zorla Müslüman yapılması değildir. İslam’ın hükümlerinden haberdar olunacak bir ortamın temin edilmesidir.

Toplumlar arasında karşılıklı güvencenin sağlanması adına bazı antlaşmaların yapılması elzemdır. Bu yapılmadığı takdirde toplum fertleri sürekli bir tedirginlik hali yaşayacaklardır. Antlaşmalar yapıldığı zaman ise buna sadakat gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle insanlar, yaptıkları antlaşmaları bozarlarsa yine onlara karşı şiddet son çare olarak benimsenebilir: “Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın...” (Tevbe 9/12) Müfessirler, sadık kalacaklarına dair yemin ettikleri antlaşmaları bozarlarsa onlarla savaşmak için Müslümanlara bir hak tanıdığı kanaatinde dirler. (Merâgî, 1946: 10.66) Böyle bir hakkın kullanılmasına da hiç kimsenin itirazı olmasa gerektir.

Özetlemek gerekirse, İslam ve onun kutsal kitabı Kur’an, şiddetin her türlüşüne karşı olmakla beraber, hoşgörü ve iyi niyetin fayda vermediği durumlarda, hem İslam toplumunun kendi içerisinde düzeni sağlamak, hem de bu toplumu dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korumak adına şiddetin bazen gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda dahi aşırı gitmemek, sadece sorunu çözecek kadar adım atmak da yeterli

görülmektedir. Böylesi bir anlayışı bütün sistemler, kendilerini ve bağlılarını korumak adına zaten benimsemektedirler. Ama onlardan hiçbirisi, Müslümanların gösterdiği hoşgörüyü, anlayışı karşı tarafa göstermek adına bir çaba ortaya koymamaktadırlar. Hedefleri sadece kendi toplumlarını güvence altına almaktır.

Sonuç

Kur'an ayetleri, genel anlamda barışı ön plana çıkaran, şiddeti reddeden bir yapı arz etmektedir. Bu anlamda bir insanı öldürmenin tüm insanları öldürmek anlamına geldiği, bir Müslümanı öldüren kişinin sürekli cehennemde kalacağı, kişinin sadece başkalarına değil kendisine de zulmetmemesi gerektiği, şiddet uygulamak suretiyle başka birinin herhangi bir organına zarar veren ya da canına kast eden kişinin kısas uygulanmak suretiyle cezalandırılacağı ifadelerini Kur'an'da sıkça görmek mümkündür.

Diğer taraftan, Kur'an'da yer alan bu ayetleri göz ardı ederek, kendi sathi düşüncelerini desteklemek adına bazı ayetleri ön plana çıkaran, Kur'an, sanki o ayetlerden ibaretmiş gibi düşünen, ayetleri bir bütün halinde değil, adeta cımbızla bir kısmını seçerek delil olarak getiren şiddetten beslenen aşırı uçların da olduğunu görmekteyiz. Bu kişileri şiddete meylettiren tek unsur bu ayetler olmamakla birlikte, o ayetleri de kendilerine delil olarak kullandıklarını unutmamak gerekir.

Günümüzde adı İslam'la anılan şiddete meyilli bu unsurların özellikle geçmiş dönemde kaba kuvvetle, şiddet uygulayarak Müslümanları katleden Haricilere benzediklerini söylemekte fayda vardır. Onlar, aynı konuyla ilgili ayetleri birlikte değerlendirip sonuca ulaşmak yerine o konunun sadece bir bölümünü anlatan ayetleri çıkarıp dini bundan ibaretmiş gibi gösterdiklerine şahit olmaktayız. Dikkat çeken husus, bu terör unsurlarının, büyük çoğunlukla Müslümanları katletmesi, dini bir örgüt değil, farklı amaçlarla kurulan taşeron örgütler olduklarını göstermektedir.

Şiddet, Kur'an açısından yeryüzünde hiçbir zaman tasvip edilmemekle birlikte Kur'an ayetlerine baktığımızda, toplum düzenini sağlama adına bazı cezaların öngörüldüğüne şahit olmaktayız. Bunun dışında İslam ülkesine ve Müslümanlara saldırı söz konusu olduğunda veya Müslümanlar için bir tehlike ortaya çıktığında ya da yeryüzünün herhangi bir yerinde insanlara zulmeden, onların haklarını ellerinden alan, inanç özgürlüğünü ortadan kaldıran bir zalim yönetim olduğunda, eğer ki bu tavırlarından vazgeçmezlerse onlara müdahale etmek için şiddete başvurmak elzemdir.

Kaynakça

Abduh, M.,ReşîdRızâ. M. (2011).Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-hakîm. (Çev.:N.Bolelli, M. Erdoğan, İ. Tüfekçi, N. Beki, A.R. Temel ve H. Ünal). Ekin Yayınları, İstanbul.

Beyzavî, Nâsîrüddîn. (1418). Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl. Daru'lhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, Beyrut.

Biçer, Ramazan. (2015). İŞİD Düşünce Yapısının Teolojik Arka planı. *Kelam Araştırmaları Dergisi*.c. 13, sy. 1, s. 1-11.

Erem, Faruk. (1953). Adam Öldürme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.c. 10, sy. 1,s. 33-91.

Kartal, Bilal. (2017). İşid'e Katılma Sürecine Psiko-Sosyal Bir Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.sy. 45, s. 147-164.

Koçyiğit, Talat. (1993). Kasten Adam Öldürmenin Dindeki Hükmü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 34, s. 13-23.

Merâgî, Ahmed Mustafa. (1946). Tefsîrû'l-Merâgî. Mısır: Mektebetü Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu.

Mevdûdî, Ebu'IA'lâ. (1995). Tefhîmü'l-Kur'ân. (Çev.:M.HanKayanî, Y.Karaca, N.Şişman, İ.Bosnalı, A.Ünal ve H.Aktaş). İnsan Yayınları, İstanbul.

Öztürk, Mustafa. (2016). Kur'an, *Yorum ve Şiddet Meselesi*, Bilimname: Düşünce Platformu. c.3, sy. 32, s. 7-40.

Râzî, Fahrüddîn. (1420). Mefâtîhu'l-gayb. Et-Tefsîrû'l-kebîr. Daru'lhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, Beyrut.

Taberî, Muhammed b. Cerîr. (2000/1420). Câmi'u'l-beyân 'an te'vîliâyî'l-Kur'ân. Byy: Müessesetü'r-risale.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım. (1407). el-Keşşâf 'an hakâ'ikıgavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl. Daru'l-Küttâb el Arabiyyi, Beyrut.

Tokat İlinde Aile İçi Şiddete Uğrayan Kadınların Yaşantıları: Betimsel Bir Analiz*

Avni Öner, Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Nursel TOPKAYA, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

*Bu araştırma birinci araştırmacının Ondokuz Mayıs Üniversitesi evlilik ve aile danışmanlığı tezsiz yüksek lisans programında Doç. Dr. Nursel Topkaya danışmanlığında hazırladığı dönem projesinin özetidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002) şiddet ve sağlık raporunda şiddeti “kişinin kendisine, bir başkasına veya bir grup veya topluluğa karşı yaralanma, ölüm, psikolojik olarak zarar görme, gelişimsel bozukluk ve yoksunlukla sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı yüksek olan tehdit veya gerçek anlamda fiziksel güç veya gücün kasıtlı kullanımı’ olarak tanımlamaktadır. Şiddet genel olarak sertlik, kaba güç kullanma, katı davranış olarak tanımlanmaktadır. Şiddet olayı ise insanları korkutmak, sindirmek ve onlara karşı üstünlük kazanmak amacıyla yapılan her türlü olayı belirtmektedir (akt. Kocacık, 2001).

Literatür incelendiğinden tek bir şiddet kategorisine rastlanmamaktadır. Şiddet ortaya çıkış biçimi, nedenleri ve uygulanış yöntemine göre dört grupta değerlendirilmektedir. Bu kategoriler; fiziksel, psikolojik ya da duygusal, cinsel ve son olarak, ekonomik şiddettir. Bu şiddet türleri kimi zaman tek başına gerçekleşirken kimi zaman da birkaçı aynı anda gerçekleşebilmektedir. Örneğin psikolojik ya da cinsel şiddete fiziksel şiddet de eşlik etmektedir. Uygulama sıklıkları değişmekle birlikte en yaygın olarak fiziksel ve psikolojik şiddetle karşılaşılmaktadır (Baygal, 2012).

Ailede yaşanan şiddet genellikle çocuk ve kadını etkilemektedir. Her türlü yasal ve sosyal politika önlemlerine rağmen her geçen

gün aile içi şiddet ülkemizde de artmaktadır. Yapılan bir araştırmada, hayatlarının herhangi bir döneminde, eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 39 olarak belirlenmiştir. Buna göre, on kadından dördü kocaları ya da eşleri tarafından fiziksel şiddete uğramıştır (Altınay ve Arat, 2009). Yine 2015 yılında gerçekleştirilen Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması sonuçlarına göre ülke genelinde evlenmiş kadınların % 36’sı eşleri ya da birlikte oldukları erkekler tarafından fiziksel şiddete, % 12’si cinsel şiddete, % 38’i fiziksel veya cinsel şiddetten birine maruz kalmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM], 2015).

Tokat ili istatistikleri incelendiğinde aile içi şiddet mağduru bireylerin başvuru sayılarında artışın olduğu gözlenmektedir. Tokat ilinde kolluk kuvvetlerine ve mahkemelere intikal etmiş şiddet olayları ile ilgili olarak 204 koruyucu, 3178 önleyici, 84 zorlama hapis tedbiri verildiği, toplamda ailede daha çok kadına yönelik 3471 şiddet olayı yaşanmıştır. 2013 yılında Tokat Kadın Konukevi faaliyete başlamış 2013 yılı kadın konukevine başvuru sayısının 166 iken, 2014 yılında 267’ye, 2015 yılında 280’e, 2016 yılında ise 320’ye yükseldiği görülmüştür. 2016 yılı Kasım ayı itibari ile 1000 civarında kadına hizmet vermiştir. Ülke genelinde aile içi şiddetin özellikle kadına yönelik şiddetin her geçen gün artması sonucu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığın 79 ilde kadın konukevlerin de şiddet gören kadınlara, kız çocuklarına ve on iki yaşından küçük erkek çocuklarına birlikte hizmet vermektedir. Bunun yanında belediyelerin, sivil toplum örgütleri tarafından şiddet gören kadınlara yönelik kadın konukevleri bulunmaktadır.

Aile içi şiddet her yaşta, toplumda, eğitim düzeyinde ve sosyoekonomik grupta meydana gelen toplumsal bir sorundur. Aile içinde yaşanan şiddet sağlıklı aile fonksiyonlarının yerine getirilmesini etkilemekte, başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere tüm aile bireylerini etkilemektedir. Yapılan yasal düzenlemelerle önlenmeye çalışılan aile içi şiddet dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sosyal sorundur. Şiddetin en ağır şekli olan aile içi şiddet insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen aile içi şiddetin önlenmesi gereken önemli bir

sosyal sorun olduğu 20. yüzyılda insan haklarının gelişimi ve feminist hareketlerin baskıları ile gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda aile içi şiddetin önlenmesi için küresel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır ve söz konusu çalışmalar artarak devam etmektedir (Yıldırım, 2016). Aile içi şiddet fiziksel ve ruh sağlığı açısından ciddi olumsuz sonuçları olan önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Öte yandan aile içinde görülen şiddet çoğunlukla gizli kalmakta ve şiddete uğrayan bireyler bunu kabullenmektedirler çünkü toplumumuzdaki kültürel değerler ve inançlar, aile içi şiddeti saklı tutmayı öncelemektedir (Mavili-Aktaş, 2006). Dolayısıyla, aile içi şiddete uğrayan ve Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne müracaat eden ve Tokat Kadın Konukevi Müdürlüğünde koruma altında kalan kadınların şiddetle ilgili yaşantılarının araştırılması önemli görülmektedir. Böylece, aile içi şiddetin farklı boyutları hakkında kapsamlı bilgilere ulaşılabilir ve aile içi şiddeti önlemek amacıyla uygulamaya dönük sosyal politikalara rehberlik edilebilir. Bu doğrultuda araştırmada, aile içi şiddete uğrayan ve Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne müracaat eden ve Tokat Kadın Konukevi Müdürlüğünde koruma altında kalan kadınların yaşadıkları sorunlar ve baş etme yöntemleri, şiddet yaşantıları ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik en son yasal düzenleme olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi olup olmadıklarını incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada kesitsel bir araştırma deseni kullanılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda, aile içi şiddete uğrayan ve Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne müracaat eden ve Tokat Kadın Konukevi Müdürlüğünde koruma altında kalan kadınların yaşadıkları sorunlar ve baş etme yöntemleri, şiddet yaşantıları ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik en son yasal düzenleme olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun sağladığı haklar konusunda bilgi

sahibi olup olmadıklarını inceleyen nicel bir araştırmaadır (Newby, 2014).

Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcılarını aile içi şiddete uğramış 75 kadın oluşturmuştur. Katılımcıların %18.6'sının 35-39 , %17.3'ünün 30-34, % 16'sının + 45, % 14.7'sinin 25-29 yine, %14.7'sinin 19-24 yaş arası, % 13.4'nün 40-44, % 5.3'ünün ise 15-18 yaşlarında olduğu görölmüştür. şiddete uğrayan bireylerin % 92'si evli olup, % 8'i ise bekârdır. Araştırmaya katılanların eğitim durumuna bakıldığında ise % 54.7'sinin ilkokul, %13.3'ünün ortaokul, %13.3'ünün ise okuryazar olmadığı, %10.7'sinin okur-yazar, %5.3'ünün lise ve son olarak %2.6'sının ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan bilgi formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen bilgi formunda araştırmaya katılan bireylerin yaşı, eğitim düzeyi, medeni ve sosyo-ekonomik durumu, uğradığı şiddet türü, aile içi ilişkileri, şiddetle baş etme yöntemleri ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı şiddetin Önlenmesine Dair Kanun sağladığı Haklar konusunda bilgi sahibi olup olmadıklarına belirlemeye dönük sorular yer almıştır.

İstatistiksel Analiz

Tüm istatistiksel analizler SPSS 23 programında gerçekleştirilmiştir. Anketlerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzdelerden yararlanılmıştır.

Prosedür

Araştırmanın verileri Tokat Valiliği'nden alınan izin ile toplanmıştır. Araştırmaya konu olan verilerin toplanması ve değerlendirilmesi 1 Ekim 2015- 31 Ekim 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar birinci araştırmacı tarafından Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne müracaat eden ve Kadın Konuk evinde kalan aile içi şiddete uğrayan bireylerle

gerçekleştirilmiştir. Tokat Kadın konukevi müdürlüğe bağlı şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psikososyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların ihtiyaçlarının da karşılanmak suretiyle kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşudur. Katılımcılara araştırmaya katılımın gönüllü olduğu, verilen cevapların gizli kalacağı, verilerin araştırma amacı dışında kullanılmayacağı ve araştırmadan istedikleri zaman herhangi bir yaptırıma uğramadan çekilebilecekleri hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmayı reddeden bir katılımcı olmamıştır. Veri toplama araçları yaklaşık olarak otuz dakikada cevaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde ilk olarak araştırmaya katılan kadınların ilk evlilik yaşlarına ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Tablo 1’de ilk evlilik yaşına ilişkin betimsel istatistikler görülmektedir.

Tablo 1. İlk Evlilik Yaşına İlişkin Betimsel İstatistikler

İlk Evlilik Yaşı	<i>n</i>	%
15-18 Yaş	32	45.7
19-24 Yaş	17	24.4
25-29 Yaş	6	8.5
30-34 Yaş	4	5.7
35-39 Yaş	8	12.8
40 Yaş ve üzeri	2	2.9

Not: N=69

Tablo 1’de araştırmaya katılan kadınların ilk evlilik yaşlarına bakıldığında, % 45.7’sinin 15-18, %24.4’ünün 19-24, %12.8’sinin 35-39, % 8.5’inin 25-29, %5.7’sinin 30-34, %2.9 ise 40 yaş ve üzerindeki bir yaşta ilk evliliğini yaptığı anlaşılmıştır. Tablo 2’de şiddete uğrayan kadınları aile içi

ilişkilerini algılamalarına ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2. Algılanan Aile İçi İlişkilere İlişkin Betimsel İstatistikler

İlişkiler	<i>n</i>	%
Çok iyi	5	6.9
İyi	20	26.7
Kararsızım	12	16.0
Kötü	24	32.0
Çok kötü	14	18.7

Not: N=75

Tablo 2’de görüldüğü gibi şiddete uğrayan kadınların % 32’si aile ilişkilerini kötü, % 26.7’si iyi, % 18.7’si çok kötü, % 16’sı kararsız, % 6.9’u ise çok iyi olduğunu belirtmiştir. Tablo 3’de şiddete uğrayan kadınlara aile içinde kim tarafından şiddet uygulandığına ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 3. Şiddet Uygulayan Kişilere İlişkin Betimsel İstatistikler

Şiddeti uygulayan kişi	<i>n</i>	%
Eş	47	62.7
Baba	10	13.3
Ana	5	6.7
Eşin ailesi	12	16.0
Erkek arkadaş	1	1.3

Not: *N*=75

Tablo 3’de görüldüğü gibi kadınların % 62.7’si eşleri, % 16’sı eşinin ailesi, % 13.3’ü babası, % 6.7 ise erkek arkadaş tarafından şiddete uğradığını belirtmiştir. Tablo 4’de şiddete uğrayan bireylerin ne tür şiddete maruz kaldığına ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 4. Aile İçi Şiddet Türüne İlişkin Betimsel İstatistikler

Şiddet Türü	<i>n</i>	%
Fiziksel Şiddet	33	44.0
Duygusal Şiddet	13	17.3
Ekonomik Şiddet	10	13.3
Cinsel Şiddet	3	4.0
Hepsi	16	21.3

Not: *N*=75

Tablo 4’de görüldüğü gibi şiddete uğrayan bireylerin % 44’ü fiziksel şiddete, % 21.3’ü bütün şiddet türlerine, % 17.3’ü duygusal şiddete, % 13.3 ekonomik şiddete ve % 4’ü de cinsel

şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Tablo 5’te şiddete uğrayan kadınların 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Yasanın sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi olup olmadıklarına ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 5. 6284 Sayılı Yasanın Sağladığı Haklar Konusunda Bilgiye İlişkin Betimsel İstatistikler

6284 Sayılı Yasanın Sağladığı Haklar	<i>n</i>	%
Bilgim var	30	40.0
Bilgim yok	45	60.0

Not: N=75

Tablo 5’de görüldüğü gibi şiddet gören ve kadın konuk evinde kalan kadınlardan % 40’ı 6284 Sayılı Yasanın sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi, %60’ı ise 6284 Sayılı Yasanın sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi değildir. Tablo 6’da 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Yasanın sağladığı hakların neler olduğuna ilişkin istatistikler yer almaktadır.

Tablo 6. 6284 Sayılı Yasanın Sağladığı Haklara İlişkin
Betimsel İstatistikler

6284 sayılı yasanın sağladığı haklar	<i>n</i>	%
Kadın konukevi hizmeti	20	65.5
Eşin evden uzaklaştırılması	4	13.8
Psikolojik, hukuki ve sosyal destek	6	20.7

Not: N=75

Tablo 6’da görüldüğü gibi 6284 Sayılı Yasanın sağladığı haklar konusunda bilgisi olanların % 65.5’i şiddete uğrayan kadınlara kadın konukevi hizmeti verildiğini, % 20.7’si psikolojik, hukuki ve sosyal destek verildiğini, % 13.8’i ise şiddet uygulayanın geçici süre evden uzaklaştırıldığını bildiklerini belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu araştırmada, aile içi şiddete uğrayan ve Tokat Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne müracaat eden ve Tokat Kadın Konukevi Müdürlüğünde koruma altında kalan kadınların yaşadıkları sorunlar ve baş etme yöntemleri, şiddet yaşantıları ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik en son yasal düzenleme olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları incelenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre şiddet gören evli bireylerin önemli bir kısmı, on sekiz yaş ve altında ilk evliliklerini yapmışlardır. Araştırmanın bu sonucu daha önce bu konuda yapılan bir araştırmayla aynı doğrultuda yer almaktadır (KSGM, 2014). Şiddetle ilgili yürütülen araştırmalarda on sekiz yaş altı evliliklerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ülkemizde kırsal alanlarda veya gelişmemiş bölgelerde erken evliliklerin yaygın olduğu bilinen bir gerçektir. Araştırmanın sonuçları bu tür erken

evliliklerde şiddetinde yoğun biçimde yaşandığını göstermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre şiddete uğrayan kadınların yarısının aile ilişkilerinin kötü ve çok kötü olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucunun beklendiği ifade edilebilir. Araştırmanın bu sonucundan hareketle, aile içi iletişimi ve ilişkileri iyileştirmeye ve daha sağlıklı ilişkilerin geliştirilmesine dönük yapılacak çalışmaların şiddetin önlenmesinde bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın diğer bir sonucu şiddete uğrayan kadınların daha çok eşlerinden şiddet gördüğünü gördüğüdür. Yine araştırmadan elde edilen çarpıcı sonuçlarına göre şiddete uğramış kadınlar yalnızca eşleri tarafından değil bunun yanı sıra eşinin ailesi, babası ve erkek arkadaşı tarafından şiddete uğramaktadır. Araştırmanın bu sonucu şiddetin daha geniş bir çerçevede ele alınmasının önemini göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları şiddete uğrayan bireylerin en çok fiziksel şiddete maruz kaldığını göstermiştir. Bunu sırasıyla diğer tüm şiddet türleri, duygusal şiddet ve ekonomik şiddet izlemiştir. Cinsel şiddet katılımcıların en az yaşadığı şiddet türü olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonuçları genel olarak KSGM'nin (2014) araştırma raporunda yer alan sonuçlarla aynı doğrultuda yer almaktadır.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri araştırmaya katılan aile içi şiddete uğramış ve kadın konukevinde kalan kadınların 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin Yasanın şiddet gören bireylere sağladığı hakların neler olduğu konusunda sorulan soruya verdikleri yanıtlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre şiddet gören ve kadın konuk evinde kalan kadınların büyük çoğunluğu 6284 Sayılı Yasanın sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi değildir. Bu sorunun uzantısı olarak araştırma kapsamında bilgi sahibi olduğunu belirten katılımcılara bu hakların neler olduğuna ilişkin bir soru yöneltilmiştir. 6284 Sayılı Yasanın sağladığı haklar arasında şiddete uğrayan kadınlara kadın konukevi hizmeti verildiğinin bilinmesinin en çok bilinen hak olduğu görülmüştür. Bunu sırasıyla psikolojik, hukuki ve sosyal destek

verilmesi ve şiddet uygulayanın geçici süre evden uzaklaştırıldığıının bilinmesi izlemiştir. Genel olarak katılımcıların bilgi düzeylerinin yetersiz olmasının temelinde, şiddet gören bireylerin çoğunluğunun ilkökul düzeyinde veya ilkökul öncesi düzeyde öğrenime sahip olması olmuş olabilir. Bununla birlikte, bu alanda çalışma yapan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının topluma yönelik yapılan çalışmaların yetersizliğinin de bu neticenin oluşmasında önemli bir payı olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla araştırmanın bu sonuçları ailelerin bilgilendirilmesi için yazılı ve görsel basında tanıtım çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, araştırma sonucunda aile içi şiddeti önlemeye yönelik olarak kısa vadede kadınların ve çocukların şiddet döngüsünden çıkarılması, uzun vadede toplumda şiddetin önlenmesine yönelik sosyal politikalar oluşturulması gerekli görülmektedir. Yine aile içi ilişkileri iyileştirmeye dönük yapılacak psiko-eğitim çalışmalarının şiddetin önlenmesine yönelik etkili sonuçları beraberinde getirebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Altınay, A. G., & Arat, Y. (2009). *Violence against women in Turkey: A nationwide survey*. Punto, İstanbul.

Baygal, A. (2012). Şiddetin aile içi görünüşleri. N. Adak (Ed.). *Değişen toplumda değişen aile içinde* (ss. 177-196). Siyasal Kitabevi, Ankara.

Dünya Sağlık Örgütü (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization, Geneva.

Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.

Mavili Aktaş, A. (2006). Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması. Elma Yayınevi, Ankara.

Newby, P. (2014). *Research methods for education*. Routledge, New York.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Özet Rapor*. Erişim adresi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Erişim adresi: <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>

Yıldırım, Ş. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadına yönelik şiddet. D. Ş. Kayli & F. Şaşman (Ed.). *Sosyal politikanın cinsiyet halleri içinde* (ss. 81-100). Nika Yayınevi, Ankara.

İnternet Haberlerinde Kadın Cinayetleri

Aynur Arslan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Meltem Kökdener, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ahmet Kara, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Çağrı Turan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Nurcan Özdemir, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Kader Doruk, ¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Eda Alar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Melek Köksal, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Rüveyda Issı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Gözde B Oran, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Yaşamımızın her alanında karşımıza çıkan şiddet, hızla artan bir halk sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır (Güler ve ark., 2005).

Şiddet kavramı tartışılırken, şiddet türleri kadar şiddete maruz kalan grupların da değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Polat, 2016:19). İnsanlık tarihi kadar eski olan şiddetin günümüzde en çok rastlanan biçimi kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddet tüm toplumlarda ve kültürlerde, ekonomik gelişmişlik ve öğrenim düzeyine bakılmaksızın görülen bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır (Güler ve ark., 2005).

Şiddetin toplumsal etkileri çerçevesinden bakıldığında kitle iletişim araçlarının etkisi dikkat çekmektedir (Gökulu ve Hosta 2013). Kitle iletişimini sağlayan araçlar toplamını oluşturan medyanın (Öztürk, 2015) şiddet davranışına etkisinin olup olmadığı uzun süredir tartışılan bir konudur. Basın yayın organlarında şiddet olgusunun yer alması, toplumdaki etkileri araştırmacı ve konuyla ilgili profesyonellerin son zamanlarda sıkça üzerinde durduğu bir konudur (Boztepe, 2017).

Medya şiddetin primer nedeni olmasa da, sunuluş şekliyle şiddetin etkisini artırma, kişilerin şiddet algısını etkileme ve şiddet olgusunun içselleştirilmesine neden olma gücüne sahiptir (Gökulu ve Hosta, 2013). Şiddetin sonuçlarının makul olmayan biçimde sunulması, yıkıcı sonuçları beraberinde getirmektedir. Günümüzde bireylerin zaman ve mekan sınırlaması olmadan ulaştıkları bu tarz haberler, kullanılan üslup ve haberin sunuluş şekli bir süre sonra izleyicileri şiddete karşı duyarsızlaştırmakta, kişi şiddeti çözüm olarak algılayabilmekte, saldırganların sorunlar karşısındaki tutumlarını taklit edebilmektedirler. Zaman içinde saldırganlığın olası çözüm yolu haline gelmesiyle kişiler şiddet sanığı ve mağduru olabilmektedir (Duğan, 2015).

Medyanın, toplumsal düzenini temelinden sarsan suç olgusu hakkında bireyleri bilgilendirmesi son derece normaldir. Bunun yanında suçluluğun, suçun işleniş şekillerinin, yapılan yargılamaların ve verilen cezaların yüzyıllardır insanların ilgisini çekmesi de suç haberlerinin medyada geniş yer bulmasının diğer bir sebebidir (Arslan ve Duğan, 2016).

Kadına yönelik şiddetin en ağır sonucu olan kadın cinayetleri, toplumda çok sık görüldüğü için basına sıkça malzeme olmaktadır (Arar 2017). Cinayet olguları haberleştirilirken toplumda yaratacağı etki akılda tutularak suçlu ve mağdur olgusu hassasiyetle verilmelidir. Haberin aktarılma şeklinin kadınlarla ilgili sorunlara bakış açılarını ve düşüncelerini önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir. Haber yapılırken etik ve sorumluluk bilinciyle hareket edilirken bazen olay, bazen de suçlu ve mağdurlar öne çıkmaktadır (Yeğre, 2015). Bu açıdan

bakıldığında haberi sunuş stratejisiyle de kadına yönelik şiddetin sıradanlaşıp normalleşmesini sağlamaktadır (Arar 2017).

Bu çalışma, internet medyasında kadın cinayetleri haberlerinin, mağdurları ve faileri ile sunulması ve yorumlanması esnasında etik değerlere dikkat edilip edilmediğinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma, medyada kadına yönelik cinayet haberlerinin temsil biçimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmamızın, kadın cinayeti haberlerinin her gün internet medyasında da yer aldığı düşünüldüğünde internet haberciliğinin konuyu ele alış ve işlenişine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Araştırma Yöntemi

Medyada kadına yönelik cinayet haberlerinin temsil biçimini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, “kadın cinayet haberleri”, internet üzerinden “Google Haber” arama motoru kullanılarak. 1 Ocak 2017-31 Aralık 2017 tarihleri arasında taranmış ve çalışma konusuyla ilişkili toplam 298 habere ulaşılmıştır. Haberlerin incelenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, "kitle iletişim araçlarındaki" içeriğe yönelik kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemle gazete haberleri veya yazıları incelenebileceği gibi televizyon haberleri, filmleri, radyo programları, sinema filmleri kısacası her türlü içerik incelenebilir. İçerik çözümlemesi iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir (Geray, 2004: 133-134). Bu çalışmada incelenen haberler; olay nedeni, olay yeri, failin yakınlığı, fotoğraf kullanımı, haber başlığı, kimlik bilgileri, haberleştirme şekli, yetkililerin açıklamaları, yargı süreci gibi kategorilerde sınıflandırılmıştır. Çalışmada aynı konu hakkında tekrarlanan haberler kapsam dışı bırakılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, 1 Ocak 2017-31 Aralık 2017 tarihleri arasında kadın cinayetleri ile ilişkili toplam 298 internet haberine ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

İnternet Haber İçeriklerinde Kadın Cinayetlerinin Nedene Göre Dağılımı

İncelenen haberlerin 74'ünde (%24.7) cinayet sebebi olarak zanlının/sanığın cinnet ya da öfke duygusuyla olayı gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Haberlerin 51'inde (%17.1) cinayet sebebi boşanma, 30 (%10) haberde cinayet sebebi namus olarak yazılmıştır. 91 haberde (%30.5) olayın sebebi açıklanmamıştır (**Tablo.1**).

Tablo.1 Haberlerin Olayın Nedenine Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Boşanma	51	17.1
Kıskançlık	40	13.4
Gasp	13	4.3
Cinnet/Öfke	74	24.7
Namus Cinayeti	30	10.0
Bilinmiyor	90	30.5
Toplam	298	100

İnternet Haber İçeriklerinde Kadın Cinayetlerinin İşlendiği Yere Göre Dağılımı

Haberlerin 142'sinde (%47.7) cinayetlerin ev ortamında işlendiği, 100 haberde ise (%33.6) olayın sokakta gerçekleştiği ifade edilmiştir (**Tablo.2**).

Tablo.2 Haberlerde Olayın Gerçekleştiği Yere Göre Dağılım

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Sokak	100	33.6
Ev	142	47.7
İşyeri	24	8.1
Diğer	32	10.6
Toplam	298	100

İnternet Haber İçeriklerinde Failin Yakınlık Derecesinin Verilişi

İncelenen 298 kadın cinayet haberinin 224'ünde (%74.9) zanlıların/sanıkların mağdurun yakını olduğu, 74 (%25.1) olayda ise herhangi bir yakınlık ilişkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Kadın Cinayet Haberlerinde Failin Tanımlanması

298 haberin 49'unda (%16.4) cinayeti işlediği ifade edilen kişi zanlı olarak tanımlanmış, 25 (%8.4) haberde ise sanık olarak verilmiştir (**Tablo.3**).

Tablo.3 Haberlerde Failin Tanımlanması

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Katil	19	6.4
Sanık	25	8.4
Suçlu	12	4.0
Fail	11	3.7
Zanlı	49	16.4
Diğer	182	61.1
Toplam	298	1001

İnternet Haberlerinde Fotoğrafın ve Haber Başlığının Verilişi

298 haber içinde, 230 (%76.9) haberde fotoğraf kullanılmış, 68 (%23.1) haberde fotoğraf kullanılmamıştır. Kullanılan fotoğrafların 55'inde (%18.4) şiddet görüntüsü tespit edilmiştir. Haber başlıklarına bakıldığında 126 (%42,7) başlığın şiddet ifadesi içerdiği, 172 (%57.3) başlıkta ise şiddet ifadesi olmadığı görülmüştür.

Kadın Cinayetleri İle ilgili İnternet Haberlerinde Kimlik Bilgilerinin Kullanılışı

İncelenen 298 haberin 123'ünde (%41,3) olaya dahil kişilerin (zanlı/sanık ya da mağdur) fotoğraflarında yüzleri açıkça gösterilmiştir. 91 (%30.5) haberde kişilerin isim ve soyadlarının baş harfleri verilmiş, 207 (%69.5) haberde ise isim ve soyadı

açıkça verilmiştir. Haberlerin 164'ünde (%55) olaya dahil kişilerin açık adresleri verilmiştir (**Tablo.4**).

Tablo.4 Haberlerde Açık Adres Kullanımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	164	55
Hayır	134	45
Toplam	298	100

Kadın Cinayet Haberlerinde Olayın Veriliş Şekli

225 haberde (%75.5) cinayet olayının ayrıntıları hikaye tarzında verilirken, 73 haberde (%24.5) hikayeleştirme kullanılmamıştır.

Kadın Cinayet Haberlerinde Yargılama Sürecinin ve Yetkililerin Açıklamalarının Verilişi

245 (%82.2) haberde herhangi bir yetkili kişinin açıklamasına yer verilmezken sadece 53 (%17.8) haberde yetkili kişilerce olay hakkında yapılan açıklamalara yer verilmiştir. İncelenen haberlerde olayla ilgili olarak mağdurun ya da failin yakınlarının ifadelerinin olup olmadığına bakıldığında 204 (%68.5) haberde bu ayrıntıya yer verilmemişken, 94 (%34.5) haberde yakınların ifadelerinin yer aldığı görülmüştür. Haberlerde caydırıcılık ve farkındalık unsuru olabilecek, yargılama süreci ile ilgili bilgilere bakıldığında 129 (%43.3) haberde bu bilgilerin yer aldığı, 169 (%56.7) haberde ise herhangi bir bilgi verilmediği görülmüştür. Haberlerin hiçbirinde şiddetle mücadele ve şiddeti önleme mekanizmaları hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Tartışma ve Sonuç

Medyanın toplumu ikna ve yönlendirme gücü düşünüldüğünde, sunulan haberlerin niteliğinin dengeli, abartıdan uzak ve tarafsız olması beklenir. Medya haberlerin sunuşu esnasında tercih edilen görseller, kullanılan dil ve başlık ile şiddeti sıradanlaştırıp meşrulaştırırken zaman zaman kadınları, ayrımcılık ve şiddet karşısında daha da savunmasız hale getirebilmektedir. Gazetecinin, haber üretim sürecinde temel etik kurallara uyması, haber söylemini bu kurallar çerçevesinde oluşturması kadına

yönelik cinsiyetçi yaklaşımların toplumda yayılmasını engelleyici bir rol üstlenecektir (Gürses, 2017; 544).

Çalışmamızda incelenen haberlerin 74'ünde (%24.7) cinayet sebebi olarak zanlının/sanığın cinnet ya da öfke duygusuyla olayı gerçekleştirdiği, 51'inde (%17.1) cinayet sebebinin boşanma olduğu ve 30 (%10) haberde cinayet sebebinin namus meselesi olduğu yazılmıştır (Tablo.1). Tekeli makalesinde, bu tür söylemlerde erkeğin öfkesine yenik düştüğü ya da cinnet geçirdiği için şiddet uyguladığı ve cinayet işlediği, gerekçelerinin hafızalara yerleştirilerek erkeğin hep haklı çıkarıldığını ya da örtülü olarak savunulduğunu ifade etmiştir (Tekeli, 2016). İnci'nin namus cinayetlerinin sosyolojik bakış ile incelenmesi çalışmasında ise gazetecilerin namus bahanesi ile kadına yönelen şiddeti erkek egemen bir söylem/dil kullanarak haberleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Namus bahanesi ile kadına yönelen şiddet ile ilgili haberler egemen kültürel yapıya eklenmekte ve bu yapının devamlılığının sağlanmasına yardımcı olmaktadır (İnci, 2013).

Çalışmamızda incelenen 298 kadın cinayet haberinin 224'ünde (%74.9) cinayeti işleyenin mağdurun yakını olduğu, 74 (%25.1) haberde ise herhangi bir yakınlık ilişkisinin bulunmadığı ifade edilmiştir. Yakın ya da eş şiddeti gibi problemlerin medyada çok fazla yer almaması, toplum tarafından şiddetin ve kadın cinayetlerinin potansiyel bir risk olarak görülmemesine neden olabilir. Aynı zamanda çarpıtılmış haberler farkında olmayarak yakın ya da eş şiddetine maruz kalan kurbanların yardım arayışına girmesini engelleyebilir (Carlyle ve diğ . Aktaran Seven ve diğ., 2016).

Gazete haberlerinin ayrıntılı bir şekilde verilmesi ve içeriğin görsel malzemelerle desteklenerek okuyucuda haberin ayrıntılarının pekiştirilmesi önemlidir. Haberlerde kullanılan fotoğraflar haber görselliğinin, habere inandırıcılık katmanın ve okuyucuda habere ilişkin öğelerin daha kalıcı olmasının sağlanması açısından önemlidir. Ancak etik ihlallerinin de en çok bu alanda yapıldığı bilinmektedir (Tekeli, 2016, s.141).

Çalışmamızda 298 haber içinden, 230'unda (%76.9) fotoğraf kullanıldığı, 68 (%23.1) haberde ise fotoğraf kullanılmadığı saptanmıştır. Kullanılan fotoğrafların 55'inde (%18.4) şiddet görüntüsü tespit edilmiştir. Oysa habere ilişkin detayların ölüm, kan, gibi toplum psikolojisini sarsacak ve umutsuzluk ya da kanıksama yaratacak unsurlar üzerinden değil, toplumu bilinçlendirecek öğeler üzerinden verilmesi gerekmektedir. Şiddet haberlerinde tarafların aileleri de göz önünde bulundurularak hassasiyet gösterilmesi, mağdurun fotoğrafının mümkün olduğunca kullanılmaması, eğer kullanılacak ise buzlanarak verilmesi gerekmektedir(Tekeli, 2016, s.141).

Haberin vurgulanması gereken bölümleri başlıkta yer alır. Haber başlıkları okuyucuyu metni okumaya yönlendiren ve gazetelerin ilk dikkat çeken alanlarıdır. Bu nedenle başlığın dikkat çekici ve merak uyandırıcı olmasına özen gösterilir. Çalışmamızda incelenen haber başlıklarına bakıldığında 126 (%42,7) başlığın şiddet ifadesi içerdiği görülmüştür. Şiddet ifadelerinin haber başlığında kullanılması haberin dikkat çekiciliğini artırırken, bir taraftan da şiddetin sıradanlaşmasına neden olur.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde "Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanmamalıdır" denilmektedir (www.tgc.org.tr). İncelenen 298 haberin 123'ünde (%41,3) olaya dahil kişilerin (zanlı/sanık ya da mağdur) fotoğraflarında yüzlerinin açıkça gösterildiği, 91 (%30.5) haberde kişilerin isim ve soyadlarının baş harflerinin verildiği, 207 (%69.5) haberde ise isim ve soyadının açıkça verildiği tespit edilmiştir. Haberlerin 164'ünde (%55) olaya dahil kişilerin açık adresleri de verilmiştir (Tablo.4). Bu sonuçlara göre incelenen haberlerin gazetecilik etik ilkeleri ile örtüşmediği ortadadır.

Çalışmamıza dahil 245 (%82.2) haberde herhangi bir yetkili kişinin açıklamasına yer verilmemişken, sadece 53 (%17.8) haberde yetkili kişilerce olay hakkında yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Haberlerde caydırıcılık ve farkındalık unsuru

olabilecek, yargılama süreci ile ilgili bilgilere bakıldığında 129 (%43.3) haberde bu bilgilerin yer aldığı, 169 (%56.7) haberde ise herhangi bir bilgi verilmediği görülmüştür. Oysa sorumlu habercilik yaklaşımına göre yargı süreci takip edilmeli, sonuçlar kamu ile paylaşılmadığıdır. Özellikle caydırıcı olabilme ihtimali sebebiyle ağır cezalarla sonuçlanan yargılama süreçlerinin paylaşılması önemlidir (Tekeli, 2016:141)

İncelenen haberlerin hiçbirinde şiddetle mücadele ve şiddeti önleme mekanizmaları hakkında bir bilgi verilmemiştir. Altun'un yaptığı benzer bir çalışmada da incelenen haberlerde şiddeti önleme mekanizmaları ile ilgili bilgilerin zayıf olduğu ve kadınlara şiddetle başa çıkma yöntemleri, devlet desteği gibi konularda bilgi verilmediği görülmüştür (Altun vd. 2007: 19).

Sonuç olarak yaptığımız çalışmada görülmüştür ki, internet medyasında kadın cinayetleri haberleri sorumlu gazetecilik anlayışına uymamakta ve haberin çekiciliği için etik kurallar ihlal edilebilmektedir.

Kaynakça

Altun, A. vd., (2007). Aile İçi Şiddet Haberlerinin Üretim Süreci ve Medya Profesyonelleri. *İletişim Araştırmaları*, 5(2), 9-61.

Arar, Y.B. (2017). Kadın Cinayetlerinde Şiddeti Sergilemek: Şefika Etik Vakası Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(14), 104-123.

Arslan, A., Duğan, Ö. (2016). Suça Yönelmiş Çocukların Medyada Temsili: Bir Alan Araştırması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(1):303-325

Boztepe, V. (2017). Televizyon Haberlerinde Kadınlara Yönelik Şiddetin Temsili: Özgecan Aslan Cinayeti Üzerinden Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, I, 39-66.

Duğan, . (2015). Sağlıkta Şiddet Haberlerinin Basına Yansımı, Doktora Tezi, Konya.

Geray, H. (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Gökulu, G., Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah Ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). *International Journal of Social Science*, 6(2), 1829-1850.

Güler, N., Tel, H., Tuncay, Ö.F. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı The View of Womans' to The Violence Experienced Within the Family. *Cerrahpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56.

Gürses, F. (2017). Kadın Cinayetlerinin Haber Söylemi: Münevver Karabulut ve Özgecan Aslan Haberleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 72(3), 541-568.

İnal, A. (2005). *Medyanın Etkisi Sorunsalına Başka Bir Bakış*. Medya ve Toplum, Der. Sevdalankuş, ss. 65-80.

İnci, Ü. H. (2013). Basında Yer Alan Namus Cinayetlerinin Sosyolojik Analizi. *Journal of History Culture and Art Research*, 2(3), 282-296.

Öztürk, M. (2015). Medya Ve Suç Korkusu Arasındaki İlişki A Relationship Between Media And Fear Of Crime. *International Journal of Social Science*, 36, 251-263.

Parlak, İ. (2009). *Türk Yazılı Basınında Batılı Kimliğin İnşası: Karikatür Krizi Örneği*. Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış, Ed. İ. Parlak, ss. 179-226.

Polat, O. Şiddet. 2016, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Seven, M., Karabal, B., Uludağ, B. ve Nur, M. (2016). Gazetelere Haber Olan Kadın Cinayetlerinin İncelenmesi. KASHED, 20(2), 71-83.

Tekeli, E. S. (2016). Kadın cinayetlerinin haberleştirilmesi bağlamında medya etiğini yeniden tartışmak: Habertürk gazetesi örneği. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(1), 129-142.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
<https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>. Erişim. 12.03. 2018

Yeğen, C. (2015). Çocuk Cinayeti Haberlerinin Türk Yazılı Basınında Sunumu: Posta Gazetesi Örneği. Global Media Journal, 5(10), 363-384.

Okul Öncesi Dönem Çocukların Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeylerinin Çeşitli Ailesel Özellikler Açısından İncelenmesi

Ayşe Nur Özdemir, Milli Eğitim Bakanlığı

Gülümser Gültekin Akduman, Gazi Üniversitesi

Ayşenur Gündüz, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminin tüm alanlarda hızlı olduğu bir dönemdir. Bununla birlikte bu gelişimin etkileri çocuğun hayatında kalıcı bir rol oynamaktadır. Çocuğun sosyal ilişkilerinin giderek karmaşıklaştığı bu dönemde çocuk öğretmeni ve akranlarıyla bir araya gelmektedir. Okul öncesi dönemdeki akran ilişkileri, çocuğun yaşamındaki ilk sosyal ilişkilerin örneğini oluşturduğu için büyük bir öneme sahiptir. Şöyle ki, akran ilişkileri sosyal gelişim açısından, sosyal becerilerin, kuralların, toplumsal rollerin öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlayacak ortamların oluşmasını desteklemektedir (Erwin, 2000).

Okul öncesi eğitimle birlikte çocukların akranlarıyla olan etkileşimleri de daha küçük yaş gruplarına indirgenmiştir. Arapça kökenli bir kelime olan akran sözcüğü; yaş, cinsiyet vb. bakımından birbirine denk olanlar anlamına gelmektedir. Akran ilişkileri ise; aynı yaşta ya da gelişim, olgunluk düzeyinde olan; benzer geçmiş, değer, yaşantı, yaşam tarzı ve sosyal bağlamı paylaşan kişiler arasında karşılıklılık ve devamlılık gösteren etkileşimlerin bütünüdür (Uluyurt, 2012).

Akran ilişkileri; akranlar tarafından kabul edilme, reddedilme, akranların şiddetine (zorbalık) maruz kalma şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Akran şiddeti (zorbalık); *“kışkırtma unsuru olmadan, birisine karşı tekrarlanan, sistemli ve yoğun olarak gerçekleşen psikolojik, fiziksel ve duygusal zarar verme”* olarak tanımlanmıştır (Akgün, 2005). Akran şiddeti saldırganlığın alt

türü olarak değerlendirilmektedir. Bireyin herhangi bir kışkırtma olmadan, hedef alınan kişide korku ve endişe yaratmayı amaçlaması akran saldırganlığı kapsamındadır. Zorbalığı saldırganlıktan ayıran unsur, şiddete maruz kalan çocuk ile şiddeti gerçekleştiren çocuk arasındaki güç eşitsizliğidir (Salı, 2014).

Çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin küçük yaşlardaki çocuklarda daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitimin ilk basamağını teşkil eden okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi; risk gruplarının tespit edilebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın temel amacı 48 aylık ve üzeri okul öncesi eğitim alan çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaçla şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Ailedeki çocuk sayısı ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Çocuğun doğum sırası ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Anne öğrenim durumu ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
4. Baba öğrenim durumu ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
5. Aile tipi ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
6. Anne mesleği ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
7. Baba mesleği ile çocuğun akran şiddetine maruz kalma düzeyi arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Yöntem

Bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Etimesgut ilçe merkezinde bulunan bağımsız anaokullarına ve ilkokulların bünyesindeki anasınıflarına devam eden 48 ay ve

üzeri çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem hacmi evren biliniyorken yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmada %95 güvenle ve %10 duyarlılık göz önüne alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Olayın görülme sıklığı ise %50 olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada 5932 çocuktan oluşan bir evrenden en az 95 çocuk ile çalışılmasına karar verilmiştir. Araştırma basit rastgele örnekleme ile seçilen okullarda yürütülmüş, 128 çocuk ile ilgili toplanan veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin toplanmasında ebeveynler tarafından “Genel Bilgi Formu” doldurulurken; çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerini ölçebilmek amacıyla “Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” her çocuk için kendi öğretmeni tarafından ayrı ayrı doldurulmuştur.

“Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği (AŞMKÖ)” çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyini belirlemek amacıyla 1997’de Kochenderfer ve Ladd tarafından 5-6 yaş çocukları için geliştirilen Akranların Şiddetine Maruz Kalma-Kişisel Değerlendirme Ölçeği’nden yola çıkılarak yine Kochenderfer ve Ladd tarafından 2002 yılında geliştirilmiştir. Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği’nin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .719 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Kriter geçerliği olarak ise ölçekten elde edilen sonuçlarla, sosyal davranışlara ilişkin öğretmen değerlendirmeleri, akran reddine ilişkin akran görüşleri, yalnızlık ile ilgili kişisel görüşler arasında anlamlı düzeyde, olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Ölçek 2008 yılında Gülay tarafından Türkçe’ye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda ölçeğin tüm maddelerinin hem madde toplamında, hem madde kalanında istatistiksel anlamda .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Sonuçlara göre akranların şiddetine maruz kalma ölçeğinin tüm maddelerinin güvenilir olduğu tespit edilmiş ve tüm maddelerin ölçekte kalmaları uygun görülmüştür. Ayrıca ölçeğin her bir maddesinin ayırt edici gücüne ilişkin t test analizi sonuçlarına göre .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Sonuç olarak Akran Şiddetine Maruz

Kalma Ölçeğinin ayırt edici güce sahip olduğu, dolayısıyla geçerli olduğu görülmüştür (Gülay, 2008).

Elde edilen verilen SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada normallik varsayımını incelemek amacıyla, örneklem büyüklüğünün 50'den fazla olması sebebiyle, Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Bununla birlikte, dağılıma ait çarpıklık ve basıklık değerleri de incelenmiştir. Değişkenlerin normal dağıldığını ve parametrik testlerin uygulanabileceği görülmüştür. Çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem için t testi; ailedeki çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, anne ve baba öğrenim durumu, anne ve baba mesleğine göre farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmıştır.

Bulgular Ve Yorum

Araştırmada elde edilen veriler analiz edilmiş, bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1 Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Ailedeki çocuk sayısı	Akran şiddetine maruz kalma puanları		
	N	X	SS
1 çocuk	18	1,39	2,06
2 çocuk	66	0,82	1,66
3 çocuk	32	0,84	1,51
4 çocuk ve fazlası	12	1,83	2,59
Toplam	128	1,00	1,80
Varyans analizi sonuçları	Sd	F	p
Gruplar arası	3	1,46	0,23
Gruplar İçi	124		
Toplam	127		

Tablo 1 incelendiğinde, dört ve daha fazla ($X=1,83$) çocuğa sahip olan ailelerin çocuklarının akran şiddetine maruz kalma puanlarının en yüksek olduğu belirlenmiştir. Fakat yapılan varyans analizi sonuçları, akran şiddetine maruz kalma düzeyinin, ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı farklılık oluşturmadığını göstermektedir. ($F_{(3-127)} = 1,46, p > 0,05$).

Ailenin kalabalık olması çocuğu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Ailenin kalabalıklaşmaya başlamasıyla birlikte ailelerde sosyo-ekonomik düzey düşmekte, çocuklara ayrılan maddi olanaklar kısıtlanmakta, dolayısıyla da çocukların eğitim düzeyi düşmektedir. Ayrıca kardeş sayısının fazla olması aile içi çatışmaların artmasına ve ailede fiziksel cezaya daha fazla başvurulmasına neden olabilir. Ailede çocuk sayısının artması anne babaların çocuklarına ayırdığı bireysel ilgide de azalmalara neden olabilir. Çocuklar kendileri ile ilgilenilmediğini ve kendisine karşı ilgisiz davranıldığını fark ettikleri zaman, kendisini fark ettirmek için yanlış yollara başvurabilmekte, arkadaş grubunda çeşitli problemler yaşayabilmekte ve bu durum akran şiddetine maruz kalmasına neden olabilmektedir. Araştırma sonucuna göre 4 çocuk ve fazlası çocuğa sahip ailelerin çocuklarının akran şiddetine daha fazla maruz kalmasının; çocuk sayısının artmasıyla birlikte, çocuklara ayrılan maddi olanakların düşmesi, aile içi çatışmaların artması, anne-baba tutumlarının farklılaşması gibi nedenlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Gültekin-Akduman, 2007). Yapılan çalışmalarda, bu bulgulara benzer şekilde kalabalık ailelerde yaşayan çocukların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları vurgulanmaktadır (Gültekin Akduman, 2007; Yavuzer, 2007; Gültekin Akduman, 2010; Karamuk, 2015).

Tablo 2: Çocuğun Doğum Sırasına Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Çocuğun doğum sırası	Akran şiddetine maruz kalma puanları		
	N	X	SS
İlk ya da ikiz	57	2,75	2,63
Ortanca ya da ortancalardan biri	25	1,44	2,38
Son çocuk	46	0,63	1,45
Toplam	128	1,0	1,80
Varyans analizi sonuçları		F	p
Gruplar arası	3	2,5	0,06
Gruplar İçi	124		
Toplam	127		

Tablo 2 incelendiğinde ilk ya da ikiz ($X=2,75$) olan çocukların puan ortalamalarının; ortanca-ortancalardan biri ($X = 1,44$) ile son çocuk ($X = 0,63$) olanlara göre yüksek olduğu saptanmıştır. Fakat yapılan varyans analizi sonuçları, akran şiddetine maruz kalma düzeyinin çocuğun doğum sırasına göre anlamlı farklılık oluşturmadığını göstermiştir ($F(3-127) = 2.5, p > 0,05$).

Bu bulgulara göre çocuğun doğum sırasının akran şiddetine maruz kalma düzeyi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmasa da ilk veya ikiz çocuk olanların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durumun ailelerin ilk çocukta çocuk yetiştirme konusunda daha acemi olması, bu nedenle çocuklara karşı daha otoriter, baskıcı ve mükemmeliyetçi davranmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

İlk çocuklar çoğu zaman eşlerin birbirlerini tanımaya ve evliliğe alışmaya çalıştıkları zamanda dünyaya gelirler. Henüz eş olma rolüne bile alışamayan çiftlerin anne baba olması ile birlikte hazır olmadıkları bu yeni rolün üstesinden gelebilmek için farklı anne baba tutumları sergileyebilirler (Gültekin - Akduman, 2007). Yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırma sonuçlarına benzer nitelikte ilk çocukların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları görülmüştür (Dizman, 2003; Gültekin - Akduman, 2007; Uysal, 2011).

Tablo 3: Annenin Öğrenim Durumuna Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Öğrenim Durumu	Akran Şiddetine Maruz Kalma Puanları		
	N	X	SS
Okuryazar ve İlkokul Mezunu	37	1,83	2,31
Ortaokul Mezunu	48	0,96	1,82
Yüksekokul/Üniversite Mezunu	19	0,21	0,54
Lisansüstü Mezunu	24	0,41	0,83
Toplam	128	1,00	1,80
Varyans Analizi Sonuçları			
	Sd	F	p
Gruplar arası	4	3,89	0,00*
Gruplar İçi	123		
Toplam	127		

*p<0.01

Tablo 3 incelendiğinde; annelerin öğrenim durumlarının çocuklarının akran şiddetine maruz kalma düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($F_{(4-127)} = 3,89$, $p < 0,01$). Farkın kaynağını tespit etmek için yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre, farklılığın okuryazar ve ilkokul mezunu öğrenime sahip olan annelerden kaynaklandığı görülmüştür. Puan ortalamaları incelendiğinde

okuryazar ve ilkököl mezunu($X=1,83$) annelerin çocuklarının puanlarının en yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Anne öğrenim düzeyi düştükçe çocukların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları görülmüştür. Okul öncesi dönem çocukları davranışları model alarak öğrenmektedirler. Özellikle aile içindeki bireyler çocuğun kendisine model olarak seçtiği bireylerdir. Çocuk tarafından annenin rol model olarak seçilmesinde annenin eğitim düzeyi önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim seviyesi düşük anneler daha çekingen, kendilerini ifade etmekte zorlanan, kendine güveni olmayan, şiddete başvuran bireyler olabilmektedir. Böyle bir anne model olarak aldığında çocuğun, hem akran şiddetine maruz kalmasına hem de şiddet içerikli davranışları arkadaşlarına uygulamasına neden olabilmektedir. Öğrenim durumu düşük olan annelerin, çocuklarının daha fazla akran şiddetine maruz kalmalarının nedeninin annenin öğrenim düzeyi düştükçe çocuk yetiştirme ile ilgili tutumların da değişmesi, demokratik tutumların yerini otoriter tutuma bırakması olduğu düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalarda da, anne öğrenim düzeyi düşük olan çocukların akranlarına göre daha fazla akran şiddetine maruz kaldıklarına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır (Gültekin - Akduman 2007; Uluyurt, 2012). Bu sonuçlarda araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Tablo 4 incelendiğinde; babaların öğrenim durumları ile çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir ($F_{(4-127)} = 4,30$, $p < 0,01$). Farkın kaynağını tespit etmek için yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre, farklılık ilkököl mezunu öğrenime sahip olan babalardan kaynaklanmaktadır. Puan ortalamaları incelediğinde ilkököl mezunu babaların çocuklarının en fazla akran şiddetine maruz kalan grup olduğu dikkati çekmektedir.

Araştırma bulguları sonucunda babanın öğrenim düzeyi düştükçe akran şiddetine maruz kalma puanlarının arttığı görülmektedir. Bu bulgular anne öğrenim düzeyinde olduğu gibi, baba öğrenim düzeyinin de olumlu çocuk yetiştirme

konusundaki tutum ve davranışlarını etkilediği sonucuna ulaştırmıştır. Çocuk aile ortamında fiziksel ceza, saldırgan davranışlar, ilgi ve alaka noksanlığı ile karşılaşınca bu tür davranışları hem akranlarına uygulamakta hem de akranları tarafından bu davranışlara maruz kalabilmektedir.

Tablo 4: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Öğrenim Durumu	Akran Şiddetine Maruz Kalma Puanları		
	N	X	SS
İlkokul Mezunu	17	4,88	1,2
Ortaokul Mezunu	52	1,65	2,37
Yüksekokul/Üniversite Mezunu	13	0,38	1,12
Lisansüstü Mezunu	46	0,41	0,88
Toplam	128	1,00	1,80
Varyans Analizi Sonuçları	Sd	F	P
Gruplar arası	4	4,50	0,00*
Gruplar İçi	123		
Toplam	127		

*p<0.01

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırma bulgularını destekler nitelikte, baba öğrenim düzeyi düşük olan çocukların daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları sonucuna ulaştıkları görülmüştür (Gültekin - Akduman, 2007; Bayraktar, 2009; Uluyurt 2012).

Tablo 5 Aile Tipine Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Bağımsız t Testi Sonuçları

Aile Tipi	Akran Şiddetine Maruz Kalma Puanları		
	N	X	SS
Çekirdek	96	0,64	1,35
Geniş	32	2,09	2,45
Toplam	128	1,00	1,80
T testi sonuçları	t	p	
	17,92	0,00*	

*p<0,01

Tablo 5 incelendiğinde, çekirdek aileye sahip ($X=0,64$) çocukların akran şiddetine maruz kalma puan ortalamalarının, geniş aileye sahip ($X=2,09$) çocukların puan ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan t testi sonucu; gruplar

arası gözlenen bu farklılığın, akran şiddetine maruz kalma düzeyinde, aile tipine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu gözlenmiştir ($t=17,92$, $p<0,01$).

Günümüzde yaşam şartlarının farklılaşmasından kaynaklı olarak geniş ailelerin sayısı giderek azalmaktadır. Anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısının çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeyinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Geniş aile yapısındaki çocukların akran şiddetine maruz kalma puan ortalamasındaki bu yüksekliğin, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipinin, anne, baba, çocuk ve büyükanne/büyükbaba gibi yakın akrabalarından oluşan geniş aile tipine göre, çocuklar ile daha çok duygusal bağ oluşturma ve iletişim kurma fırsatından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Böylece anne ve babadan çatışma çözülemeye yönelik benzer/yakın mesajlar alan çocuk daha olumlu/yapıcı çözüm yaklaşımlarını elde edebilir. Ayrıca ailede yaşayan birey sayısının fazla olması nedeniyle çocukların anne ve baba dışında farklı rol modelleri görmesi de puan farklılığına yol açmış olabilir.

Yapılan bazı çalışmalarda çekirdek, geniş ya da parçalanmış aile ortamında yaşayan çocukların saldırgan davranışlar sergilemesinde içinde buldukları aile yapılarının bir etkisi olmadığı ifade edilmektedir (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Uysal ve Dinçer, 2013). Bu araştırma alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar arasındaki bu farklılığın seçilen örneklem grubundaki farklılıktan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Tablo 6: Anne Mesleğine Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

		Akran Şiddetine Maruz Kalma Puanları		
Anne Mesleği		N	X	SS
	İşçi	5	0,00	0,00
	Memur	7	1,00	0,82
	Ev hanımı	111	1,09	1,89
	Diğer	5	0,00	0,00
	Toplam	128	1,00	1,80
Varyans analizi sonuçları		Sd	F	p
Gruplar arası		3	1,13	0,34
Gruplar İçi		124		
Toplam		127		

Tablo 6 incelendiğinde, ev hanımı ($X=1,09$) grubundaki annelerin çocuklarının akran şiddetine maruz kalma puan ortalamalarının en yüksek seviyede olduğu dikkati çekmektedir. Ancak yapılan varyans analizi sonuçlarına göre akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin annelerin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($F_{(3-127)}=1,13, p>0,05$).

Özbey ve Alisinanoğlu (2009) da yapmış olduğu çalışmada, annelerin çalışma durumlarının çocukların saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşmıştır. Her ne kadar saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark çıkmasa da ev hanımı olan annelerin çocuklarının daha fazla akran şiddetine maruz kaldıkları görülmüştür. Ev hanımı olan bayanların zamanlarının büyük bir kısmını evde geçirmeleri, sürekli ev işleri ve çocuklardan kendilerine zaman ayıramamaları sonucunda öfke patlamaları, şiddet içerikli davranışlar sergileyebilirler. Her an çocukları ile beraber oldukları için onlarla kaliteli zaman geçirmeyi ihmal edebilmektedirler. Dolayısıyla bu olumsuz davranışlara maruz kalan çocukların bu davranışları normalleştirdiği ve akranları tarafından da bu davranışlara maruz bırakıldıkları düşünülmektedir.

Tablo 7 Baba Mesleğine Göre Akran Şiddetine Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Baba Mesleği		Akran Şiddetine Maruz Kalma Puanları		
		N	X	SS
	İşçi	21	2,24	2,51
	Memur	32	0,34	0,65
	Diğer	75	0,93	1,74
	Toplam	128	1,00	1,80
Varyans analizi		Sd	F	p
Gruplar arası		2	7,96	0,00*
Gruplar İçi		125		
Toplam		127		

*p<0,01

Tablo 7 incelendiğinde, akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin, babaların mesleklerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır ($F_{(2-127)}=7,96$, $p<0,01$). Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonuçlarına göre, en yüksek puanı babası işçi ($X=2,24$) olan çocukların sahip olduğu görülürken, babası memur ($X=0,34$) olan çocukların en düşük puanı aldıkları görülmüştür.

Toplumda çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili görev ve sorumluluklar genellikle bayanlara atfedilse de bu konuda erkekler de önemli rol ve görevlere sahiptirler (Gündüz, 2015). Gerek anne gerek baba ile ilgili faktörler çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bulgular babaların çocuklarıyla kaliteli zaman geçirebilmeleri, onların ilgi ve isteklerine cevap verebilmeleri için mesleklerinin oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Maddiyat kaygısı, iş devamlılığının olmayışı işçi olan babaları daha stresli hale getirmektedir. İş ortamındaki stres, çalışma şartlarının zor olması ister istemez ev ortamında da gerginliklerin oluşmasına sebep olabilir. Aydoğan ve Özbay (2017) ebeveynlerin yaşadıkları iş stresinin çocuğuyla iletişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtirken, Gutermunth-Anthony

vd. (2005) ebeveynlerin stres düzeylerinin çocuklarının sosyal yeterliliğini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda çocukların akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin ebeveynin öğrenim durumu, aile tipi ve babanın mesleği değişkenleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farka sahip olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Akran ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı okullarda anasınıfından itibaren akran şiddeti görülmektedir. Uysal ve Dinçer (2013) okul öncesi çocuklarının akran şiddetine maruz kalmamaları için alanda çalışanların ve ebeveynlerin akran zorbalığı hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmaları gerektiğini belirtmektedirler. Bundan dolayı şiddetin önlenmesi ve müdahale edilmesi için akran şiddetine maruz kalma düzeylerini etkileyen faktörlerin yetişkinler tarafından göz önünde bulundurulması gerekir.

Bireylerin sosyal ilişkileri ilk olarak yaşadığı ve sosyal normları öğrendiği yer ailedir. Ailede yaşanan ilişkiler bireyin diğer sosyal ortamlarda yaşayacağı ilişki tarzlarını şekillendirmektedir. Elde edilen bulgular okul öncesi eğitim kurumlarında akranlar arasında yaşanan ilişkilerde aile tipi, ebeveyn mesleği ve ebeveyn eğitim durumu gibi ailesel faktörlerin akran şiddetine maruz kalma düzeyinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma bulguları göz önünde bulundurulduğunda; öğrenim düzeyi yeterli seviyede olmayan anne babaların yaygın eğitim kurumlarından yararlanmaları, eğitim seminerleri ve kitle iletişim araçları aracılığıyla verilen eğitim olanaklarından yararlanmaları ile aile içerisinde daha iyi bir iletişimin oluşması sağlanabilir. Ailelerin çocuklarıyla daha etkin iletişim kurabilecekleri etkinlikleri seçebilmeleri açısından zaman planlaması yöntemini kullanmaları ve çocuklarına daha faydalı olmaları sağlanabilir.

Bu araştırmada çocuklara yönelik demografik bilgiler çerçevesinde bulgular tartışılmıştır. Yapılan inceleme de yalnızca demografik değişkenlere bağlı kalınmaması gerektiği

düşünüldüğünde, araştırmacılara çocukları gözlemleyecek, sosyometri tekniği kullanılacak ve uzman görüşlerini de alacak şekilde nitel çalışmalara yer vermeleri önerilebilir. Çocukların okul öncesi dönemden başlayarak akran ilişkilerinin uzun süreli takip edildiği araştırmalar yapılabilir. Türkiye’ de okul öncesi dönem çocukları için geliştirilmiş akran ilişkileri ölçekleri yeterli olmadığı için, okul öncesi dönemde akran ilişkilerine yönelik farklı boyutlara sahip ölçekler geliştirilebilir.

Kaynakça

Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne- baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydoğan, D. &Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik stres ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 24-38.

Bayraktar, F. (2009). *Ergenlerin zorba ve kurban davranışlarında birey, aile, akran ve okula dair özelliklerin rolü: bütüncül bir model önerisi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. (O. Akınhay, Çev). Alfa, İstanbul.

Gutermunth-Anthony, L., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., &Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14(2), 133-154.

Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin*

çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gültekin-Akduman, G. (2007). *Suçta karışan 12-15 yaş grubundaki çocuklarda akran istismarı ve kendilik algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gültekin-Akduman, G. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 13-26.

Gündüz, A. (2015). *Okul öncesi eğitime devam eden 48-60 ay arası çocukların öğretmen-çocuk ilişkileri ile akademik benlik saygıları ve okula sosyal uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karamuk, A. (2015). *10-13 yaş grubu çocuklarının empati düzeyinin incelenmesi.* Yüksek Lisans tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Özbey, S. & Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin fen etkinliklerine ilişkin yeterliliklerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Dergisi*, 1, 1-18.

Rose, C. A., Espelage D. L., Aragon S. R. & Elliott J. (2011). Özel eğitim ve genel eğitim müfredatındaki öğrenciler arasında zorbalık ve mağduriyet. *Uluslararası Enderlik Eğitimi*, 21(3), 2-14.

Salı, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 195-216.

Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri.* Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 328-345.

Yavuzer, H. (2007). *Çocuk ve suç*. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Trabzon İli'nde Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar Kapsamında Açılan Davalarda Verilen Kararların Yıllar İtibariyle Analizi (2002-2016)

Ayşen Gönül Ekşioğlu, Gümüşhane Üniversitesi

Halil İbrahim Zeybek, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Hasan Dinçer, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Ülkemizde ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi için ilk kez 17 Ocak 1998 tarihinde 4320 nolu “**Ailenin Korunmasına Dair Kanun**” yürürlüğe girmiştir. Bu arada ilk kanunla ilgili bazı eksiklikleri gidermek amacıyla 4 Mayıs 2007 tarihinde “**Ailenin Korunmasına Dair Kanun Hakkında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**” yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun uygulama esaslarının belirlendiği “**Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik**” ise 01.03.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Fakat 4320 nolu kanunun konu ile ilgili birtakım ihtiyaçları karşılamadığının anlaşılması üzerine, 8 Mart 2012 tarihinde 6284 nolu “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir.

Şiddet 1 Mart 2008 tarihinde resmî gazetede yayımlanan **Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik**'de “*Aile bireyinin fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözel ve ekonomik her türlü davranış*” olarak tanımlanmıştır (RG, 26803). Aynı kavram, 6284 nolu **Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**'da ise

“Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmıştır.

6284 nolu kanunda ev içi şiddet “şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet” olarak tarif edilmiştir.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddet kavramı “kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak tarif edilmiştir.

Yöntem ve Malzeme

Bu çalışmada ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair 4320 ve 6284 nolu kanunlar kapsamındaki dava sayılarının Trabzon ilinde yıllar itibariyle dağılışı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma hazırlanırken Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmaya konu olan veriler 2002-2016 yılları arasını kapsamaktadır. Söz konusu veriler yardımıyla tablolar hazırlanmış, dava sayılarındaki değişim analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca CBS teknikleri yardımıyla hazırlanan haritalar aracılığıyla Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen kararların farklı yıllarda Karadeniz Coğrafi Bölgesi illeri ile karşılaştırması da yapılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar

3.1.1. 4320 Nolu Kanun

14 Ocak 1998 tarihinde kabul edilen ve 17 Ocak 1998 tarihinde resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren kanun toplam 4 maddeden oluşmaktadır (Tablo 1). 1. Maddede tedbir hükümleri, 2. Maddede koruma kararına uyulmaması durumunda uygulanacak müeyyideler yer almakta, 3. Madde yürürlük, nihayet 4. Madde ise yürütme konularına açıklık getirmektedir.

Tablo 1. 4320 nolu kanunun içeriği

Mad. no	Madde İçeriği
1	Tedbir hükümleri
2	Koruma kararına uyulmaması durumunda uygulanacak müeyyideler
3	Yürürlük
4	Yürütme

Kaynak: RG, RG, 17.01.1998-23233

3.1.2. 6284 Nolu Kanun

8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen 6284 nolu kanun, beş bölüm, toplam 25 maddeden oluşmaktadır (Tablo 2). Bunlardan 1. Bölüm amaç, kapsam, temel ilkeler ve tanımlardan oluşmaktadır. 2. Bölüm koruyucu ve önleyici tedbirlere ilişkin, 3. Bölüm merkezlerin kurulması, destek hizmetleri ve kurumlararası koordinasyon, 4. Bölüm mali hükümleri kapsamakta, 5. Bölüm ise çeşitli ve son hükümleri içermektedir.

Tablo 2. 6284 nolu kanunun içeriği

	Madde Numarası	Madde İçeriği
1.BÖLÜM	1	Amaç, kapsam ve temel ilkeler
	2	Tanımlar
2.BÖLÜM	3	Mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları
	4	Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları
	5	Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları
	6	Suçlara ilişkin saklı tutulan hükümler
	7	İhbar
	8	Tedbir kararının verilmesi, tebliği ve gizlilik
	9	İtiraz
	10	Tedbir kararlarının bildirim ve uygulanması
	11	Kolluk görevleri
	12	Teknik yöntemlerle takip
	13	Tedbir kararlarına aykırılık
3.BÖLÜM	14	Şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulması
	15	Destek hizmetleri
	16	Kurumlararası koordinasyon ve eğitim
4.BÖLÜM	17	Geçici maddi yardım yapılması
	18	Nafaka
	19	Sağlık giderleri
	20	Harçlar ve masraflardan, vergilerden muafiyet ve davaya katılma
5.BÖLÜM	21	Kadrolar
	22	Yönetmelik
	23	Yürürlükten kaldırılan hükümler ve atıflar
	24	Yürürlük
	25	Yürütme

Kaynak: RG, 20.03.2012-28239

Trabzon İli'nde Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar Kapsamında Açılan Davalarda Verilen Kararların Yıllar İtibariyle Analizi (2002-2016).

Çalışmada Trabzon ilinde Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar kapsamında açılan davalarda verilen kararların yıllar itibariyle değişimi açıklanmaya çalışılmıştır. 2002-2016 yıllarını kapsayan verilerin açıklanmasında 2002-2012 arası dönemde 4320 nolu “*Ailenin Korunmasına Dair Kanun*” kanun kapsamında açılan davalarda, 2012-2016 arası devrede ise 6284 nolu “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” kapsamında verilen kararlar değerlendirilmiştir (Tablo 3,6).

2002-2012 yılları arasında Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında açılan davalarda verilen toplam karar sayılarında ilk yıldan itibaren genel olarak önemli artışlar dikkati çekmektedir. Nitekim ilgili kanun kapsamında 2002 yılında verilen karar sayısı toplamı 1 iken, 2012 yılında bu sayının 34’e yükseldiği görülmektedir. Söz konusu dönemde 2005 yılında herhangi bir karar bulunmazken, 2002 yılı gibi 2003 yılında da verilmiş tek bir karar yer almaktadır. Verilen toplam karar sayılarında 2008 sonrası artış Trabzon ilindeki davaların seyri açısından bir başka dikkat çeken hususu meydana getirmektedir. Öyle ki 2008’de verilen toplam karar sayısı sadece 6 iken 2009 yılında 16’ya çıktığı görülmektedir. 4320 nolu kanun kapsamında verilen toplam karar sayısının en fazla olduğu yıl ise 2012’dir (34).

Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında verilen mahkûmiyet kararlarında da yıldan yıla değişiklikler dikkati çekmektedir. 2002-2012 arası dönemde 2002,2003 ve 2005 yıllarında açılan davalarda mahkûmiyet kararı verilmemişken, 2008’den sonra toplam karar sayılarındaki artışın mahkûmiyet kararlarına da yansıdığı gözden kaçmamaktadır. Söz konusu dönemde, 2009 yılı verilen 9 karar ile mahkûmiyet sayısının en fazla olduğu yıl durumundadır. 2009 yılını, 7 mahkûmiyet kararı

ile 2011 yılı, 6'şar mahkûmiyet kararı ile de 2010 ve 2012 yılları izlemektedir.

Trabzon ilinde 2002-2012 yılları arasını kapsayan devrede 4320 nolu kanun kapsamında görülen davalarda 2002-2003 yıllarında verilmiş beraat kararı bulunmamaktadır. Buna karşılık 2011, verilerin değerlendirildiği dönem içinde 6 karar ile beraat sayısının en yüksek olduğu yılı oluşturmaktadır.

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri incelendiğinde, ceza mahkemelerinde özel kanunlar uyarınca verilen karar türleri arasında “*diğer kararlar*” adı altında verilerin de derlendiği görülmektedir. Söz konusu diğer kararlar şartlar oluşmadığı için davanın düşmesi, ceza verilmesine yer olmadığına dair kararlar ve davanın reddi gibi kararlardan oluşmaktadır. Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında açılan davalarda çıkan diğer karar sayılarında da önemli değişiklikler dikkati çekmektedir. Nitekim 2003-2007 yılların kapsayan dönemde verilen kararlar arasında diğer kararlara rastlanmazken, 2012 yılında 23 kararla en yüksek sayıya ulaşıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamınca verilen karar sayıları

Yıl	Toplam	Mahkûmiyet	Beraat	Ceza Verilmesine Yer Olmadığı	Diğer Kararlar
2002 (4320)	1	0	0	0	1
2003(4320)	1	1	0	0	0
2004(4320)	2	0	2	0	0
2005(4320)	0	0	0	0	0
2006(4320)	3	2	1	0	0
2007(4320)	4	3	1	0	0
2008(4320)	6	4	2	0	1
2009(4320)	16	9	3	-	4
2010(4320)	15	6	5	-	4
2011(4320)	19	7	6	-	6
2012(4320)	34	6	5	-	23

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Not: 2009 yılından itibaren derlenen verilerde daha önce tablolarda kullanılan “ceza verilmesine yer olmadığına” dair sütun çıkartılmıştır.

Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında verilen kararların Karadeniz Coğrafi Bölgesi'ndeki diğer illerle de belli dönemler için karşılaştırılması yapılmıştır (Tablo 4). 2002 yılında bölge illeri arasında kanun kapsamında verilen kararlar bakımından Trabzon ili 1 toplam karar ile karar sayısının düşük olduğu iller arasında yer almaktadır. Aynı yıl Giresun, toplamda 6 karar ile karar sayısının bölgede en fazla olduğu il durumundadır. Giresun, Bolu ve Çorum 2002 yılında bölgede 4'er karar ile mahkûmiyet sayısının en fazla olduğu iller durumundadır.

Tablo 4. Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2002 yılında 4320 nolu kanun kapsamında verilen kararlar.

İl Adı	Mahkûmiyet	Beraat	Ceza Verilmesine Yer Olmadığı	Diğer Kararlar	Toplam
Giresun	4	2	0	0	6
Bolu	4	1	0	0	5
Çorum	4	0	0	0	4
Amasya	3	0	0	0	3
Sinop	3	0	0	0	3
Düzce	1	1	0	0	2
Ordu	1	0	0	1	2
Zonguldak	2	0	0	0	2
Trabzon	0	0	0	1	1
Samsun	1	0	0	0	1
Artvin	0	0	0	1	1
Gümüşhane	0	1	0	0	1
Kastamonu	1	0	0	0	1
Tokat	1	0	0	0	1
Bartın	0	0	0	0	0
Bayburt	0	0	0	0	0
Karabük	0	0	0	0	0
Rize	0	0	0	0	0
Türkiye	98	37	2	36	173

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

2012 yılında 4320 nolu kanun kapsamında Karadeniz Coğrafi Bölgesi'ndeki illerde verilen toplam karar sayıları karşılaştırıldığında Trabzon ilinin 34 karar ile bölgede Samsun'dan sonra en yüksek karar sayısına sahip 2. il olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2012 yılında 4320 nolu kanun kapsamında verilen kararlar.

İl Adı	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Samsun	16	58	19	93
Trabzon	6	5	23	34
Ordu	4	15	13	32
Tokat	5	13	6	24
Zonguldak	4	14	5	23
Çorum	9	10	3	22
Kastamonu	2	5	14	21
Sinop	7	4	8	19
Rize	2	0	15	17
Bolu	0	13	2	15
Giresun	4	4	7	15
Karabük	1	4	5	10
Düzce	0	3	6	9
Bayburt	0	0	8	8
Amasya	1	4	2	7
Bartın	2	1	4	7
Gümüşhane	1	0	1	2
Artvin	0	1	0	1
Türkiye	368	1.178	1.629	3.175

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

2012-2016 yılları arasında Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında açılan davalarda verilen toplam karar sayılarında yıldan yıla önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Verilerin değerlendirildiği yıllarda tedbir kararlarının (2/son) zorlama hapsi kararlarından (13. Madde) daha fazla olduğu görülmektedir. Mesela 2013 yılında 13. Madde kapsamında verilmiş karara rastlanmazken, aynı yıl 2/son maddesi kapsamında toplam 19 karar verilmiştir.

6284 nolu kanun kapsamında 13. Madde kapsamında yıllar itibariyle verilen toplam karar sayıları en fazla 1'dir (2012, 2014, 2015). Aynı madde kapsamında 2013 ve 2016 yıllarında verilmiş karar yer almamaktadır (Tablo 6). Bu arada 6284 nolu kanun kapsamında 2012 yılında verilen toplam karar sayısı 1 olarak

görülse de, aynı yıl 4320 nolu kanun kapsamında toplam 34 kararın daha bulunduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen mahkûmiyet kararlarının tedbir kararı (2/son maddesi) olduğu görülmektedir (Tablo 6). Bu madde kapsamında verilen mahkûmiyet kararının en fazla olduğu yıl ise 2013'tür (6).

Trabzon ilinde caza mahkemelerinde 2012-2016 arası dönemde 6284 nolu kanun kapsamında sadece 2014 yılında 2/son maddesi ile ilgili 1 beraat kararı yer almaktadır (Tablo 6).

Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında 13. madde ile ilgili 2013 ve 2016 yıllarında diğer kararlar içerisinde verilmiş karar bulunmamaktadır. Buna karşılık 2/son maddesi kapsamında verilen kararlar içerisinde 2013 yılında 13 diğer karar dikkati çekmektedir.

Tablo 6. Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen karar sayıları

	İlgili Kanun Maddesi	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
2012	13	0	0	1	1
2013	13				
	2/son	6	0	13	19
2014	13	0	0	1	1
	2/son	4	1	4	9
2015	13	0	0	1	1
	2/son	2	0	2	4
2016	13				
	2/son	3		1	4

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında 2013 yılında 2/son maddesi ve 13. Madde kapsamında verilen kararların Karadeniz

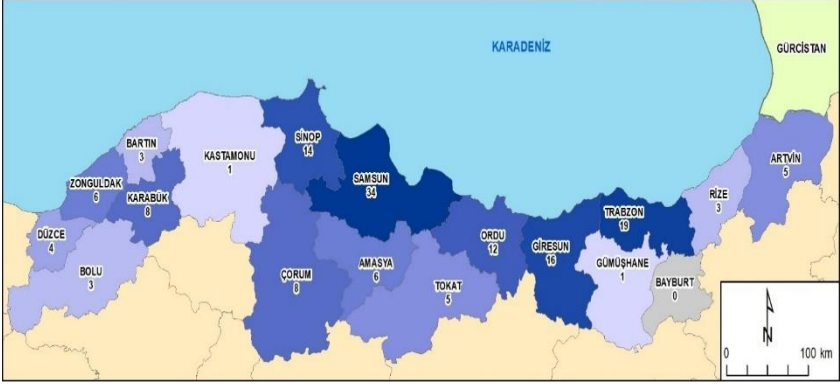
Coğrafi Bölgesi'ndeki diğer illerle de belli dönemler için karşılaştırılması yapılmıştır.

6284 nolu kanunun 2/son maddesine göre verilen toplam karar sayısı bakımından Trabzon ili (19) 2013 yılı verilerine göre Samsun'dan (34) sonra 2. sırada yer almaktadır (Tablo 7) (Şekil 1).

Tablo 7. Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2013 yılında 6284 nolu kanun ve 2/son maddesi kapsamında verilen karar tür ve sayıları.

İl Adı	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Samsun	0	21	13	34
Trabzon	6	0	13	19
Giresun	3	1	12	16
Sinop	0	2	12	14
Ordu	1	7	4	12
Çorum	1	1	6	8
Karabük	6	0	2	8
Amasya	0	1	5	6
Zonguldak	0	0	6	6
Artvin	0	0	5	5
Tokat	2	1	2	5
Düzce	0	2	2	4
Bartın	0	2	1	3
Bolu	0	0	3	3
Rize	0	1	2	3
Gümüşhane	0	0	1	1
Kastamonu	0	0	1	1
Bayburt	0	0	0	0

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Şekil 1. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen karar toplamının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

Trabzon ili 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi ile ilgili verilen mahkûmiyet sayıları bakımından Karabük ili ile birlikte 6'şar mahkûmiyet kararı ile ilk sırada yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen mahkûmiyet kararlarının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

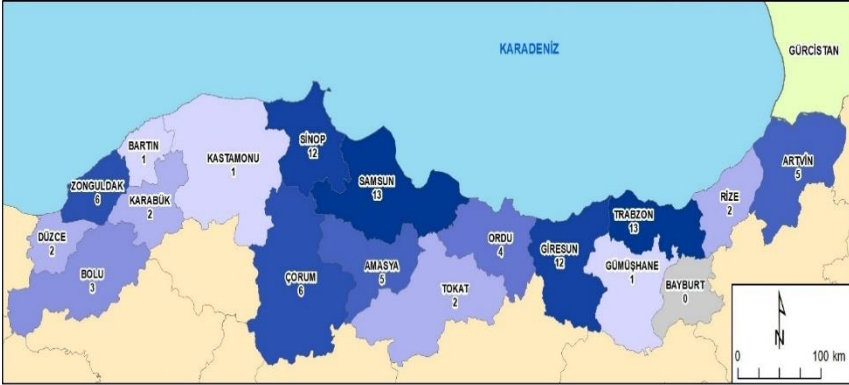
2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında Trabzon ilinde verilen beraat kararı bulunmamaktadır (Şekil 3).

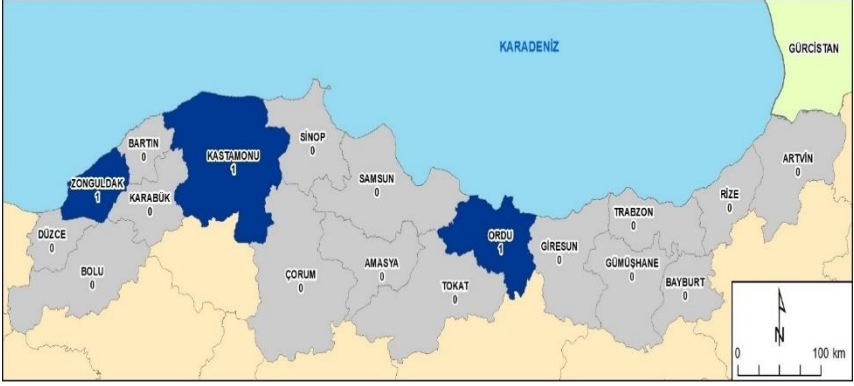
Şekil 3. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen beraat kararlarının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında Trabzon ilinde diğer kararlar adı altında verilen karar sayısı 13'tür. Trabzon söz konusu kara bakımından Samsun ile birlikte bölgede en yüksek karar sayısına sahip il durumundadır (Şekil 4).

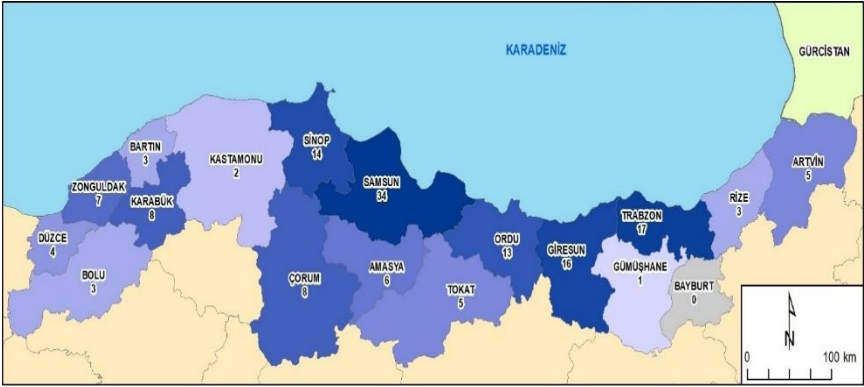
Şekil 4. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen diğer kararların Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

Trabzon ilinde 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. Maddesi kapsamında verilmiş karar bulunmamaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen toplam kararların Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

Trabzon ilinde 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Maddesi kapsamında toplam 17 karar verilmiştir (Şekil 6). Bu sayı ile Trabzon ili Samsun'dan sonra ilgili kanun kapsamında verilen toplam karar sayısının yüksekliği bakımından 2. sıradadır.

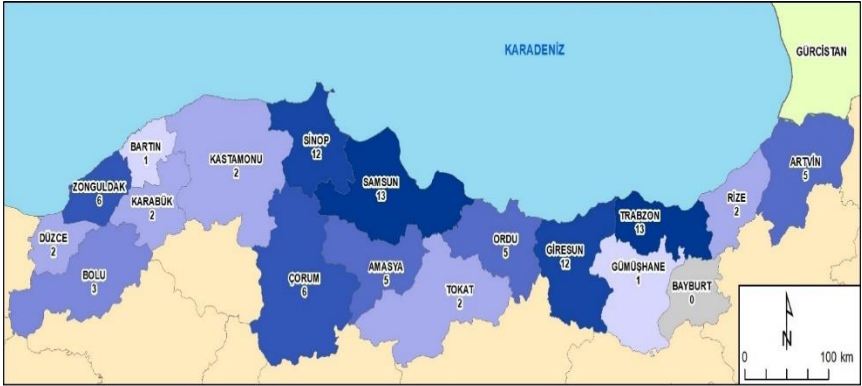

Şekil 6. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddesi kapsamında verilen kararlar toplamının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

İlde bu kapsamda verilen beraat kararına rastlanmazken, 13 adet diğer kararlar başlığı altında karar dikkati çekmektedir (Şekil 7,8)

Şekil 7. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddesi kapsamında verilen beraat kararları toplamının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

Şekil 8. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddesi kapsamında verilen diğer kararlar başlığı altındaki kararlar toplamının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

Trabzon ilinde 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi ve 13. Madde kapsamında verilen mahkûmiyet kararı toplamı da 6'dır. Bu sayı ile Trabzon ili Karabük ile en yüksek mahkûmiyet kararının verildiği il durumundadır (Şekil 9).

Şekil 9. 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddesi kapsamında verilen mahkûmiyet kararları toplamının Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerindeki dağılışı.

6284 nolu kanunun bölge illerinde 13. madde kapsamında verilen karara üç il dışında rastlanmamaktadır. Nitekim bölge illerinden Ordu, Kastamonu ve Zonguldak'ta sadece 1'er kara verilmiş durumdadır. Bu kararlar içerisinde de mahkûmiyet kararı yer almamaktadır. Trabzon ilinde de, bölgedeki diğer illerin çoğu gibi 13. Madde kapsamında verilmiş karar bulunmamaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2013 yılında 6284 nolu kanun ve 13. Madde kapsamında verilen karar tür ve sayıları.

İl Adı	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Ordu	0	0	1	1
Kastamonu	0	0	1	1
Zonguldak	0	1	0	1
Amasya	0	0	0	0
Artvin	0	0	0	0
Bartın	0	0	0	0
Bayburt	0	0	0	0
Bolu	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	0
Düzce	0	0	0	0
Giresun	0	0	0	0
Gümüşhane	0	0	0	0
Karabük	0	0	0	0
Rize	0	0	0	0
Samsun	0	0	0	0
Sinop	0	0	0	0
Tokat	0	0	0	0
Trabzon	0	0	0	0
Türkiye	71	248	848	1.167

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

6284 nolu kanunun 2/son maddesine göre verilen toplam karar sayısı bakımından Trabzon ili 2016 yılı verilerine göre 4 karar ile Tokat ilinden sonra 2. sırada yer almaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen karar tür ve sayıları.

İl Adı	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Tokat	1	2	3	6
Trabzon	3	0	1	4
Giresun	0	1	2	3
Samsun	0	1	2	3
Ordu	0	0	2	2
Zonguldak	0	2	0	2
Artvin	0	0	1	1
Amasya	0	1	0	1
Karabük	0	0	1	1
Rize	0	0	1	1
Sinop	0	1	0	1
Bartın	0	0	0	0
Bayburt	0	0	0	0
Bolu	0	0	0	0
Çorum	0	0	0	0
Düzce	0	0	0	0
Gümüşhane	0	0	0	0
Kastamonu	0	0	0	0

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Trabzon ilinde ve Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 2016 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen karar bulunmamaktadır.

2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Maddesi birlikte değerlendirildiğinde Trabzon ili 4 toplam karar ile Tokat ilinden sonra (6) 2.sırada yer almaktadır (Şekil 10). Trabzon ilinde ve bölgedeki diğer illerde 13. Madde kapsamında verilen karar bulunmadığı için, toplam karar sayıları aynı zamanda 2/son kararları ile örtüşmektedir.

Şekil 10. 2016 yılında Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen toplam karar sayıları.

2016 yılında Trabzon ilinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen 3 mahkûmiyet kararı bulunmaktadır. Bu karar sayısı Karadeniz Coğrafi Bölgesi'nde aynı yıl verilen en yüksek karar sayısıdır (Şekil 11).

Şekil 11. 2016 yılında Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen toplam mahkûmiyet kararları.

2016 yılında Trabzon ilinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen toplam beraat kararı bulunmamaktadır (Şekil 12).

Şekil 12. 2016 yılında Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen toplam beraat kararları.

Trabzon ilinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen toplam diğer kararlar başlığı altında verilen karar sayısı 1'dir (Şekil 13).

Şekil 13. 2016 yılında Karadeniz Coğrafi Bölgesi illerinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen diğer karar sayıları.

Sonuç ve Öneriler

2002-2012 yılları arasında Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında açılan davalarda verilen toplam karar sayılarında ilk yıldan itibaren genel olarak önemli artışlar dikkati çekmektedir. Nitekim ilgili kanun kapsamında 2002 yılında verilen karar

sayısı toplamı 1 iken, 2012 yılında bu sayının 34'e yükseldiği görülmektedir.

Trabzon ilinde 4320 nolu kanun kapsamında verilen kararlar bakımından, Karadeniz Coğrafi Bölgesi'nde 2002 yılında Trabzon ili 1 toplam karar ile karar sayısının düşük olduğu iller arasında yer almaktadır.

2012-2016 yılları arasında Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında açılan davalarda verilen toplam karar sayılarında yıldan yıla önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Verilerin değerlendirildiği yıllarda tedbir kararlarının (2/son) zorlama hapsi kararlarından (13. Madde) daha fazla olduğu görülmektedir. Mesela 2013 yılında 13. Madde kapsamında verilmiş karara rastlanmazken, aynı yıl 2/son maddesi kapsamında toplam 19 karar verilmiştir.

6284 nolu kanun kapsamında 13. Madde kapsamında yıllar itibariyle verilen toplam karar sayıları en fazla 1'dir (2012, 2014, 2015). Aynı madde kapsamında 2013 ve 2016 yıllarında verilmiş karar yer almamaktadır. Bu arada 6284 nolu kanun kapsamında 2012 yılında verilen toplam karar sayısı 1 olarak görülse de, aynı yıl 4320 nolu kanun kapsamında toplam 34 kararın daha bulunduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen mahkûmiyet kararlarının tedbir kararı (2/son maddesi) olduğu görülmektedir. Bu madde kapsamında verilen mahkûmiyet kararının en fazla olduğu yıl ise 2013'tür (6).

Trabzon ilinde caza mahkemelerinde 2012-2016 arası dönemde 6284 nolu kanun kapsamında sadece 2014 yılında 2/son maddesi ile ilgili 1 beraat kararı yer almaktadır.

Trabzon ilinde 6284 nolu kanun kapsamında 13. madde ile ilgili 2013 ve 2016 yıllarında diğer kararlar içerisinde verilmiş karar bulunmamaktadır. Buna karşılık 2/son maddesi kapsamında verilen kararlar içerisinde 2013 yılında 13 diğer karar dikkati çekmektedir.

6284 nolu kanunun 2/son maddesine göre verilen toplam karar sayısı bakımından Trabzon ili (19) 2013 yılı verilerine göre Samsun'dan (34) sonra 2. sırada yer almaktadır.

Trabzon ili 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi ile ilgili verilen mahkûmiyet sayıları bakımından Karabük ili ile birlikte 6'şar mahkûmiyet kararı ile ilk sırada yer almaktadır.

2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında Trabzon ilinde diğer kararlar adı altında verilen karar sayısı 13'tür. Trabzon söz konusu kara bakımından Samsun ile birlikte bölgede en yüksek karar sayısına sahip il durumundadır.

Trabzon ilinde 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi ve 13. Madde kapsamında verilen kararlar toplamı da 6'dır. Bu sayı ile Trabzon ili Karabük ile en yüksek mahkûmiyet kararının verildiği il durumundadır.

2016 yılında Trabzon ilinde 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. Madde kapsamında verilen 3 mahkûmiyet kararı bulunmaktadır. Bu karar sayısı Karadeniz Coğrafi Bölgesi'nde aynı yıl verilen en yüksek karar sayısıdır.

Şiddet, sadece Trabzon ilini değil toplumun tamamını ilgilendiren bir sorun olup, şiddetle mücadele de tek başınahukuki bir konu değildir. Bilakis, şiddetin altında yatan ahlaki, kültürel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik çok sayıda sebep bulunmaktadır. Bu nedenle de diğer illerimizde olduğu gibi, Trabzon ilinde de şiddetle mücadele konusunda hukuki tedbirlerin yanı sıra konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşların iş birliği ve kararlılığı esastır.

Trabzon ilinde de Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri başta olmak üzere kanunda belirtilen tedbirleri uygulayacak, denetleyecek ve destek hizmetlerini verecek kurumlarla ilgili uygulama aksaklıkları giderilmelidir.

Şiddet konusu toplumun bütününe ilgilendirdiğinden, Trabzon ilinde bu konuda toplumun bilinçlendirilmesine yönelik projeler daha çok devreye sokulmalıdır.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2017). *Ceza Mahkemelerinde Özel Kanunlar Uyarınca Verilen Karar Türleri (2013-2016)*.

Balo, Y. S., (2003). Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulanması. *Aile ve Toplum*, 5(2), 6.

Öztürk, N. (2017). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-32.

Soybaş, J., (2012). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun'a Genel Bakış. *Hukuk Gündemi*, 1, 67-70.

Zeybek, H. İ.-Ekşioğlu, A.G.-Dinçer, H. (2018). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Nolu Kanun Kapsamındaki Davalardaki Karar Sayı-Türlerinin İllere Göre Dağılışı. Şiddet ve Sosyal Travmalar Uluslararası Kongresi (26-28 Nisan 2018), Samsun.

RG, 09.11.1982-17863

RG, 17.01.1998-23233

RG, 08.12.2001-24607

RG, 10.06.2003-25134

RG, 12.10.2004-25611

RG, 13.07.2005-25874

RG, 04.05.2007-26512

RG, 01.03.2008-26803

RG, 04.02.2011-27836

RG, 20.03.2012-28239

Kadına Şiddet

E. Neşe Yeniçeri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Betül Battaloğlu İnanç, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Oğuzer Usta, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Çok yönlü işleyen, farklı bilim dalları tarafından inceleme konusu edilen şiddet olgusu azalmak yerine her geçen gün daha da yıkıcı ve yıkıcı sonuçları olan bir sosyal problem olarak varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddet dendiğinde, ilk akla gelen fiziksel şiddet yani dayak, yaralama ve cinayet olsa da, şiddetin çok farklı boyutları vardır. Kadına yönelik şiddet, yaygınlığına rağmen, çoğu zaman toplum tarafından en “görünmeyen” şiddet biçimidir. Örneğin kadının ev dışında çalışmasına izin vermemek, gelirine el koymak, ailesi ya da arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek, hakaret etmek veya istemediği halde cinsel ilişkiye zorlamak da şiddettir. Bugün, fiziksel, duygusal/psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet veya şiddet tehdidi yüzünden her kesimden milyonlarca kadın sıkıntı yaşamaktadır, toplumsal hayata daha az katılabilmekte veya öldürülmektedir. Hele de, aile içinde gerçekleşen şiddetin etkisi de daha yıkıcı olmaktadır. Bunun temel sebeplerinden biri ev içinde ve yakın ilişkilerde kadınlara uygulanan şiddetin, “özel alan” a, yani kamusal alanın dışına ait olduğu ve üçüncü kişilerin, kamu kurumlarının ve yasa koyucuların yetki alanına girmediği varsayımıdır. Bir başka deyişle, kadınların maruz kaldıkları şiddet, daha ziyade “özel alan” da, yani kişiler arası ilişkilerde yaşandığı için, toplumsal bir sorun olarak kabul edilmeyebilir olarak değerlendirilebilmektedir. Yabancı bir erkeğin bir kadına uyguladığı cinsel şiddet bariz suç kabul edilirken, bir erkeğin aynı şiddeti eşine uygulaması halinde bunun çoğu zaman şikâyet konusu bile olamadığını görmekteyiz. Aynı şekilde yabancı bir erkeğin hiç tanımadığı bir kadına fiziksel şiddet uygulaması toplumsal ve hukuksal anlamda hoş görülmezken, bir erkeğin bir kadına ev içerisinde şiddet uygulaması kabul edilebilir, olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2008 ve 2014 sonuçlarına göre, 2014 yılında, fiziksel, cinsel ve her iki şiddete birden maruz kalan kadın oranı azalmış gözükmektedir. Ama, her ne olursa olsun, hayatı boyunca fiziksel şiddete her yaş grubunda, 2008 yılında ortalama %39,3; 2014 yılında ortalama %35,5 kadın şiddete uğramıştır, bu oran az değildir. Kadınların yaşı arttıkça, son bir yıl içerisinde, fiziksel, cinsel ve her iki şiddete birden maruz kalan kadın oranı, 2014 yılında azalış göstermektedir. Bu durum, kadınların şiddet görmemek için davranış değişimine gitmeleri ile açıklanabilir, düşüncesindeyiz. Ya da, bu durum, bu şiddetin son bir yıl ile sınırlandırılmasına dayanabilir düşüncesindeyiz. Çünkü; ileri yaş grubu yaşamın herhangi bir döneminde, hem 2008, hem de 2014 yıllarında, fiziksel, cinsel ve her iki şiddete birden maruz kalan yüksek grubu oluşturmaktadır, üzüntü vericidir.

Tablo: Yaş gruplarına göre fiziksel veya cinsel şiddet yaygınlığı, 2008, 2014 (%)

		Fiziksel şiddet		Cinsel şiddet		Fiziksel veya cinsel şiddet	
	Yaş grupları	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ay	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ay	Yaşamın herhangi bir döneminde	Son 12 ay
	Toplam	39,3	9,9	15,3	7,0	41,9	13,7
	15-24	31,9	17,3	13,5	9,7	35,3	21,3
2008	25-34	36,6	12,5	13,0	8,4	39,2	16,5
	35-44	39,7	8,7	14,2	6,5	42,0	12,6
	45-59	45,4	4,8	19,6	4,6	47,9	7,8
	Toplam	35,5	8,2	12,0	5,3	37,5	11,0
	15-24	25,4	15,8	9,5	5,6	28,1	17,8
2014	25-34	32,4	10,0	10,5	6,2	34,0	13,0
	35-44	36,8	8,0	11,8	5,5	38,2	11,0
	45-59	40,1	4,6	14,5	4,2	42,7	7,3

Şiddete uğrayan kadınların, genellikle sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin, sosyal destek sistemlerinin daha az olduğu; Yaşlarının genellikle genç olduğu; Ekonomik açıdan eşlerine bağımlı oldukları ve çocukluklarında kendi anne ve babaları tarafından şiddete maruz kaldıkları belirtilse de, her kesimde, her yaşta görülebilmekte olduğunu da hatırdan çıkarmamak

gerekmektedir. Şiddet bir toplum ruh sağlığı problemi ve insan hakları sorunudur.

* Şiddet abartılan bir durumdur. Aile içi şiddet o kadarda fazla değildir.

* Dayak yiyen kadınlar davranışlarını değiştirirler.

* Aile içinde böyle şeyler olur. Aile fertleri birbirlerini sevdikleri için ilişkileri şiddetten etkilenmez.

* Erkekleri daha çok kadınlar kışkırtır.

* Dayak zamanla ortadan kalkar.

* Şiddetin asıl sorumlusu alkol ve ilaçtır.

* Eğer mağdur şiddeti istemese/ kabullenmese evini terk eder ya da kanuni haklarını kullanırdı.

* Dövülen kadın bundan hoşlanır, gibi yanlış inanışlar toplumumuzda şiddetin normalleştirilmesine sebep olabilir, ki yukarıdaki tablo, bu sözlerin yanlışlığını da çok net ortaya koymaktadır. Şiddet, başladı ise devam etmektedir. Ve ne yazık ki şiddet, ailenin içinde bile bu boyutlardadır. Yani, herkesin en güvenli olması gerekli yer olan evlerinde, bu şiddet var olmaktadır.

**ŞİDDET ÖĞRENİLEN BİR DAVRANIŞTIR !
ŞİDDETİN HER TÜRLÜSÜ İNSAN HAYATINA
ÖĞRENİLEREK GİRER !!! EN ÖNEMLİ ÖĞRENME
KAYNAĞI İSE, KİŞİNİN AİLESİDİR.....**

Evet, doğru gözüken bu durum, yasal yansımaları ile de bir suç teşkil eder. Bu nedenle zamanında ve etkin şekilde tanımlanmalıdır. Bireyler haklarını kullanabilecekleri ve bir bütün, bir birey olarak gelişmelerine olanak sağlayan koşullarda yaşama hakkına sahiptir. Hele de kadınlar...

Kadına Yönelik Aile İçi Psikolojik Şiddet Ve Toplumsal Hukuki Kodları

Çağrı Kan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Şiddet ve Aile İçi Şiddet Kavramları

Aile düzeni farklı biçimlerde de olsa tarihte ve her toplumda cezai himayenin konusu olmuştur. Çünkü aile toplumun temel birliği ve çekirdeğidir. Birey yalnızca ailede doğmaz aynı zamanda insan olarak ve toplumun içinde yer alan bir birey olarak aile içinde var olur ve gelişir (Hafizoğulları, 2012, s.369). Bu anlamda uluslararası metinlerde de aile hayatının korunduğu gözlemlenmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 16. maddesi ailenin toplumun temel unsuru olması sebebiyle korunma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Yine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. Maddesi'nde herkesin aile yaşamına sahip olma konusunda bir hakka sahip olduğunu belirtmekte ve bunu bir "hak" olarak korumaktadır. Hak konusundaki tabii hukukçu ve pozitivist yaklaşımlar arasındaki doktrinel tartışmalar bir tarafa bırakıldığında hakkın en kabul gören tanımı hukukça korunan menfaatler olduğu yönündeki tanımdır. Bu bağlamda, ceza hukuku aslında bir değeri korumakta olduğu ve bu değer de hukuk önünde korunmaya değer bir değer olduğuna kuşku yoktur. Bir suçun hukuki konusu, ihlale konu olan bu hukuki değer veya menfaattir. Toplumun temeli aile olduğu ve aile hayatı öncelikle bir toplumsal değer ve yapı taşı olduğu için ceza hukuku açısından da ceza hukuku anlamında korunmaya değer olan bir değerdir.

Peki ceza hukuku değer olarak neyi korumaktadır aile hayatını mı? Yoksa bir değer olarak insanı mı? Modern ceza hukukunda bir değer olarak insan ve insanın hakları korunmaktadır. Öncelikle bu yapıdaki hakkın içinin boşaltılmaması için kapsamı, içeriği ve sınırları belirlenmelidir. Fiziki değer somut olduğu için ceza hukuku anlamında hem sınırların tespiti, hem de bu bağlamda korunma mekanizmasının geliştirilmesi daha

etkilidir. Bundan dolayı, tarihi metinlere bakıldığında şiddeti bir suç olarak ele alan 12 Levha Kanunları ve hukukun köklerinin dayandığı Roma Hukuku'nda, başkasının vücut bütünlüğüne kasten ve hukuka aykırı olarak zarar vermek olan “iniuria” adlı bir suç grubu da bulunuyordu. Bu suçun kapsamı, başkasının maddi varlığına, vücut bütünlüğüne yapılan tecavüz ve saldırıları kapsamakta idi. Zamanla preatorların baskısı ile daha o zamandan başlamak üzere insanın manevi bütünlüğü ve buna yapılan saldırılar da hukuk kapsamında korunmaya değer olarak görülmeye başlanmış ve bu suçun kapsamı da genişlemişti (Türkoğlu, 2017, s.59, s77). Bunun yanı sıra, hatta hala bizim ceza kanunumuz açısından suç kabul edilmeyen stalking (atti persecutori CPI art. 612 e CPI art 660 molestie e disturbo) yani ısrarlı takip, izleme suçu da Roma Hukuku'nda suç (Türkoğlu, 2017, s33) olarak kabul edilmişti. ICK m. 660 ve 612. maddeleri bağlamında suç olarak düzenlenmiştir. Yine tehdit olarak beliren psikolojik şiddet suçunun da Roma Hukukunda da tanındığını görüyoruz.

a) Aile Kavramı ve Hukuki Kapsamı

Ailenin hukuki tanımına bakıldığında, AY m. 41'de aile toplumun temeli olarak tanımlanmakta ve bu tanım içerisinde eşler arasındaki eşitlik bir ilke olarak vurgulanmaktadır. Eş kavramı, hukuki birliktelikler için kullanılan bir kavram olmakla birlikte çalışma kapsamında bunu nasıl ele almanın gerektiği bir sorundur. Birlikte yaşama ve imam nikahlı birliktelikler buna dahil edilip edilmeyeceği şüphesiz kültür, gelenek ve toplumsal yapı bağlamında değişebilmektedir. Kuşkusuz aile kavramının hukuki tanımından çok daha geniş anlamda fiili gerçeklik içeren bir tanımı bulunmaktadır. Hukuk buradaki tanımın içeriğinde söz konusu haklar ve hukuk önünde korunması dengesini sağlamak açısından bir belirlemeye gitmiştir. Bu bağlamda, bir kadın ve çocuk birlikte yaşayabilmekte ya da hukuki evlilik tanımı içinde yer almayan iki insan dinsel veya başka şekillerde birlikte yaşayabilmektedir. Hukuk, gerek özel hukuk ve gerekse ceza hukukuna ait ihlal veya suçtan kaynaklanan himayenin kapsamına almak açısından birlikteliklerin süresine bakmamaktadır. Örneğin, manevi tazminat yaptırımının

oluşabilmesi fiil, hukuka aykırılık ve zarar ilişkisine bağlı iken, suç için bu tipik fiilin hukuka uygunluk nedenleri bulunmaksızın işlenmesidir. Biz, çalışmamızda kadının gerek evlilik birliği ve gerekse resmi evlilik dışı yaşadığı birliktelikler ile bir doğal süreci ifade eden anne baba ve çocuklardan oluşan aile içindeki konumunu ele alarak bir değerlendirmede bulunacağız. Her şeyden önce ihtiyaç duyduğumuz tanım, kadının bir obje ve etkilenen konumda olduğu bir durumda işlevsel bir tanımdır. Zira hukuk, genel anlamda ihlal edeni değil, ihlale uğrayanı korumak için vardır.

Devlet, aile üzerinde gerek negatif statü hakları boyutuyla, dokunmama yönünde ve saygı gösterme yönünde bir yükümlülüğe sahipken; dikey boyutu ile devlete, hem aile hayatının korunması görevinin verilmesi ve hem de aile hayatına saygı yükümlülüğünün eş zamanlı olarak verilmesi ve bu yükümlülüklerin çakışması konusunda yaşanmaktadır. Yatay boyutu ile bu yükümlülük, aile üyelerinin aile içi ilişkilerde korunmasını da içine alır. Bir taraftan aile hayatına saygı yükümlülüğü çerçevesinde ailenin mahremiyeti korunurken, diğer taraftan aile bireylerinin aile içi kötü muamelelere karşı da korunması gerekir (Mortaş, 2016, s.30). Aile birliği içinde eşler, özel hayat savunmasını ileri sürerek istedikleri her şeyi yapmakta özgür değildirlir (Mortaş, 2016, s.30). Öncelikle insanın manevi bir değer olarak korunan hak demeti üzerinde tasarruf veya sınırsız tasarruf hakkı söz konusu olamaz. İnsanın tasarruf konusu olmayan bir hakkı üzerinde rızası da olmaz. Olsa da hukuken geçerli olmaz. Ceza hukuku da bu bağlamda gerek aile düzenine ve gerekse rıza kavramına özel bir önem atfetmiştir. Bunun gibi bir kişinin aile birliği içinde fiziksel, cinsel ya da psikolojik nitelikteki suç niteliği taşıyan davranışlarına rıza gösterme yükümlülüğü olmadığı gibi, bu yönde bir rıza da geçerli değildir. Bundan dolayı, evlilik içi tecavüz modern ceza hukukunun önünde bir suç olarak kabul edilmiştir. Devlet, bu durumda hem bir taraftan aile kurumuna saygı gösterme yönünde pasif bir ödeve sahipken, aynı zamanda da ailenin hem dışarıdan hem de aile içinde gerçekleşen müdahalelerden korunması yönünde aktif bir role de sahiptir. İşte bu noktada, aynı anda bu ödeve sahip olmanın etkinliği

sağlamak da hakkın korunması açısından bir ikilem teşkil etmektedir.

Evliliğe dayalı aile AİHS m. 8 çerçevesinde her anlamda korunmaktadır. Bununla birlikte de facto birliktelikleri de AİHS m. 8 bağlamında salt evlenme temeline dayalı ilişkileri değil bu bağlamda fiili birliktelikleri ve bundan doğan çocukları da kapsamına almaktadır. Yine bu bağlamda hukuki birliktelikler dışında var olan ilişki düzeyindeki süreklilik ve istikrar kavramlarını kullanarak biyolojik ve hukuki soybağı oluşturmeyen birliktelikleri de kapsamına aldığı bazı kararları bulunmaktadır(Mortaş, 2016, s.248).

b) Aile İçi Şiddet ve Psikolojik Şiddet

Aile içi şiddet aile üyelerinden biri tarafından, diğer aile üyelerine karşı onların fizik ve psikolojik bütünlüklerine yönelen, onları etkileyen ya da onların bu bütünlüklerini tehdit eder nitelikte olan her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır (Mortaş, 2016, s.601). Genel anlamda şiddet ve şiddet suçları hukuk bilimi dışında psikoloji, sosyoloji, felsefe, kriminoloji ve özelinde suç sosyolojisi, psikolojisi ve felsefesi gibi birçok disiplinin çalışma alanına girmekte ve bu bağlamda multidisipliner bir çalışmayı da gerektirmektedir. Psikolojik şiddet ise geri planında failin psikolojik manada hem eğilimlerini hem de patolojik yanlarını yansıtır. Ancak bu patoloji her zaman hastalık anlamında bir tanım bulmayabilir. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, gerek şiddet mağdurunu tanımlarken ve gerekse ev içi şiddet tanımını kullanarak, şiddetin mağdur yönünden oluşmasını ve ilişki biçimini geniş olarak ele almaktadır. Buna göre, aile içi şiddetin önlenmesinde korunan, aile içinde olsun olmasın her türlü şiddetin mağduru olan kadındır. Kanun kapsamında, aileden daha kapsamlı olabilecek bir ev içi şiddet kalıbı kullanılmıştır. Bu konudaki terminolojiye bakıldığında; aile içi şiddetle birlikte, la violenza sulle donne (kadına karşı şiddet) ve abusa domestica (kadına yönelik aile içi istismar) kavramları ile birlikte kullanıldığı dikkati çekmektedir. Aile içi şiddetin, eşler arası eşitliğin kabul edilmediği dönemlerde disiplini

sağlamak üzere kocaya bir hak olarak verildiğine dahi inanılmıştır(Mortaş, 2016, s.602). Günümüzde şiddet, bir fiil olarak tek başına suçtur ve artık özel alandan kamusal alana taşınarak bu yönde hukuki mekanizmalar kurulmuştur. Aile içi şiddet konusunda bölgesel düzeyde ilk sözleşme, daha çok cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kadına yönelik şiddeti önlemeye çalışan Kadınlara Karşı Şiddeti Önleme, Cezalandırma ve Ortadan Kaldırmaya İlişkin Inter Amerika Sözleşmesidir. Sözleşme fiziksel ve cinsel şiddet yanında psikolojik şiddeti de tanımlaması yönü ile önemlidir. Yine bir diğer hukuki metin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin kadına karşı şiddet konusunda yaptırım içeren bir adım olarak İstanbul Sözleşmesidir. Sözleşme'de kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi amaçlandığı için bunun içine psikolojik şiddet de girmektedir. Türkiye'de 4320 Sayılı Yasa'nın yerine çıkarılan 6284 Sayılı Yasa kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda önceki yasaya göre daha etkin hükümler içerse de itiraz üzerine aile mahkemesi hakiminin verdiği kararın, bir başka hakim tarafından kesin olarak kaldırılabilmesi ve özellikle küçük yerlerde tek bir aile mahkemesi bulunması karşısında, yasanın anlam ve içeriğini kavrayamamış asliye hukuk hakimi tarafından bunun kolaylıkla yapılabilmesi açısından işlevsiz kalmaktadır. Ancak, bir eğilim olarak sadece evlilik içinde kadını değil, şiddet fiilinin objesi olan ve bir mağdur olarak en çok şiddetten etkilenen kimselerin kadınlar olduğu düşünüldüğünde bu yönden olumlu olarak kabul edilebilir. Yine, stalking ülkemizde bir suç tipi olarak düzenlenmemekle birlikte Amerika'da kimi eyaletlerin ceza kanunlarında ve Avrupa'da pek çok devletin ceza kanununda ve İtalyan Ceza Kanunu'nda bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. İCK m. 612'deki düzenlemede(Mortaş, 2016, s.602) korku, anksiyete yaratan ve ısrarlı takip biçiminde gerçekleşen şiddet eylemleri tanımına yer verilmiştir. Hatta fiilin duygusal olarak bağlantılı olduğu kimse veya aralarında akrabalık bağı ya da yasal bağ olan kişiler tarafından işlenmesi, hamile bir kadın ve bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda da bir arttırım sebebi olarak kabul edilmektedir. İsrarlı takip olan stalkingin içeriğinde tam anlamı ile bir psikolojik şiddet olgusu durmaktadır. Fiilin içeriğinde karşı tarafın iradesini yok sayan bir anlamama, baskı ve zor kullanma hali ile bir dayatma hali

olarak psikolojik şiddetin farklı yapı elemanları bulunmaktadır. TCK'da ayrı bir suç olarak düzenlenmeyen fakat 6284 Sayılı Kanun bünyesinde tek taraflı takip olarak yer verilen stalking kavramının etkinliği ve koruma kapsamının genişletilmesi açısından, temadi (yani fiilin sürekliliği ve kesildiği anın tespit edilebilmesi bağlamında) fiil tanımlığının yapıldığı ayrı bir suç tipi olarak TCK'da düzenlenmesi ve kanuna hukuki nitelik kazandırılması yerinde olacaktır. Yine bunun bir adım ötesi taciz kavramıdır ki bu fiziksel ve psikolojik şekillerde gerçekleşebilir. Günlük dildeki kullanımları açısından bakıldığında taciz (harrasment) ile stalking kavramları da aynı anlamlara gelebilmektedir (Doğan, 2014, s.139). Ancak hukuki olarak ayrı suç tipi tanımlarına uymaktadırlar. Yine hukuki anlamda psikolojik şiddet suçları başka suç tiplerinin içinde ve geçitli olarak da meydana gelebilmektedir. Örneğin, bir bilişim suçu yapısının içinde, e posta veya elektronik sistemler üzerinden de işlenmesi mümkündür. Bu bağlamda, özellikle psikolojik şiddet suçu kapsamında mağdurda gerçekleşen ve aynı zamanda aile içindeki yapıya da yansiyabilen davranış değişikliklerinin saptanması ve bunun bu şiddet türünde uzmanlaşmış olan bilim uzmanları tarafından yapılması gerekmektedir. Mağdurdaki bu davranış değişikliklerinin onun psikolojisini esaslı manada değiştirdiğinin ve ne kadar bir zaman sürecine yaygın olarak gerçekleştiğinin tespiti zorunludur. Örneğin, mağdur kadın bundan dolayı erken doğum yapabilmekte, gebelik zehirlenmesi geçirebilmekte ya da öncül aşamada bebeği düşebilmekte ya da tıbben açıklanamayan sebepler denilen sebeplerin ardında da ağır psikolojik şiddet olgusunun yıkımları bulunabilmektedir. Yine failin bu bağlamda belirli bir kast altında davranışlarını gerçekleştirmesi ve en azından ısrarlı ve süreğen bir şekilde gerçekleştirmiş olduğu fiil ya da fiillerin mağdur üzerinde bir tahribat oluşturacağını bilmesi gerekmektedir.

c) Aile İçi Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, şiddetin kişinin ruhsal bütünlüğüne yönelmiş şeklidir. Bu yönde kişinin ruhsal bütünlüğünü yıkıma uğratmaya dönük olan doğrudan ya da dolaylı olarak meydana getirilmiş her türlü yönetsel davranışla uygulanan yıkım şiddettir. Bu çeşitli yöntemlerle uygulanabilir. Bu beyin yıkama, yalan söyleme, endokrinasyon, tehdit yöntemleriyle uygulanan şiddet”(Özerkmen ve Gölbaşı, 2010) de olabilir. Örneğin, Amerika’da gerçekleşen bir olayda birlikte yaşadığı kız arkadaşının eşyalarını sürekli olarak yerlerini değiştiren ve ortadan kaldıran partneri, kız arkadaşının yakınmalarına sana öyle geliyor diye yanıt vererek genç kadının önce kendinden şüphe etmesine ve sonrasında da depresyon ve kaygı bozukluğuna uğramasına sebep olabilmıştır ta ki genç kadının eve bir kamera yerleştirerek tüm bu olayların sorumlusunun erkek arkadaşı olduğunu kanıtlayana dek. Dünya Sağlık Örgütü’nün 2005 yılında kadınlarla yaptığı araştırmada “şiddet türleri arasında en yıkıcısının psikolojik şiddet olduğu ortaya çıkmıştır. Bu görünmeyen şiddete maruz kalan kadınlar, psikolojik şiddetin etkilerinin, fiziksel şiddetten daha acı verici olduğunu ifade etmektedirler (İleri haber).” Türkiye’de de oldukça yaygın olan şiddetin bu türü geleneksel kalıpların dışında, daha sinsi bir şekilde kendine yol bulmaya çalışır. Hatta zaman zaman mağdur içinde yaşadığını anlamakta, tanımlamakta, aktarmakta zorlandığı için maruziyet açısından çok yıkıcıdır. Mağdur, adeta psikolojide yer alan Stockholm Sendromu içindeymiş gibi, bir şekilde şiddet uygulayana adeta iyonik olarak bağlanmış gibi bir tavır sergileyebilmektedir. Çünkü, mağdur da içindeki durumu bir yere oturtmamakta ve net bir tespit yapmamaktadır. Bununla birlikte, hukuk da şiddetin bu türünü tanımlamakta ve buna karşı mücadele etmekte yeterince etkin kalmamaktadır. Depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete bozukluğu ve en son noktada intihar psikolojik şiddet mağdurlarının yaşadığı durumlardan yalnızca birkaçı. Şiddetin bu türünün, geniş anlamda aile tanımını esas alırsak aile içinde ve kadına yönelik olarak görülen hali, aile içi psikolojik şiddet olarak adlandırılmaktadır.

Psikolojik şiddet, yöntemsel olarak çok çeşitlidir. Zorlama ve tehdit, her yaptığını izleme, sürekli suçlama, çocukları kullanma, kadının üzerine aşırı derecede aile içi sorumluluk yükleme, çocukların bakımına hiç yardım etmeyerek uykusuzluktan ayakta duramayacak hale düşürme, kadın üzerinde otorite kurmaya çalışma, çocukları boşanma durumunda vermeyeceğini söyleme, kadının toplum içine çıkmasını ve işe girmesini engelleme, eve akrabalarının girip çıkmasını engelleyerek yalnızlaştırma, suçluluk duygusu hissettirme, değersizleştirme, kilosuna takılma, hamilelik ve lohusalık döneminde değersizleştirme, ilgilenmeme, yalnız bırakma, ‘hatta istatistiklere göre aile içi şiddetin yüzde 30’u hamilelik sırasında başlamakta ya da kötüleşmektedir(Kahl,2012).’

Kadına yönelik şiddet, Birleşmiş Milletler’in tanımına göre cinsel, fiziksel, psikolojik olarak zarar ve acı vermeyle sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı bulunan cinsiyet temelli her türlü davranıştır. Şiddet suçlarının kökeninde, hem psikolojik hem de toplumsal anlamda bir üretim ve değer sorunsalı yatmaktadır. Bu değer mefhumu, ceza hukuku anlamında insanın ve evleviyetle kadının hukuk önünde her şeyden önce bir süje, bir değer olarak en tabii tanımlığıdır. Kadına yönelik aile içi şiddet ise, ülkemizde ve dünyada görülen beden ve ruh sağlığını tehdit eden en yaygın sorunların başında gelmektedir. Bu çalışma kapsamında, aile kavramını hukuki bir yapı olmaktan ziyade kendini bu şekilde tanımlayan bir topluluk olarak kullanılmaktadır. Bireyci bir hukuk sisteminde, toplum mutluluğunun yolu bireyi mutlu kılmaktan; toplumcu bir hukuk sisteminde ise toplumun mutluluğu yine toplumdandır. Hukuk normları, içinde buldukları toplumun bir parçasıdır. Bireyci bir hukuk sisteminde, toplumun temeli insan doğasına uygun birtakım haklara sahip olan kişidir. Kişinin bir birey olarak aidiyeti ve tanımlığı bu haklar dolayısıyladır. Bu haklarla tanımlanan bireye kimse müdahale edemez. Bu bağlamda bu haklar hem insan hakkı hem de modern hukukun da yapı taşlarını oluşturmaktadır. Kadını aidiyet taşıdığı bu insan hakları demetinden bağımsız ve salt belli aidiyetler üzerinden ve yine bu aidiyetlerin içinde bir parça olarak tanımlamak ve bu yapıyı da

ceza normlarına aktarmak da şiddetin bir başka anatomisi olarak durmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddetin en önemli nedenlerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu şiddeti üreten güçlerin merkezinde, salt kadın olmak, bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddet, fiziksel olarak oldukça yaygın olarak görülmekle birlikte, aile içi şiddet olgularına bakıldığında, bunun büyük bir yüzdesini psikolojik şiddet vakaları oluşturduğu dikkati çekmektedir. 2015 yılında ASPB ve Hacettepe Ü. İşbirliğinde yapılan Türkiye Aile İçi Şiddet Araştırması Sonuçları'na göre, Türkiye'de kadınların %44'ü psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Yine kadınların uğradığı aile içi şiddet, salt eşlerinden gelmemekte, aile içindeki diğer bireylerden de kendilerine yönelen bir şiddet türü olarak da aile içi şiddetin içinde yer almaktadır.

Psikolojik şiddet, "fiziksel şiddetten farklı olarak, yüz yerine kalbin darbe aldığı, kemikler yerine duyguların kırıldığı, beyin yerine benliğin sarsıntı geçirdiği bir şiddet türüdür. En kötüsü, bu şiddet türünün sonuçlarının, fiziksel şiddette olduğu gibi kolayca görülebilir, tanımlanabilir ve suç kabul edilip cezalandırılabilir olamayışıdır. Şiddetin bu sinsi türü; bir insanı, korkutarak, aşağılayarak, tehdit ederek, sürekli eleştirerek, suçlayarak, hakaret ederek, ondan hiç memnun olmayarak, sözel, sosyal, maddi ve bazen de fiziksel baskı yoluyla kontrol altında tutmaktır. Duyguların ve duygusal ihtiyaçların bir şablona sığdırılmayacak kadar çok ve birbirinden farklı içerikte istismar edilmesi, yok sayılması, bir baskı aracı olarak kullanılmasıdır. Dahası, insan olmanın en doğal ihtiyaçlarının kadına bir lütuf olarak veya bir ödül içinde sunulmasıdır. Psikolojik şiddet; "ayıp, yasak, günah" gibi, toplumda yerleşik değerlerden beslendiği için, çoğunluk tarafından, kolayca onaylanıp kabul de görmektedir. Kadının maruz kaldığı psikolojik şiddet aile içi tanımında anne, baba, eş, kardeş, kayınvalde, kayınpeder, sevgili veya kadının çocuk ya da çocuklarından da gelebilir. En nihayetinde şiddet, kadının kendi bedenine yönelerek bir özkıyımla da sonuçlanabilir. Psikolojik şiddet insanın kendine güvenini, saygısını, değerini yavaş yavaş kemiren bir beyin yıkama süreci olarak tanımlanabilir.

I) Hukuki Açıdan Psikolojik Şiddet Tanımı ve Yaptırım

Tarihi perspektifte Roma Hukuku'nda, yalnızca erkek çocuklara yönelik cinsel istismar, suç olarak cezalandırılırken kızını gerek kendi ve gerek damadının evinde bir erkekle evlilik dışı ilişkide yakalayan babanın kızını öldürmesi ise meşru savunma kapsamında değerlendirilmiştir (Türkoğlu, 2017, s.32). Cezalandırılan fiil yalnızca fiziksel şiddet o da erkek ya suç mağduru ya da cezayı uygulayan konumunda olduğu durumdur. Kadın ise tüm mağduriyetine rağmen, cezanın muhatabı olmalıdır. Dolayısı ile psikolojik şiddetin suçlarının, modern devlet ve toplumların ortaya çıkması ile birlikte evrilip çeşitlenmiş bir suç tipi olduğunu söyleyebiliriz.

Psikolojik şiddet kalıbı içerisinde, fiil kavramı, ani suçlarda görülen ani hareketli olmaktan ziyade, mütemadi suçta olduğu gibi failin davranışının sürekliliği ile zaman içerisinde bu zararlı veya tehlikeli durumu sürdürmesi ile oluşur (Hafızoğulları ve Özen, 2016, s.187). Bu bakımdan failin fiili birbirini zamansal anlamda kesilmeksizin takip eden bir fiil demetinden oluşabileceği gibi, (condotta interrotto) bazen tekrarlanma ve devam etme şeklinde ortaya çıkan temadi kesilir ve yine aynı kast altında başka bir fiil şeklinde de işlenebilir. Bu durumda, içtima kuralları gündeme gelebilir. Ancak bazen, “ihlal temadi kavramın içeriğinde yer almakla birlikte, mütemadi suçların genel niteliğinden farklılık göstererek hareketin oluşturduğu sonuç derhal sona ermeyip, ihlal bir biri üzerine adeta inşa edilmiş davranışlar”(Doğan, 2018, s.151) ile de devam edebilir. Ancak ihlali oluşturan davranış serileri arasında mütemadi suçtan farklı olarak zaman kesintisi olabilir. Mütemadi suçta olduğu gibi, tek ve aynı sonuç olan mağdurda stres veya panik yaratma ya da şiddete uğrama korkusu yaratma, devamlılık göstermesine karşılık, bu sonuca neden olan hareketlerin aynı nitelikte olması veya tek bir hareketten oluşması veya hareketlerin birleşmesi gerekmez. Yine bazen fiil aktif hareketli olabileceği gibi bazen ihmali hareketli de olabilmekte, ancak ihmal fiilinin tespit edilmesi için neticenin ortaya çıkmasının gerekmesi gerekmektedir.

Hukuki açıdan bazı kararların örneğın men davasında alınabilecek bir men kararı için yaşanan şiddetin tespiti ve bunun için de bir emare ve iz bırakmasına bakılmaktadır. Oysa ki psikolojik şiddetin izleri uzun zamanda ortaya çıkabilmekte çoğu zaman aradaki nedensellik bağıını tespit edebilmek çok güç olabilmektedir. Örneğın, psikolojik şiddet mağduru kişide MS, fibromiyalji, lupus, sedef, meniere, kurdeşen vb birçok psikolojik kökenli ve otoimmün hastalık gelişmiş olabilir. 6284 Sayılı Kanun uyarınca bir delil ibraz etmenin gerekmemesi bağlamında bu aşılımış görünse de itiraz üzerine kaldırılan kararlarda delil aranması söz konusu kanunun amacına hizmet etmeyen ayrı bir hukuk yıkımıdır. Yine nedensellik bağıının tespiti konusunda ceza hukukundaki bilinen nedensellik teorilerinin aksine tıbbi nedensellik de için içine gireceğinden ve tıpta nedensellik bağıının tespiti konusunda etmen ya da etmenler çok çeşitli olabileceğinden hangisinin en baskın olduğunu tespit edebilmek ve buradan hukuki bir anlam çıkarabilmek de bir başka güçlüktür.

Failin fiilini aile içinde işlemeı, mağdurun rızası, ses çıkarmaması, mağdurun eşı olması, ebeveyni ya da kardeşı olması gibi fiili yakınlıkların hukuka uygunluk sebebi olmaktan öte aradaki bu ilişkiyi kullanarak psikolojik şiddet içeren fiili gerçekleştirdiklerinden bahisle bir hukuka uygunluk sebebi oluşturamayacağı ve ağırlaştırıcı sebep olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Ceza hukuku anlamında şiddet bir suçtur. Psikolojik şiddet de bunun türevi olarak bir suçtur. Ancak TCK içinde psikolojik şiddete ilişkin doğrudan bir tanım bulunmadığı gibi buna ilişkin somut bir düzenleme de bulunmamaktadır. Mevcut düzenlemeler de suçun tanımındaki fiil kavramının hem tanımı hem de ispatı noktasında ciddi sıkıntılar barındırmaktadır. Çünkü şiddetin bu türünde fiil aktif olmanın ötesinde, çoğu zaman pasif ve gizlenmiş kalıplar içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan çok temel birkaçını örneklendirecek olursak; TCK m. 28 içerisinde manevi cebir kalıbı içinde psikolojik şiddet bir suç fiili ile ilişkilendirilmiştir. Yani suç fiiline dönüşmeyen bir fiilde, manevi cebir kalıbı bir anlam

taşımayacaktır. TCK m. 86 bağlamında kasten yaralama suçunun içinde algılama yeteneğinin bozulması olarak yer verilen psikolojik şiddetin tespiti ise ayrı bir sorundur. Çünkü, tıbbi olarak algılama yeteneğinin bozulması için tespit olunması gereken bir durum değil, şuur kaybı ya da ağır depresyon belirtileri gösteren fiili bir durumdur. Bunun için hem ayrı bir yasal tanım oluşturulması hem de tespitine ilişkin ayrı bir kurumsal yapı kurulması bir zorunluluktur. 5237 Sayılı TCK'da 232. md'de Aile Düzenine Karşı Suçlar bahsinde kötü muamele suçu düzenlenmiştir. Ancak bu suçta suçun mağduru aynı konutta faille yaşayan kimse olduğu için etki alanı daha dar kapsamlıdır. Genel anlamda İCK m. 572'deki maltrattare, yani; kötü davranmanın çevirisi olarak alınmıştır. Bu, daha çok merhametle bağdaşmayacak nitelikteki fiilleri içermekle birlikte psikolojik şiddet sayılabilecek nitelikte aşağılama, mağdurun başkaları ile iletişimini engelleme ve insan onurunu zedeleyebilecek fiilleri içine alır (Hafizoğulları ve Özen, 2016, s.397-398). Yine 2. Fıkra kapsamında düzenlenmiş olan disiplin yetkisini kötüye kullanma suçunun unsuru olarak da yer yer psikolojik şiddet öğelerinin bulunması mümkündür. TCK m. 233'de düzenlenmiş olan aile hukukundan kaynaklı bir yükümlülüğün ihlali kapsamında aile hukukundan doğan bakım, eğitim ya da destek yükümlülüğünün yerine getirilmemesinde suç bir ihmali suç olduğu için ihmal hareketi biçiminde psikolojik şiddet görülebilir. Yine bu kapsamda hamile bir kadını çaresiz durumda bırakarak terk etme, maddi veya manevi özen yoksunluğu nedeniyle çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehdit etme de sayılabilir. Diğer başlıklarda kişilere karşı suçlar içinde hayata karşı suçlar bahsinde yer alan Kasten Öldürme Suçu TCK m.82'de, saik kısmında psikolojik şiddet tanımlanmamakta, İntihara Yönlendirme Suçu TCK m. 84'de tehdit kullanarak intihara yönlendirme aranmakta, diğer suç türlerinde de yer yer fiziki şiddet suçlarının bir unsuru ya da neticesi olarak da görülebilmektedir. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama TCK m. 87'de TCK m. 89 Taksirle Yaralama ve TCK m. 94 İşkence ve TCK m. 95 Neticesi Sebebi ile Ağırlaşmış İşkence, Eziyet Suçu TCK m. 96'da eziyetin davranışla ilişkilendirilerek somut bir fiil aranması, TCK m. 97 Terk TCK m. 98 Yardım ve Bildirim Yükümlülüğünün Yerine

Getirilmemesi, TCK 101 Kısırlaştırma, TCK 99 Çocuk Düşürtme, TCK 102 Cinsel saldırı TCK 106 Tehdit, TCK 107 Şantaj, TCK 108 Cebir, TCK 116 Konut Dokunulmazlığının İhlali TCK 122 Nefret ve Ayrımcılık TCK 232 Kötü Muamele TCK 287 Genital Muayene suçunun saik unsurunda da yer yer görülebilmektedir.

Yine Amerikan Ceza Hukuku'nda kabul görmüş örselenmiş kadın sendromu adında bir kusurluluğu kaldıran hal de yer almaktadır. Buna göre "örselenmiş kadın sendromu, kocasından veya duygusal ilişki yaşadığı partnerinden devamlı fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet gören kadınların psikolojik durumlarını niteleyen bir kavram olup, kadının girdiği bu ruh hali etkisiyle partnerini öldürmesi ve bundan dolayı da hüküm kısmında cezalandırılmasına yer bulmayan bir karar verilmesini sağlamaktadır (Küçüktaşdemir, s.547-549). Ülkemizde de kimi kararlar yönünden uygulanabilen bu durum psikolojik şiddet mağdurları lehine olumlu bir gelişmedir.

Fail profili her ne kadar her iki cins tarafından psikolojik şiddet uygulanabilse de bu şiddet türünün büyük bir yüzde ile yüzde 80 gibi oranlarda faili erkek ve mağduru kadındır. Bu bağlamda, fail soğukkanlı bir katil olabileceği gibi, aşkına yanıt alamamış kara sevdaya tutulmuş bir genç de olabilir. Fail manik depresif, şizofren, paranoyak olabileceği gibi, herhangi bir akıl hastalığına veya zayıflığına sahip olmayan dolayısıyla cezai ehliyeti tam olan bir kimse de olabilir (Doğan, 2014, s.142). Bu bağlamda fail eş, eski eş, partner, eski partner, kaynana, kayınbaba, anne, baba, erkek ve hatta kız kardeşler dahi olabilir. Failin saiki de çok çeşitli olabilir. Kıskançlık, ele geçirme, istediğini yaptırma, bağıl kılma, kullanma, otoriteyi meşrulaştırma, mağduru ezme, saf dışı bırakma vb şekilde çok çeşitli saikler olabilir. Ne kadar zeki, başarılı, çekici, becerikli olursa olsun, mağdur kendisini "yetersiz, aptal, beceriksiz, suçlu, günahkâr, kirlenmiş" gibi hisseder. Failin amacı zaten böyle hissettirmek ve mağdurun sağlıklı düşünmesini önlemektir. Şiddeti uygulayan fail, karşısındakine vicdani sorumluluk yükleyerek kendini aklar. Bu nedenle mağdur, çoğu zaman bu sinsî alt yapının farkına bile varamaz. Çoğunca korkak olan fail, şiddeti mağdurun savunmasını

olduğu ortamlarda, çoğu kez yalnızlarken uygular. Dışarıya ise, son derece ilgi, sevgi ve sorumluluk dolu bir insan rolü oynadığı için failin dışarıdan teşhisi son derece güçtür. Faile başka patolojik yapılar da eşlik ediyorsa, fiili işlerken dış dünyada, toplum içinde de bu davranışları açıkça sergilemekten ve karşısındakini küçük düşürmekten çekinmeyebilir. Bu durumda fiilin tespiti daha kolaydır. Fail yine mağduru çözebilmek için kendisi de sürekli intihar edeceğini ve ölümünden mağdurun sorumlu olacağını ya da ölümcül bir hastalığa yakalandığını ve ilacının mağdur olduğunu dahi dile getirebilir. Hatta mağdurun daha önceki evliğinden olan çocuğuna, aile üyelerine zarar vermekle de tehdit edebilir. Zarar vermekle tehdit ettiği kendi öz çocukları da olabilir.

Türkiye açısından, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinin 9.9.2009 tarihli Opuz/ Turkey kararı ile şiddet türleri ortaya konmuştur. “Söz konusu vakada, davacı Nahide OPUZ kocası Hüseyin OPUZ ve babası tarafından 6 kez saldırıya uğramış, bu saldırıların birinde Nahide OPUZ’un annesi, Hüseyin OPUZ tarafından öldürülmüştür. Cezaevine konan Hüseyin OPUZ, uzun süre tutuklu yargılanmasının ardından, tutuksuz yargılanmak üzere cezaevinden salıverilmiş, salıvermeyi müteakip Hüseyin OPUZ, Nahide OPUZ’u kendisi ile tekrar beraber olması için tehdit etmeye devam etmiştir. Bu açıdan bakıldığında, tipik bir ısrarlı takip vakası ve bizce hem fiziksel hem de psikolojik şiddet içeren bir vaka olan Opuz davasında, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ‘yargı makamlarının genel olarak kadına yönelik şiddet konusunda gereken hassasiyeti göstermeyip, kayıtsız kalması ve sanıkların şiddet eylemlerinin cezai yaptırıma tabi tutulmaması gerçeği karşısında, kadınların şiddetten korunması noktasında, cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir hak ihlali bulunduğunu’ tespit etmiştir. Ardından bu durumun, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 2 nci 3 üncü ve 14 üncü maddelerine aykırı olduğu hususu mahkemece karara bağlanmıştır.”(Doğan, 2014, s.142) Karar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan bir şiddet türünü hem fiziksel ve hem de psikolojik şiddetin temeli olarak alması bakımından önemlidir.

Psikolojik şiddet pek çok farklı biçimde kendini gösterse de, fiil sıklıkla üç şekilde karşımıza çıkar:

1) Psikolojik şiddet içeren fiilin içinde saldırganlık içeren fiillerin de bulunması

Bunların içinde günlük hayat rutininde masum gibi görünen isim takma, bağırma, sürekli sesini yükseltme, aşağılama, suçlama, sorumlu tutma, fiziksel şiddetle, terk etmekle veya parasız bırakmakla tehdit etme, emir verme gibi, açıktan yapılan duygusal şiddet türüdür. Şiddete başvuran kişi, karşısındakini kendisiyle eşit ve bağımsız bir birey olarak görmez. Aralarındaki ilişkiye, sağlıklı iki yetişkinin ilişkisi denemez. Bazen saldırganlık, "yardım etme, yol gösterme, çözüm bulma" kılığında karşımıza çıkar.

Sorunları tek başına analiz edip kimin ve neyin iyi / kötü, haklı / haksız olduğuna ve çözümün ne olacağına kendi başına karar vermesi, her şeyin doğrusunu kendisinin bildiği algısını dayatması sıkça görülür. İlişki adeta, bir ebeveynin çocuğuna karşı tutumu gibi şekillenir. Şiddeti uygulayan, akıl verir, karar verir, ceza verir.

2) Salt kişinin ruhi varlığını hedef alır şekilde yok saymak (yadsımak) davranışının bulunması

Bu türde, şiddet uygulayan, karşısındaki insanı dinlemeyebilir, görmezden gelir, cevap vermez, küsebilir, konuşmayabilir ve kendisini duygusal olarak çekebilir. Karşısındakine isim takarak, mimikleriyle veya ses tonuyla örtülü aşağılama yaptığında, mağdurun itirazı halinde, "Ben öyle bir şey söylemedim!" veya "Neden bahsettiğini anlamadım! Nereden çıkarıyorsun bunları!" gibi tepkiler verir. Verdiği sözleri tutmayabilir. Unutmuş gibi davranabilir.

Haber vermeden kolayca terk edip, aramayabilir! Mağdur, olan bitene akıl erdiremez, kendisini suçlar ve aklından şüpheye düşer.

3) Fiilin kişinin manevi bütünlüğünü zedeleyici küçümseme, aşağılama gibi davranış kalıpları ile birlikte ortaya çıkması

Bu görünümünde nefret ve ayrımcılık suçlarının saiklerine benzer saikler de fiille birlikte bulunabilmektedir. Fail aynı zamanda mağduru yanlış bir algı içinde bulunma gibi akli melekelerinin sağlığı konusunda da şüpheye düşürebilir. Fail bazen fiili kabul eder, ancak karşı tarafta yarattığı incitici sonuçları küçümser. Mağdura göre öyle olmakla ve her zaman algısal bir bozukluk içinde bulunmakla da suçlayabilir. Genelde bu türde suçlama davranışı da fiile eşlik eder. Mağdur, netice olarak failin kastı çerçevesindeki iç çatışma yaşaması, giderek kendinden ve duygularından şüphe duymaya başlaması ve gerçeklik algısının bozulması konusundaki sonuçları yaşar.

II) Psikolojik Şiddetin Sonuçları

Psikolojik şiddet duyguların ve duygusal ihtiyaçların karşı tarafı tutarlı bir şekilde istismar edebilmek amacı ile bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır (Uçar, 2003, s.80). Fail mağdurun kendine olan saygısını kaybettirerek korkutmak, kendini güçsüz hissettirmek için ya doğrudan ya da dolaylı amaçlarına ulaşabilmek ve mağduru güçsüz kılmak için bu yolu seçer. Fail amacını gerçekleştirirken bazı fiil tipleri ile hareket etmektedir. Bu aynı zamanda ayrımcılık, nefret, soykırım suçlarının da içeriğinde bulunan tahrip etme, yok etme, yıkıma uğratma, aşağılama, hakaret etme, hiçleştirme saikleriyle fiilini gerçekleştirmesidir. Davranış çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu çok masum gibi görünen dışarıya yalnız çıkmasına izin verilmemesinden tutun da eve getirilen arkadaş ve akrabaların kim olduğuna karar vermek, çocuk sayısına karar vermek, belirli tipte bir yemeğin yapılmasına izin vermemek gibi masum görünen davranışlar da olabilir. Mutfakta bulaşık bırakılmadan yatılması aksi halde partnerin sinirlenmesi, sürekli kocanın kendisi olmaksızın başarılı olamayacağını söylenmesi, ayrılık durumunda sudan çıkmış balık gibi olunacağını söylenmesi, duygularından dolayı suçlamak ve bu yönde konuşmayı reddederek yanlış bir algısının ya da anlamasının olduğunun

sürekli olarak söylenmesi bu yönde verilebilecek birçok örnekten yalnızca birkaçıdır.

Psikolojik şiddette hukuken karşılaşılabilecek en büyük sorun, fiil kalıbının çok çeşitli şekillerde ortaya çıkması dolayısı ile tanımlanamaması ya da başka kalıpların içinde unsur ya da ağırlatıcı olarak da bulunabilmesidir. Bunun yanı sıra mağduriyetin tıbbi olarak tanımlanabilmesi ve bunun için failin müşahade altında tutulması gerekebilmektedir. Ancak bunun için güvenlik tedbiri uygulamasının suçun ancak sabit görülmesi halinde yapılabilmesi mümkündür ki akıl hastalığı türünde bir tanı olmadıktan sonra bunu yapabilmek mümkün değildir.

Sürekli psikolojik şiddete maruz kalmak insanı, korku içinde yaşamaya ve delireceği endişesine sürükleyebilir. Depresyon bulguları, ölüm isteği ve intihar düşünceleri, madde ve alkol bağımlılığı, endişe bozuklukları, utanç ve suçluluk duyguları ortaya çıkabilir. Sosyal ilişkiler, aile ilişkileri ve cinsel yaşam bozulur. Sürekli yorgunluk, uykusuzluk, aşırı yeme veya hiç yememe şeklinde beslenme sorunlarına sıkça rastlanır. Yaygın ağrılar, çeşitli organ sistemlerinde sağlık sorunları ortaya çıkabilir. Kontrol etmekte zorlanılan bir öfke duygusu vardır. Duygusal şiddete uğrayan insanlar, bu davranışları öğrenebilir, benimseyebilir ve başkalarına da uygulayabilir. Alışık oldukları bir davranış olduğu için, aynı davranışı gösteren insanları arkadaş, eş olarak seçebilirler. Şiddete eğilimli bireyler tarafındansa, cazip bir av olarak tercih edilebilirler. Tüm bu sayılanların ötesinde psikolojik şiddet başka suçlara geçişi kolaylaştırabilecek bir unsur olarak fail tarafından kullanılabilir. Tüm bu vahametine rağmen en büyük eksiklik bu yönde ayrı bir düzenleme ve hukuki bir fiil tanımının halen bulunmaması iz bırakmaması ve ispatının güçlüğü noktasında fail tarafından kolaylıkla tercih edilebilir bir durumdadır.

III) Sonuç ve Psikolojik Şiddetle Mücadele Konusunda Öneriler

Diğer şiddet suçlarında olduğu gibi failin salt ceza yaptırımına uğratılması çözüm değildir. Bunun yanı sıra birtakım rehabilite yöntemleri de mutlaka kullanılmalıdır. Failin tedavi sürecinde

söylenenleri çarpıtarak haklılığını kanıtlama çabasına yönelik eğiliminin olacağı gerçeği de her zaman göz önünde tutulmalıdır. Çünkü fail, psikolojik şiddette karşı tarafın duyularını ve duyuşal ihtiyaçlarını tamamen tutarlı ve planlı bir şekilde istismar etmekte ve bu istismarı tamamen hissettirmeden yapmaya çalışmaktadır. Çoğu zaman psikolojik anlamda bazı kişilik problemleri, çatışmaları ve daha ağır bir şekilde hastalıkları ile birlikte ortaya çıktığından çift kişilikli bir yapı da sergileyebilmektedir. Hemen hemen her konuda bir çifte standart sahibidir. Mağdurun sorun çıkardığını ve tedaviye mağdurun ihtiyacı olduğunu da söyleyebilir. Şiddetin bu türünde, tıpkı fiziksel şiddette olduğu gibi failin kendisi ile ilgili de bir değer sorunu olduğu için, meşruiyetini karşıdakini değersizleştirme mekanizması üzerinden sağlamaya çalışabilmektedir.

Aile, toplumun en temel yapı taşlarından biridir. Bu bağlamda, aile içi şiddetin bu suç tipine özgü ayrı bir kanun içinde şiddet türleri ve unsurlarının etraflıca ele alınacağı, tanım, fail, mağdur, tespit ve cezaların yer alacağı ayrı bir kanuni düzenlemenin yapılması son derece yerinde olacaktır. Psikolojik şiddet de bir şiddet türüdür ve gerek TCK'da gerekse şiddet suçları konusunda yapılabilecek kapsamlı bir yasa içeriğinde tanımlanmalıdır.

Bu şiddet türü ile etkin bir şekilde mücadele edebilmek için mağdurların bilinçlendirilmesi ve şiddet danışma ve yardım merkezlerinin kurulması, adli teşkilat içinde de uzmanların çalıştırılması mağdurun doğrudan ve anında yönlendirilebileceği her aile mahkemesinin yanında “psikolojik danışmanların bulundurulması” önemlidir. Bu konuda özellikle, psikoloji eğitimi almış ve ihtisaslaşmış uzmanların çalıştırılması gerekmektedir. Çoğu durumda sosyal çalışmacı ve sosyologlar da aile mahkemeleri bünyesinde olanak yetersizliğinden bulundurulabilse de özellikle bu konuda yetişmiş uzmanların olması önemlidir. Çünkü psikolojik şiddet mağdurunun iradesinin sağlıklı düşünme, çözüm bulma, yardım isteme gibi duyuları uğradığı baskıdan dolayı körelmiş olabilir. Yine mağdur Stockholm Sendromuna uğramış ve failin bu problemleri ruh halini fark etmiyor ya da ses çıkaramıyor olabilir.

Kadına yönelik şiddet bir insan hakları ihlali ve ayrımcılığın bir türüdür. Bu nedenle yer sorunundan ayrık, nitelik açısından tartışılmasında ve değerlendirilmesinde yarar vardır. Yasal düzenlemelerin netlik kazanmasının yanı sıra bu konuda özellikle bir devlet politikasının oluşturulması gerekmektedir. Örneğin ceza hukuku özel hükümler bahsinde kişinin psikolojik bütünlüğüne karşı suçlar ayrı bir başlık altında ve suç kategorisi şeklinde tanımlanabilir.

Yine mağdurun korunmasına yönelik fiziki şiddet kapsamında 6284 Sayılı Kanun kapsamında öngörülen tedbirler psikolojik şiddet türü için de gündeme gelecektir. Bir suç kapsamında düzenlendiğinde de failin cezalandırılması için mağdurun şiddetten ne derece etkilendiğinin ve fiili durumunun tespiti gerekecektir.

Kaynakça

Doğan, R., (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak Israrlı Takip Kavramı ve Suçu.

Hafizoğulları, Z. Ö. (2016). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara.

Hafizoğulları, Z. Ö. (2012). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Toplum Karşı Suçlar*, 369.

Kahl, W.(2012). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Uluslararası Sempozyumu, 7-8 Haziran 2012 İstanbul, Konuşma Metni, 85.

Özerkmen, N., (2010). Gölbaşı, H., Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet <http://sbard.org/pdf/sbard/Sbard%20Master/015%20Master.pdf#page=31>, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı 15,23-37.

Türkoğlu, G., (2017). *Roma Hukukunda Suç ve Ceza*, Ankara.

UÇAR, M. A., (2003). *Aile İçi Şiddet ve Aile Koruma Yasası*, Ankara.

<http://ilerihaber.org/icerik/siddetin-psikolojik-hali-79284.html>,
Erişim Tarihi, 11.04.2018.

<https://www.filodiritto.com/articoli/2009/11/art-612-bis-codice-penale-atti-persecutori-stalking/> Erişim Tarihi 09.04.2018

<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/6.pdf>, Erişim tarihi, 09.03.2018.

Aile İçi Şiddet: Sebepleri ve Korunma Yolları

Emine Ögük, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

İnsanlık tarihinin en temel sorunlarından biri olan ve çok eski devirlere kadar uzanan şiddet, günümüz dünyasının da en önemli sorunlarından biri olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde çıkarıcılık, gücünün hakimiyeti, insanî duygu ve davranışların iflas eşliğine gelmesi gibi olaylar dikkat çekici gelişmeler arasında yer alır. İnsana saygı ve karşılıklı anlayış ve iletişime dayalı diyaloga sırt çeviren insanların, sorunlarını güç ve otorite kullanarak çözümlene girişimlerinin sonucunda şiddet kaçınılmaz hale gelmektedir. Ali Bardakoğlu'nun deyiimiyle pek çok acımasızlığın olduğu, sosyal adaletin olmadığı yerde şiddetin, öfkenin, nefretin ve ayrışmanın olmaması sürpriz olur (Bardakoğlu, 2016, s.353). İnsanlar arasında kavga ve çatışmayı beraberinde getiren şiddet, nefret dili ve ötekileştirme gibi dışlayıcı tavır ve davranışlara da sebebiyet vermektedir. Şiddetin tahrip gücü ve yıkıcı etkisi sadece uygulandığı zaman ile sınırlı kalmamakta, daha sonra da farklı sorunların gündeme gelmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla her şiddet eylemi başka şiddetlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta, yeni yeni problemlere kaynaklık etmektedir. Şiddet büyümeye devam ettiği için, dünyaya gelen çocuklar eskiye göre daha zor, karmaşık ve acımasız bir hayata gözlerini açmaktadır. Dünyamızın tabii güzellikleri, yeşili, havası ve nihayet ozon tabakası nasıl kirletiliyorsa, insanımız şefkat ve merhametten uzaklaşarak kirlenmeye maruz bırakılmaktadır.

Kültürel ve teknolojik gelişmeler, içinde sevgi ve merhametin olmadığı insanlık, maalesef hiçbir hayır getirmemekte, tam aksine hürriyet, barış ve kardeşliği ortadan kaldırmaktadır. Son dönemde pek çok kurum, kuruluş ve beyannamelerle insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları savunusu yapılmaktadır (6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Mevzuatı, TÜBİTAK – ARDEB Aile Çağrı Programı “1003-SBB-AILE-2016-1 Aile İçi Şiddet” Çağrı Metni, s. 1). Bunlar bir yönüyle sevindiricidir. Zira şiddetle mücadelede yasal düzenlemelerin rolü yadsınamaz.

Ancak hepimiz takdir ederiz ki, şiddet ile mücadelenin sadece yasal düzenlemeler sayesinde başarıya ulaşması mümkün değildir. Şiddeti önleme konusunda gayret gösteren,aldıkları kararlarla şiddeti bertaraf etme mücadelesinde bulunan tüm ulusal ve uluslararası kuruluşlar şiddet mağduru kitlelerin dinmeyen acı ve yaralarına yeterince merhem olamamaktadırlar. Bu mücadele; şiddetin önlenmesi ve başta kadınlar olmak üzere tüm mağdurların şiddetten korunması için yasal düzenlemeler yanında gereken koruyucu ve önleyici tüm tedbirlerin alınmasını, bütünlükçü politikaların hayata geçirilmesini, çok yönlü ve bütüncül bir yaklaşımla toplumun tüm kesimlerinin ortak ve kararlı mücadelesini gerektirmektedir.

Geçmişte ve günümüzde içinde bulunulan düzen, İslam öncesi Arap coğrafyasında “cahiliye” olarak tanımlanan toplum yapısıyla bazı yönlerden paralellikler arz etmektedir. Bu dönemde kız çocuklarına hor bakan zihniyet Kur’an’da şöyle vafedilmiştir: “..Birine bir kız çocuğu müjdelendiğinde üzüntüsünden yüzü simsiyah kesilirdi”(en-Nahl 16/58). Mehmet Akif Ersoy’un Safahat adlı eserinde “Bir Gece” başlıklı şiirinde vafettiği:

“Sırtlanları geçmişti, beşer yırtıcılıkta

Dişsiz mi bir insan onu kardeşleri yerdii”

Şeklindeki beyanında olduğu gibi günümüzde de haklı ile haksız ayırımı yapılmaksızın güçlünün hakim olduğu bir sömürü düzeni, zayıf ülke insanların ezildiği, yok hükmünde görüldüğü, emperyal güçlerin kendi şahsî menfaatleri için bu küçük ülkeleri ayaklarının altına alıp ezdiği, içinde yaşayan insanları komplolarının bir parçası yaptığı, insanî kıymet ve değerlerinin yok sayıldığı bir dünya düzeni ile karşı karşıya bulunmaktayız. Dünyadaki sömürü düzeninin tesirleri bu sömürünün etkin olduğu ülke insanlarına yansımakta, zenginlik kaynakları kendilerinin kullanmasına izin verildiği takdirde refah içinde yaşama imkânına sahip olacak olan insanlar her türlü gelir kaynakları ellerinden alındığı için açlık ve türlü sıkıntılarla baş etmek zorunda bırakılmaktadır. Haksızlığın hüküm sürdüğü durumlarda tepkilerin olması, şiddet ve

kavgaların yaygınlaşması, insanların birbirilerinin haklarına tecavüz etmesi ve saldırılarla karşı karşıya kalınması mümkün hale gelmektedir. Görünen o ki, dünyanın rahmet ve şefkate ihtiyacı var. Dileriz ki dünyada bu adaletsiz sistemler son bulsun ve herkese adil imkânlar çerçevesinde yaşama imkanı sunulsun...

Şiddetin pek çok türünden bahsetme imkânı vardır. Aile içi şiddetten, medya şiddetine, terör faaliyetlerine varıncaya kadar çok yönlü bir olgudur şiddet. Ancak biz bunlar içinde aile içi şiddet konusu üzerinde odaklanacağız. Bu şiddet türünün de kendi içinde türlerinin olduğunu; psikolojik şiddetten fizyolojik şiddete, ekonomik, cinsel istismarlara, sözel şiddete uzanan biçimlerinin bulunduğunu, sadece fiziksel boyutta gerçekleşmediğini bilmek icap etmektedir(T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015,s.2).

Şiddet konusu öylesine mühim ki, “sebepleri, travmaları ve korunma yolları”... sadece içindeki birkaç başlığı oluşturuyor. Her bir başlıkla ilgili söylenecek çok şey var. Ancak bana göre bunlar içinde en önemlisi, çözüme dair söylenenlerdir. Bu itibarla ben daha ziyade çözüm noktasına odaklanarak tebliğ metnimi şekillendirmeye çalışacağım. Koca bir sorun yumağından bahsetmek bize çok da fazla bir şey katmaz diye düşünmekteyim.

Şiddetin ne olduğuyla ilgili pek çok tanım yapılmakla birlikte bunlar içinde önemsediklerimden biri “şiddetin bir tür iletişim yolu olduğu”durumdur (Balcıoğlu, 2008, s.105). Şiddet doğru bir iletişim şekli olarak kabul edilemeyeceğine göre, onun doğru iletişim şeklinin bittiği yerde başladığını söylemek icap eder.Diğer taraftan şiddet “öğrenilebilen bir davranış”olarak kabul edilmiştir. Bu iki açıklama da, şiddetin toplumumuza bir yerlerden hoop diye yerleşmiş olmadığını, tam aksine şiddetin insanlar tarafından üretildiğini göstermektedir. Şu halde toplumda şiddetin nasıl bir tehdit olduğunu, şiddetin travmalarını ve açtığı büyük yaraları bilmek kadar şiddetten korunma yollarına dair bir takım sonuçlara ulaşmak, bunun için de şiddetin nedenlerine odaklanmakgerekecektir. Şiddete hayır

demek için devlet kurumlarımız ciddi tedbirler alıyor, acil il eylem planları oluşturuluyor, bu konuya özel bir hassasiyet gösteriliyor. Bu elbette zorlu bir mücadele olduğu için zaman alacak. Ancak bu süreçte alınan tedbirleri destekleyici mahiyette etkin ve verimli çalışmalar yapmaya ihtiyaç var. Şiddetin nedenleri ve korunma yolları konusunu ele alırken daha bütüncül bir bakış açısıyla hareket edebilmek için yapılan bazı yanlışlıklardan da hareketle bir takım ilkeler belirlemek ve bu ilkelerden hareketle konuyu ele almakta fayda vardır:

1. Şiddet, muhatapları ikna etmek yerine kaba kuvvetle veya zor kullanarak bir şeyler yapmaya veya belli bir fikri kabul etmeye zorlamak demektir. Şiddetin hedefi herkes olabileceği gibi ortaya çıkmasında da az veya çok pek çok kişinin katkısı vardır. O halde hedef “insan olma onuru” ise insan olma bilinci çözüm için iyi bir başlangıç sayılabilir. Bu bilince sahip olan kişiler bu onuru zedeleyen şiddet davranışından da uzak kalacaklardır.

2. Din insanlık tarihi boyunca hem şiddetin ilacı, hem de meşruiyet aracı olarak işlev görmüştür. Şiddetle din arasında doğrudan bir bağ olmasa da, güç ve iktidar sahipleri şiddetin sürekliliğini ve meşruiyetini sağlayabilmek için dini alet etmekten geri durmamışlar ve bunun sonucunda şiddet dinden beslenir hale gelmiştir. Bu dinlerin ve özelde İslam dininin sorunu değil, aslında insanın sorunudur. Çünkü adı esenlik ve barış anlamlarına gelen İslam dininin ana hedefi insan hayatına anlam kazandırmaktır. Anlam kaymasının en açık tezahürlerinden olan şiddeti beslemesi ve desteklemesi asla mümkün değildir. Bununla birlikte şiddetten korunma stratejileri geliştirirken, İslam’ın insana ve kadına verdiği değeri zikretmek tek başına yeterli olmayacaktır. “Kadına en büyük değeri İslam vermiştir. O halde İslam toplumunda yaşayan bir kadının endişe taşımaya gerek yoktur.” şeklindeki algıdan hareketle zaman zaman “Ne oluyor bu kadınlara ki, kendilerine pek çok imkân verildiği halde, sürekli daha fazla hak tellalliği yapıyorlar” şeklindeki söylemlere toplum içinde sıkça rastlamak mümkündür. Bu tür yorumlar meseleyi yanlış yahut da eksik anlamamanın bir tezahürüdür. Oysa şiddetin muhatabı sadece kadın bile olsa, onun üzerinde kalmamakta, kadından aileye ve

topluma sirayet etmektedir. Aynı evin içinde annesi sürekli şiddet gören bir çocuğun bundan etkilenmemesi, bırakın çocuğu, şiddet uygulayan kişinin darbettiği kadınıyla aile huzurunu devam ettirebilmesi düşünülemez. Dolayısıyla toplumumuzda şiddet ciddi bir yara haline gelmiş, kime karşı olursa olsun telafisi çok zor sorunlara neden olmuş ve olmaya da devam etmektedir. O halde İslam'ın kadınlara pek çok imkânlar vermesi, İslam toplumlarında kadın, yaşlı ve çocuklar başta olmak üzere mağduriyet yaşayan kesimlerin hak ettikleri değeri bulması için yeterli olamamakta, bunun için başkaca önlemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Buradaki asıl problem İslam'ın topluma dönük öğretilerinin toplum tarafından içselleştirilip özümsemesi meselesidir. İnsanımız, kendi şahsî menfaatleriyle çatışması durumunda dinin emir, yasak ve tavsiyelerini göz ardı edebilmekte ve arka plana itebilmektedir. Bardakoğlu'nun da ifade ettiği gibi, bugünkü Müslümanların sorunlarından biri, şekli ve görsel dindarlıkla ibadet dindarlığında yoğunlaşp, diğer alanlarda dönemin gereğine göre hareket etmeleri, insan haklarında çocuk eğitiminde, sağlıkta ve sosyal adalette dinin rahmet ve merhametinin yeterince tecelli ettirememeleridir (Bardakoğlu, 2016, s.353). Bu tablo, dinin buyruklarını kendimize, yahut da örf ve adetlerimizin sevkine göre anlamak yerine hakikatte ne ise öylece anlamak ve yaşamak konusunda daha titiz davranmayı, bireysel menfaatlerle çakışsa bile haktan ayrılmama noktasında çok daha hassas bir tavır sergilemeyi gerektirir. Bu durum kişilerin kendisiyle Rableri arasındaki ilişkiyle alakalıdır. Allah'ı seven ve O'na yürekten inanan bir kişinin O'nun emirlerini yerine getirme noktasında hassasiyet göstermesi, inanıp güvendiği yaratıcısının emirlerine sıkı sıkıya bağlanması beklenir. Toplumumuzda özellikle dindar ailelerde görülen aile içi çatışmaların büyüklüğü, dindarlığımızla yeniden yüzleşme ihtiyacı içinde olduğumuz gerçeğini gözler önüne sermektedir.

3. Şiddet sözcüğü sadece kadın sözcüğüyle birlikte yanyana anılmaktan kurtarılıp, kime karşı olduklarına bakılmaksızın mesele sadece “şiddet” karşıtlığı üzerinden ele alınmalıdır. Şiddetin özellikle kadın sözcüğüyle birlikte konuşulur hale gelmesinin arka planında elbette haklı ve geçerli nedenler vardır

ve bunlardan en önemlisi de yapılan araştırmaların şiddet mağdurları arasında ilk sırada kadınları konumlandırmasıdır (T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015, s.3). Toplumda en fazla şiddete maruz kalanlar içinde ilk sırada kadınlar yer almakta, ardından çocuklar ve sonra da yaşlı ve engelliler gelmektedir. Bu tablo şiddetin niçin kadınlar özelinde tartişıldığını açıkça göstermektedir. Ancak diğer taraftan meselenin kadınlar özelinde ele alınarak tartişılması erkeklerin meseleye duyarsız hale gelmesine, abartıldığının dūřünülmesine ve sahiplenilmemesine kapı aralamaktadır. “Nedir bu her gün kadına şiddet, kadına şiddet söylemleri”, “gerçekte böyle bir gündemimiz yok bizim”, “bu medyanın abartması” tarzındaki ifadeler toplumda erkekler tarafından sıkça dillendirilmekte, bu da sözkonusu mühim mesele karşısında duyarsızlaştıklarını göstermektedir. Bu söylemler isabetli kabul edilememekle birlikte, bence dikkat çekilmek istenen bir husus önemsenmeli ve görmezden gelinmemelidir. O da şiddetin kadına, çocuğa yahut da yaşlı ve engelliye dönük yüzüyle değil, kendinde bir problem olarak algılanması meselesidir. şiddet kadına değil de çocuğa, yahut yaşlılara ve yahut da erkeklere karşı uygulandığında hoř görülebilir mi? Kadına karşı şiddete hayır! Ancak “Erkeđe karşı şiddete evet!” diyebilir miyiz? Eđer diyemiyorsak şiddeti, mağdurundan hareketle değil de, kendinde bir problem olarak ele almak daha isabetli olacak, bu durumda şiddetin toplumun tüm kesimleri tarafından daha kolay sahiplenilmesi mümkün hale gelecektir.

4. “Kadına karşı şiddete hayır!” diyen eğitimlerin çoğunlukla kadın eğitimciler tarafından verilmesi, tesir gücünü oldukça azaltmaktadır. Kadın eğitimcilerin bu konuya daha fazla duyarlı olması anlaşılır bir durum arz eder. Ancak bu eğitimler tek başına yeterli değil. Önemi yeterince kavratıldığđı durumlarda meseleye erkekler de sahip çıkmakta ve bu konuda üzerine düşeni yapacak erkek eğitimciler de bulunmaktadır. şu halde “Bu bir kadın meselesi, benim burada yerim yok” diyerek ortamdaki uzaklaşmak yerine, şiddetin toplumda açtığı yaraların sadece kadınlar üzerinde tesir icra etmediğinin, tüm toplumu zor durumda bıraktığđının bilinci içinde ister kadın isterse erkek olsun herkes bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirmelidir.

“Kadına karşı şiddete hayır!” diyen eğitimlerin muhatap kitlesinin çoğunlukla kadınlardan oluşması da bir başka handicap olarak karşımızda durmaktadır. Sadece kadınların kendi aralarında konuşup kendi aralarında dinledikleri bir eğitimin bütün toplum kitleleri tarafından kabul edilme ihtimali yoktur. Ailenin bütün paydaşları tarafından benimsenmeyen bir anlayışın aileyi güçlendirmeye katkı sunması mümkün değildir. Kadın öğrendiği bilgileri erkeğe taşıya bile erkek bundan rahatsız olabilmekte, bu görüşleri kabul etmemekte direnmektedir. Böyle bir durumda şöyle bir tabloyla karşı karşıya kalınmaktadır:

Konu: Kadına karşı şiddet
Şiddet Mağduru: Kadın
Şiddet Uygulayan: Erkek
Eğitim Veren: Kadın
Eğitim Alan: Kadın

Böyle bir tabloda öğrenmişlikleri nedeniyle bir başka şiddet mağduru olan erkeğin bu eğitimlerden istifade ederek şiddetin önlenmesi yolunda bir tavır alması beklenemez. Tam tersine kadınlar aldıkları eğitimi evde şiddet uygulayan erkeğine taşıdığında genellikle daha sert tepkilerle karşılaşabilmekte, şiddetin dozu azalacak yerde artma pozisyonuyla karşı karşıya kalmaktadır. “Kadınların eğitilmesiyle bütün insanlık eğitilmiş olur” savı (Kadınların eğitimsizliği toplumun ilerleme ve uygarlaşmasının önündeki engellerden biri olarak kabul edilmiş, kadınların eğitimi çocukların da eğitimi olmalarını beraberinde getireceğinden nesillerin eğitimi kadın eğitimiyle ancak mümkün görülmüştür. (Göle, 1998, s. 52; Ozankaya, 1984, s. 122-123)). şiddete karşı yapılan eğitimler için geçerli olmasa gerektir. Ancak eğer bu bilinç erkeklere de aşılınmış olsa, kadın ile erkek hatta zaman zaman çocukların da iştirakleriyle yapılacak olan aile eğitimleri çok daha istifadeli olacak, herkes tarafından birlikte sahiplenilen bir olgunun tüm taraflar nezdinde kabul görmesi çok daha kolay hale gelecektir.

5. Şiddetin ve özellikle de kadına karşı şiddetin toplumda yeterince engellenememesinin altında yatan nedenleri arasında, bu konuyu gündeme getirerek duyarlılık oluşturması

beklenen yetkili birimler tarafından, konunun aciliyetinin tam olarak idrak edilememiş olmasını da zikretmek gerekir. Devlet destekli farkındalık oluşturma çabaları, kurum ve kuruluşların karar mekanizmaları ve idarecileri tarafından sahiplenilmediği durumlarda yetersiz kalmakta, verilen resmî görevler kâğıt üzerinde yapılmış görünmek için yapılarak geçirilmekte, işinin ehli ve alanda vukûfiyet sahibi ellere teslim edilmek yerine rastgele birilerinin uhdesine verilerek hizmetin layıkıyla yapılması engellenmektedir. Arzu edilen neticelerin alınamamasının altında yatan sebeplerden biri de budur. Toplumda şiddet türünden herhangi bir problem yaşanmadığını düşünen bir kişinin bu yöndeki tedbirleri sahiplenmesi ve elinden gelen çabayı göstermesi beklenemez. Hâlbuki şiddet muhatabı kim olursa olsun toplumumuzda en temel sorunlardan bir tanesidir ve acil il eylem planlarına ihtiyaç duyulması bu yüzdendir. Bu konuda bir an önce gerekenler yapılmaz ise, şiddetin nesilden nesile intikalinin önü alınamamış olacak, pek çok aile ve yuvanın dağılmasına fırsat verilmiş olacaktır. Şu halde devlete ait yahut da özel olan kurum ve kuruluşlarda bu konuya duyarlı yetkililer tarafından etkin hizmetlerin yapılması sağlanmalıdır. Bunun için devletin yetkili birimlerinde öncelikle yetkililerin bu konuyu sahiplenmesi için çalışmalar yürütmeli, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon artırılmalı, kadınların ve çocukların korunması ve desteklenmesine yönelik kurumsal mekanizmalar güçlendirilmeli, toplumun tüm kesimlerine yönelik yürütülmesi gereken eğitim ve farkındalık çalışmaları artırılmalıdır. Bunlar olmadığı durumda alt seviyede yürütülen yahut da toplumda etki gücü zayıf bir kesimin omuzlarına terk edilen hizmetler güdük kalmaya devam edecektir.

Şiddete neden olan unsurlar pek çoktur ve bunların her birinin ayrı ayrı dikkate alınması gerekir ki korunma yollarına ilişkin stratejiler geliştirilebilsin. O halde şiddetten korunma yolları şiddetin nedenleri konusundan bağımsız yapılandırılacak bir mevzu değildir. Nedenleri tespit edilip o nedenlerle ilişkili çözüm stratejileri geliştirilmelidir. Biz de bu tebliğde tespit edebildiğimiz nedenleri ve çözüm stratejilerini şu şekilde ifade etmeyi uygun gördük:

1. Şiddetin nedenlerinden biri İslam'ın şiddet karşısındaki emir ve tavsiyelerinin İslam toplumlarında gerektiği şekilde uygulanmaması, bu konuda dinin temel ilkeleri yerine toplumda yer tutan örf ve adetlerin öne çıkmasıdır.

Allah her bir kulunu değer verip yaratmış, dinimiz de kim olursa olsun insana kıymet atfetmiş, her bir doğan çocuğa ister kız isterse erkek olsun emanet nazarıyla bakmayı öğütlemiştir. Kadın veya erkek her bir birey İslam'a göre bir takım haklara sahiptir. Hepsinin bir kişiliği, şahsiyeti, onuru ve değeri vardır. Hepsi Allah'ın yarattığı ve yeryüzünde birbirlerine emanet ettiği saygıya layık şerefli varlıklardır (Bkz. el-İsrâ 17/70; et-Tîn 95/4.). İslam hukukunda kadınla erkek arasında hak ve fiil ehliyetine sahip olma noktasında bir farklılık yoktur (Aktan, 2005, s. 294; Çetin, 2006, s. 342.). Yaşama hakkı, nefsin korunması, malın ve ırzın korunması herkes içindir. İnsanlar arasında kişiden kişiye yahut da kadından erkeğe değişen yetenek farkları, (Kadından erkeğe değişen farklılıklar daha bebeklikteki temayüllerden kendisini hissettirmekte, kız çocukları oyuncak bebekleri severken, erkek çocuk araba, uçak, tabanca gibi oyuncaklara karşı daha isteklidir. Erkek tahakküm ve baskı kurmaya daha mütemayil iken kadın ise gösterişe daha düşkündür. Kadındaki sezgi gücü erkekten daha fazladır. Değişikliğe, yenilik ve heyecana daha açıktır. Kadın erkeğe göre daha vefalı, ailesine daha fazla bağlıdır.) organik ve fonksiyonel farklılıklar, istismar için yahut kişisel üstünlük kurma amaçlı değil, Allah'a karşı olan sorumlulukları daha verimli şekilde yerine getirmeyi gerektiren emanetlerdir. Gerek doğuştan gerek doğum sonrası Allah tarafından bağışlanan imkânları bir kısmın zararına kullanarak emanete ihanet etmemek lazımdır. Dinimiz insanlar arasında cinsiyete dayalı bir fark olmadığını, onlardan birini diğerine göre daha kıymetli hale getiren tek şeyin Allah'a kulluk ve takvada öne çıkmak olduğunu ifade etmiştir (Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır. (el-Hucurât 49/13); Müslüman erkek ve Müslüman kadınlar, mü'min erkek ve mü'min kadınlar, Allah'ın

emirlerine uymakta sebat gösteren erkekler ve kadınlar, sabreden erkekler ve kadınlar, Allah'tan korkan erkekler ve kadınlar, zekât ve sadakalarını veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar için Allah mağfiret ve büyük bir mükafaat hazırlamıştır (el-Ahzâb 33/35); Erkal, 2005, s. 311)

Bu bilgiler yerinde durduğunda, Peygamber efendimiz sadece geçmişte yaşayan ve aramızdan ayrıлып giden, başkaları tarafından yaşanması imkânsız bir öğretiyi bırakıp giden bir kişi değildir. O'nun peygamber oluşu, örnekliliğiyle topluma taşıdığı öğretilerinin kendisinden sonra gelen kitleler tarafından sahiplenilip gelecek nesillere aktarılmasını gerektirir. Peygamberimize kıymet vermek sadece adı anıldığında dua etmekle yetinmekle, yahut da o koca bir değerdi demekle olmaz. Ona verilecek asıl kıymet öğretilerini bilmek ve sahip çıkmakla olur. O yaşadığı hayatı adeta insanlığa adanmış, onlara en güzel şekilde örnek olabilmek için kendi hayatını vakfetmiştir. Onun gösterdiği ve işaretle bulunduğu istikamette yaşamaya gayret etmedikten sonra örnekliliğinin bir kıymeti kalmayacaktır.

Hız. Peygamberin tavsiye ettiği ve örneklilikte bulunduğu aile modelleriyle günümüz Müslüman toplumlarında görülen aile modelleri arasındaki uçurumu farketmek, kaynağından uzaklaşan toplumun insanlarının bu konuda kendilerine bir çeki düzen vermeleri gerektiğinin açık işaretleri değil midir?

Peygamberimizin elinde sopa yahut da ateş ederek hayatları sonlandıran tabanca türü silahlar yoktu. O elinde açılması imkânsız gibi duran kapıları açmak için sevgi, sabır ve merhamet adlı silahlara müracaat etmiş, bu etkili anahtarlar sayesinde en zor kapıları bile açmayı başarmıştır. Silahla atılan kurşun yüreğe saplandığında artık o kapının açılma ihtimali tamamen kapanmış demektir. Silah kapıları açmak için değil, kapatmak için kullanılır. Kapanan her bir kapı, beraberinde silahın işaret ettiği insanların akrabaları silahı patlatan elin tarafındaki kişiler olmak üzere başka pek çok yüreklerin de yaralanmasına sebebiyet vermektedir. Bizim toplumumuzun insanları bugün en

küçük bir haksızlığa tahammül gösteremeyip azgınlaşırlarken, Hz. Peygamber ne ile karşılaşırsa karşılaşsın onun yüreğindeki sevginin büyüklüğü tüm insanları kuşatacak ve herkesin dünya ve ahiret saadetini dileyecek kadar yücelmiştir ki, “Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir, O size düşkün, müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir” (et-Tevbe 9/128) buyruğunun muhatabı olmuştur. Bu şefkat eli sadece müminlere değil, aynı zamanda iman etmeyenlere bile öylesine samimi şekilde uzanmıştır ki “Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse canına kıyacaksınız” (eş-Şuara 26/3) beyanlarına muhatap kılınmıştır. O insanların cehaletinden kaynaklanan kaba davranışlarını hoş görmüş, mescidi pisleyen, yakasına yapışıp birşeyler isteyen kimseleri affetmiş, hayvanlarına fazla yük yükleyen, onları açlık ve susuzluğa maruz bırakan, hedef haline getirenleri kınamıştır. Onun rahmetinden çocuk, yetim, kimsesiz, yaşlı, zayıf, kadın, erkek, inanan, inanmayan herkes nasibini almıştır.

Herkese karşı engin müsamaha ve anlayışın hakim olduğu böyle bir ortamda, yaşayan herkese merhamet huzmeleri taşarak dalga dalga tüm topluma yayılma imkanı bulmuştur. Bugün için baktığımızda o merhamete kaynağından sahip olan Hz. Peygamber’in rehberlikte bulunduğu bir toplumda yaşama imkânımız yok. Ancak onun öğretilerine sahip çıkma, bu öğretileri toplum katmanlarına yayma imkânı var. İnsan, hayvan ve tüm canlıları en iyi şekilde güvence altına alan öğretisi, her türlü çirkeflüğün sınırsızca işlendiği toplumu, bir sevgi ve rahmet medeniyetine çeviren ve bu köklü dönüşümü kısa bir süre içinde gerçekleştirmeyi başaran Hz. Peygamberin öğretisi değil de nedir? Şu halde bu öğretinin günümüz uygulamalarına en çok yaklaştığımız oranda içinde şiddet ve kötü muamelelerin en aza indiği bir toplum düzeni tesisine imkân bulmuş olacağız.

2. Şiddetin nedenlerinden bir diğeri toplumlarda öfke, kin, haset gibi duyguların hakim olmasıdır.Şiddet aslında bir sonuçtur. Öfke patlamasının bir sonucudur. Öfke patlaması yaşayan kişi bunu kontrol edemediğinde şiddete çevirir. Gazete ve televizyon ekranlarında gün geçmiyor ki şu türden haberlere rastlamayalım:

“Öfkeli koca karısını ve onu korumak için kendini siper eden oğlunu sokak ortasında tabanca ile vurarak öldürdü” (22 Mayıs 2010) “Aysun Çiçek iki yıldır kocasından ayrı yaşıyordu: Mahkeme kararıyla üç yaşındaki çocuğunun velayetini aldığı için eski kocası tarafından öldürüldü”. (07 Nisan 2010).

İçinde yaşadığımız çağın önemli problemlerinden biri olan öfke yüzünden her gün dağılmış hayatlara, parçalanmış ailelere, geleceğini karartmış gençlere şahit olmaktayız. Esasında öfkelenme duygusu insana Allah tarafından doğuştan bahşedilmiş olan ve yerinde kullanıldığı durumlarda korunmaya dönük olumlu davranışlara yönelten güzel ve etkili bir potansiyele sahipken, bu gücünden faydalanmak yerine, kontrol dışı kullanıldığı durumlarda hayatları karartan güçlü bir bombaya dönüşebilmektedir.

Özellikle öfke anında sabretme ve sakinleşme becerilerini kontrol edemeyerek anlık rahatlama sağlayacağı düşüyle tepki veren ve kontrolsüz davranışlarda bulunan kişiler sonradan pişman olacakları şiddet kaynaklı vahim neticelerin ortaya çıkmasına sebebiyet verirler. Kontrol edebildiği durumda sakin şekilde farklı boyutlarıyla değerlendirebilme imkânına sahip olacakken, öfkesini kontrol edemediği durumda meseleye sadece tek yönlü olarak baktığı için tüm boyutlarıyla görme şansını kaybedecek, sadece gördükleri ve duyduklarına göre davranışta bulunduğu için pişmanlık duyacağı elim neticelerin ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Aile ortamı maalesef sebep ve sonuçları düşünülmeden öfkenin sıklıkla sergilendiği yerler olmakta, toplum içinde saygınlığına zarar gelmemesi için kendini kontrol etmeyi başarabilen bireyler, aile içinde kontrolü elden bırakarak öfke patlamalarının neden olduğu çeşitli kavga ve şiddet olaylarına sebebiyet verebilmektedirler. Anne yahut babasının bu hallerine sıklıkla şahitlik eden çocuklar da aynı davranışları örnek alarak gelecek yaşantılarında her türlü ilişki alanlarına taşırmakta ve bu tavır büyük acı ve yıkımların yaşanmasına neden olmaktadır.

Şiddete neden olan en önemli ruh hallerinde biri öfke ise, öfkenin ortaya çıkmasının arka planında yatan nedenlerin iyi

analiz edilmesine ihtiyaç vardır. Öfkenin pek çok sebebi olabilir. Bunlar arasında madde bağımlılığı, yoksulluk, obsesif, narsist, paranoid, agresif, bağımlı kişilik yapıları öfkelenmeye daha müsaittirler. Yine duygusallıklar, engellenme, kıskırtmalar, eleştiriler, alay gibi psikolojik olgular da öfke patlamalarının nedenleri arasında yer almaktadır (Öfkelenmeye neden olan faktörlerle ilgili geniş izah için bkz. Ayşenur Özkan, *Psikolojik ve Manevi Yaklaşımla Ailede Öfke Kontrolü*, İstanbul: Timaş Yayınları 2012, s. 81-107.). Bu nedenler arasında önlenabilir, değiştirilebilir, dönüştürülebilir özellik arz edenlerin tespit edilerek imkân ölçüsünce ortadan kaldırmaya dönük teşebbüslerde bulunmak icap etmektedir. Ancak bu çerçevede en önemli önlem öfke kontrolünü sağlamaya dönük çabalar olacaktır. Zira öfkeyi doğuran nedenler her yerde ve her zaman insanın karşısına çıkabilir. Aynı olay karşısında bir kısım insanlar öfke patlamaları yaşarken, diğerleri meseleyi gayet metanetle karşılama becerisi gösterebiliyorsa, bu durumda öfkelenmeye neden olan faktörleri bir bir ortadan kaldırma çabasında bulunmak çok da doğru bir usul olmayacak, olsa bile bunu enin başarmak mümkün olmayacaktır. Aslında öfkenin bütünüyle dizginlenmesi, yok edilmesi ve öfkelenme duygusunun işlevsiz hale getirilmesi mümkün değildir, ayrıca bu doğru da olmaz. Zira bu duygu yaratıcı tarafından insanların tab'ına yerleştirilmiş, doğru yer ve zamanda harekete geçmesi beklenmektedir. Şu halde öfkenin yok edilmesi değil, kontrol altına alınması ve yönlendirilmesi esastır. Kur'an-ı Kerim'de şiddetli öfke halinde öfkesini kontrol altında tutabilen kimselerden övgüyle bahsedilmesi, affetmenin tavsiye edilmesi, (Âl-i İmrân 3/134) kin ve intikam alma duygularını tetikleyen öfke karşısında takınılması gereken tavra ilişkin mesajlar vermekte ve onu kendi akışına bırakmadan uygun yol ve usullerle mücadele etmek gerektiğini beyan etmektedir. Affetmenin tavsiye edilmesi, öfkeli olduğu için yıkıcı bir mahiyet arz eden mizacın yapıcı bir mizaca dönüşmesine katkı sağlamak içindir.

2. Şiddetin bir diğer nedeni, şefkat ve merhamet yoksunluğudur. İster toplumsal, isterse bireysel olsun şiddetin ilacı şefkat ve merhamettir. Bu şefkat ve merhameti nerede bulacağız? sorusuna cevap arayıp, dünyadaki tüm kurum, kuruluş, din ve mezhepleri

gözden geçirdiğimizde, sahip olduğu öğretisi ve toplumsal örnekliliğiyle bizi en fazla tatmin edecek olan Kur'an ve onun hayata uygulama biçimi olan Hz. Muhammed'in örnek ahlakı ve yaşayışı olacaktır. Zira yukarıda zikri geçen vahşî manzarayı insanileştirmek için gönderilen Kur'an'ın Hz. Peygamber'in örnek ahlakıyla bütünleştirdiği öğretilerinde, "Habibim! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (el-Enbiyâ 21/107) buyruğunda, "Dinde zorlama yoktur" (el-Bakara 2/256) prensibiyle garanti altına alınan din ve vicdan hürriyetinde görebiliriz. "Sen Allah'tan bir rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın, eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi"(Âl-i İmrân 3/159) beyanı, dinimizin Allah'tan gelip taşan bir rahmeti peygamberi eliyle insanlığa yayma hedefini çok güzel özetlemektedir. Bu izahlar merhameti arayanların sığınması gereken limanın ne olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bu beyanlar aynı zamanda onun öğretisini ve yolunu takip ettiğini söyleyen ümmete dönük bir hatırlatma, merhametli olmaları gerektiğine ilişkin bir ikaz değil midir? Merhametin şefkatli kucağına kendini büsbütün teslim etmek varken, insanı, yiyip bitiren kin ve nefret, öfke ve şiddete ne hacet...

İçinde şiddetin olmadığı huzurlu bir aile için karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı düşünce, fikir ve inançlara saygılı bireylere ihtiyaç vardır. Huzurlu aileler ise huzurlu toplumların temel taşlarıdır. Bir aile reisinin aile üyelerine nasıl davranması gerektiğini Hz. Peygamber, emir ve tavsiyeleri ve bizzat kendi uygulamaları ile ortaya koymuştur. "Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır (Müslim, "Birr", s.149)" buyurarak eşlerin birbirlerine iyi davranması gerektiğinin altını çizmiştir. O yine "**Kadınlarınız konusunda Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'tan emanet olarak aldınız (Ebu Dâvud, Menâsik 56; İbnMâce, Menâsik 84)**" demiş, "**Mü'minlerin iman bakımından en kâmil/olgun olanı; ahlâkı güzel olan ve âlesinenâzik davranandır**" (Nesâî, İşretu'n-Nisâ, 229; Tirmizî, "İman", 2612) buyurarak, müminlere ailelerine karşı nezaketli olmalarını salık vermiştir.

Merhamet öylesine güçlü bir duygudur ki herşeye galebe çalar ve laneti hak etmiş insanlara kadar uzanır. Peygamberimizin

Mekke yıllarında görmüş olduğu kötü muamele ve dayanılması çok zor kabalıklara karşı “Rabbim halkımı bağışla, çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar” (Buharî, “İstiâbe”, 5; Müslim, “Cihad”, 105; İbnMâce,” Fiten”, 23) diye dua etmesi, merhametinin ne kadar engin olduğunu göstermektedir. Merhamet insanın yüreğinde olduğunda onu sadece belli bir kitleye karşı değil, ilişki içinde bulunduğu tüm canlılara taşırır. Merhamet ve sevgi dolu olan Hz. Peygamber bu merhameti toplumda bütün kesimlere karşı göstermiş, ailesi, çocukları, yanında himayesinde bulunanlar, köleler, hayvanlar ve tüm canlılar bundan nasibini almıştır. Hz. Peygamber kendisine köle olarak takdim edilen Zeyd’iazad etmiş, Zeyd’in babası oğlunu uzunca bir arayıştan sonra bulduktan sonra Hz. Peygamber onu kendisiyle kalmak yahut babasıyla gitmek konusunda muhayyer bırakmış, Zeyd ise Hz. Peygamber’in yanında kalmayı babasıyla gitmeye tercih etmiştir. Hz. Muhammed hayvanlara fazla yük yüklememeyi ve onlara iyi davranmayı tavsiye etmiştir (Sarıçam,2012;s.286).

3. Şiddetin nedenlerinden biri de ikiyüzlülük, yalancılık, sahtekârlık gibi dinimizin hoş görmediği ahlakî zaaflardır. Bu zaaf lar hem şiddeti uygulayanda, hem de kendisine şiddet uygulanan kişide olabilir. Her iki halde de şiddetin ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır. Şiddet uygulayan kişide bu zaaf lar bulunduğunda, karşı taraf bunu hoş görmeyecek, karşı çıkışları sebebiyle karşı taraf eğer hata ve kusurlarını telafi etme meyli içinde değilse, tepkiler verecek ve devam ettiği durumlarda da aile huzurunu tehlikeye atacaktır. Bu zaaf lar şiddete muhatap olan tarafta olduğu durumda da, eğer karşısındaki kişi sabırla bu hataların düzeltilmesi yönünde bir destek halinde bulunmaz ise, yine kavga ve şiddet ortamının ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla ahlâkî zaaf lar bireyler arasında sağlıklı ilişkiler kurma zeminini ortadan kaldırmaktadır. Aslında şiddetin kendisi de bir tür ahlakî zaaf problemidir. Çünkü ahlakı bütün bir kişiden beklenen bir olgu değildir. Kemal sahibi bir insan sabırlı, anlayışlı, dürüst, merhametli bir insandır ve bu özelliklere sahip olan birinin şiddet göstermesi beklenemez. Ahlakî zaaf lar kötü davranışları tetikler. Şu halde şiddetin tedavi yollarından biri de ahlâkî

kemali kazanmaktan geçer. Ahlaki vasıfları kazanan kişi, hayattaki çeşitli olay ve olgular karşısında daha dayanıklı ve sağlam bir kişilik özelliğine sahip demektir. Başına gelen küçük olumsuzluklardan etkilenerek hemen kavga çıkarmak yerine, bunları sabırla göğüslemeyi bilen kişi demektir. Hayata karşı dirençli olmayan kişiler, zorluklara karşı baş edebilme yetenekleri zayıf olan insanlardır. Şu halde toplumda kendini gösteren şiddet vakalarını engellemenin yollarından biri, dinin ahlâk öğretilerini hayat prensibi haline getirmek, sadece dillerde dolaştırmakla yetinmeyip, gönüllere ve davranışlara yansıtılmakla olur.

4. Çocukları yetiştirme sürecinde yapılan hatalar da şiddet olgularını tetiklemektedir. Bunlardan birine yukarıda temas etmiştik: Aile içinde şiddet varsa, bu şiddet çocuğa karşı uygulanmıyor olsa bile, çocuk bundan nasibini almakta ve ilerleyen hayatında potansiyel bir şiddet uygulayıcısına dönüşmektedir. Bu itibarla çocukların gözü önünde cereyan eden kötü uygulamalarla aynı zamanda çocuklara modellikte bulunduğu asla dikkatlerden kaçmamalı, herhangi bir davranış uygulamaya konulurken, eğer ortamda çocuk varsa öncesinde iki kat düşünülmelidir.

5. Kanaat sahibi olamamak, elde olanlarla yetinmeyip hep daha fazlasını istemek, tatminsizlik gibi duygular günümüz insanının içine düştüğü buhranlar arasında yer alır. Zenginlik ve refah arttığı için ilişkiler biraz daha rahat nefes alacak diye düşünülürken, yerinde ve ihtiyaç harici yapılan amaçsız ve sınırsız tüketim, faydadan ziyade zarar getirmekte, özellikle yetiştirilen çocuklara her istediğinin hiçbir sınırlandırmaya gidilmeksizin alınması, daha fazla alma isteğini tetiklemekte, herhangi bir şeyi elde etmek için hiçbir çaba ve gayretin gerekmediği hissi uyandırmaktadır. Hiçbir emek sarfetmeden her şeyi elde etmeleri zamanla onları tembelleğe itmekte, “nasıl olsa babamın parası var ve bana her istediğimi alıyor, o halde niçin boşuna yorulayım” gibi bir hayat felsefesinin yerleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bunun sonucunda okulunda ve daha sonraki yıllarda da işinde başarısız ve tembel olan bir kişilik yapısı ortaya çıkmaktadır.

İmkân sahibi olmak, bu imkânları sınırsızca harcamayı gerektirmez. Çocuğa her istediğinin anında alınması, ona yapılan bir iyilik değil, tam tersine aslında büyük bir kötülüktür. Hayatta her istediğini elde edemeyeceğini, bazı şeylere sahip olmak için gayret göstermek gerektiği bilincini kazanamayan bir çocuk, hayat karşısında doyumsuz olacak, ihtiyacının karşılanmadığı durumlarda tepkisel hale gelecek, mücadele etmek yerine kısa yoldan kazanç aramanın peşine düşecek, bu imkâna kavuşmadığı durumlarda da yaşadığı çatışmaları etrafındakilere taşıyarak şiddete dönüştürecektir.

6. Şiddetin bir diğer nedeni, eşler arasında yaşanan iletişim sorunlarıdır. Günümüzde toplumsal değişimin beraberinde getirdiği yenilikler arasında dikkat çeken kadının çalışma hayatına katılması beraberinde çeşitli sorunların ortaya çıkmasına da ortam hazırlamaktadır (Yapılan bir araştırmaya göre erkeklerin %43'ü “ilişkilerine yeterince zaman ayırmaması, evin bakımı ve çocuklarla kafi derecede ilgilenememesi” gibi kadının çalışma hayatına dahil olmasından rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. (bkz. Aysen Gürcan, “Başbakanlık Aile Araştırmalarına Göre Aile Sorunları ve Çözümleri”, *Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı: Sunum ve Müzakereler*, (yay. haz. İlker Çalışkan ve dğrl.) Ankara: DİB Yayınları 2009, s. 149).). Kadının çalışmasının gereksiz görülmesi ve engellenmek istenmesi, kadının çalışmasına rağmen evdeki iş ve sorumlulukları üstlenmek zorunda kalmaları, kadının çalışarak kazandığı maaşının elinden alınması, bazı sektörlerde erkeklerle adaletli ücreti alamaması, çalışma hayatında mobbing türü psikolojik baskı ve yıldırma operasyonlarına maruz kalmaları, çalışma hayatı nedeniyle evliliğe yönelmelerinin gecikmesi, kadın aleyhine gelişen durumlardır. Ayrıca yine kadının çalışmayı bahane ederek aile içi sorumluluklarını bir kenara itmesi, “ben de para kazanıyorum” diyerek ailesine gereken değeri göstermemesi, kendi kazancı üzerinde eşine danışmadan tasarrufta bulunması ve ailedeki geçim sorumluluğunu paylaşmaya yanaşmaması gibi durumlar ise erkek aleyhine gelişen olaylardır. Buna benzer durumlar eşler arasında çatışmaya ve kavgalara neden olmakta, aile saadetine zarar vermektedir. Bu çatışmalar sebebiyle kimi erkekler “kadınlara

çalışma hakkı tanınmamalı, kadının yeri evidir” tarzındaki söylemlerle, sorunları kökten halle dönük tedbir aldığı düşünölmektedir. Ancak bu tavır, ne içinde yaşadığımız sosyal gerçekliklerle ne de İslam’ın öğretileriyle bağdaşmaktadır. Çözüm adına çözümsüzlükten öte bir değer taşımayacaktır. Şu halde yapılması gereken meseleye sorun odaklı yaklaşmak, kavga ve şiddete neden olacak tarzda ateşe körökle gitmek kabilinden bir tutum izlememek, gerilimi tırmandıracak hal ve tavırlardan kaçınmak, aile saadetine zarar verecek tutum ve eylemlerden uzak kalmaktır. Erkeklerin kendi otorite ve güçlerini kaybedeceği endişesiyle kadına baskı uygulayarak aile birlikteliğini devam ettirme imkân ve ihtimali bugün artık zayıflamıştır. Aile birlikteliği korku ve endişe üzerine değil, sevgi, huzur ve muhabbet üzerine kurulması gereken ve ancak bu durumda varlığını devam ettirebilen bir kurumdur. Eski dönemlerde kadının kendi ayakları üzerinde durma imkân ve ihtimali olmadığı ve ailesinden de bu yönde bir destek alamadığı için çeşitli zorbalıklara sabretmeye mahkum bırakılan kadınlar günümüzde artık çeşitli sosyal hak ve imkanlara sahip olduklarının bilinci içinde olduklarından baskı ve şiddete belli bir noktadan sonra tahammül göstermemekte, eğer ekonomik bağımsızlığa sahipse, evlilik birlikteliğine son verme girişimlerinde bulunmaktadır.

Pek çok kadın çalışma hayatının içinde olmasına rağmen aile yaşantısını güzel bir şekilde devam ettirebiliyorsa, aynı durum diğerleri için neden olmasın. Burada esas olan karşılıklı anlayış, hoşgörü ve paylaşımdır. Bu duygularla hareket edildiği durumda üstesinden gelinmeyecek hiçbir sorun yoktur.

7. Şiddetin nedenlerinden biri şiddet uygulayan kişi üzerindeki çeşitli psikolojik baskılardır. Bu baskılar şiddet mağduru tarafından uygulanabileceği gibi, iş ortamında yahut da çevredeki başka kişiler tarafından da uygulanabilir. Yapılan hakaret, küfür, dayak, aşağılama, beğenmeme, kişiliğini rencide etme, alay etme gibi tavır ve davranışlar kişinin manevi yönden hırpalanmasına neden olmakta, bunlara tekrar tekrar muhatap olan kişide öfke patlamalarıyla birlikte gün yüzüne çıkan şiddet tavırları gözlenebilmektedir. Aslında bu tür tavırlar da kendinde

bir tür şiddet olduğu için, hem şiddet uygulayan, hem de şiddete muhatap olan kişi şiddet mağduru haline dönüşmüş olmaktadır.

8. Aileye dışarıdan yapılan müdahaleler de zaman zaman çatışma ortamlarının doğmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle aile yakınlarının evliliğe müdahaleleri, aile birliğinin dağılmasına kadar giden ciddi sorunlara sebebiyet verebilmektedir. Kaynana, kayınpeder, görümce, hala, teyze gibi yakınlar tarafından yapılan müdahale ve baskılar aileleri tahrip etmekte, özellikle taraflar bu müdahaleyi iyi yönetemediği durumlarda patlak vermektedir (Diyanet İşleri Başkanlığına aile yakınlarının müdahalesiyle zor durumda kalan kişiler tarafından çok fazla soru gelmektedir. Bazı örnek sorular için bkz. *Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı: Sunum ve Müzakereler*, (yay. haz. İlker Çalışkan ve dğrl.) Ankara: DİB Yayınları 2009, s. 114). Kendilerine göre doğru bir şey yaptığını düşünen aile yakınları maalesef yuvaların bozulup dağılmasına sebebiyet verebilmektedir. Annesi yahut babası öyle istiyor diye hanımını boşayan eşler bile mevcuttur.

Netice itibariyle bir kişi dinimizin tavsiye ettiği güzel ahlakı öğretilere sahip olur ve hayatını bunlara uygun şekilde dizayn ederse, merhametli, hoşgörülü, sabırlı, meveddetli, iyiliksever ve muhabbetli bir kişiliğe bürünecek, sahip olduğu bu vasıflar onu şiddete meyletmekten uzak tutacaktır. Şiddetin sadece bir türüne, yahut da sadece bir kesime karşı gösterilen şekline karşı olmak yeterli olmaz. Kim tarafından ve kime karşı yapılırsa yapılsın, bütün şiddet türlerine karşı çıkmak, biz kitleleri şiddetin karşısında konum alma noktasında daha duyarlı hale getirecektir. Eşine karşı muhabbetli, ancak anne babasına karşı merhametsiz ve kötü muamele sahibi bir kişi herhalde arzulanan bir kişi olamaz. Yahut da çocuklarını sevmesine rağmen kendi hanımına, yahut da beyine kaba davranan bir kişi, model olarak makbul addedilecek bir vasıfta olmasa gerektir.

İslam dini, hem öğretilerini hayat prensibi haline getiren Hz. Peygamber döneminde, hem de daha sonra gelen tüm nesillere örnek olmak üzere sevgi, şefkat ve merhamet yüklü mesajlar getirmiş, kitlelerden bu mesajların gereğini yerine getirmelerini

istemmiştir. Bu öğretiler sadece kişilerin kendi hayatlarını güzelleştirmekle kalmayacak, etrafta bulunan insanlara da taşacaktır. İnsan için en kıymetli mekân olan, hayatının çoğunu geçirdiği ailesi sıcaklığını muhafaza etmeyi başardığı sürece adeta bir yuvadır. İçinde insanların en çok muhtaç oldukları sevgi, şefkat ve merhamet paylaşımı ortadan kalktığında ise, yuva olmaktan çıkıp otel haline dönüşecektir. Toplumun temel taşları olan aile kurumunu ayakta tutup birer yuva haline çevirmek için verilecek mücadeleler her türlü takdirin üstündedir.

Kaynakça

6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Mevzuatı, Ankara Barosu Başkanlığı, ARCS Ofset Matbaacılık 2013, s. 4, Ankara.

Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı (2009): Sunum ve Müzakereler, (yay. haz. İlker Çalışkan ve dğrl.) DİB Yayınları, s. 114, Ankara.

Aktan, Hamza. (2005). “İslam’a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi”, *Sosyal Hayatta Kadın*, 294, Ensar Neşriyat, İstanbul.

Balcıoğlu, İbrahim, Kılıç, Özge. (2008). “Şiddet Bir İletişim Biçimi midir?”, *Dirim Tıp Gazetesi*, 83, 93-97.

Bardakoğlu, Ali. (2016). *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*, Buharî, “İstiâbe”, 5, KURAMER, İstanbul.

Çetin, Abdurrahman. (2006). *Örneklerle Peygamberimiz*, s. 342, Ensar Neşriyat, İstanbul.

Ebu Dâvud, Menâsik 56.

Erkal, Mehmet. (2005). “Müzakere: İslam’a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi”, *Sosyal Hayatta Kadın*, s.311, Ensar Yayınları, İstanbul.

Göle, Nilüfer. (1998). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, İstanbul.

Gürcan, Ayşen. (2009). “Başbakanlık Aile Araştırmalarına Göre Aile Sorunları ve Çözümleri”, *Aileye İlişkin Sorunlar İstişare*

Toplantısı: Sunum ve Müzakereler, (yay. haz. İlker Çalışkan ve dğrl.) DİB Yayınları, Ankara.

İbnMâce, Menâsik 84; “Fiten”, 23.

Müslim, “Cihad”, 105;

Nesâî, İşretu'n-Nisâ, 229.

Ozankaya, Özer. (1984). “Laiklik Öncesi Dönemde Şemseddin Sami'nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri”, *Türkiye'de Aile'nin Değişimi, Türk Sosyal Bilimleri Derneği*.

Özkan, Ayşenur. (2012). *Psikolojik ve Manevi Yaklaşımla Ailede Öfke Kontrolü*, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 81-107.

Sarıçam, İbrahim. (2012). *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara.

Tirmizî, “İman”, 2612.

TÜBİTAK – ARDEB Aile Çağrı Programı “1003-SBB-AILE-2016-1 Aile İçi Şiddet” Çağrı Metni, s. 1.

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele, T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 5-11).

Yılmaz, Hüseyin. (2010). “Aile İçi Şiddet ve Huzur/Din Eğitimi”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV/1, s. 93-127, s. 105.

Kur'an'a Göre İnsani Şiddete Sevk Eden Zaaflar

Enver Bayram, GOP Üniversitesi

Giriş

Kur'an'a göre insan, mükerrem bir varlık olarak yaratılıp dünya hayatına gönderilmiştir. O, fiziksel ve psikolojik anlamda en güzel şekilde yaratılmıştır (Tin, 95/4). Aynı zamanda o, dünya hayatında zor bir imtihana tâbi tutulmuştur (Mülk, 67/2). İnsanın bu imtihandan galip çıkabilmesi ise kendini yeterince tanımasıyla mümkün olacaktır. Bu nedenle Kur'an'da belirtilen insanın olumlu ve olumsuz niteliklerini bilmeye ihtiyacımız vardır. Bu özellikleri bilen kimse kendini daha iyi tanıyacaktır. Aksi takdirde nefsinin ve şeytanın arzularının peşine takılmış olacak ve istenmeyen tutum ve davranışların içinde kendini bulacaktır.

Kabil'in Habil'i öldürmesiyle başlayan şiddet ve saldırganlık eylemi farklı şekillerde günümüze kadar süregelmiştir. Şiddet ve saldırganlık; korku, kaygı, öfke gibi duygu durumlarının sonucunda insanı etkisi altına almaktadır (Köknel, 1996, s.15). Bilim adamları saldırganlık ve şiddetin doğuştan mı yoksa sonradan mı edinildiği hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu hususta kesin ve net bir şey söylenemese de şiddet ve saldırganlığın doğuştan itibaren gelişip şekillendiği söylenebilir. Kur'an, insanda var olan kan dökme ve şiddet eğiliminin insanın olduğu her yerde etkin olabileceğine dikkat çekmekte ve bu hususu şöyle ifade etmektedir: (Kasapoğlu, 2002, s.77) “Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek birini mi yaratacaksın? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi.” (Bakara, 2/30) Ayette ifade edilen insanın kan dökücü ve fesat çıkarıcı olma özelliklerini, melekler bir delile dayanarak ya da vahiy yoluyla öğrenmiş olsa da (Râzî, 2000, s. 156; Beydâvî, s. 282) bu

özellikler insanın doğuştan getirmiş olduğu potansiyel özellikleridir, diyebiliriz.

Zaaf kelimesi “kuvvet” sözcüğünün zıddı olup fiil olarak, “zayıf, güçsüz, kolay kırılır, dayanıksız idi ya da hale geldi” anlamlarında kullanılmaktadır. Zayıf, güçsüz, kolay kırılan ve dayanıksız olan şeye ise “daîf” denir. Kelimenin ifade ettiği zayıflık ve güçsüzlük nefiste, bedende ya da hâlde olabilir (İsfehâni, 2012, s.899). Zaaf kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde ise, irade zayıflığı, düşkünlük, eksiklik ve yetersizlik anlamlarına gelmektedir (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ac72c2ec6de79.48477711, Erişim Tarihi: 06.04.2018). Kur’an da insanın zayıf yaratılışına dikkatleri çekmektedir: “Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”(Nisa, 4/28). Ayette ifade edilen söz konusu zayıflık insanı haramlara sevk edebilen amillerin çokluğuna (Razi, Tefsir-i Kebir, X, s. 56) ya da insandaki ihtiyaçların çokluğuna işaret etmektedir (İsfehâni, 2012, s.901).

İnsan temiz bir fitrat üzerine yaratılmıştır. Hz. Peygamber’in “Her doğan fitrat üzerinde doğar. Anne, babası onu Yahudi, Hıristiyan, Mecusî yaparlar” (Buhari, Cenâiz, 80, II, 96; Müslim, Kader, 22-24, III, 2047) sözü de bu duruma işaret etmektedir. Ne var ki insan, öfke, kıskançlık, hırs, acelecilik, kibir, inat, bencillik, gurur, taklit, kan dökme, fitne, fesat gibi bireysel ve toplumsal zaafaların etkisinde kalabilmekte ve şiddete zemin hazırlayabilmektedir. Bu çalışmamızda insanı şiddete sevk eden ve önemli gördüğümüz onun bazı olumsuz özelliklerini Kur’an çerçevesinde ele alıp inceleyeceğiz.

1. Olumsuz Psikolojik Zaafılar

Kur’an, insanın çift kutuplu olma özelliğine yani iyiyi de kötüyü de yapabilecek donanımda yaratıldığına dikkat çekmektedir. “Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığına gündüze, onu örtüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, nefisini kötülüklerden arındıran kurtuluşa

ermiş, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir.”(Şems, 91/1-10) Görüldüğü gibi Allah, insana hayır ve şer yolunu bildirip tanıtmıştır (Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an, Daru'ş-Şağb, Kahire, ts., XX, s. 75). Bundan sonrası ise insana aittir. Dilerse iyilik yapar, Allah'ın rızasını kazanır. Dilerse kötölük yapar, Allah'ın gazabına uğrar.

İnsan, ruh ve beden teşekkül etmiş bir varlıktır. İnsanda var olan her türlü niteliğı gözle görmek mümkün değildir. Ancak bu nitelikler davranış olarak dışarı çıktıklarında insanın ruhsal halini de anlamış oluruz. Mesela bir kimseyi azarlayan insanın, öfkesini; ikramda bulunan bir kimsenin, cömertliğini; suçluyu affeden bir kimsenin, hilmmini öğrenebiliriz (Aydın, 1999, s.74). Şimdi de insanı şiddete sevk eden öfke ve kızgınlık, acelecilik, ve hırs gibi insanın zaafalarını ele alacağız. Bunların dışında da insanın birçok psikolojik zaafı vardır. Ancak konunun çok kapsamlı olmasından dolayı bu çalışmada insanın psikolojik zaafalarını üç zaafıla sınırlandırmış olduk.

1.1. Öfke/Kızgınlık

Kur'an'da “gadap”, “gayz” ve “sahat” kelimeleri doğrudan kızgınlığı ve öfkeyi ifade etmek için kullanılır. Bunun yanında “esef”, ğılzet” ve “şiddet” kelimeleri de öfke anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır (Çağrııcı, 1996, XIII, s.113). Sözlükte, “kızmak, öfkelenmek; kızgınlık, öfke duygusu” gibi anlamlara gelen “gadap” kelimesi, terim olarak; “Acı veren kötü bir davranışın kişinin ruhunda uyandırdığı kızgınlık, intikam duygusu ve cezalandırma isteğı” anlamlarında kullanılmaktadır (Çağrııcı, 1996, XIII, s.436). Yine bu kelime “intikam alma arzusuyla kalbin kanının yüzde belirmesi, yüze sıçraması” (İsfehâni, 2012, s.1089) gibi anlamlara gelmektedir. Gayz kelimesi ise öfkenin en şiddetli halidir. (İsfehâni, 2012, s.1110) Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise öfke, “Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap” şeklinde tanımlanmaktadır (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5acb6e75c313a2.76485109; Erişim Tarihi,

09.04.2018). Öfke ve kızgınlığın sonucunda ise saldırganlık ve şiddet ortaya çıkar. İster sözel, isterse davranışsal olsun bir başkasına zarar vermek amacıyla harekete geçmeye saldırganlık denir (Arkonaç, 1998, s.281).

Öfkelenen insanda iç ve dış bazı fizyolojik değişimler de olabilmektedir. Zira, öfke insanın kan dolaşımını etkilemekte ve bu nedenle de insanın yüzünün renkten renge girmesine neden olmaktadır (Ebu Hamid Muhammed İbn Muhammed Gazali, İhya-u Ulumiddin, İsa el-Babî, el-Halebî Daru İhyâi'l-Kutübi'l-İlmî, ts., III, s. 163). Hatta öfkenin ileri boyutta kalpte ve teneffüs organlarında meydana getirdiği tahribattan dolayı ölümlere dahi yol açtığı görülmüştür (Altıntaş, 1989, XXXI, s.60). Kur'an, öfke anında insanda meydana gelen bu fizyolojik duruma dikkat çekmektedir: “Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.” (Nahl, 16/58) “Âyetlerimiz açık açık kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: Size bundan (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere (ceza olarak) bildirdi. O, ne kötü sondur!” (Hac, 22/72)

Bazı insanlar öfkeyi sitemli bir hale getirmişlerdir. Bu kimseler genellikle başkalarının kendinden üstün olmasını veya eşit seviyede olmasını istemeyen kibirli ve aşırı duyarlı insanlardır. Aşırı duyarlılıklarından dolayı da hiçbir kimseye güvenleri yoktur. Aşırı duyarlılık ve güvensizlik de insanda öfke duygusunun ortaya çıkarmaktadır. Bu tip insanlar istedikleri bir şeyden engellendikleri zaman olayı çok şiddetli bir şekilde protesto ederler, şiddete başvururlar. Çevrelerine zarar verirler. Öfkeli insanlar daha güçlü olabilmek için aşağılık duygularını öfkeyle kapatmaya çalışırlar. Kendi gücünü bilen insan ise öfkesine kapılıp böylesine saldırgan davranışlar içerisine girmez (Adler, 2012, s.235-236).

Öfke insana fitrî olarak verilmiş bir duygudur. Yerinde kullanıldığı zaman insana fayda verir. Aksi takdirde insana birçok zararı dokunur (Adler, 2012, s.235-236). Bunun için

Kur'an, öfke anında öfkenin yutulmasını bizden istemektedir. "O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever."(Al-i İmran, 3/134) Peygamber Efendimiz de bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelenildiği zaman nefesine hâkim olan kimsedir. (Buhârî, Edeb, 102; Müslim, Birr, 106-108)" Görüldüğü gibi gerek Kur'an-ı Kerim gerekse hadisler öfke ve kızgınlığın aşırısının insana vermiş olduğu zarardan bahsetmiş ve bu hususta öfkelerine hâkim olan kimseleri övmüştür.

1.2. Acelecilik

Acele, Arapça bir kelime olup, "bir şeyi vaktinden önce istemek, acele edip peşine düşmek" demektir (İsfehâni, 2012, s.974). İnsanda aceleciliğin ortaya çıkmasında onun güdü ve eğilimlerinin doyum arayışında sınır tanımaz yapısı etkilidir (Kasapoğlu, 2006, s.110). Kur'an bu kelimeyi insanın yaratılış tabiatını anlatırken kullanmaktadır. "İnsan, aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin." (Enbiyâ, 21/37) ayetinde insanın aceleci bir tabiatla yaratıldığı bildirilmektedir. Bunun nedeni de kâfirlerin Hz. Peygamber'den Allah'ın azabını acele getirmesini istemeleridir. "Eğer, diyorlar, doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu tehdit?" (Enbiyâ, 21/38) Onların bu sözleri üzerine Allah, insanoğlunun aceleci tabiatını kendilerine hatırlatmaktadır. Bu yüzden de onları kınamaktadır. İnsanın aceleci tabiatla yaratıldığını bildiren Allah, nasıl olur da onu bu hususta kınamaktadır, sorusu akla gelebilmektedir. Buna Müfessir Razi şöyle cevap vermektedir: "Engelleyen şey ne kadar güçlü ve kuvvetli, ona muhalefet de o nispetle güçlü olur. Binâenaleyh Allah Teâlâ bu ifadesi ve aceleciliği bırakmanın, kıymetli, yüce ve arzulanan bir şey olduğuna dikkat çekmektedir. (Razi, 2000, XXII, s.148)."

İnsan tercihleri üzerinde aceleciliğin önemli bir rolünün olduğu görülmektedir. Kur'an bu durumu şöyle dile getirmektedir: "İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!"

(İsra, 17/11) Bu ayet insanın uzun uzun düşünmeden yapacağı eylemlerin kendi aleyhine sonuçlar doğuracağını ifade etmektedir. Zira bir işte aceleci davranma sıhhatli düşünmeyi engeller. Sıhhatli düşünemeyen insanlar da varacakları hedeflerine bir türlü varamazlar. Bu nedenle aceleyle söyledikleri sözden ve yapmış oldukları davranışlardan dolayı pişmanlık duyan birçok insan vardır. Düşünmeden, sadece hislerine göre hareket eden insan cinayetlere kadar uzanabilecek yanlış davranışlar içinde kendilerini bulabilirler. Bunun için Hz. Peygamber'in, "Teenni ile hareket etmek Allah'tan ve acele ile hareket etmek de şeytandandır" (Tirmizî, Birr, 66) sözünde olduğu gibi teenni ile hareket etmenin lüzumu ortaya çıkmış olur (Aydın, 1999, s.97-98).

1.3. Hırs

Sözlükte "bir şeyi şiddetle arzu etme, ona aşırı derecede tutkun olma, şiddetli ve sonu gelmeyen istek, taşkın arzu, aç gözlülük" (Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut ts., VII, s. 11; İsfehani, 2012, s. 383; Çağrııcı, XVII, s. 383) gibi anlamlara gelen hırs, terim olarak "genellikle mal, mevki, şöret, ilim gibi maddî veya mânevî imkânları elde etme yahut daha genel olarak belli bir amacı gerçekleştirme hususunda kişinin bütün benliğini saran tutkular" için kullanılır (Çağrııcı, 1998, XVII, s. 383)

"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir." (Mearic, 70/19-21). Hırsın en şiddetlisine, tahammülsüzlüğün en kötü ve en çirkin haline "helû" denir (Kurtubi, XVIII, s. 289). Ayette geçen "helû" kelimesi iki şey için kullanılır.

a. İnsanın, kendisinden ötürü yaygarayı basmayan, ancak sızlanmaya yöneldiği ruhi bir hal için kullanılır.

b. Bu ruhi hale delalet eden sözlü ve fiili, açık davranışlar için kullanılır. O ruhî halin, Allah'ın yaratmasıyla meydana geldiğinde şüphe yoktur. Zira kişi bu hal üzere yaratılmıştır ve bunu da üzerinden atması mümkün değildir (Razi, 2000, XXX,

s. 114). Aynı zamanda bu ayetler insana bir sıkıntı, bela ve musibet isabet ettiğinde ne kadar feryat ettiğini, sızlandığını; kendisine bir genişlik ve ferahlık isabet ettiğinde ise ne kadar unutkan ve ne kadar pinti kesildiğini göstermektedir (Aydın, 1999, s.170).

Hz. Peygamber'in hadislerinde ise bu duygunun asla tatmin edilemeyeceğini ve ömür boyu devam edeceğini, hatta ömrün sonuna doğru daha da kuvvetleneceğini bildirmektedir. "İnsanoğlunun iki vadi dolusu altını olsa mutlaka bir üçüncüsünü ister; onun gözünü ancak toprak doyurur; tövbe edenlerin tövbesini Allah kabul eder" (Buhârî, Rikâk, 10; Müslim, Zekât, 116, 119; Tirmizî, Menâkıb, 32). Yine, "İnsanoğlunun ihtiyaçladıkça, kendisindeki iki şey gençleşir, hırs ve emel" (Tirmizi, Zühd, 28) hadisi de yaşlanmayla beraber bu duyguların da güçlendiğini göstermektedir.

Hırs duygusunu yerilen ve övülen olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Yerilen hırs, insanı Yararıcı'sından uzaklaştıran şeylere karşı gösterilen aşırı sevgiyi ifade etmektedir. Bu hırs insanı yaratılış gayesinden uzaklaştırmaktadır. Hırs, kıskançlıkla birleştiği zaman insanı kan dökmeye kadar götürebilen bir duygudur. Bu tip insanlar arzularını elde edebilmek için herkese boyun eğler ve her türlü çirkin işin içinde olabilirler. Dinde övülen hırsa gelince, insanbu hırsını yaratılış gayesi uğrunda kullanır. Böyle bir hırs da insanı büyük nimetlere ulaştırır (Aydın, 1999, s.174-175).

2. Sosyal zaafılar

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu nedenle de diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. Aynı zamanda insan bir toplum içinde yaşar. Bunun sonucu olarak toplumun kural ve normlarına uymak durumundadır. Bir anlamda toplumun iradesinin bireyin iradesinin önüne geçtiği söylenebilir (Aydın, 1999, s.215-216).

Kur'an, bireylerin manevi gelişimlerine katkı yaptığı gibi toplumların da manevi gelişimlerine katkı yapma amacındadır. Bu nedenle Kur'an, geçmiş peygamberler'in kıssalarından örnekler vererek o toplumda var olan sosyal zaafılara dikkat

çekmiştir. Böylece bu zaafların toplumu helake götürdüğünü belirtmiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: “Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; direkleri (yüksek binaları) olan, ülkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine, o vadide kayaları yontan Semûd kavmine, kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a! Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı. Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir.” (Fecr, 89/6-14) Görüldüğü gibi önceki kavimler Allah'ın emir ve yasaklarına uymamışlar, üstelik beldelerinde azgınlık etmişler ve helakle yüz yüze kalmışlardır. Bu bölümde önemli gördüğümüz ve insanı şiddete sevk eden sosyal zaaflardan haset ve kibri ele alıp inceleyeceğiz.

2.1. Haset

Haset, “Bir nimetin, onu hak eden kimsenin elinden gitmesini temenni etmek, arzulamak ya da dilemek” anlamlarına gelmektedir. Bunun yanında hasette o nimeti ortadan kaldırmaya yönelik bir çaba da olabilir (İsfehanî, Müfredat, s. 396.). Haset, hem kişiliğe hem de toplumsal huzura zarar veren çok kötü bir zaaftır. Haset eden insan Allah'ın takdirine razı olmadığını gösteren insandır. Bu nedenle Kur'an, “Ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden” (Felak, 113/5) buyurmaktadır. Yine, “Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar?” (Nisa, 4/54) buyurarak hasedin Allah'ı taksimine rıza göstermeyen kimselerin içinde buldukları psikolojik durumları açıklamaktadır (Sert, Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları, s. 354). Ancak sahip olduklarıyla şerli işler yapan kâfir ve fâcirin sahip olduklarının elinden çıkmasını istemede bir günah yoktur (Gazâli, İhya, III, s. 186).

Kur'an, İblis'i Hz. Adem'e ve onun soyuna karşı giriştiği haset duygusundan (Bakara, 2/34-36), Hz. Adem'in oğlu Kabil'in hasetliği nedeniyle kardeşi Habil'i nasıl katlettiğinden bahsetmektedir (Maide, 5/27-30). Babalarının Hz. Yusuf'a olan sevgisini kıskanan kardeşlerinin, onu nasıl kuyuya attıklarına değinmektedir (Yusuf, 12/8-9). Yine Ehl-i Kitap ve münafıkların

müminlere besledikleri haset duygusundan bahsetmektedir (Bakara, 2/105, 109).

Haset ile kıskançlık benzer olmaları karşın birbirinden farklı duygulardır. Haset ile kıskançlık arasındaki fark şöyle özetlenmektedir: “Haset, sahip olmamakla; kıskançlık ise sahip olmakla ilişkilidir. Haset, kıskançlıktan farklı olarak, sahip olunan bir şeyi kaybetme korkusundan çok, başka birine kötülük yapma arzusuyla şekillenir.” (Sayar, 2009, s.55). Hz. Peygamber’in, “Haset, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi hayırları bitirir.” sözünde olduğu gibi haset, bütün iyilikleri iptal eder.

Haset, insandaki aşağılık kompleksiyle alakalı bir duygudur. Haset insan, daima kendisini yetersiz görerek başkasının neler yaptığını düşünür. Haset, çoğu zaman kinle bir arada bulunan bir duygudur (Adler, 2012, s.195). Haset eden aynı zamanda karşıdaki kimsenin gıybetini de yapmaya başlar (Aydın, 1999, s.274). Yine haset duygusundan kaynaklanan yıkıcı dürtüler, karşıdaki insana sözel ya da fiili şiddet uygulamaya kadar gidebilir (Sayar, 2009, s.55).

Haset, iyilikte yarışma şeklinde olursa buna gıpta ya da münafese denir. Gıpta da verilen nimetin başkasının elinden gitmesini istemeksizin o nimete kendinin de nail olmasını isteme vardır. Kur’an buna “Yarışanlar yarışsınlar” (Mutaffifin, 83/26) ifadesiyle değinmektedir (Aydın, *Kur’an’da İnsan Psikolojisi*, s. 273).

2.2. Kibir

Kibir, “insana özgü olan, kendini beğenme halini” ifade etmektedir. İnsanın kendini başkasından daha büyük görmesi demektir. Kur’an’da kibir kelimesi bağı (Şura, 42/27; Kasas, 28/76-78), utuvv (Furkan, 25/21), tuğyan (Bakara, 2/15; Maide, 5/64, 68), istiğna (Leyl, 92/5-11), batar (Kasas, 28/58; Enfal, 8/47) gibi farklı kelimelerle ifade edilmektedir.

Kur’an, kibri üç değişik şekilde ele almaktadır. Birincisi Allah’a ve Allah’ın ayetlerine karşı kibirli davranmaktır. Kibrin en büyüğü ise Allah’a karşı kibirlenmektir (İsfehanî, Müfredat, s.

1254). Zira kibirlenmek yani mütekebbir davranmak Allah'ın bir sıfatıdır. Bundan dolayı mütekebbir olan kimse bu sıfatta Allah ile yarışıyor demektir (Aydın, Kur'an'da İnsan Psikolojisi, s. 247). Allah'a karşı kibirlenenler hakkında Kur'an şöyle buyurmaktadır: “Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.” (Mü'min, 40/60) Allah'a karşı ilk kibirlenen ise şeytan olmuştur.

İkincisi ise inkâr edenlerin peygamberlere karşı göstermiş oldukları kibirdir. Onlar, peygamberliğin içerisindeki zengin ve hatırı sayılı kişilere değil de daha fakir ve yoksul kimselere gelmesini kabul edememişler ve bu hususta peygambere karşı kibirlerini açığa vurmuşlardır. Bu durumu Kur'an şöyle dile getirmektedir: “Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?” (Zuhruf, 43/31)

Üçüncüsü ise, kullara karşı gösterilen kibirdir. Böyle bir insan kendini hep yukarılarda, başkalarını ise hep aşağılarda görür. Kibirli insan sadece kendini beğenir, başkalarının eleştirilerine kesinlikle kulaklarını tıkar. Bu kimseler başkalarından yüz çevirerek ve yüksek sesle konuşurlar. Yine böbürlenerek yürürler (Aydın, Kur'an'da İnsan Psikolojisi, s. 247-250). Bu hususta Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: “Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.” (İsra, 17/37)

Kur'an, Ad kavminin (Fussilet, 41/15) ve Firavun'un (Müminun, 23/45-46) büyülenerek Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmesinden bahseder. Yine mütekebbir kişilerin kalplerinin mühürleneceğini haber verir. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir. “Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.” (Mümin, 40/35) Ayetteki kalp ifadesi, büyülenmeye odaklık ve kaynaklık yaptığından dolayı büyülenme sıfatıyla nitelendirilmiştir. Dolayısıyla o kimsenin kalbi bu duyguyla tamamen kuşatılmıştır ve onu, başka duygulara da duyarsızlaştırmıştır.

Kibirli insan, kendisine verilen nimetlerin farkında olamayan insandır. İçinde aşağılık duygusu taşıyan kimseler kendilerini

kibirle tatmin etmeye çalışırlar. Bu durum da insani ilişkilere zarar verir. Sosyal dokuyu zedeler (Sert, Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları, s. 348). Esasında aşağılık duygusu her insanda var olan bir duygudur. Bu duygu tek başına zararlı bir duygu da değildir. Aksine insana eksikliklerini tamamlama fırsatını sunar (Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, s. 62.). Bu nedenle aşağılık duygusunu aşağılık kompleksine karıştırmamak gerekir. İnsan içindeki yetersizlik duygusunu genelleştirdiği, kendini geliştirme yerine başkalarının başarılarından dolayı acı duyduğu zaman aşağılık duygusu aşağılık kompleksine dönüşmüş olur (Kasapoğlu, Kur'an'da İnsan, s. 55-56.).

İnsanda var olan üstünlük duygusu düşmanlık ve saldırganlık duygularıyla birleşmediği sürece insana bir zarar vermez. Zira bu duygunun her insanda bulunması mümkündür. Üstünlük duygusu bir anlamda aşağılık duygusunun dengelenmesidir. Ancak üstünlük duygusunun düşmanlık ve saldırganlık duygularıyla birleşmesi olasıdır (Adler, 2012, s.228). Böyle bir durumda bireyden bireye, toplumdan topluma ortaya çıkacak şiddet de kaçınılmaz olacaktır.

Sonuç

İnsan, ruh ve bedenden yaratılmış, ilahi vahye muhatap olmuş değerli bir varlıktır. Yaratılıştan kendisine akıl gibi üstün yönler verildiği gibi öfke, acelecilik, hırs, haset, kibir gibi zafiyetler de verilmiştir. Aklını kullanan, bu zaaf noktalarını aşacak ve manevi anlamda meleklerin mertebesine yükselecektir. Aklını kullanmada yetersiz kalan, Kuran'ın emir ve yasaklarına karşı çıkan kimseler ise hayvanlardan daha alt seviyeye düşeceklerdir.

İnsan, doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı psikolojik ve sosyal zaafaların etkisi altındadır. Önemli olan bu zaafaların insanda var olması değil, insanın bu zaafaları nasıl kullandığıdır. Keskin bıçak misali bu zaafalar insanın faydasına da zararına da kullanılabilirler. Bu zaafalar yerinde ve zamanında kullanıldıkları vakit insana fayda dahi sağlarlar. Bunları kullanmada ve yönetmede ölçü kaçınca, ayar şaşınca insanı şiddete ve cinayetlere kadar götürececek bir duruma getirirler.

Bu duyguları ve zaafı yönetme ve idare etme yine insanın elinde olan bir durumdur. “Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, nefsinin kötülüklerden arındırarak kurtuluşa ermiş, onu kötülükler gömen de ziyan etmiştir.” (Şems, 91/7-9) Ayetinde de ifade edildiği gibi nefsin eğitimi ve terbiyesi üzerinde durmak ve hususta Kur’an’ın emir ve yasaklarına riayet etmek insanı büyük oranda bu olumsuz zaafın tesiri altında kalmaktan kurtaracaktır. Zira Kur’an, namaz kılmanın insanı kötülerden alıkoyacağını bize bildirmiştir. Bunun yanında ahlakı Kur’an ahlakı olan Hz. Peygamber’i örnek alarak da bu zaafın olumsuz etkilerini en aza indirmiş oluruz.

Kaynakça

Adler, A., (2012). *İnsan Tabiatını Tanıma*, çev. Ayda Yörükân, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Altıntaş, H., (1989). “Psikoloji Sözlüğü Üzerine Deneme”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: XXXI.

Arkonacı, S. A., (1998). *Psikoloji*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Aydın, H., (1999). *Kur’an’da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Beydâvî, *Tefsîru’l-Beydâvî*, Daru’l-Fikr, Beyrut ts.

Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. (1992). *Câmiu’s-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Çağrı, M., (1996). “Gazap”, *DİA*, İstanbul.

Çağrı, M., (1998). “Hırs”, *DİA*, İstanbul.

Gazali, Ebu Hamid Muhammed İbn Muhammed, *İhya-u Ulumiddin*, İsa el-Babî, el-Halebî, Daru İhyâi’l-Kutûbi’l-İlmî ts.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü’l-Arab*, Daru Sadr, Beyrut ts.

İsfehani, R., (2012). *Müfredat*, Pınar Yayınları, çev. Yusuf Türker, İstanbul.

Kasapoğlu, A., (2002). *Kur'an'da İnsan*, Nursan Yayınları, İstanbul.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru's-Şağb, Kahire, ts.

Köknel, Ö., (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin Muslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî. (1992). *el-Müsnedü's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer. (2000). *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb*, Dârü'-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Sayar, K., (2009). *Ruh Hali*, Timaş Yayınları.

Tirmizî, Muhammed b. İsa es-Sevre. (1992). *Câmiu's-sahîh, (Sünen)*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5acb6e75c313a2.76485109, Erişim Tarihi, 09.04.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ac72c2ec6de79.48477711, Erişim Tarihi: 06.04.2018.

Şiddet Nedeniyle Boşanma

Dr. Evrim KERMAN, İstanbul Aydın Üniversitesi

I. Özel Hukuk Mevzuatında Şiddete İlişkin Düzenlemeler

Evlilik birliği içerisinde eşlerin birbirlerine karşı şiddet içerikli fiilleri Türk Özel Hukukunda ve özellikle Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK), Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun'da kendine yer bulmuştur.

Eşlerin birbirlerine karşı şiddet içerikli gerçekleştirdikleri; ister kasten, ister ihmalî surette hukuka aykırı bir fiille oluşan ve zararın da ortaya çıktığı fiiller TBK m. 49'da Haksız Fiil olarak değerlendirilmiştir.

TMK m. 185'e göre evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulur. Bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Aynı zamanda eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. Dolayısıyla evlilik birliği içinde gerçekleşen ve şiddet oluşturan eylemler m. 185'de bahsedilen evlilik birliğini bozan ve yükümlülükleri ihlal eden bir durumdur. Şüphesiz aile içi şiddet evlilik birliğinin hâkim kararıyla ortadan kalkmasına sebep olan ve aşağıda inceleyeceğimiz birden fazla boşanma sebebine sonuç verir. Şiddetin etkisi artarsa ve bunun sonucunda eşlerden birinin ölümü gerçekleşirse, bu durum evliliğin hâkim kararı olmadan, boşanma davası da açılmadan, evliliğin sona ermesinin en doğal şekli olan ölüm olayıyla sonuçlanır.

Şiddet sebebiyle yok olan evlilik birliği eğer eşlerin birbirlerine karşı TMK m. 162'da belirtilen Hayata Kast, Pek kötü veya Onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası yoluyla sona erdiyse, hâkim kusurlu olan eşe nafaka belirlemeyeceği gibi TMK 236'da yer verilen “*Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma halinde*

hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir.” hükmü evlilik birliğinin tasfiyesinde kusurlu fiiliyle şiddet uygulayan eşin katılma alacağına eksiltmeye gidebilir. Boşanma sebebiyle kişilik hakları zarara uğrayan eş, diğer eşten manevi tazminat talep edebilir. (Y. 2. H.D., 21.05.2002, 6157/6831.)

TMK m. 578.’de mirasçı olamayacak ve vasiyetname gibi ölüme bağlı tasarruflarla da herhangi bir hak edinemeyecek kişiler belirtilirken; miras bırakanı kasten ve hukuka aykırı olarak öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenler de sayılmıştır. Bu madde de hiç şüphesiz Türk Özel Hukuku’nun şiddete karşı almış olduğu bir başka yaptırım olarak değerlendirilir.

Ülkemizde yürürlükte olan ve şiddete karşı aileyi ve kadını koruyan bir başka kanun ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’dur. Şiddet bu kanuna göre “*Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış.* “olarak tanımlanmaktadır.

II. Türk Medeni Kanunu’nda Şiddet Nedeniyle Boşanma Davası

Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) 185. Maddesine göre evlilik birliği kuran eşler, birliğin mutluluğunu da sağlamak zorundadır. Eşler kuracakları birlikte saygı, sevgi ve hoşgörüyü eksik etmemelidirler. Bu sebeple eşler birbirlerine karşı sadakat yükümlülüğü altında oldukları kadar, hoşgörülü davranmak ve saygılı davranmak zorundadırlar. Eşlerin birbirlerine sevgi, saygı, hoşgörü beslemedikleri bir aile birliğini ayakta tutmaları da mümkün değildir. Eşlerin evlilik birliği içinde birbirlerini küçük düşürücü, onur kırıcı namus ve şerefi ihlal edici davranışlarda bulunmaları aile bütünlüğünü zedeleyici eylemlerde bulunmaları halinde boşanma davası açmalarına

imkân tanınmıştır. Evlilik birliğinin en doğal sona erme yolu ise ölümdür. Eşlerden birinin ölümü dışında, evlilik birliğinin sona ermesi için mutlaka hâkim kararı gerekir. Boşanmanın tanımını yapmamız gerekirse; eşler arasında kurulan evlilik birliğinin TMK'nın 161 ile 167. Maddeleri arasında yer verilen sebeplere bağlı kalınmak şartıyla evliliğin hâkim kararıyla sona erdirilmesidir

Boşanmanın en önemli hukuki sonuçlarından biri eşlerin birbirlerine yasal mirasçı olamamalarıdır. Eğer boşanma kararından önce yaptıkları vasiyetname gibi Ölüme Bağlı Tasarruflar varsa eşler boşanma kararından itibaren bu tasarruflardan faydalanamazlar.

TMK'da yer alan boşanma hükümleri Mutlak ve Nisbi olarak iki kısımda incelenmektedir. Kanun koyucu boşanmak isteyen eşlerin kanunda öngörülen sebeplere dayanmak zorunda olduklarını ve bu sebeplerle sınırlı olarak boşanma davasının konusunu belirlemeleri gerektiğini anlatmaktadır. Kanun koyucunun Mutlak-Nisbi ayrımını yaparken, aşağıda sayılacak Mutlak boşanma nedenlerinin varlığının evlilik birliğini temelden sarstığı ve eşlerin artık aynı çatı altında yaşamalarının pek de mümkün olmayacağı düşüncesiyle hareket ettiği açıktır.

Mutlak boşanma sebepleri incelendiğinde; Zina (TMK m. 161), Hayata Kast (TMK m.162), Pek kötü veya Onur kırıcı davranış (TMK m. 162), Terk (TMK n.164), Eylemli Ayrılık (TMK m. 166/4), Anlaşmalı Boşanma (TMK m.166/3). Görüldüğü üzere, tüm bu nedenlerin varlığı halinde eşlerin evlilik birliğini sürdürebilmeleri zordur.

Nisbi boşanma sebepleri ise Haysiyetsiz hayat sürme (TMK m. 163), Suç işleme (TMK m.163), Evlilik birliğinin sarsılması (TMK m. 166/1 ve 2) Akıl hastalığı (TMK m.165) olarak sıralanmıştır.

Açıkça görüldüğü üzere Medeni Kanunumuz Şiddete uğrayan eşlerin TMK m. 162 Hayata Kast, Pek kötü veya Onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açabileceklerini belirtmiştir. Görüldüğü üzere madde üç boşanma sebebini kapsayacak hale

getirilmiştir. Üstelik bu madde çerçevesinde eşlerin evlilik birliklerinin temelinden sarsıldığına dahi ispat etmelerine gerek yoktur. (Dural, 2014, s. 107; Akıntürk, Ateş Karaman, 2010, s. 251; Köprülü, Kaneti, 1989, 154; Velidedeoğlu, 1960, s. 172) Kuntalp, E: Mutlak Boşanma Nedenleri, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı, 1925-1975, C.II Boşanma Hukuku Haftası, Ankara, 1977, s.113) Eşlerden biri şiddet gördüğünü, kendisine pek kötü veya onur kırıcı davranışla yaklaştığını ispat ederek boşanma kararı verilmesini ister.

a. Hayata Kast:

İnsanı fiziki anlamda yok etmeyi amaçlayan fiillerdir. (Savcı, B: Yaşam Hakkı ve Boyutları, Ankara, 1980, s.36). Eşlerden birinin hayatına diğer eş tarafından kastedilmesi durumunda bu durum kesin bir boşanma sebebi olur. Öldürme niyeti içermeyen fiiller hayata kast olarak değerlendirilemez. (Tekinay, S. S: s.207) Hayata kast öldürme amacıyla gerçekleştirilen fiiller olduğundan yoğun şiddet içeren fiillerdir. Ayrıca bu sebeplerin evliliğe etkisi araştırılmaz. Dolayısıyla, başlı başına şiddet TMK’da özel ve mutlak bir boşanma sebebi olarak görülmüştür.

Eşin fiili teşebbüste kalan bir fiilse yani ölümle gerçekleşmeyen bir fiilse; buna karşılık öldürme kastı varsa, bu durumda da ilgili maddeye gidilerek boşanma davası açılabilir. Unutulmamalıdır ki, ölüm evliliğin doğal yolla sona erme biçimidir, dolayısıyla ölümün gerçekleşmesi halinde evlilik kendiliğinden sona ereceğinden, ayrıca bir boşanma davası açıp hâkim kararına ihtiyaç duyulmaz. Eylemin sonucunda ölüm ya da yaralama gerçekleşip gerçekleşmesin eşlerden birinin diğerini öldürmek maksadıyla eylemlerde bulunmaları, eşlerden birinin diğerinin ihmali suretiyle ölüme terk etmesi, intihara sürüklemek, intihara teşvik etmek ve imkân sağlamak bu çerçevede değerlendirilir.

Bir trafik kazası sonucunda ağır yaralanana eşe yardım etmeme, onu ölüme terk etmek ihmal suretiyle hayata kastedilmesine örnek olarak verilebilir. (Dural/Öğüz/Gümüş: Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 2018, s. 107) Buna karşılık bir trafik kazasında şoför mahallinde oturan eşin tedbirsizliği, dikkatsizliği sonucunda ihmal suretiyle kaza

yapılmış ve diğer eş bu kazadan dolayı yaralanmışsa, zarar gören eş diğer eş aleyhine TMK m.162 hayata kasta dayanarak boşanma davası açamaz. Eş dışında eşin yakınlarına karşı işlenen şiddet içerikli hayata kast veya pek kötü davranışlar sebebiyle TMK m. 162'ye değil de, ortak hayatın çekilmezliğini vurgulayan m. 166'ya dayanılarak boşanma davası açılmalıdır.

Şiddet, hayata kast, onur kırıcı davranış ve çok kötü muamele eş tarafından diğer eşin aile bireyelerine karşı işlenirse bu durumda da hayata kasta dayanarak boşanma davası açılamaz. Şiddete uğrayan eşin davasını ispat için hekim raporu veya resmi mercilere şikâyetinde bulunmuş olması şart değildir. Bu olayın tanıklarla ispatı da mümkündür (Y. HGK. -15.4.1970-1404/194).

Ayrıca, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hâkimlerin ve mülki amirlerin şiddete uğrayan kişilerin lehine olmak üzere koruma tedbirleri almıştır. Boşanma davası açılsın veya açılmasın, şiddete uğrayan eşin veya şiddet olayını bilen, duyan üçüncü kişilerin kolluk kuvvetlerine, C. Savcılığına veya Aile Mahkemelerine başvurması halinde şiddet mağduru eşin korunması için derhal şiddet uygulayan eşin evden uzaklaştırılması, diğer eşe yaklaşmaması gibi koruyucu ve tedbir nafakası gibi maddi tedbirler alabilir.

Buna göre hâkimler ve mülki amirler şiddete uğrayan kadınlar için “kadın sığınma evlerinde konaklama” ve “şiddet uygulayan kişinin geri durması emri” gibi kararlar alabilmektedirler.

b. Pek Kötü Davranış

Eşin beden ve ruh yapısını yaralayıcı davranışlardır. Yargıtay kararları incelendiğinde pek kötü davranış kapsamına eşin diğer eşe karşı kasıtlı yaptığı zulüm ve işkenceler, namusa, onura ve şerefe yönelik fiiller ve hakaretler girmektedir. Pek kötü davranış sebebi ile boşanmaya karar verilebilmesi için eşin diğer eşe bir kez bile olsa şiddet göstermesinin yeterli olduğu görülmüştür. (Y.2.H.D.,04.03.1996,1432/2070). Eşlerden birinin diğerine eziyet etmesi, ağır hakaretler, onur kırıcı

hakaretler, beceriksiz kabiliyetsiz elinden hiçbir iş gelmez, sen erkek misin? Sen kadın mısın? V.b. sözler, iftiralar, acımasızca dövmek, kasten bulaşıcı hastalık aşılama, gıdasız bırakmak, elektrik şoku, hapsetmek, aç bırakmak, üçüncü kişilerle veya ailesiyle görüşmesini engellemek, zorla cinsel ilişkiye zorlamak bu kapsamda değerlendirilir. Yüze karşı veya gıyapta yapılan hakaretlerin ve suç isnatlarının ağırlığını hâkim takdir edecektir. İtibar sarsıcı, küçük düşürücü eylemler ve sözler bu madde kapsamında değerlendirilmelidir.

c. Onur Kırıcı Davranışlar

Onur kırıcı davranışların kapsamına diğer eşin aile bütünlüğüne saldırı, eşin asılsız şekilde bakire olmadığı hususunda söylemler (Y. 2. H.D. 03.03.1964, 631/1056) ve bunun kahvehane gibi kalabalık ortamlarda dile getirilmesi (Y. 2. H.D., 19.04.1951, 2561/2993), hakaretlerde bulunmak (Y. 2. H.D. E. 2015/25728, K. 2016/1849, T. 04.02.2016), eşi evden kovmak (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2006 / 2-601, K. 2006 / 630, T. 04.10.2006), hırsızlık ve dolandırıcılık isnadı (Y. 2. H.D., 02.05.1933, 770/665), evinde, işyerinde, mahkeme koridorlarında diğer eşe ağır hakaretler (Y. 2. H.D., 19.04.1951, 2561/4891) onur kırıcı davranış olarak boşanma nedeni kabul edilmiştir. Eşin şeref ve haysiyetini yaralayıcı ve kişilik haklarına yönelik ağır saldırılar onur kırıcı davranışlar olarak tanımlanabilir. (Tekinay, S. S.: s.209; Akıntürk, T, : s.241.)

Şüphesiz eylem sonucunda eşin toplum ve aile içinde düşeceği zor ve çaresiz durum da dikkate alınarak karar verilir. Aile arasında yaşanan ufak tartışmalar sonucunda bir anlık öfkeyle ağızdan çıkan ve hakaret sayılan kelimeler boşanma sebebinin oluşturamamalıdır. Ancak bu hakaret içerikli kelimeler sürekli eş tarafından sarf edilirse bu durum boşanma için haklı neden oluşturur. Eşlerden biri tarafından sarf edilen ve karşılıklı olarak devam eden tek bir hakaret olayı boşanma davasına sebep teşkil etmez. (Y.2.HD.- 28.5.1951-2364/4045) Yasa ve içtihatlar eşe yönelik basit hakaretleri ve bir anlık fiziki eylemleri kötü davranışa örnek saymıştır. Bunun sonucu olarak da eşler arasında yaşanan bu tarz eylemlerin süreklilik ve yoğunluk arz

etmemesi sebebiyle eşlerin boşanması için haklı neden oluşmaz. Yine Yargıtay uygulamasına göre eşlerin birbirlerine karşı alışkanlık haline getirerek sarf ettikleri kırıcı laflar ve hakaretler TMK m. 162 onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davasına konu yapılamasa bile, eşlerin her zaman aranan diğer şartlar da sağlanmışsa, TMK m. 166'ya göre evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebi ile boşanmalarına karar verilebilir. (Y. 2. H.D. 01.06.2005, 6351/8501)

Hakaret sonucu eşin namus ve şerefi ihlal edilmiş ve kişiliğini incitmişse boşanma nedeni olarak değerlendirilir. Namus ve şerefi ihlal edici, ağır ve kırıcı nitelikte olan hakarete ilişkin eylemlerin eşin yüzüne karşı veya onun yokluğunda, arkasından sarf edilmesi arasında farklılık yoktur.

Bu tür davranışların yazılı veya sözlü yapılması sonucu değiştirmeyecektir. Hâkim somut olaya göre eşlerin toplumsal ve sosyal durumlarını, kültür seviyelerini, kişiliklerini ve fiziki durumlarını bile dikkate alacaktır. (Özcan, B: Aile Hukuku, s.287)

d. Dava hakkı, süresi ve düşme nedenleri:

Eşler arasında yaşanan şiddet, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranışlar sebebiyle açılacak boşanma davalarında dava hakkı iki halde ortadan kalkar. Eşinden şiddet ve kötü muamele gördüğünden dolayı boşanma davası açmak isteyen kadının veya erkeğin, boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her halde eylemin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.

Hayata kast ve pek kötü davranışlarda dava hakkı bu konudaki eylemlerin yapılmasından ve olayın öğrenilmesinden itibaren başlar. Davaya karşı gerçekleştirilen olaylarda olay tarihi, yazı ile veya gıyapta yapılan ağır hakaretlerde, iftiralarda ve suç isnatlarında ise öğrenme tarihinden itibaren altı aylık süre işlemeye başlar.

İkinci olarak dava hakkının ortadan kalktığı ikinci hal ise şiddet ve pek kötü muamele göre eşin diğer eşi affetmesidir. TMK m. 162/3'e göre affeden eşin dava hakkı düşer.

Evlilik birliğinin ayakta tutulması, eşlerin ve çocukların boşanma yzünden daha bzyk zararlara uğramaması iwin eşlerden biri fedakârlık yapar ve eşini bağışlarsa, boşanma davası aawma hakkı dışer.

şiddet goren eşin diğer eşi affettiğine yonelik dışarıya ya da kendisine yonelttiği af beyanları, telefon mesajları, birlikte yaptıkları tatil veya baş başa yapılan organizasyonlar af beyanında bulunmanın kanıtını oluşturur. Af aawıklaması ile de mağdur olan, şiddet goren, onur kırıcı davranışa uğranılan eşin dava hakkı dışer.

Sonuaw ve Değerlendirme

Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 185'e gore evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulur. Bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve goretimine beraberce ozen gostermele yuokumludurler. Aynı zamanda eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. Dolayısıyla evlilik birliği iwinde gerawekleşen ve şiddet oluşturan eylemler m. 185'de bahsedilen evlilik birliğini bozan ve yuokumlulukleri ihlal eden bir durumdur. şüphesiz aile iwi şiddet evlilik birliğinin hâkim kararıyla ortadan kalkmasına sebep olan ve aşağıda inceleyeceğimiz birden fazla boşanma sebebine sonuaw verir. şiddetin etkisi artarsa ve bunun sonucunda eşlerden birinin olümü gerawekleşirse, bu durum evliliğin hâkim kararı olmadan, boşanma davası da aawılmadan, evliliğin sona ermesinin en doğal şekli olan olüm olayıyla sonuawlanır.

Eşler kuracakları birlikte sayđı, sevgi ve hoşgörüyu eksik etmemelidirler. Bu sebeple eşler birbirlerine karşı sadakat yuokumluluğu altında oldukları kadar, hoşgörolü davranmak ve sayđılı davranmak zorundadırlar. Eşlerin birbirlerine sevgi, sayđı, hoşgörü beslemedikleri bir aile birliğini ayakta tutmaları da mümkün değildir. Eşlerin evlilik birliği iwinde birbirlerini küawük dışürücü, onur kırıcı namus ve şerefi ihlal edici davranışlarda bulunmaları aile bütünlüğünü zedeleyici eylemlerde bulunmaları halinde boşanma davası aawmalarına imkân tanınmıştır. Evlilik birliğinin en doğal sona erme yolu ise

ölümdür. Eşlerden birinin ölümü dışında, evlilik birliğinin sona ermesi için mutlaka hâkim kararı gerekir. Boşanmanın tanımını yapmamız gerekirse; eşler arasında kurulan evlilik birliğinin TMK'nın 161 ile 167. Maddeleri arasında yer verilen sebeplere bağlı kalınmak şartıyla evliliğin hâkim kararıyla sona erdirilmesidir

Şiddet sebebiyle yok olan evlilik birliği eğer eşlerin birbirlerine karşı TMK m. 162'da belirtilen Hayata Kast, Pek kötü veya Onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası yoluyla sona erdiyse, hâkim kusurlu olan eşe nafaka belirlemeyeceği gibi TMK 236'da yer verilen “*Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma halinde hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir.*” hükmü evlilik birliğinin tasfiyesinde kusurlu fiiliyle şiddet uygulayan eşin katılma alacağına eksiltmeye gidebilir. Boşanma sebebiyle kişilik hakları zarara uğrayan eş, diğer eşten manevi tazminat talep edebilir. Boşanmanın en önemli hukuki sonuçlarından biri eşlerin birbirlerine yasal mirasçı olamamalarıdır. Eğer boşanma kararından önce yaptıkları vasiyetname gibi Ölüme Bağlı Tasarruflar varsa eşler boşanma kararından itibaren bu tasarruflardan faydalanamazlar.

Medeni Kanunumuz Şiddete uğrayan eşlerin TMK m. 162 Hayata Kast, Pek kötü veya Onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açabileceklerini belirtmiştir. Üstelik bu madde çerçevesinde eşlerin evlilik birliklerinin temelinden sarsıldığına dahi ispat etmelerine gerek yoktur.

Kaynakça

Akıntürk, T., Ateş Karaman, D. (2010). *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku* (12. Baskı), İstanbul: Beta.

Dural, M., Öğüz, T., Gümüş, M.A. (2018). *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (3. Baskı), İstanbul: Filiz.

Gürsoy, K.T. (1977). *Boşanma Hukukunun Tarihi Gelişimine Bir Bakış Ve Boşanma Sebeplerinde En Yeni Gelişmeler*. Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı Cilt II: 1-46, Ankara: Sevinç.

Hatemi, H., Kalkan Oğuztürk, B. (2014). *Aile Hukuku* (2. Baskı). İstanbul: Vedat.

Köprülü, B., Kaneti, S. (1989). *Aile Hukuku* (2. Baskı). İstanbul: Filiz.

Kuntalp, E., (1977). *Mutlak Boşanma Nedenleri, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı, 1925-1975, C.II Boşanma Hukuku Haftası*, Ankara, Sevin.

Savcı, B: (1980) *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara, İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Tekinay, S.S. (1982). *Türk Aile Hukuku* (4. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Öztan, B. (2015). *Aile Hukuku* (6. Bası). Ankara: Turhan.

Velidedeoğlu, H. V. (1960). *Türk Medeni Hukuku*, C: II, Aile Hukuku, 5. Baskı, İstanbul.

Flört Şiddetine Yönelik Tutum, Toplumsal Cinsiyet Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Gözde FUNDA ŞİMŞEK

Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS

Giriş

Şiddet geçmişten günümüze, dünyada var olan bir olgu olmasına rağmen içinde bulunduğumuz yüzyıla kadar ciddi bir sorun olarak algılanmamıştır. Ancak ilk insandan bu yana dünyayı ve insanlığı etkilemektedir ve bu etkilerin sonuçları olumsuz yöndedir.

Şiddeti Dünya Sağlık Örgütü (WHO) genel anlamda “yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan; kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet uygulama ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı” şeklinde tanımlamıştır (Dahlberg&Krug, 1996, s.30). Türkçe alan yazındaki bazı tanımlar da Dünya Sağlık Örgütünün tanımıyla benzer özellikler göstermektedir. Şiddet; bir kişiye güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırma, kaba kuvvet uygulama, bedensel veya psikolojik acı çektirme ya da işkence yapma, vurma, yaralama olarak tanımlanabilir (Birimoğlu, 2012). Şiddet aynı zamanda öfke ve düşmanlığın kişi ve nesnelere yöneltilen fiil ve davranışlar yoluyla bireylerin psikolojik ve fizyolojik zarar görmesine neden olan bireysel ya da toplumsal davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2000).

Şiddet içinde hem toplum hem birey kavramları yer almaktadır. Buradan yola çıkarak bireyin içerisinde bulunduğu toplumda belirli ilişkiler içerisinde bulunduğundan ve bu ilişkiler içinde de flört ilişkilerinin yer aldığından bahsetmek yararlı olacaktır. Birey aile kurmaya başlamadan önce duygusal ilişkiler kurmaya

çalışır. Ancak bu süreçte bireyler birbirlerine karşı psikolojik ve fizyolojik içerikli şiddet davranışları sergileyebilmektedirler. Bu noktada flört şiddeti kavramı hakkında açıklama yapmak yararlı olacaktır.

1.1.Flört Şiddeti

Flört şiddeti, şiddetin kişilerarası türlerinden biri olup, çiftlerin flört sırasında birbirlerine sözel, cinsel, duygusal ve fiziksel şiddet ya da şiddet içeren davranışlar uygulaması ve sosyal kısıtlamalar getirmesidir(Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost ve Temel, 2008). Amerikan Hastalık Koruma ve Önleme Merkezi (CDC) ise flört şiddetini "bir flört ilişkisi kapsamındaki herhangi bir cinsel saldırı, fiziksel şiddet, sözel ve duygusal kötü muamele" olarak tanımlamıştır (Ramisetty-Mikler, , Goebert,Nishimura ve Caetano, 2006).

Makepeace (1981, 1983, 1987) tarafından yapılan çalışmalar sonucu flört şiddeti konusu araştırmacıların dikkatini çekmiştir ve yaptığı araştırma sonuçları göstermiştir ki flört şiddeti genelde ergenleri ve gençleri etkilemektedir. Bu etkilerden bazıları madde kullanımı, yeme ve uyku bozuklukları, riskli cinsel davranışlar, istenmeyen hamilelik, korku, anksiyete, travma, intihar, cinayet, sosyal izolasyon, utanma, suçluluk ve öfke şeklindedir (Holt ve Espelage, 2005). Bu etkilere neden olan şiddet türleri farklı farklı olabilir.

Flört şiddetinin fiziksel, psikolojik ve seksüel olarak üç türü vardır(Price, E.L;Byers, E.S; DatingViolenceResearch Team, 1999). Flört dönemindeki şiddetin uygulanması açısından sözel şiddet oranları %11 ile %15 arasında değişmekteyken, fiziksel şiddet oranları %9 ile %43 arasında değişim göstermektedir (Price ve ark.,1999). Bu üç şiddet türüne neden olan bazı etmenlerin varlığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Kıskançlık, alkol ve cinsel ilişkiye karşı koyma (Makepeace, 1981) gibi nedenlerinin dışında aile içi şiddeti meydana getiren sebepler (Marshall & Rose,1988; Rozen &Bezold, 1996; Jackson, Cram&Seymour, 2000), toplumsal, hukuki, siyasal, ekonomik ve eğitimsel açıdan kadın ve erkek arasında ayrımı ortaya koyan ve kadını erkeğe bağımlı kılan yapılar da flört

şiddetine neden olabilir (Aslan ve ark,2008). Kişinin şiddete ilişkin tutumları aile içinde şekillenir ve aile içi şiddete yol açan nedenler flört şiddeti için de geçerlidir (Bernard & Bernard, 1983; Marshall & Rose,1988; Rozen &Bezold, 1996; Jackson ve ark, 2000; Kemerli, 2003). Aile içi şiddet gibi flört şiddeti de müdahalesi zor, kişilerin kendi kendilerine çözmeye çalıştıkları ve kendi özeli içinde yaşadıkları, çoğu zaman tarafların gizlemeyi tercih ettiği bir şiddet türüdür(Aslan ve ark, 2008).

Aile içi şiddete maruz kalan çocuklar ileriki yıllarda davranış problemleri, asosyal davranışlar, saldırgan tutumlar ve yetersiz kişiler arası ilişkiler yaşayabilmektedirler (Aslan ve ark, 2008). Dahası bu kişiler ileriki yaşlarda şiddet içerikli davranışlar sergilemeye daha yatkın olabilmektedirler (Rosen ve Bezold, 1996;Aslan ve ark, 2008). Ergenlikte, flört döneminde maruz kalınan şiddet gelecekte yaşanacak veya yaşanması muhtemel (hem mağdur hem de fail olarak) bir şiddetin habercisi olabilmektedir (Rosen ve Bezold, 1996). Çalışmalar da göstermektedir ki aile içinde maruz kalınan veya tanık olunan şiddet davranışı flört döneminde partnere şiddet davranışı olarak yansıtılabilmektedir. Bu durum da hem bireyleri hem de yaşadıkları ilişkileri etkileyebilmektedir (Kocacık,2001).

1.2.Toplumsal Cinsiyet ve Flört Şiddeti

Günlük hayatta sıklıkla kullanılan cinsiyet ve belki de anlamı çok anlaşılmayan toplumsal cinsiyet kavramları birbiri yerine kullanılsa da farklı anlamları olan iki ayrı kavramdır (World Health Organization, 1998; Morris, 2002).“Cinsiyet” bireyin erkek veya kadın olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanırken, “toplumsal cinsiyet” ise, erkeğin ve kadının toplumsal olarak belirlenmiş kişilik özelliklerini, rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Vefikuluçay, Zeyneloğlu,Eroğlu& Taşkın, 2007). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramının tanımında biyolojik olarak farklı olmak değil, erkek ve kadın olarak toplumun bireyi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmasını beklediği ile ilgili değerler, beklentiler, yargılar ve roller

bulunmaktadır (Dökmen, 2012; Lindsey, 1990)(Celalettin Vatandaş, 2007).

Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğe toplum ve kültür tarafından atfedilmiş, belirlenmiş ve her iki cins tarafından da benimsenmiş rol, görev, hak, sorumluluk ve davranışları tanımlamakla birlikte; kadın ve erkek için belirlenen bu rol, görev, hak, sorumluluk ve davranışlar kültürden kültüre değişkenlik gösterebilmektedir(Sabuncuoğlu, 2006).

Toplumsal cinsiyet kavramını feministler, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkları vurgulamak için, bazı kesimler ise cinsiyet terimini yanlış buldukları için, kimi araştırmacılar ise bu kavramları birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanırlar (Unger ve Crawford, 1998, akt., Dökmen, 2012). Görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyeti de içine alan karmaşık bir yapıdır. Biyolojik cinsiyet doğuştan getirilirken, toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bireyi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmasını beklediği ile ilgili bir kavramdır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki temel farklılıklar şu şekildedir; cinsiyet doğal, biyolojik ve değişmeyen bir durumken; toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, değişken ve eril ve dişil niteliklere işaret eden bir durumdur (Bhasin, 2003a). Tüm bunların ışığında toplumsal cinsiyet rolü ise, toplum tarafından tanımlanan ve bireyin yerine getirmesini beklediği cinsiyetle ilişkili beklentiler, başka bir ifadeyle kadın olmanın ve erkek olmanın sosyal ortamlarda ifade edilışıdır (Dökmen, 2012;Güçlü Ergin, 2008). Toplumsal cinsiyet rolleri; geleneksel olarak kadınlarla ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade etmektedir. Kişinin kendisi ve cinsiyeti, cinsiyetine ilişkin rol davranışları içinde yaşadığı toplumun ortak değer ve inanışları ile belirginleşerek, çok küçük yaşlardan itibaren kadın ya da erkek olarak toplum tarafından önceden belirlenmiş olan bu kurallara bağlı olarak büyürler ve zaman içinde bu durum kadın ve erkek olarak yapılması ve yapılmaması gereken davranış kalıpları olarak devam eder (Kaçar, 2007).

Bu durum aslında bireylerin cinsiyetçi kalıp yargılar belirlemesine neden olur. Kalıp yargılar belirli kişisel özellikler ve kategorilere dahil bir topluluk hakkında, toplumun genelini sahip olduğu inançlardır (Baumsesister ve Bushman, 2008)(Mihçioğur ve Akın, 2015).

Başka bir tanıma göre kalıp yargı bir gruba yönelik, toplumun bilgi, inanç ve beklentisini içeren bilişsel yapı ve süreçler (Kunda, 1999, akt., Dökmen, 2012); o grubun bütün üyelerinin özellikleri ile ilgili toplumun organize inançlarıdır (GolombokveFivush, 1996). Bu tanımlar kalıp yargının genel tanımlarıdır, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin tanım ise şu şekildedir: Toplumun kadın erkekte var olmasını beklediği özelliklere toplumsal cinsiyet kalıp yargıları denir (Dökmen, 2012).

Toplum tarafından kadın ve erkeğe uygun görülen rol ve davranışlara cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar, iki cinsiyet arasından birini diğerinden daha fazla nitelendiren özelliklere ise cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılar denir (Şirvanlı Özen, 1993, akt., Dökmen,2012).Toplum yaşayan bir olgudur, kadın ve erkek de bu toplumun bir parçasıdır. Kadın ve erkeğin içinde yaşadığı toplum, içerisinde barındırdığı bu iki cinsiyete ilişkin değişmez kalıp yargılar belirlemiştir. Bu kalıp yargılar içerisinde “kadın hakediyorsa erkeğin şiddet uygulaması normaldir” ve “kadın eşinden dayak yiyorsa bu durumu saklamalıdır” şeklinde kalıp yargılar da mevcuttur (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007). Türk toplumunun genel yapısına bakıldığında erkeklerin genel olarak ilişkilerde güç ve iktidarın sahibi olduklarına ilişkin bir kalıp yargı varken, kadınların bu gücü kabul edici, kendilerine karşı uygulanan şiddet içerikli davranışı kabul edici bir kalıp yargıya sahip oldukları görülmektedir (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın,2007). Flört ilişkileri açısından da bu tarz kalıp yargılara sahip olma ilişkilerde sorunlara yol açabilir ve çiftler birbirlerine fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayabilir. Hatta flört şiddeti uygulamada ve flört şiddetini kabullenmede toplumsal cinsiyet rollerinin rolü çok fazladır(Aslan ve ark., 2008).

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet algısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemek ve araştırmaya katılan öğrencilerin erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete, erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete, kadının flörtte uyguladığı psikolojik şiddete ve kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutumları, toplumsal cinsiyet ve benlik saygısı özelliklerinin demografik değişkenlere (cinsiyet, öğrenim gördükleri fakülte, flört ilişki durumu, flört ilişkisinde şiddete maruz kalma ve flört ilişkisinde şiddete başvurma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamıştır.

2.Yöntem

2.1.Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Araştırmada, betimsel ilişkisel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Araştırma kapsamında kullanılacak olan ölçeklerin 200 katılımcıya uygulanması hedeflenmektedir. Çalışmanın örneklemini Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların gönüllü olarak katılması ön koşuldur ve herhangi bir özel bilginin alınması söz konusu olmayacaktır. Alınan bilgiler çerçevesinden ölçekler puanlandırılacak ve SPSS Statistictics programında verilerin analizi yapılacaktır.

2.2.Veri Toplama Araçları

2.2.1.Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri

“Flörtte Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçekleri” kız ve erkeklerin flörtte fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet tutumlarını belirlemek üzere Price, Byersve Flört Şiddeti Araştırma Ekibi (1999) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekler 5’li likert tipindedir ve 1)“Kesinlikle katılmıyorum” iken 5) “Kesinlikle katılıyorum” şeklindedir. Ölçekler, “Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği”, “Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği”, “Erkek Seksüel Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği”, “Kadının

Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği”, “Kadının Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” ve “Kadın Seksüel Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği” şeklindedir. Ölçeklerden alınan yüksek puanlar flört şiddetine yönelik kabul düzeyinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Price, E.L; Byers, E.S; DatingViolenceResearch Team, 1999). Ölçekler geliştirilirken tüm ölçek maddelerinin hem İngilizce hem de Fransızca hali oluşturulmuştur. Ölçeklerin ilk hali yaşları 12-18 arasında değişen öğrencilere ve öğrencilerin öğretmenlerine uygulanmış ve geri bildirimler sonucu gözden geçirilmiştir.

Daha sonra ölçeğin okunabilirliği ve anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla ölçeğin, yaşları 14-19 arasında değişen öğrenci grubu üzerinde pilot uygulaması yapılmıştır. Öğrencilerden anlaşılması zor maddeleri belirlemeleri istenmiştir. Sonrasında 6 farklı ölçek formu oluşturulmuş, ölçeklerin son hali Fransızcaya çevrilmiş ve tekrar İngilizceye geri çevrilmiştir (Price, E.L; Byers, E.S; DatingViolenceResearch Team,1999).Daha sonra yaklaşık her ölçek için 30 maddelik oluşturulan formlar yaşları 16-20 arasında değişen 458 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Üniversite öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılarak faktör analizi yapılmış. Hem İngilizce formlar için hem de Fransızca formlar için yükü .20'nin altındaki maddeler ölçeklerden çıkartılmıştır. Ölçeklerin daha genç öğrencilere de uygunluğunu sağlamak için, 8. 10. ve 12. sınıfa devam eden 365 öğrenciye ölçekler uygulanmıştır. Sonrasında Fransızca ve İngilizce formlar arasındaki korelasyona bakılmış ve .25'in altında korelasyona sahip maddeler ölçeklerden çıkartılarak, elde edilen veriler neticesinde ölçeklere son hali verilmiştir (Price&Byers; DatingViolenceResearch Team, 1999).

Bu çalışma kapsamında Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği, Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Flört Şiddetine Yönelik Tutumlar Ölçeği, Kadının Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Kadının Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır.

2.2.2. Cinsiyet Rolü Tutumları Ölçeği

Bıçaksız (2009) tarafından cinsiyet rolü tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla mevcut ölçeklerden de yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipinde yanıtlanan toplam 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar geleneksel tutuma işaret ederken ölçekten alınan düşük puanlar daha eşitlikçi (egaliterian) bir cinsiyet rolü tutumuna işaret etmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır (Bıçaksız, 2009). Ayrıca, ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayısı Bıçaksız (2009) tarafından .82 olarak rapor edilmiştir.

2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Bugün birçok çalışmada benlik saygısı ölçümü için kullanılan güvenilir dört ana ölçekten biri olarak literatürde yer alan ölçek 1968 yılında Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Çoktan seçmeli 12 alt kategoriden oluşan ölçekte 63 madde yer almaktadır. Bu çalışmada 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı alt kategorisi kullanılmıştır. Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonunda benlik saygısı kategorisinin geçerliğini sınamak için psikiyatrik görüşmeler yapılmıştır.

Bu görüşmelerle yapılan değerlendirmede öğrencilerin benlik saygıları, kendilerine ilişkin görüşlerine göre, yüksek, orta ve düşük olarak gruplandırılmıştır. Görüşlerden ve benlik saygısı ölçeğinden elde edilen sonuçların arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve geçerlik oranı .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .75 olduğu belirtilmiştir.

2.3. Veri Analiz Yöntemi

Veri toplama araçları olan flörtte şiddete yönelik tutum ölçeği, cinsiyet rolü tutumları ölçeği ve Rosenberg benlik saygısı ölçeği kullanılarak elde edilecek veriler öncelikle puanlanarak IBM SPSS 20 programı ile analiz edilecektir. Minimum anlamlılık düzeyi .05 kabul edilecektir. Verilerin analizinde betimsel

istatistikler ile birlikte korelasyon analizi ve bağımsız gruplar *t*-testi kullanılacaktır.

3.Bulgular

Bu bölümde öğrencilere uygulanan kişisel bilgi formu, rosenberg benlik saygısı ölçeği, flört şiddetine yönelik tutumlar ölçeği ve cinsiyet rol tutum ölçeğine yönelik elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1.Benlik Saygısı ile Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri Arasındaki İlişkiler

Benlik saygısı ile flörtte şiddete yönelik tutumlar ölçeğinin alt ölçekleri incelendiğinde, benlik saygısı ile erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .27, p < .01$). Dolayısıyla benlik saygısı arttıkça erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Benlik saygısı ile kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum arasında da pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .26, p < .05$). Dolayısıyla benlik saygısı arttıkça kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .48, p < .01$). Bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .45, p < .01$). Bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r= .45, p < .01$). Bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r= .34, p < .01$). Bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Kadının flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r= .24, p < .05$). Bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe kadının flörtte uyguladığı psikolojik şiddete yönelik tutum da olumlu yönde artmaktadır.

Tablo 1: Benlik Saygısı, Toplumsal Cinsiyet ve Flörtte Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişkinin değerleri

6	X	Ss	1	2	3	4	5	6
1.Benlik Saygısı	18.9 8	5.32	1	.12	-.01	.26**	.25*	.18
2.Toplumsal Cinsiyet	24.8 4	6.97	.12	1	.44**	.47**	.33**	.23*
3.Erkeğin Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum	32.3 9	8.79	-.01	.44**	1	.53**	.36**	.46**
4.Erkeğin Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum	21.6 4	8.20	.27**	.47**	.53**	1	.52**	.40**
5.Kadının Flörtte Uyguladığı Fiziksel Şiddete Yönelik Tutum	25.5 2	10.17	.25*	.33**	.36**	.52**	1	.67**
6.Kadının Flörtte Uyguladığı Psikolojik Şiddete Yönelik Tutum	25.6 2	8.17	.18	.23*	.46**	.40**	.67**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$.

3.2. Cinsiyete göre bağımsız gruplar *t*-testi

Araştırma kapsamında benlik saygısı, flörtte şiddete yönelik tutum ve toplumsal cinsiyetin araştırma kapsamındaki öğrencilerin cinsiyetine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Tablo 2’de görüldüğü gibi bağımsız örneklem için t-testi sonucuna göre erkeklerin daha geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine sahip olduğu görülmüştür.

Erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutum cinsiyete göre anlamlı bir düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre erkek öğrencilerin erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddete yönelik tutumları kız öğrencilere göre daha olumludur.

Tablo 2: Cinsiyete göre bağımsız gruplar *t*-testi sonuçları

	cinsiyet	X	Ss	N	<i>t</i>
Benlik saygısı	Kız	19,0147	5,05933	68	-.095
	erkek	18,9013	5,93709	32	
Toplumsal Cinsiyet	Kız	22,3088	6,28254	68	6.219
	erkek	30,2188	5,09734	32	
Erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel şiddet	kız	19,6471	6,71102	68	5.506
	erkek	25,8750	9,50976	32	
Erkeğin flörtte uyguladığı psikolojik şiddet	Kız	29,4706	7,64408	68	3.334
	erkek	38,5938	7,91022	32	
Kadının flörtte uyguladığı fiziksel şiddet	Kız	23,9559	9,67137	68	2.289
	erkek	28,8438	10,56503	32	
Kadının flörtte uyguladığı psikolojik şiddet	Kız	24,9559	8,05102	68	1.187
	erkek	27,0313	8,37232	32	

4. Tartışma Ve Sonuç

Bu araştırmada flört Şiddetine yönelik tutum ile toplumsal cinsiyet ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, pearson product moment korelasyon katsayısı ve *t*-testi yapılmıştır. Araştırma bulguları bu bÖlümde tartıŐılmıŐ, öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın değişkenleri olan benlik saygısı ile flörtte fiziksel Şiddete yönelik tutum arasında hem erkeklerde hem de kadınlarda pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre benlik saygısı arttıka erkeğin de kadının da flörtte uyguladığı fiziksel Şiddete yönelik tutumu da olumlu yönde artmaktadır.

Kişilerin kendileriyle ilgili algıları olumlu düzeyde artış gösterdikçe flörtte fiziksel Şiddete olan eğilim de olumlu yönde artmaktadır.

Uygulanan cinsiyet rolü tutum ölçeğinde puanlamadaki artış kişinin gelenekselleŐtięini, düşüŐ ise eşitlikçi bir tutumu göstermektedir. Uygulanan ölçekten elde edilen sonuçlara göre erkeğin flörtte uyguladığı fiziksel Şiddete, psikolojik Şiddete yönelik tutumları ve kadının flörtte uyguladığı fiziksel Şiddete, psikolojik Şiddete yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani bireyin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu gelenekselleştikçe flört Şiddetine yönelik tutumu da olumlu yönde artmaktadır.

Vefikuluçay ve arkadaşları yaptıkları bir araştırmada Türk toplumunun genel yapısına bakıldığında erkeklerin genel olarak ilişkilerde güç ve iktidarın sahibi olduklarına ilişkin bir kalıp yargı varken, kadınların bu gücü kabul edici, kendilerine karşı uygulanan Şiddet içerikli davranışı kabul edici bir kalıp yargıya sahip oldukları görölmektedir (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın,2007). Flört ilişkileri açasından da bu tarz kalıp yargılara sahip olma ilişkilerde sorunlara yol açaabilir ve çiftler birbirlerine fiziksel ve psikolojik Şiddet uygulayabilir. Hatta flört Şiddeti uygulamada ve flört Şiddetini kabullenmede toplumsal

cinsiyet rollerinin rolünün çok fazla olduğunu belirtmiştir (Aslan, Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Erdost ve Temel, 2008). Buna göre bu bulgular araştırmadaki bulgularla örtüşmektedir.

Bu araştırmanın, flört şiddeti, benlik saygısı ve toplumsal cinsiyet ile ilişkilendirilecek olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma sadece Samsun ilindeki üniversite öğrencileri ile sınırlıdır. Aynı şekilde anketin uygulandığı fakülte tek bir fakülte ile sınırlı kalmıştır. Daha geniş bir örnekleme uygulanabilir. Türkiye'nin değişik illerinden katılacak katılımcılarla yeniden incelenebilir. Araştırmanın bulguları doğrultusunda öneri olarak flört şiddeti ve toplumsal cinsiyet bağlamında müdahale ve eğitim programları geliştirilmesinin iyi olacağı düşünülmektedir. Bilgilendirme seminerleri, toplumsal cinsiyet ile ilgili eğitim programları verilmesi yararlı olacaktır. Hatta üniversitelerde ders olarak bile önerilebilir ve tüm herkesin bu konularda küçük yaşta bilgilenmesi sağlanabilir.

5. Kaynakça

Akın, A. & Bahar Özvarış, Ş. (2006). *"Dünyada ve Türkiyede Kadın Sağlığının Durumu" Halk Sağlığı Temel Bilgiler* (Ed. Ç. Güler, L. Akın). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Aktaş, A. (2006). *Aile İçi Şiddet (1. Basım b.)*. İstanbul: Elma Yayınevi.

Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T.& Temel, F. (2008). *Ankara'da İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarından Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması*. Kadın Sorunları Araştırma Merkezi, Hacettepe Üniversitesi.

Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş.& Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 5.Baskı*. . Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları*. Konya: Sebat Ofset.

Çelik, Ö. (2008). Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Dökmen, Z. (2012). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dökmen, Z.& Tokgöz, Ö. (2002). *Cinsiyet, Eğitim, Cinsiyet Rolü İle Evlilik Doyumu, Eşle Algılanan Benzerlik Arasındaki İlişkiler*. XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, 9- 13 Eylül 2002, ODTÜ, Ankara.

Güçlü-Ergin, N. (2008). *Evli ve Boşanmış Kişilerin Evlilik Uyumu ve Cinsiyetçilik Açısından Karşılaştırılması*. Sosyal Psikoloji Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, Türkiye.

Hünler, O.& Gençöz, T. (2003). Boyun Eğici Davranışlar Ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 99-108.

Kaçar, Ö. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: 10.Basım, İstanbul: Evrim Yayınları

Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul.

Sabuncuoğlu, A. (2006). Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. [Ambivalent Sexism Inventory: A Study of Reliability and Validity]. *Türk Psikoloji Dergisi (Turkish Journal of Psychology)*, 17, 47– 58.

Seçgin, F. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Eetkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.

Ünsal, A. (1996). *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*. Cogito. Sayı 6-7, 29-36.

Yıldırım, İ. (1992). Evli Bireylerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Sessiz ıgıllklar: Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma

Gölsüm ÇALIŞIR, Gümüşhane Üniversitesi

Aleyna Makbule ÜNAL, Gümüşhane Üniversitesi

“Şiddet, ahlak seviyesi düşük erkeklere her zaman çekici gelmiştir.” Albert Einstein

Giriş

İçinde yaşadığımız 21. Yüzyıla rağmen en ilkel olgulardan birisi olan şiddetin varlığını günümüzde dahi konuőmaktayız. Modern dünyanın içine sızmış olan çağ dışı olarak nitelendirilebilecek bir durumdur şiddet. İşin tuhafı da şiddet, gelişmiş ya da geliőmekte olan tüm toplumlara sirayet etmiş ve varlığını hâlâ sürdüren bir kavram olarak güncelliğini korumaktadır. Toplumların üzerinde belki de en çok tartıőtığı, araştırma yaptığı, çalıştığı bir konu olmasına rağmen, şiddete ne yazık ki gerekli çözümler bulunamamaktadır.

Özellikle cinsiyetçi bir yaklaőtımla kadına yönelik gerçekleştirilen şiddet, bir insanlık ihlali olup, tüm dünyada kadınların ortak bir sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddet söz konusu olduğunda şiddetin; fiziksel olanından cinsel olanına, psikolojik olanından ekonomik olanına kadar pek çok alanda uygulandığı görölmektedir. Bu tür şiddet uygulamaları kadının temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamanın yanında, toplumda kadın olmanın zorluklarını toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bağlamında bir kez daha günışığına çıkartmaktadır.

Bu çalıőtımda gerek çalışan gerekse de ev hanımı olan yedi kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde kadınların eşleri tarafından şiddete uğradıkları, söz konusu şiddetin onların bedeninde ve ruhunda travmatik etkiler yarattığı ve bu etkilerin iletiőtım ile olan iliőtisini ortaya çıkartacağı bilgilere ulaőtılmıőtir.

Literatür Taraması

Gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın coğrafi anlamda da sınır tanımadan varlık gösteren, tüm dünyada ve kültürlerde görülen şiddet olgusu, ülkemizde de ne yazık ki en önemli toplumsal sorunların başında gelmektedir (Stinson, Robinson, 2006). Sosyal, ekonomik, kültürel vb. konulardan beslenen şiddet olgusu bir hak ihlali olup, istenmeyen bir durumu işaret etmektedir.

Ağçay (2009) şiddeti tanımlarken; karşılıklı bir ilişkide taraflardan birinin ya da birkaçının doğrudan dolaylı şekilde, toplu ya da dağınık olacak biçimde diğerlerine bedensel ya da manevi bütünlüğüne, mallarına ve kültürel değerlerine zarar verilmesi durumuna dikkat çekmektedir. Bu durumda şiddet bir kişiden bir kişiye karşı uygulanan kaba kuvvet olabileceği gibi, birkaç kişi tarafından bedensel ya da kültürel anlamda zarar görmek olarak yorumlanabilir.

Toplumların yapısından kaynaklanan ve meşrulaşan şiddet olgusu, Gökaya'nın (2011: 101) ifadesiyle toplum ve aile tarafından sürekli yeniden yeniden üretilmesiyle kendini tekrarlamaktadır. Bu durum da şiddet karşısında çözüm yollarının tekrar tekrar arayışa girilmesine rağmen, istenilen boyutta çözüme ulaşılamamasına yol açmaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2016) tarafından hazırlanan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020” başlıklı çalışmada kadına yönelik şiddet; şiddetin en yaygın olan şekli gösterilmekte ve kadınların haklarının ve özgürlüklerinin ihlali olarak tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddet ayrıca dünya çapındaki tüm gelişmelere rağmen ulusal ve uluslararası düzeyde coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada yaygın şekilde görülen bir sorun olarak anlatılmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2018), kadına yönelik şiddeti “Cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan toplum içinde ya da özel yaşamda kadına baskı uygulanması ve

özgürlüklerinin kısıtlanmasına neden olan her türlü davranış” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak kadının fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete maruz kaldığını ifade etmek mümkündür. Bu tanımda yer verilen şiddet türlerini şu şekilde açıklamak mümkündür: Fiziksel şiddet; bağırma, tartaklama, dövme ve darp etme olarak yorumlanabilir. Bu tür eylemlerin kadına uygulanması ile kadına fiziksel olarak şiddet uygulandığı anlaşılmaktadır. Psikolojik şiddette daha çok karşıdaki kişiyi yok sayma, onu küçük düşürme, onunla dalga geçme gibi içinde şiddet ögesi olmayan; ama şiddetten de kalıcı hasar bırakan unsurlar söz konusudur. Cinsel şiddet söz konusu olduğunda kadına zorla tecavüz edilmesi, onun aile içi (ensest) ilişkiye zorlanması, fuhuş ve sünnet ile karşı karşıya bırakılması, zorla evlendirilmesi gibi durumlar anlaşılmaktadır. Ekonomik şiddette ise harcamalarına kısıtlama getirilmesi ya da hiç harcama yapamaz hale getirilmesi, parasız bırakma, zorla çalıştırma ya da çalıştırmama, ekonomik özgürlüklerin elinden alınması, kısacası parasız bırakılarak eşine bağımlı hale getirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır (KSGM, 2018: 4-5; Karal ve Aydemir: 2012: 22; Altınay ve Arat, 2009; Passant, 2013; Bustreo and Piot, 2013: 6).

Tatlıhoğlu (2014: 117), “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı 2012-2015’in Genel Bir Değerlendirmesi” başlıklı çalışmada dünyada ve Türkiye’deki durum hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre dünyada kadına yönelik çalışmaların kökeninin 1975 yılına dayandığı anlaşılmaktadır. Özellikle de 1990’ların ilk yarısında Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Sözleşmesi’nde kadına yönelik şiddetle ilgili bir madde bulunmamasına rağmen, adı geçen sözleşmede şiddet ayrımcılık kapsamında değerlendirmeye tabi tutulmuş ve üye ülkelerin bu konuda kendi ülkelerindeki kadına yönelik şiddet konularını bu tarihten itibaren raporlaştırmaları istenmiştir. Bu durum önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki duruma bakıldığında ise 1980’lerle birlikte kadın hareketlerinin başladığı ve 2000’li yıllarla birlikte de ilk olarak Anayasa’da kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilme çalışmalarının varlığı dikkat çekmektedir. Sonrasında da Medeni Kanun, İş Kanunu ve Türk Ceza

Kanunu'nda yapılan eşitlikçi reformlarla kadın-erkek eşitliğini gözeten ve kadına karşı şiddete sıfır tolerans taşıyan bir yapıya geçildiği görülmektedir.

Evrensel bir sorun haline gelen kadına yönelik şiddet konusunda son zamanlarda ciddi çalışmalara imza atıldığı bilinmektedir. Adı geçen konu başta sağlık olmak üzere, ekonomi, hukuk, psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve iletişim alanlarında da dikkat geçen bir konu haline gelmiş ve bu alanlarda çok sayıda bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Ergüt (2016: 312) de “Kadına Yönelik Şiddet Araştırmaları: 2000 Yılı ve Sonrası İçin Bibliyometrik Bir Analiz” başlıklı çalışmalarında özellikle 2000 yılından sonra dünyada ve Türkiye’de kadına yönelik şiddet konusunda yapılan akademik çalışmaların sayısının artışından ve bu konudaki farkındalıklardan söz etmektedirler.

Yöntem

Bu çalışmada kartopu modeli ile şiddet görmüş kadınlara ulaşılmıştır. Bu kadınlardan yedisi kendileriyle görüşme yapmamızı kabul etmiştir. Kadınlara görüşmede çalışma içinde isimlerinin açık şekilde verilir verilmemesi ile ilgili bir soru sorulduğunda, hepsi de isimlerinin verilmemesini istemiştir. Bu nedenle çalışma boyunca katılımcı kadınların isimleri baş harfleri ile kodlanarak verilmiştir.

Çalışmanın yöntemi yarı yapılandırılmış görüşme olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni ise bu yöntemin görüşme sırasında görüşmecilere hazırlanan soruların yanı sıra, görüşmenin gidişatına göre yeni sorular sorabilme ve daha detaylı bilgiye ulaşabilme fırsatı tanınmasıdır.

Bulgular ve Yorum

Demografik Özellikler:

Yaşları 30 ile 66 arasında değişen toplam yedi kadın ile görüşülmüştür. Kadınların beşi ev hanımı iken dördü çalışmaktadır ya da emekli olmuştur. Kadınlardan biri 40, biri 35, birisi de dokuz yıldır evlidir. Diğer dört kadının evliliklerinin

10 gün ile 20 yıl arasında değişen sürede devam ettiği; ancak sonra boşandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri.

Adı Soyadı	Yaşı	Çalışma Durumu	Evlilik Durumu
GS	66	Devlet memuru	20 yıl evli kalmış, boşanmış.
ŞA	62	Ev hanımı	35 yıllık evli.
NY	60	Ev hanımı	40 yıllık evli.
AL	53	Geçmişte çalışmış; ancak şu an ev hanımı	3 yıl evli kalmış, boşanmış.
LE	53	Ev hanımı	10 gün evli kalmış.
MÖ	32	Satış danışmanı	8 yıl evli kalmış.
EK	30	Ev hanımı	9 yıldır evli.

Tartışma Nedenleri:

Çalışmada görüşme yapılan kadınlar, kendilerine uygulanan şiddet öncesinde yaşanan tartışmalardan söz etmişlerdir. Buna göre şiddete neden olan bu tartışmaların neden kaynaklı olduğunu öğrenmek için böylesi bir soruya yanıt aranmıştır. Katılımcı kadınların bu konudaki cevapları aşağıda verildiği şekildedir.

GS, “Evde kedi gibiydim. Garipten sesler duyardı ve birilerini gördüğünü iddia ederdi. En ufak bir tartışma olmaz, sohbet ortamımız bile olmazdı. Çünkü tek kelime takar ve boğazıma yapıyordu.” derken, ŞA, “Sık sık tartışma yaşıyorduk. Sebebi genelde kıskançlık, alkol ve kumar olurdu.” demiştir. NY de ŞA’nın ifadelerine benzer şekilde, “Sık sık tartışırdık. Her şeyi problem haline getirirdi.” diyerek tartışma nedenini açıklamıştır.

AL, diğer kadınlardan farklı olarak kendisinin ekonomik özgürlüğünün olmasının şiddete neden olduğunu, “Genelde benim maddi ve manevi yönden güçlü oluşum problem olurdu. O dönem bir işte çalışıyordum; ama kıskançlık nedeniyle işten

çıkmağa mecbur kaldım. Gerekçesi de çalıştığım için sesimin çok çıkıyor olması idi. Kendisi mobilya ustasıydı ve maaşı iyiydi. Ancak benim daha iyi para kazanmamı hazmedemiyordu. Beni kadın olarak kıskanmıyordu. Benim imkânlarımı ve insanlarla kurduğum etkili iletişimi kıskanıyordu.” diye açıklamıştır. MÖ, “Bir evin ihtiyacını erkek karşılaması gerekir. Evliliğimizde aileme güvenir, evin ihtiyaçlarını karşılamazdı.” derken, EK ise şiddet nedeni olarak eşinin alkol tüketiminin tartışmaları için zemin hazırladığını “Genelde alkol ve takıntılarından ötürü sorunlar yaşıyoruz.” şeklinde anlatmıştır.

Kadınların söylediklerinden yola çıkarak tartışma nedeninin genelde erkeklerin alkol tüketmeleri, eşlerini kıskanmaları ve ekonomik olarak evin giderlerini karşılamamaları şeklinde dile getirmek mümkündür.

Şiddetin Uygulanış Şekli:

Çalışmada görüşülen kadınlar, eşleri tarafından şiddetin hemen her türüne maruz kaldıklarını anlatmışlardır. Söz konusu kadına yönelik uygulanan şiddet olunca da dünyanın bu konudaki görüşünü vermek uygun olacaktır. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 1993 yılında kabul edilmiş olan Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi’nde kadına yönelik şiddet, “İster kamusal, ister özel yaşamda meydana gelsin kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem, uygulamam ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” olarak tanımlanmaktadır (KSGM, 2009: 19).

Katılımcı kadınlar, eşleri tarafından ne şekilde şiddete uğradıklarını şöyle açıklamışlardır:

NY, “Evlendikten yedi ay sonra hamile iken şiddet gördüm. Kaba tavırları ve herkesin içinde hakarete bulunmalarının ardı arkası kesilmezdi. Eşimin ailesi ile beraber yaşadık. Anne, babası ve üç kız kardeşi bizimle beraberdi. 5 aylık hamile iken ayaklarıma su hazırladım. Sonra da odama dinlenmeye geçtim. Saygısızlık, terbiyesizlik, haddini bilmeme gibi ithamlarda

bulunan eşim beni yatakta çevire çevire dövdü. Aynaya baktığımda gözlerim şişmiş, ağızımdan kan geliyordu. Hiçbir şekilde müdahale edemedim. O an dünyanın üzerime yıkıldığını hissettim. Dayak yediğim gece sürekli çocuğuma bir şey olup olmadığına dair endişeler yaşadım. Ailesi ile beraber yaşamamak şartıyla barışmayı kabul ettim. Ancak barışma 15 gün sonra gerçekleşti. Barışmaya geldiklerinde ailesi tarafından hakarete uğradım. Benim saygısızlığım söz konusu oldu. Kendimi savunsam da kimse dinlemedi. Kendisinin ailesine ve benim aileme uzak olan bir evde yaşamaya başladık. Ancak yine sorunlar bitmedi. Bir gün elinde bıçakla bana saldırdı. Banyoya doğru koştum. Bıçağı bana saplarken şofbenin ardına saklandım. Bıçak da şofbene saplandı. Göz korkutmak amacıyla değil, kasten öldürmek amacıyla yapılmış bir hareketti. Sebebini bile hatırlamıyorum. Tartışmalar esnasında cevap verince sinirlenir, saldırdı. Üzerime sürekli bıçakla yürürdü. Bana şiddet uygularken çocuklarımın masanın altına gizlenip korkuyla bizi izleyişini asla unutmam.”

NY'nin söylediklerinden de anlaşılacağı üzere kadının eşi tarafından şiddete uğramasında onun hamile olması caydırıcı bir etken olarak dikkate alınmamaktadır. NY'nin bu konuda yalnız olmadığı, toplumun genelinde bu durumda iken şiddete uğrayan çok sayıda kadın olduğu; ancak bu durumu pek de dillendirmedeği bilinen bir gerçektir. Nitekim bunlardan birisi olan NY'nin daha evliliğinin yedinci ayında şiddet görmesine rağmen evliliğini sürdürmüş bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Hamilelik sırasında eşi tarafından şiddete uğrama durumunu bir halk sağlığı sorunu olarak gören bazı araştırmacılar, hamile olduğu dönemde şiddete uğrayan kadınların sağlık ocaklarına başvuran hastalar arasında önemli bir yeri kapladığını dile getirmektedirler. Ancak literatürde bu konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalarda sağlık kuruluşlarına başvuran bu kadınların sağlık çalışanları tarafından kendilerine şiddete uğrayıp uğramadıklarına yönelik pek de soru yöneltmedikleri görülmektedir. Bazı çalışmalarda da sağlık çalışanlarının başvuru yapan kadınlarla ilgilenme hususunda isteksiz oldukları belirtilmektedir. Diğer yandan şiddete uğrayan kadınların da birtakım gerekçelerden kaynaklı olarak yardım almak adına

sağlık kuruluşlarına başvurmadıkları anlaşılmaktadır (Hegarty and Hidmarsh, 2000; Hadin and Jonson, 2000; Rosenbaerg, 1991; Irion, Boulvain, Straccia, Bonnet, 2000; Clark, Martin, Peterson, 2000; Eyler, Cohen, 1999).

Ayrancı, Günay, Ünlüoğlu (2002: 77) da “Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: Birinci basamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar arasında Bir Araştırma” başlıklı çalışmalarında şiddete uğrayan hamile kadınların eşlerinin yarısından fazlasının küçük yerleşim yerlerinde doğan kişiler olduğuna, şiddet uygulayan eşlerin yüzde 80’nin eğitim seviyelerinin lise ve altında olduğuna vurgu yapmışlardır.

EK, “Sosyal medyadan dolayı bir kıskançlığı oldu. Önce tokat attı, sonra saçımı kavrayıp sürükledi. Eşimin ablası araya girince durmak zorunda kaldı. Sosyal medya hesabımı kapattığımda daha çok sinirlendi. Sebebi de neden durduk yere kapatmışım? Eşimden dolayı depresyon hapları kullanıyorum.”

MÖ, “17 yaşında iken eşimin dedesi öldü ve gece cenaze geldi. Dedesinin soğuk yüzünü gördüğümde çok korktum ve eşime gitmek istediğimi, cenazeye katılamayacağımı söyledim. Zaten korkudan bayılmıştım. Eşimin ailesi de eşime kötü olduğumu ve katılamayacağımı söylemesine rağmen el âlem ne der, diye düşünmekten kendini alamadı. Sonucunda da tokat attı ve saçımı kavrayıp kapıya getirdi. Bu sırada da ‘Geleceksin!’ diye bağırdı.”

AL, “Eşim Diyarbakırlı idi. O ailesinden kadının kocasının sözünden çıkmamasını öğrenmiş. Bana bir gün hiç istemediğim bir şeyi zorla yaptırmaya çalıştı. Ben de kabul etmeyince tokat attı. Vururken bana deli olduğumu ve kendime neden güvendiğimi söyleyip durdu.”

ŞA, “Gerdek gecesinde canımın acımasına kızarak hem yatakta fiziksel şiddet uyguladı hem de tecavüz etti.”

LE, “Bir sabah çocuklarım telefonda eşimi arayıp rahatsız etmiş. Uykudan uyandırılmış olmasına sinirlenerek telefonumu suratıma fırlattı. Ben de ‘Parasını sen mi verdin? Neden

telefonumu atıyorsun?’ deyince beni tutup duvara doğru attı. Evden çıkıp gitmesini söyledim. Ben de balkona doğru gittim. Peşimden geldi ve ‘Seni geberteceğim!’ dedi. Arkasında 24 yaşındaki engelli oğlum vardı, ona da bıçak yöneltince eşimi yaka paça dışarı attım. Kıyafetlerini de poşete doldurup kapıya koydum. Polise de bildiriş uzaklaştırma iznini aldım.”

Yukarıdaki verilen ifadeler incelendiğinde kadınların başta fiziksel olmak üzere, cinsel, psikolojik, sözel ve ekonomik şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Katılımcı kadınların bazıları eşlerinin kendilerine tokat attığını anlatırken, bazıları cinsel şiddete uğradıklarını belirterek kendisine tecavüz edildiğini, bazıları da eşi tarafından sözlü şiddete uğradığını dile getirmiştir. Katılımcıların bir kadın olarak erkeğin her türlü saldırısına maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Şiddete Maruz Kalma Sıklığı:

Çalışmada kadınların şiddete uğrama sıklıkları merak edilmiş ve bu yönde bilgi elde edilmek istenmiştir. Bu doğrultuşa alınan cevaplar şöyledir:

GS, “Günde üç kez şiddete maruz kalırdım.” derken, ŞA da onunla aynı kaderi paylaştığını “Bazen günde üç kez fiziksel şiddet uygulardı, bazen de bir-iki gün sakin olurdu. Büyük bir ihtimal cebinde para olduğu için keyfi yerinde olurdu.” diye anlatmıştır.

AL, “Ruh haline göre değişirdi.” diye özetlemiş, LE ise “10 günlük süreçte iki kez şiddete maruz kaldım. Eğer evliliğimiz sürse idi daha çok şiddete uğradım.” diyerek durumu anlatmıştır. Alkole dayalı olarak şiddete uğradığını açıklayan MÖ, “Belli olmuyordu. Eşim alkol de alıyordu. Alkol aldığında sorun çıkarmazdı. Ancak bir hafta iyi gidiyor ise üç hafta kötü gidiyordu.” demiştir. EK da şiddetin temelinde kıskançlık olduğuna vurgu yaparak, “Geçen yıl yine kıskançlıktan ötürü şiddet uyguladı. Birçok kez dokuz yaşındaki kızımı görünce geri çekiliyor. Sıklıkla bıçak ya da kesici aletlerle üstüme yürüyüp beni öldürmeye çalışıyor. Bunu genelde alkollü iken yapıyor. Şöyle ki eşim eve gelmeden önce bana takacağı kafasında

kuruyor. Uyuyor isem uykudan uyandırıyor ve oturup onu dinliyorum. Bir süre sonra yatıyorum; ama o sabaha kadar oturuyor. Bazen tartışmalarımızda yatağı ayırıyorum. Bu durumda sözlü şiddet uyguluyor.” şeklinde anlatmıştır.

Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı gibi kadınlar çık sık denebilecek bir sürede şiddete maruz kalmaktadırlar. Hatta öyle ki günde birkaç kez bile şiddet ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Uğradıkları şiddetin temelinde de eşin ruh halinin yanı sıra, kıskançlık ve alkol gibi nedenler bulunmaktadır.

Şiddete Maruz Kalındığında Hissedilen Duygular:

İstenmeyen, kabul görmeyen; ama toplumun en önemli yaralarından birisi olan şiddet söz konusu olduğunda, katılımcı kadınların şiddete uğradıklarında ne hissettikleri de öğrenilmek istenmiştir. Bu doğrultuda görüşmeyi kabul eden kadınların sanki daha beş dakika önce şiddete maruz kalmışçasına, olayı en ince detayına kadar hatırlamaları ve kendilerinde bıraktıkları etkileri anlatırken zaman zaman gözyaşlarına boğulmaları, olayın bedensel ve psikolojik olarak ne denli yıpratıcı olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Katılımcı kadınların şiddet sonrası duygularına aşağıda yer verilmiştir.

Şiddete uğrama durumunu kişiliğine bir saldırı olarak gören GS, “Aşağılanmış ve güçsüz hissediyordum. Şizofren olduğu için güç uyguladıktan sonra pişmanlık duyar, şefkatle sarılıp özür dilerdi. ‘Neden dırdır ettin? Dırdır edecek ne vardı ki? Dik başlı olmasaydın ne olurdu? Aklından kötü şeyler geçirmesen ne olurdu? Neden aileme zarar vereceksin?’ derdi. Böyle bir şey olmadığına yemin dahi etsem ikna olmazdı, sadece sessiz olmam gerekirdi. Öyle bir şey olmadığını söylediğimde üzerime oturdu ve boğazıma yapıştı. Bu sırada ellerimi çaprazlama yaparak bir eliyle ağzımı kapattı diğer eliyle boğazımı sıktı. Abim kapıyı çalmasaydı, beni öldürecekti. Abime ‘İyi değilim, abi! Annemleri çağır.’ dedim. Ne olduğunu sordu ve oturup konuştuğumuzda eşim öyle ikna edici konuştu ki ben bile neredeyse suçlu olduğuma ikna olacaktım. Çok zeki bir erkekti ve aileme de abime de sözünü dinlemediğimi söyledi. Aileme de şizofren olduğunu anlatamazdım, nasıl anlasınlar? Onunla aynı

yerde bulunmamak için sürekli mutfak, banyo temizler, balkona yavaş yavaş çamaşır asardım.” diyerek hislerini açık etmiştir. ŞA de şiddetin zihninde uzun soluklu bir iz bıraktığını, “Bu acının sonunun gelmeyeceğini düşünüyordum.” diyerek açıklamıştır.

NY, şiddete uğrarken çocukları tarafından görülmüş olmanın kendisini çok üzdüğünü, incindiğini, “Bana şiddet uygularken çocuklarımın masanın altına gizlenip, korkuyla bizi izleyişini asla unutmam. Çok utanıyordum. Özellikle de komşularımdan çok utanırdım. Her şiddete uğrayışında yaşamaktan vazgeçiyordum. Gururum inciniyordu ve herkesten utanıyordum. Sahi utanılacak ne yapmışım ben?” şeklinde açıklamıştır. EK da NY gibi çocuklarının önünde şiddet görmesinin incitici olduğunu belirterek, “Çocuklarımla önünde bana şiddet uygulaması gururumu incitti. Dokuz yaşındaki kızım o anı hiç unutmuyor. Eşim vurmadan önce çok kızgındı. Vurduktan sonra öyle bir şey yapmadığını iddia etti. Gönlümü alma anlayışı, yatak ilişkisi oluyor. Bir kez sarılırsa, güzel baksa yeterdi. Şuanda eşimi sevip sevmediğimi bilmiyorum. Bir kadın fiziksel ve sözlü şiddete maruz kaldığında yıpranıyor. Birine anlatınca kızıyor, anlatmayınca olaylardan sonra sinir krizi geçiriyorum ve hastaneye kaldırılıyorum. Mesela tartışmadan üç-beş gün sonra durduk yere nefes alamamaya başlıyorum. Eşime söylediğimde eve gelme gereği bile duymuyor, rol yaptığımı düşünüyor. Güç uyguladıktan sonra, buna benim sebep olduğumu söylüyor, yani yine ben suçlu oluyorum. Mesela çamaşır makinesinin sesinden rahatsız olup benimle tartışabiliyor.” duygularını dile getirmiştir.

AL, ise kızgınlık ve öfke duygularına yer vererek, “Öfke hissettim. Çünkü aynı evi paylaştığım insan verdiğim imkânlarla yetinmeyip, benden başka şeyler istemeye başlayınca sükûnetimizi koruyamadık.” demiştir. LE de benzer duyguları yaşadığını, “Sinirlendim. Bana güç uyguladıktan sonra yüzüme öldürecekmiş gibi bakıyordu. O an, eşimle hayat geçiremeyeceğimi anladım. Tanıma aşamasında acele etmesinin sebebi hasta olması imiş. Alkol ve eroin kullanıyordu. Gündüzleri eli ayağı titrerdi. Geceye doğru eroin aramaya çıkardı.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. MÖ de kendisine

uygulanan şiddetin hem bedensel hem de ruhsal yönlerine dikkat çekerek hislerini, “Canımın acıması çok farklı bir şey, hissedilenler çok ayrı... O anda içimden sadece ‘Ben bu adam için mi hayatımı mahvetmişim?’ dedim. Güç uyguladıktan sonra kapıyı vurup, gitti. Dayaktan sonra fenalaştım ve o sırada arayan ablama olayı anlattım. Ailem çıkıp geldi; ama bir şey olmadı.” diye anlatmıştır.

Şiddet; bireyi fiziksel, sosyal ve duygusal olarak derinden etkilemektedir. Özellikle fiziksel şiddete uğrayan kadınlarda yaşanan bedensel yaralanmalar, bilinç kaybı, depresyon, güvensizlik hali, uykusuzluk sorunları vb. bozukluklar ortaya çıkmakta ve benlik saygısının düşüklüğü ve özgüven eksikliği gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Demir, 2000; Muslu ve Erdem 2002). Katılımcı kadınların uğradıkları şiddet sonrasında hissettikleri de literatürde yer verilen bu duygularla benzerlik göstermektedir. Zira sadece bedenin zarar görmesi değil, aynı zaman da ruhun da hasar görmesi durumu söz konusudur. Bedensel hasarlar zamanla belki onarılabılırken, ruhta açılan yaraların sarılması pek de mümkün değildir. Bu anlamda şiddetin her ne şekli olursa olsun şiddet; istenmedik, insan onurunu zedeleyen bir sosyal olgu olarak en önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Şiddetin En Çok Etkilediği Durum:

Şiddet elbette başta fiziksel olmak üzere insan üzerinde çeşitli etkiler bırakmaktadır. Ancak zaman zaman söz konusu şiddet sonrasında unutulmakta güçlük çekilen, özellikle bazı durumlar ön plana çıkmaktadır. Katılımcı kadınlar da bu durumu şu şekilde anlatmışlardır:

GS, “Dayak ve hakaret unutuluyordu; ama ailemin sahip çıkmayışını unutmuyorum. Eşimin beni boğup, öldürmeye çalıştığını söylüyordum; ama ailem bana inanmıyor, o evden ancak cenazemin çıkacağını söylüyorlardı.”

ŞA, “Başkalarının mutlu evliliklerine imrenirdim. Eşimle oturup konuşamamak, beraber bir şeyler paylaşamamak, çocuklarımla mutlu bir aile tablosu çizememek beni çok yıpratıyordu. Bunun

yerine her şiddete uğrayışında biraz daha tükendiğimi hissediyordum.”

NY, “Yıpratmayan ne vardı ki? Bir hatam olmamasına rağmen dayak yemek beni çok üzüyordu.”

AL, “Bir gün dışarı çıkmak istediğimizde kızımın beni odaya kilitledi. Kapıyı açmanın bir yolunu bulduğumda eşim de karşımda dikiliyordu. Oradan çıkmış olmamı hazmedemeyip, boğazımı sıktı ve beni sürükleyerek odaya getirdi. Kıyafetimin yakası da yırtıldı. Ben yine de alttan almadığım için başımı ezemedi. Yapma, etme deseydim daha çok üstüme gelirdi. Eşim sürekli beni mağdur duruma düşürme gayreti içindeydi. Kızımın üzülmeye beni en çok yıpratana şeydi. Eşimin yarattığı huzursuz ortamdan kurtulmamızın en önemli şey olduğunu ve kurtulmak için de mücadele etmek zorunda olduğumuzu kabul ettim. Böylece güçlü kalabildim.”

MÖ, “Hayatımı böyle biri için mahvettiğim gerçeği beni çok yıprattı.”

Görüldüğü gibi kadınlar, gerek ailelerinden göremedikleri desteği, gerek başkalarının mutlu evlilikleri, gerek çocuklarının bu duruma tanık olması, gerek haksızlığa uğramanın, gerekse de eşim dedikleri insanı tanıyamamanın verdiği acıları hissetmektedirler. Böylesi duygular kadını daha kırılgan yaparken, bazen de daha güçlü kılabilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun, kadın hem bedensel hem de ruhsal olarak bir çöküntü yaşamakta ve tamiri mümkün olmayan hasarları bünyesinde taşımaya mahkûm kalmaktadır. Söz konusu izler, kadınla birlikte yaşamı boyunca kendini hissettirmektedir.

Şiddete Karşı Koy(a)mama Nedenleri:

Kadın, yaratılışı itibariyle daha zarif, naif, ince ve hassas yapılıdır. Fiziksel olarak erkeklerden daha güçsüz olduğu görüşleri olsa da aslında ruhen onlardan daha güçlü olduklarını da söylemek mümkündür. Yoksa kadının kendisine uygulanan bunca şiddete rağmen ayakta kalması çok zor olsa gerek? Kadın birtakım sebeplerden dolayı kendisine yöneltilen şiddeti sineye

çekme durumunda kalmaktadır. Bu nedenlerin neler olabileceğine dair ipuçları, katılımcı kadınların söylediklerinde gizlidir.

GS, “Kas gücüm yerinde olsaydı şiddete maruz kalmazdım. Anatomiye çok iyi bilen bir doktorla baş etmem mümkün değildi. Kayınvalideme oğlunun beni öldüresiye dövdüğünü, oğlunun katil olmaması için araya girip beni kurtarmasını söyledim. O da geldi ve şiddete maruz kaldığımda araya girip beni kurtarmak istedi; ancak eşim annesini de bir tekmeyle karşıya fırlattı. O da sonrasında karışmayı bıraktı.” diyerek, fiziksel olarak güçlü olmamasının şiddete karşı koyamamasına yol açtığını anlatmıştır.

ŞA ise el alem ne der, düşüncesinin kendisini ve ailesini etkilediği, “Özellikle başkalarının ne diyeceğini düşünmenin yanlış bir tutum olduğu görüşündeyim. Bu hayatı başkaları için yaşıyor olsaydık, bizim yerimize onların yaşaması gerekirdi. Ailem başkalarının görüşlerini önemsenmiyor olsaydı ve ekonomik bağımsızlığım olsaydı şiddete sessiz kalmazdım.” şeklinde yaptığı açıklamada dile getirmiş ve toplumsal baskının önüne geçmenin zor olduğunu anlatmaya çalışmıştır. EK da gerek mahalle baskısını, gerek çocuk gerekse de ekonomik nedenleri bir araya getirerek, “Çocuklar ve ekonomik bağımsızlık olabilir. Çocuklarım olmasa yeniden hayata başlayabileceğimi düşünüyorum. Şuanda kim ne der diye düşünüyorum.” şeklinde düşüncelerini anlatmıştır. Olayı ekonomik nedenlerle ilişkilendiren NY, “Ekonomik bağımsızlığım olsaydı şiddete sessiz kalmazdım.” demiş ve MÖ de aile desteğini arkasına alamayan kadının güçlülere göğüs germek zorunda kaldığını, “Kaçarak evlendiğim için kendimi şiddet görmeye mecbur hissediyordum. Ailemden destek alsaydım şiddete sessiz kalmazdım. Mesela şiddete maruz kaldığımda babamdan destek görmedim.” diye belirtmiştir. AL ise şiddetle mücadele ettiğini ve daha fazla katlanmak zorunda olmadığını, “Sessiz kalmadım ve boşandım. Bizim sorunumuz eşimden daha çok sesimin çıkmasının kabul edilmeyişi idi.” diye dile getirmiştir.

Toplumda kadın olunca şiddete karşı koymak oldukça güçtür. Her şeyden önce Türkiye gibi geleneksel değerlerin yaşandığı bir ülkede mahalle baskısı yoğun şekilde hissedilmektedir. Aileler ve özelinde kadınlar söz konusu baskıya maruz kalarak, duyguları çok dile getirememektedir. Ayrıca Anadolu’da bir söz vardır kadınlar için, evlendiklerinde onlara “Gelinliğinle gittiğin o evden kefeninle çıkarsın!” denir. Bu ve benzeri düşünceler ailelerin cesaretini kızlarının yanında durma konusunda kırmaktadır. Öte yandan kadının bedensel zayıflığı, ekonomik bağımsızlığının olmaması, var olan çocukların perişan olmaması için şiddete karşı koyma konusunda yetersiz kaldıklarını göstermektedir.

Şiddetin Yarattığı Travmatik Etkiler:

İstenmeyen bir olgu olan şiddet insan bedeninde tamiri mümkün olmayan izler bırakabilmektedir. Özellikle psikolojik sonuçların bakıldığında kişide ciddi travmatik etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim katılımcı kadınların söyledikleri de bu durumu doğrular niteliktedir. Ne gibi etkiler ortaya çıktığını anlayabilmek için kadınların verdikleri cevaplara bakmakta fayda vardır. Buna ilgili cevaplar aşağıda sunulmuştur.

İçinde yaşadığımız toplumda şiddete uğrayan kadına bir darbenin de toplumun diğer fertleri tarafından geldiğini GS, “Ne yapacağımı şaşırırdım. Yüzümde ve vücudumdaki morluklarla işe gitmek benim için çok zordu. En çok zoruma giden, kocan dövünce herkes seni dövmeye çalışıyor. Mesela dayak yediğimi anlayınca yüzlerindeki o iğrenç tebessümü unutmuyorum. Gizli sadist duygular barındıran bu insanların mutluluğu beni üzüyordu.” diyerek anlatmıştır.

ŞA ise GS’nin ifade ettiği başkaları tarafından duyarsız kalınma durumunu çürütecek şekilde, “Sabahlara kadar ağlardım, sinir krizi geçirirdim. Travmanın etkilerini zamanla atmış olsam bile başkalarının sorunlarına şahit olduğumda, eskiden yaşadıklarım aklıma geliyor ve sonrasında da psikolojik anlamda zorlu bir süreç yaşayabiliyorum. Yani çevremde sözlü veya fiziksel şiddet uğrayan kimseye tahammülüm yok. Gördüğüm anda aynı acıyı hissettiğim için hemen müdahale etmem gerekiyor.” diye

konuşmuştur. Ancak buradaki durumun gerekçesi olarak, ŞA'nın bizzat kendisinin şiddete uğrayan bir kadın olarak diğer kadınlara içgüdüsel olarak yardım etme ihtiyacının ortaya çıkması gösterilebilir. Çünkü ŞA, şiddete uğradığı için yaşanan duyguları bizzat hissetmektedir.

Gördüğü şiddet sonucunda korkularının arttığını belirten NY, “Şiddet uyguladıktan sonra O'nun yanında uyurken beni öldürmesine dair hep korkularım vardı. Her üzüntümde sinir krizi geçirirdim. Ben de defalarca uyurken yüzüne kaynar suyu dökmeyi düşündüm; ancak yapamadım. Yüksek tansiyon hastasıyım. O'nun yüzünden tansiyonumun yükseldiği zamanlar çok olmuştur.” diye kendisinde kalan hasarı açıklamıştır. MÖ de şiddet sonrası psikolojik sorunlar yaşadığını, “Boşandıktan sonra iki yıl psikolojik tedavi gördüm. Bayılma nöbetlerim ve korkularım oldu. Birisine bir şey söylerken bile yanlış konuşmaktan korktuğum için konuşamıyordum. Bir süre Bursa'da amcamın yanında kaldım ve arkadaşarımla sık sık sohbet ederek o günleri aştım.” şeklinde anlatmıştır.

EK, “Kriz geçirmiyorum. Bazı tartışmalardan sonra ataklarım oluyor. Bu süreçte sigara, kahve, temiz hava beni rahatlatıyor.” diyerek, psikolojik olarak etkilenmediğini dile getirirse de aslında geçirdiği atakların şiddet sonrasında kendisinde kalan izler olduğu açıkça görülmektedir. LE de bir sorun yaşamadığını anlatırken, “Açıkçası travma yaşamadım. Ancak çocuğuma bıçak yöneltmesine şahit olduktan sonra kendime çok zor gelebildim. Ne ailemden birisi ne de başkaları çocuğuma dokunabilir. Onun sevgisi benim için çok farklıdır. Çocuğuma bu şekilde yaklaşıldığında çok sakin bir insan olmama rağmen kendisini zorla dışarı atacak boyuta geldim. Şimdiye dek saçının teline zarar getirmediğim oğluma bir başkası nasıl dokunabilirdi. Bu evlilikten sonra evliliğime karşı korkular yaşamaya başladım. Evlilik bana göre değilmiş. Bundan sonra da evlenmeyi asla düşünmüyorum.” ifadelerine yer vermiştir. Ancak bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere aslında LE'nin de psikolojik olarak travma yaşadığı, evlenmeden korkması gibi somut bir durumla kendisini göstermektedir.

Şiddet söz konusu olduğunda özellikle psikolojik olarak kadınların bu süreçten ciddi şekilde etkilendikleri anlaşılmaktadır. Hatta öyle ki bazılarının uzman kontrolünde danışmanlık aldıkları da görülmektedir. Şiddetin yarattığı travmatik etkileri silmek ya çok uzun süren bir zaman dilimini gerektirmekte ya da pek de mümkün olmamaktadır.

Şiddet ve İletişim Arasında Kurulan Bağ:

İletişim denilen olgu, duygu, düşünce, istek ve beklentilerin belli araçlarla aktarılması durumudur. Söz konusu kişilerarası iletişim olduğunda ise en az iki kişi arasında karşılıklı şekilde paylaşımların yapılması süreci anlaşılmaktadır. İnsanlar birbirleriyle gerek sözlü/ konuşarak gerekse de bedensel hareketlerle/sözsüz şekilde duygu, düşünce, istek vb. aktarımlarını gerçekleştirebilmektedirler. Böylece insanlar arasında iletişim aynı zamanda ilişkinin de devamını sağlaması bakımından önemlidir. İnsanın şiddet gibi bir durumla sadece hareketlerinin değil, aynı zamanda da iletişiminin kısıtlanabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca insanlar arasındaki iletişimsizliğin de şiddeti pekiştirdiği yönünde bir yorumda bulunmak yanlış olmayabilir. Bu bağlamda şiddet ve iletişim arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğinden hareketle katılımcılara bu konuyla ilgili bir soru da yöneltilmiştir. İlgili cevaplar aşağıda detaylı şekilde verilmiştir.

GS eşiyile iletişim kuramadığını, “Ben sadece ona güzel yemekler yapıp, her istediğini yapardım. Onunla iletişim kurmak imkânsızdı. Evde yürümeye başladığında yüzü küçücük olurdu, gözleri dışarı düşerdi ve canavar gibi görünür, bir yerde belirirdi. Yüz kasları gerilir, dişleri ortaya çıkardı. Ben ağırbaşlı biri gibi görünürüm; ama iradem beni dizginliyor. İçimde fırtınalar kopuyor. Keşke yaşadıklarımı unutabilsem...” sözleriyle açıklamıştır.

İletişimin karşılıklılık esasına dayandığını, esasında konuşma olması gerektiğine vurgu yapan ŞA, “Karşındaki insanın merhametli biri olması çok önemlidir. Seni anlayış ile karşılması, görüşlerine önem vermesi gerekir. Şiddet sözün bittiği yerde başlıyor. Konuşmayı bilmeyen bir adam, şiddet

uygulayarak egemenliğini kurmaya çalışıyor. İnsanlıktan nasibini almamış biri ile ne konuşabilirsiniz? Dayak eşeğe vurulur, derler. Ne hayvan ne de insan, şiddeti hak etmez. Hiç kimsenin payına şiddet düşmemelidir. Eşim dediğim insan ile bir gün olsun karşılıklı konuşamayıp, her ağzımı açtığımda şiddete maruz kalıyor isem söyleyecek sözüm yok. Başlarda şiddeti hak edecek ne yaptığımı düşünürken, sonrasında kimsenin şiddeti hak etmediğini, sadece bununla imtihan edildiğimin farkına vardım. Hasta ruhlu bir insanla konuşulacak tek kelam yoktur.” diye, eşiyile sağlıklı bir iletişim kuramadığını söylemiştir. LE de eşiyile iletişim kurmanın zorluğuna dikkat çekerek, “Kendisi eroin kullandığı için sürekli titrerdi. Ancak akli başında olduğunda da sözlü şiddete başvururdu. Kendisine rahatsız olduğunu söylediğimde susardı. İki kelam konuşmayı hak eden bir insan değildi. Onunla konuşmanın hiçbir kıymeti yoktu. Ne iyi bir koca ne de iyi bir baba olabilirdi. Hatta insan bile olamazdı. Eğer olur yolunu görseydim boşanmazdım. Acaba deyip düzelmesini beklerken şiddete başvurması her şeyi bitirdi. Ben konuşarak düzeltebileceğimizi düşünüyordum. Ancak suç işlediğini de duyduktan sonra umudumu yitirdim. Bir insana soru sorduğunda düşünür ve cevap verir. İletişim dediğin iki insanın göz göze geldiği andan itibaren başlamaz mı? Göz göze geldiğimde tiksindiğim bir insanla konuşacak bir şeyim yoktu. Bir laf söylediğimde boş boş bakıyordu. O an eroin arzuluyordu ya da sebepsiz yere beni öldürmenin yolunu düşünüyordu.” şeklinde anlatmıştır.

NY iletişim söz konusu olduğunda eşinin kendisine hakaret ettiğini, “Bir şey söylediğimde üzerime yürümesi, hakarete bulunması ve hiçbir söylediğime kulak vermemesi bir iletişim bozukluğu idi. Bu da boşanma davası açmaya sebep olan faktörlerden birisiydi.” sözleriyle açıklamıştır. EK da eşiyile arasındaki iletişim kopukluğu yaşandığını, “Eşimle konuşmak, duvarla konuşmak gibidir. İletişimsizlik yüzünden kadınlığımı unuttum. Tartışsak bile insan gibi konuşmak isterdim. Her söylediğimi yanlış anladığı için bir şey anlatmaya halim kalmadı.” diye yaptığı paylaşımda açıklamıştır.

MÖ, “Şiddet uygulayan biriyle ne şekilde konuşulursa konuşulsun o anda onu yapacak. Şiddet eğilimli bir insana laf anlatmak mümkün değil, belki tedaviyle düzelebilir. Başlarda yakınlarımla paylaşıyordum; ancak sonrasında kimse yardım etmediği için anlatmama kararı aldım.” diyerek, uğradığı şiddeti başlangıçta diğer kişilerle paylaştığını; ancak kimsenin kendisiyle iletişim kurmak istemeyişi ve kendisini anlamadığını düşünmesi nedeniyle zamanla bu düşüncesinden vazgeçtiğini anlatmıştır. AL ise farklı şekilde eşiyile aslında sağlıklı iletişim kurabildiğini, “Bazen sevgi dolu yönünü gösterir, sağlıklı bir iletişim kurabilirdik. Ancak annesi bazı problemleri anlattığında üzüntüsünün bedelini biz öderdik. Şiddeti kimseye anlatmazdım.” diye anlatmıştır.

Katılımcı kadınların söylediklerine bakıldığında, kadınlardan biri dışında diğerleri, eşlerinin kendilerini dinlemediğini, eşleri tarafından hakarete uğradıklarını, eşleriyle iletişim kurmanın duvarla konuşmaktan farksız olduğu, yaşadıkları yılgınlık nedeniyle eşleriyle artık konuşmak bile istemedikleri anlaşılmaktadır. Eşler arasında sağlıklı bir iletişim kurulamamasının, şiddeti doğurduğu görülmektedir. Karşılıklı şekilde birbirini anlamaya niyetli kişilerin gerçekleştirdiği bir iletişim durumu olsa, belki de söz konusu şiddetin önüne geçilebilir. Ancak birbirinden uzaklaşan zihniyetler sonucunda iletişim ortamına gölge düşmekte ve bunun sonucu olarak da şiddete başvurma durumu eğilim göstermektedir. Yukarıda yer verilen ifadelerde de belirtildiği gibi, eşler birbirleri dinleme eğiliminde olsalar, aralarında sürdürülebilir sağlıklı bir iletişim ortamı kurulabilir belki de. Bu durum da şiddetin son bulması anlamına gelebilir. Fakat söylenenlerin ortak noktası eşler arasında iletişim kopukluk yaşandığı, özellikle erkeklerin kadınları anlamadığı, dinlemediği ya da dinlemek istemediği gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır. Böylelikle iletişim ve şiddet arasında bir ilişki kurmanın mümkün olduğu söylenebilir.

Akıncı Çötök (2015: 780), “Toplumsal Cinsiyet Rolü Dahilinde Kadına Şiddet Olgusuna Şarşı Kadın Algısı” başlıklı çalışmasında, şiddete yatkınlığın ilk sebeplerinden birisi olarak iletişimsizliği göstermiştir. Tarafların kendilerini doğru ifade

etmemeleri gibi hususlar, ikili ilişkiler bağlamında şiddetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fotoğrafın geneline bakıldığında psikolojik arka plan ve sosyal yapının şiddet konusundaki diğer yönleri gün yüzüne çıkarttığı aşikârdır.

Sonuç

Fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik türde vücut bulan şiddet, çoğunlukla erkek tarafından kadına uygulanmaktadır. Nitekim çalışmada katılımcı kadınların verdikleri cevaplar da bu görüşü doğrular şekildedir. Zira kadınlar şiddetin her türü ile karşılaştıklarını detaylı şekilde anlatmışlardır.

Dünya da ve Türkiye’de en önemli toplumsal sorunların başında gelen şiddet olgusunun çözümü için özellikle 2000’li yıllarda yoğun çalışmaların gerçekleştirildiği literatür bilgisinde vermiştir. Ancak ne yazık ki henüz istenilen düzeyde bir iyileşme olmadığı da görülmektedir. Bunun nedeni olarak da özellikle kadınların uğradıkları şiddeti belki de çok dillendirmedikleri, yardım talebinde bulunmamaları şeklinde yorumlamak mümkündür. Çünkü görüşmeyi kabul eden kadınların söylemlerine de bakıldığında şiddete uğradıklarında gerek ailelerinden gerekse de toplumdan bu durumu gizledikleri, anlaşılmayacaklarını düşündükleri için bu durumu kimseyle paylaşmak istemedikleri bilgisine ulaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen bilgilere göre; kadınlar kendilerine şiddet uygulayan eşlerinin çoğunlukla psikolojik sorunlar yaşadığını düşünmektedir. Kadınlar, kendilerine şiddet uygulayan eşlerinin diğer insanlarla iletişimlerini engellendiklerinden söz etmişlerdir. Eşlerinin kıskançlıklarıyla mücadele etmek zorunda kaldığını dile getiren kadınlar özellikle hamilelik dönemlerinde uğradıkları şiddeti hiç unutamadıkları, en önemlisi de çocuklarının yanında şiddete uğramalarının hem kendilerini hem de çocuklarını ciddi şekilde etkilediğini, bu durumun kendilerinde onarılmaz travmalar yarattığını açıklamışlardır.

Sonuç olarak bu çalışma ile şiddete maruz kalan kadınların ortak özelliğinin şiddetin hemen her türü ile karşılaştıkları, nerdeyse her gün şiddete maruz kaldıkları ve şiddetin hayatlarının bir

parçası olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ek olarak kadınlarda iletişim kuramamaktan ve sürekli şiddete uğramaktan kaynaklı travmatik etkilerin ortaya çıktığı ve bu etkilerin yaralarının sarılmasının uzun zaman gerektirdiği sonucu elde edilmiştir. Başta aile olmak üzere yaşanan çevreden de istedikleri ve bekledikleri desteği göremeyen kadınların, kendi kendileri ile baş başa kaldıkları görülmüştür. Bu çalışma, toplumda yalnız başına kalan kadınların kendi sessiz çığlıklarını yine kendilerinden başka kimsenin duymadığını ortaya çıkartmıştır.

Kaynakça

Ağçay, G. (2009). “Sakarya İlindeki Kadınların Aile İçi Şiddete Uğrama Durumları ve Yasal Sorumlulukları Hakkında Bilgi Düzeyleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akıncı Çötök, N. (2015). “Toplumsal Cinsiyet Rolü Dahilinde Kadına Şiddet Olgusuna Şarşı Kadın Algısı”, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 778-790.

Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2009). *Violence Against Women in Turkey, A Nationalwide Survey*, İstanbul: Punto Yayınları.

Ayrancı, Ü.; Günay, Y.; Ünlüoğlu, İ. (2002). “Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: Birinci Basamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar Arasında Bir Araştırma”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 75-87.

Bustreo, F. and Piot, P. (2013). *Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects on Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence*, Italy: WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.

Clark K. A., Martin S. L., Petersen, R. (2000). “Who Gets Screened During Pregnancy for Partner Violence?”, *Arch Fam*, 9, 1093-1099.

Demir, Ü. (2000). “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 3(1), 57-61.

Dünya Sağlık Örgütü. (2018). <http://www.who.int> Erişim Tarihi: 5 Nisan 2018.

Eyler AE, Cohen M. (1999). “Case Studies in Partner Violence”, *Am Fam Physician*, 60, 2569-2576.

Gökkaya, V. B. (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”, *CÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112.

Hedin L.W., Janson P. O. (2000). “Domestic Violence During Pregnancy: The Prevalence of Physical Injuries, Substance Use, Abortions and Miscarriages”, *Acta Obstet Gynecol*, 79, 625-630.

Hegarty K., Hindmarsh E. D., Gilles M. T. (2000). “Domestic Violence in Australia: Definition, Prevalence and Nature of Presentation in Clinical Practice”, 173, 363-367.

Irion O., Boulvain M., Straccia A. T., Bonnet J. (2000). “Emotional, Physical and Sexual Violence Against Women Before or During Pregnancy”, *Br J Obstetrics*, 107, 1306-1308.

Karal, D. ve Aydemir E. (2012). “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Sosyal Araştırmalar Merkezi (USAK)*, Rapor No: 12-01.

Muslu, L. ve Erdem, M. (2002). “Eşi tarafından Fiziksel Şiddet Gören ve Görmeyen kadınların Benlik Saygısı Düzeylerinin karşılaştırılması”, *Hemşirelik Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 4(2), 31-38.

Pssant, K. H. (2013). “Sexual Harasment in Egypt as Violence Against Women”, *Aile ve Kadın Sempozyumu*, 16 Mayıs 2013, Kırıkkale.

Rosenberg M. L., Fenley MA. (1991). *Violence in America: A Public Health Approach*, New York: Oxford University Press.

Siegel R. M., Hill T. D., Henderson VA. (1999). “Screening for Domestic Violence in the Community Pediatric Setting”, *Pediatrics*, 104, 874-877.

Stinson, C. K. and Robinsan R. (2006). “Intimate Partner Violence: Continuing Education for Registered Nurses”, *J Contin Educ Nurs*, 37, p. 58-62.

T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2016). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020”, *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, Ankara.

T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2009). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara.

Tatlılıoğlu, K. (2014). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015’in Genel Bir Değerlendirilmesi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16(1), 115-122.

Yıldırım, İ. E. ve Ergüt, Ö. (2016). “Kadına Yönelik Şiddet Araştırmaları: 2000 Yılı ve Sonrası İçin Bibliyometrik Bir Analiz”, *Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(12), 331- 333.

Bedelli Özgürlük:Kadınlarda Boşanma ve Sonrasında Yaşanan Travma

Gülsüm ÇALIŞIR, Gümüşhane Üniversitesi

Aleyna Makbule ÜNAL, Gümüşhane Üniversitesi

“İnsan ömrünün en önemli olayı, iyi bir eş seçimidir.” Nero Claudius Drusus

Giriş

Toplumun en küçük birimlerinden birisi olan aile; ilişkilerin en samimi şekilde yaşandığı; sevgi, saygı, güven ve şefkatin en üst düzeyde hissedildiği; sosyal, ekonomik ve soyun devamı için gerekli olan cinsel ihtiyaçların karşılandığı en köklü sosyal birimdir. Sevgi ve saygı temeli üzerinde kurulu olan bu sistemde, zamanla değerlerdeki değişimler eşleri farklı yol ayrımlarına sürükleyebilmektedir. Bu durumda sahneye boşanma denen olgu çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun (2018) çevrimiçi sözlüğünde “Eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması” şeklinde tanımlanan boşanma, hukuki anlamda evlilik ilişkisinin sonlandırılması anlamına gelmektedir. Aslında hiçbir evlilikte eşler, boşanmak için evlenmezler; ancak zamanla aralarında sevgi, saygı, inanç, tutum vb. değişikliklerin olması, eşleri boşanma sürecinin eşiğine getirmektedir. Bu anlamda boşanma, çok da arzu edilen bir durum değildir. Boşanma gerçekleştiğinde eşlerde pek çok travmatik durum kendini gösterebilmektedir.

Büyük umutlarla başlayan evlilik yolculuğu; eğitim, ekonomik, sosyal vb. etkenler nedeniyle zaman içinde sekteye uğrayabilmekte ve beraberinde boşanma olayı gerçekleşebilmektedir. Boşanma, özellikle kadınları yoğun şekilde etkilemektedir. Toplum içinde boşanmış kadın olmak, birçok durumla tek başına mücadele etmek anlamına gelmektedir. Nitekim çocukların bakımından çevrenin sözlerine kadar hemen her şeyle baş etmek anlamına gelmektedir, kadın

olmak. Eğer bir de arkasında aile desteği yoksa bir kadın olarak bunlarla baş etmek daha da zor olmaktadır. Böylesi zorluklar boşanma arifesinde olan ya da boşanmış kadınların hayata tutunmalarını güçleştirirken, aynı zamanda onların birtakım travmalarla da mücadele etmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada kadınların boşanma kararı almasındaki etkenler ve sonrasında yaşanan travmaların neler olduğunu ve iletişimle bağlantısını ortaya çıkartmak için 10 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre; kadınların aldığı boşanma kararlarının başlangıçta kabul görmediği, eşleri ile yaşadıkları iletişim sorunları sonucunda kendilerini hiç olarak gördükleri ve suçlu olarak hissettikleri anlaşılmıştır. Boşanma ile birlikte gelen özgürlük ortamı için ödenen bedel, kadınların boşanma sonrası yaşadıkları travmalarla kendisini göstermiştir.

Kavramsal Çerçeve

İnsanlığın var olduğu günden beri bütün toplumların yapı taşı oluşturulan, bireyin sosyal ilişkilerini karşılayan, fiziki ve sosyal bir yuva anlamına gelen aile, evlilik sözleşmesiyle temeli atılan, toplumun en küçük birimidir (Okumuş, 2012: 3). Aile, birincil ilişkilerin en yoğun yaşandığı ortam olup, toplumun devamını sağlayan kurumdur. Aile; huzurun, sağlığın, eğitimin, ekonomik yaşamın ve sosyal hayatın temel yapısını oluşturmaktadır (Özgüven, 2001: 1; Kabaklı Çimen, 2008: 22).

Bulut (1993: 2), aileyi tanımlarken; kan bağlılığı ve diğer yollarla aralarında akrabalık ilişkileri kurulan insanların aynı evi paylaşmalarından, cinsel, psikolojik, ekonomik, sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarından ve topluma uyum sağladıkları bir birimden söz etmektedir. Salman ve Uzunboylu (2011) ile Özgüven (2000: 25) de ailenin işlevlerinden birinin birlikte yaşama temeli üzerinde kurulduğunu, böylelikle bireylerin korunma, güvenlik, sosyal, ekonomik vb. ihtiyaçlarının karşılandığını ve aile bireyleri arasında dayanışma duygusunun geliştiğinden bahsetmektedir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, eşler arasında evlilik olayının gerçekleşmesiyle resmîyet kazanmaktadır. Evrensel bir niteliğe sahip olan evlilik olgusu, insan hayatının önemli dönüm noktalarından birisidir. Kadın ve erkek arasındaki ilişkileri resmîyete taşıyan evliliğin birtakım görevleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki; soyun devamını sağlamak ve cinsel ihtiyaçları gidermektir, ikincisi; aileye katılan yeni üyeleri topluma hazırlamaktır; yani çocukları topluma uygun şekilde yetiştirmektir, üçüncüsü ise; toplumsal cinsiyet rollerine göre işbölümünün yapılmasını gerçekleştirmektir (Kaya, 2009: 40).

Dün geleneklerin etkisinin görüldüğü evlilik kurumunda zamanla sanayileşmenin, küreselleşmenin, teknolojinin vb. etmenlerin etkisiyle birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bu unsurların sonucunda toplumsal ihtiyaçlar yerini bireysel çıkarılara bırakmıştır. Bu durum da evlilik kurumuna yüklenen anlamın değişmesine yol açmıştır. Günümüzdeki evliliklerin temeli toplumsal değerlerden ziyade, aşk ve bireysel mutlulukların tahminine dayanmaktadır. Aşk bittiğinde evlilik de bitebilmektedir. Hele ki modernleşme ile birlikte eşlerinin rollerinin değişmesi, çocukların bakımının aile içinde sağlanmasından çok aile dışındaki kurumlar aracılığıyla görülmesi, evliliklerde çözümleri de berberinde getirmiştir (Uğur, 2014).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017 yılında yayınladığı evlenme ve boşanma oranlarına bakıldığında, evlilik kurumuna olan ilginin önceki yıllara göre azaldığı anlaşılmaktadır. Nitekim evlenen çiftlerin sayısı 2016 yılında 594 bin 493 iken, 2017 yılında yüzde 4,2 azalarak 569 bin 459 olmuştur. Kaba evlenme hızı binde 7,09 olarak gerçekleşmiştir. Boşanan çiftlerin sayısı 2016 yılında 126 bin 164 iken, 2017 yılında bu sayı yüzde 1,8 artarak 128 bin 411 olmuştur. Kaba boşanma hızı binde 1,6 olarak gerçekleşmiştir. Kaba evlenme hızınının 2017 yılında en yüksek olduğu il, binde 9,6 ile Kilis olurken, bu ili binde 8,29 ile Adıyaman, binde 8,2 ile Şanlıurfa izlemiştir. Kaba evlenme hızınının en düşük olduğu il ise binde 4,14 ile Gümüşhane olmuş ve bu ili binde 5,26 ile Kastamonu, binde 5,39 ile Bayburt izlemiştir (TÜİK, 2018).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (BASAGM, 2009) tarafından gerçekleştirilen “Boşanma Nedenleri Araştırması”nda boşanma, hukuki bir kavram olarak ele alınmakta ve evlilik kurumunun mahkeme kararıyla sonlandırılması şeklinde tanımlanmaktadır. Yasalar önünde kurulan evlilik kurumu, yine yasaların eşliğinde boşanma ile sonlandırılmaktadır. Evliliğin yasalarla son bulması; hukuki olarak kadın ve erkek arasındaki tüm aile birliğinin yanı sıra yasal, ekonomik, sosyal ve cinsel birliğin de son bulması anlamına gelmektedir.

Can ve Aksu (2016: 891-892), “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın” başlıklı çalışmalarında boşanma nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Zina nedeniyle boşanma,
- Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış,
- Suç işleme ve haysiyetsizlik nedeniyle boşanma,
- Terk nedenine dayalı boşanma,
- Akıl hastalığı nedeniyle boşanma,
- Evlilik birliğinin sarsılmasıyla boşanma.

Hiçbir çift, evlenirken boşanacağını düşünerek yola çıkmaz. Ancak evlilik süresi boyunca gelişen bazı olaylar, çiftlerin yol ayrımına sürüklenmesine neden olmaktadır. Söz konusu süreçler literatürde detaylı şekilde anlatılmaktadır. Ancak bir de bu süreci bizzat yaşamış kadınlar vardır ki, bunların bu süreçte neler yaşadığı, bu süreci nasıl atlattıkları bu çalışmanın ortaya koymaya çalıştığı başlıklardan birisidir. Bu amacı gerçekleştirebilmek adına da boşanmış kadınlara ulaşılarak, boşanmanın kendilerine ne tür travma yarattığı, bu travmaların üstesinden nasıl geldikleri öğrenilmek istenmiştir. Bu uğurda kendileriyle görüşme yapılmasını kabul eden boşanmış kadınlara ulaşılmış ve adı geçen konulardaki görüşlerine başvurulmuştur.

Yöntem

Bu çalışmada yaşları 32 ile 66 arasında olan toplam 10 kadınla yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak, görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ile görüşmelerin deşifreleri yazarlar tarafından yapılmıştır. Görüşme yapılan kadınlara kartopu modeli ile ulaşılmıştır. Çalışma boyunca kadınlar, isim ve soy isimlerinin baş harfleri ile kodlanmışlardır. Görüşme sırasında sorulan sorular belli başlıklar altında tasnif edilmiş ve her başlık altında her bir katılımcı kadının görüşüne yer verilmiştir. Bundaki amaç, her kadının söylediğini peş peşe sıralamaktan öte, her birinin söylediği ifadenin bir diğeri ile neredeyse tutarlılık gösterdiğini göstermektir. Bu durum da görüşmeye katılan kadınların anlattıklarının literatürde yer verilen bilgiler ile bağlantılı olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca böylesi bir yaklaşım, çalışmanın güvenilirliği de ortaya çıkartmaktadır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmada görüşme yapılan kadınların demografik özellikleri Tablo 1’de sunulduğu gibidir.

Tablo 1: Kadınların demografik özellikleri

İsim Kodu	Yaşı	Mesleği	Kaç Çocuğu Olduğu	Ne Kadar Evli Kaldığı
MÖ	32	Satış Danışmanı	1	8 yıl
NY	34	Ziraat Mühendisi	1	8 yıl
GY	34	Aşçı Yardımcısı	3	12 yıl
SK	36	Ev Hanımı	Yok	2,5 yıl
ÖÜ	38	Market Sahibi	2	4,5 yıl
FT	42	Baş Hemşire	1	6 yıl
ST	50	Laboratuvar Teknisyeni	2	22 yıl
TM	50	Butik Pastacı	1	13 yıl
NY	60	Ev Hanımı	2	30 yıl
GS	66	Emekli Devlet Memuru	1	30 yıl

Tablo 1’de verilen bilgilere bakıldığında, görüşme yapılan ve yaşları 32 ile 66 arasında değişen kadınların 2,5 yıl ile 30 yıl

arasında değişen evlilik sürelerine sahip oldukları görölmektedir. Bir kadının hiç çocuğu yokken, beş kadının bir, üç kadının iki, bir kadının da üç çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca on kadından sadece ikisinin ev hanımı olduğu, diğer sekiz kadının ise ekonomik özgürlüklerinin bulunduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Özgürlük Anlayışı:

Özgürlük Türk Dil Kurumu (2018) tarafından “Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbesti.” şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışmanın başlığına da konu olması bakımından özgürlük konusundaki kadınların algıları merak edilmiştir. Bu nedenle de görüşmeye katılan kadınların evli buldukları süreçte özgürlük ifadesinden ne anladıkları kendilerine sorulmuştur. Sorulan bu soruya verdikleri cevaplar aşığıdaki şekilde derlenmiştir:

MÖ, “Sorumlulukların, özgürlüğü kısıtladığını düşünüyorum.”

NY, “Karşımdaki insan dominant değil, aksine ben yöneten bir yapıdayım. Eşimin sakinliği beni fazlasıyla özgür kıldı. Bu özgürlük zamanla rahatsız edici bir durum yarattı. Mesela bizim evliliğimizde sorumluluklarını ve yerini bilmeme vardı.”

GY, “Eşinin maddi yönden feraha kavuştuğusudur. Eşim de maddi yönden bizi rahata kavuşturmadığı için boşandıktan sonra özgürlüğü yaşadığımı anladım.”

SK, “İki tarafın da belirli sınırlar içinde birbirinin isteklerini yerine getirebilmesi, evlilikte özgürlüktür.

ÖÜ, “Sadakat ve sevginin alaşımı olduğunu düşünüyorum. Evliliğim süresince gittiğim yerden, konuştuğum kişilere kadar özgürlüğüm eşim tarafından kısıtlandı. Arkadaşlarım bir yana, ailemle olan iletişimi bile kıskanırdı. O’na göre çevremdeki herkesi O’ndan daha çok seviyordum. Eşim kendi duygularını ve sosyal yaşamını ön planda tutan bir insandı. Benim ne hissettiğimi bir gün olsun umursamamış hasta ruhlu bir insandı.”

FT, “Kadınlar genelde istediği zaman istediği yere gitmek ya da eşine hesap vermemek olarak görüyor. Ancak özgürlüğün sorumlulukla ilgili bağlantısı olmalıdır. Mesela şuanda oğlumla yaşıyorum ve ona karşı sorumluluğum var ve oğluma her şeyi söylüyorum. Eski eşimin de kıyafetime dikkat eden bir kadın olmama rağmen giyimimi kısılandığı anlar olurdu. Şöyle ki, eşim beni böyle görüp kabul etmişti ve sonrasında değiştiremezdi. Zaten ben başörtülü olmama rağmen evli bir kadın olarak giyimime çok dikkat ederdim. Bir gün yemeğe gidecektik ve ben hazırlandım. Pantolonumun üzerine hafif uzun bir tunik giydim. Beni görür görmez bu şekilde yemeğe çıkamayacağımızı ve üstümdekini hemen çıkarmamı söyledi. Bu dönem bir aylık evliydik. Kıyafetime kısıtlama getirme sebebi kendisine olan güvensizliği idi.”

ST, “Özgürlük, kişilik haklarına müdahale edilmemesidir. Evliliğimde sadece fikirlerime saygı duyulmadı.”

TM, “Belli ölçüleri olduğu müddetçe gerekli bir şeydir.”

NY, “Her iki tarafın saygı, sevgi ve anlayışından gelen bir duygudur.”

GS, “Saygıyla eş değer olduğunu düşünüyorum. Bir kadın veya erkeğin dışarıda geç saatlere kadar gezebilmesine özgürlük deniliyor. Ben buna saygısızlık derim. Eşine saygısı olan bir insan dışarıda değil, eşim dediği insanla vakit geçirmek ister. Beraber mutfağa girip yemek yapmak, saatlerce sohbet edebilmek, annemi özledim diyebilmek, ayağını çek canım yanıyor diyebilmeyi özgürlük. Hiç özgür olmadım ki anlatayım.”

Katılımcı kadınların “özgürlük”ten anladıklarına bakıldığında; öncelikle karşılıklı saygı-sevgi temeline dayalı bir ilişki, eşlerinin birbirine ve çocuklarına olan sorumlulukları, hareketlerin ve kılık kıyafetin kısıtlanmaması başlıklarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu ifadelerden eşlerin, özellikle de kadınların kendilerine saygı ve sevgi ile yaklaşılmasını bekledikleri anlaşılmaktadır. Sorumlu bir eşin, aynı zamanda mutlu bir evliliğin temeli olduğunu ifade eden kadınlar, nereye

gideceklerine ya da ne giyeceklerine eşlerinin karışmasını istemiyorlar ve bunu özgürlüklerinin kısıtlanması olarak yorumluyorlar. Bu durum kadının özgürlüğünü kısıtlamanın ötesinde, bir birey olarak kişiliğin de kısıtlanması anlamına gelmektedir. Elbette bu durum da travmatik durumları tetiklemektedir. Böylesi davranışlar kadının kendi haklarına saldırı yapılmasını, değersizleştiğini düşünmesi vb. duyguları dorukta yaşaması anlamına gelmektedir. Belki kadının yaşadığı yer bir hapisane değil; ama dört duvar arasına sıkıştırılmış, ailesi ile görüşmesi engellenmiş, ne giyeceğine ya da nasıl davranacağına müdahale edilen bir kadının hissettikleri açık cezaevinde yaşayan bir mahkumdan farksız olmasa gerek. En azından katılımcı kadınların ifadeleri bu görüşü doğrulamaktadır.

Boşanma Sebepleri:

Alan yazında boşanma nedenleri arasında; ihanet, şiddet, ekonomik sorunlar, eşlerin farklı kültürlere mensup olması, cinsel anlamda yaşanan sorunlar, eğitim farklılıkları, iletişim sorunları, eşlerin birbirine gereken özeni göstermemesi, eşlerin ailelerinin müdahaleleri, eşlerden birinin sağlık sorunu yaşaması (fiziksel, ruhsal vb.), eşler arasındaki yaş farkı, çocuk sahibi olamama, toplumsal baskı, erken yaşta gerçekleştirilen evlilik vb. gibi birçok neden gösterilmektedir (Can, Aksu, 2016: 892-893). Söz konusu nedenlerin eşleri boşanmanın eşiğine taşıdığı gündelik yaşamdan elde edilen bilgilerle de desteklenmektedir. Keza, literatürde yer verilen ve her boşanmada benzer nedenlerin olduğu, katılımcı kadınların söyledikleriyle de tutarlılık göstermektedir. Nitekim görüşmeyi kabul eden kadınların söyledikleri ifadelerde boşanma sebebi olarak öncelikle ihanet, sonrasında da şiddet gösterilmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgiler ise aşağıda sunulduğu şekliyledir.

MÖ, “Şiddet olayından sonra ihanet olayının yaşanması beni iyice yıldırdı. Şiddete uzun süre sustum; ancak bir süre sonra dayanamadım. Bir kez de dört yaşındaki kızımın yanında dövdü ve kızım hala bu olayı hatırlar.”

NY, “Altı sene sonrasında düzelmeyeceğini düşündüğümde oğlumla uyumaya başladım. İki yıl boyunca düzelmesini bekledim. Aynı şeyleri konuşup durdum; ama o sadece sessizce dinledi. Ben düzeleceğine dair tüm umudumu kaybedince ayrılma kararı aldım. Eşimin ailesi muhafazakardı. Ben onlara göre kapanmalıyım, çalışmamalıyım.”

GY, “Bir süre sonra sorumluluklarını bıraktı. Evin ihtiyaçlarını görmemesi ve kazandığı parayı kahvede, iddia oynayarak harcaması büyük bir sorun oldu. Rusya’dan üç ayda bir gelirdi. Bir keresinde sürpriz yaparak geldi ve neden haber vermediğini sorduğumda gözlerindeki suçluluk duygusunu hissettim. Üç ayda bir geldiği için ilk aldatıldığımı hissettikten sonra iki ay neler yapabileceğimi düşündüm. O bayana ait bir telefonu Türkiye’ye getirdi. Bir erkek arkadaşının telefonuymuş gibi davransa da ben inanmadım. Telefonda bulduklarımı eşime söylediğimde yine inkâr etti. İki gün sonra eşimi aradığımda kendisine ulaşamadım ve ara sıra bana ulaştığı bir numara vardı onu aradım. Rusça konuşan bir erkek arkadaşı eşimin Rusya’da olmadığını söyledi. Meğer o kadınla İstanbul’a gitmiş. Eşim üç ayda bir Türkiye’ye giriş çıkış yapmak zorundaydı. Eve gelmek yerine o kadınla üç gün İstanbul’da kalmış.”

SK, “Aldatma idi. En büyük engel hayatındaki kadının bize huzur vermeyişi idi. Eşimin ailesi kadına bir yerde buluşmayı teklif etti. Kadının tek başına geldiği o yerde, ben onu dakikalarca dövdüm. Hem ağladım hem de bana yaşattıklarının intikamını aldım. Sonra da uçağa atlayıp Türkiye’ye geri döndüm. Şiddet eğilimli bir insan kesinlikle değilim. Ancak henüz 18 yaşında iken bunları yaşamamanın verdiği ağırlıkla bunu yapabildim. Tabii, şuan olsa yine aynısını yapardım. Çünkü o kadın yüzünden yaşadıklarımın travmasını çok zor atlattım. En azından yaptığı yanına kalmadı.”

ÖÜ, “Dayak yoktu; ama dayaktan beter sözleri vardı. Her sözü yüzüme çarpan bir tokattı. Evliliğimizin ilk bir ayında iken evin yakınındaki arkadaşımın evine gittim. O dönem cep telefonu değil, ev telefonu kullanırdık. Eve döndüğümde çılgına dönmüş bir eşle karşılaştım. Bana ulaşamamış ve oraya gittiğime

inanmadı, onu aldattığımı düşündü. Kendisini bile sevmeyen bir adamdan hiçbir şey bekleyemedim. Bu olaydan sonra kapıyı üzerime kilitleyip, evden öyle gitmeye başladı. Bu süreçte ailemle de görüşmeme izin vermedi. Ben loğusa yatağında yatarken eşimin, çalıştığı pazarlamacı kadınla beraber olduğunu öğrendim. O kadınla gezerken yakalandı ve ailem loğusa olduğum için bunu benden bir süre gizledi.”

FT, “Çocuk kaynaklı olarak sorunlarımız başladı. Sosyal yaşamı da gözüme batmaya başladı. Eşim eve döndükten sonra eve normal gelme süresinden biraz daha geç gelmeye başladı. Yani gece 12’de geliyor ise sabah 3’e doğru eve gelmeye başladı. Her eve geldiğinde banyo yapıyordu ve bana karşı çok soğuk bir tavır takınıyordu. Lavaboya bile telefonla gider, telefonuna şifre koymasına rağmen sürekli gizlerdi. Cinsel hayatımız da yok oldu. Bir şekilde telefonun şifresini kırmayı başardım ve eşimin telefonunda kayıtlı olmadığını gördüm. Başka bir yabancı numarayı sık sık aradığını gördüm. En yakın arkadaşımın durumu anlattığımda kadının gizli numaralara kapalı olan hattına ulaşmaya çalıştı ve akşamında telefona ulaştığında, bir kadın sesi olduğunu üzümlere söyledi. Araştırmalarım sonucunda görüştüğü kişinin, ortak bir arkadaşımızın karşı komşusu olduğunu tespit ettim. Eşimden ayrılmış, bir kızı olan O kadını teselli eder ‘Çok güzelsin, yeniden evlenirsin. Nihayetinde hayat devam ediyor.’ derdim. Meğer kadın benim eşimle berabermiş. Eşimin bir yanlışa düştüğünü ve toparlanacağını düşündüm. Eşimin gözünde küçük düşmemek için aldatıldığımı öğrendiğimi onunla paylaşmadım. Aylarca düzelmesini bekledim; ama kadınla görüşmeye devam etti. Bu süreçte psikolojim çok bozuldu ve çocuğuma da kötü davranmaya başladım.”

ST, “İhanete uğradığımı eşimin tutumundan hissettim. Sorduğumda direkt doğruladı. Bende bu ilişkiyi kurtarabileceğimizi söyledim. İki buçuk yıl şans tanıdım; ama bu süreç içinde hiçbir düzelme olmadı.

TM, “Evliliğimizdeki en büyük sorun huzursuzluk ve geçimsizlik idi. Bunlar sevgi oluşmasını da engelliyordu. Eşim

de sevgi denilen şey yoktu. O dönemde de çalışıyordum. Çocuğu ben bırakır, iş dönüşü ben alırdım. Eşimin sorumluluğu yoktu. Şöyle ki, zengin bir aile çocuğu olan eşimin başka bir vasfı yoktu. Zengin ailesi vardı; ama fakirlik çektik. Parası vardı; ama bir tek kendisi için harcardı. Ben çalışırken O'na ihtiyacım yoktu; ama işyerimin kapandığı dönemde çok zor günler yaşadım. Yalnızca evin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bu dönemde cimriliğini de öğrenmiş oldum ve tahammül sınırimi iyice aşmaya başladı. Sorunları çözme noktasında çocuğumun hırçın davranışları etkili oldu. Kızımı psikoloğa götürdüm, psikolog ise çocuğumun baba şefkatine ihtiyacı olduğunu söyledi. Bunu eşimle paylaştığımda anlamadı, ailem de beni anlamadı. Bu arada eşimin ailesi beni çok seviyordu, çocuklarının eksikliğini de biliyorlardı. Bir yandan da eşim onlarla yaşayacak diye ailesi boşanmamızı istemiyordu. En son kızım masada 'Anne! Boşanın artık!' dedi ve eşim masadaki her şeyi yere fırlattı. Bu da sabrımın sonu oldu, ortadaki sorun da yemeğin tuzsuzluğu idi.”

NY, “Dürüst olmaması en büyük problem. En küçük bir sualde saçma sapan yalanlar söylüyordu. Evlendikten yedi ay sonra hamile iken şiddet gördüm. Kaba tavırları ve herkesin içinde hakarete bulunmalarının ardı arkası kesilmezdi. Eşimin ailesi ile beraber yaşadık. Anne, babası ve üç kız kardeşi bizimle beraberdi. 5 aylık hamile iken ayaklarıma su hazırladım. Sonra da odama dinlenmeye geçtim. Saygısızlık, terbiyesizlik, haddini bilmeme gibi ithamlarda bulunan eşim yatakta çevire çevire dövdü. Aynaya baktığımda gözlerim şişmiş, ağızımdan kan geliyordu. Hiçbir şekilde müdahale edemedim. O an dünyanın üzerime yıkıldığını hissettim.”

GS, “Çocuğum minik bir bebek iken onun melek olduğunu söyler dokunmazdı. Ancak bebeğimin yanında beni döverdi. Bu esnada kızım da ağlar bağıırdı. Hayatta kalmam mucize. Yüzümde elmacık kemiğim iki parça. Boynumu sağa sola çevirir kırardı, hamile iken belime tekmeler yerdim. Her yerimde ağrılar var. Belime o kadar tekme yedim ki! Çocuğumun 5 kiloda doğması bile bir mucize geliyor bana. Hafta sonları bile işe giderdim. Her sabah ben işe giderken 'İstifa! İstifa!' diye bağıırdı. Ben de 'Bütün sosyal haklarımı kullanayım, öyle istifa

edeceğim.’ diye kandırırdım. Bana kıskançlık konusunda ‘Sakın kıskançlığımı körükleme! Kadın erkek seni kimse methetmeyecek, o kadar doğal olacaksın.’ dedi.”

Görüldüğü üzere boşanmanın en öncelikli nedeni ihanet ve şiddet olmuştur. Bu iki olguyu ise sorumsuzluk, kıskançlık, geçimsizlik, dürüst olmamak gibi nitelikler takip etmektedir. Boşanma ilgili bir diğer konu da kadınların boşanmak istediklerini eşlerine söylediklerinde kabul görmemeleridir. Oysa Medeni Kanun, boşanma konusunda erkeğe olduğu kadar kadına da eşit haklar sunmaktadır. Ancak görüşülen kadınların da ifade ettikleri gibi, boşanma kararını alan kadınların hem kendi aileleri hem de eşinin aileleri tarafından kabul görmeleri zor olmuştur.

Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Yaşananlar:

Boşanmaya karar vermek ve toplum tarafından “boşanmış kadın”, “dul kadın” vb. sıfatlarla nitelenen bir kadın olmak, bu süreçte yıpratıcı olabilmektedir. Boşanma sürecinin zorlukları, kadınları boşanma kararı alma konusunda engelleyebilmekte ve zor da olsa evliliği sürdürme yoluna sürükleyebilmektedir. Kadının gerek kendi gerekse de eşinin ailesi tarafından destek görmemesi ya da ekonomik özgürlüğünün bulunmaması, boşanma kararını öteleyen unsurlar arasında bulunmaktadır. Sırf bu nedenlerden dolayı kadınlar, mutsuz evliliklerini sürdürmek zorunda kalabilmektedir. Evliliğini sonlandıran kadınların ise hayata tutunmaları zaman almaktadır. Ekonomik yönden bağımsız olan kadınların bile söz konusu boşanma sonrasında ciddi sağlık sorunları, özellikle de ruhsal sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Gerek toplumun gerekse de ailenin ve kadının kendi içinde yaşadıkları ile mücadele etmek, boşanmış kadını oldukça yormaktadır. Boşanmış kadın, tüm bu zorluklarla mücadele ederken zaman zaman destek alma ihtiyacı duymaktadır. Çünkü söz konusu süreç kadında travmatik etkiler yaratmaktadır ve her kadının bu etkilerle baş etme gücü diğerinden farklı olabilmektedir.

Boşanma sonrasında kadınların yaşadıkları sorunları değerlendiren Oğurtan (2011: 51-52), özellikle şu noktalara

dikkat çekmektedir: Kadının kendi ailesi ile yaşadığı sorunlar, ayrıldığı eşiyle yaşadığı iletişim sorunları, kendi hakkını ve hukukunu koruyamama, çocuğunun ya da çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını karşılayamama, sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, ekonomik sorunlar, kabul-değer görmeme sorunları. Bu sorunların yanı sıra kadınların boşanma sonrasında yalnızlık, çaresizlik, sevgisizlik, güvensizlik karşı cinse karşı olumsuz duygular besleme gibi sorunlarla da karşı karşıya kaldığından söz etmek mümkündür.

Görüşmeye katılan kadınların boşanma sürecinde ve sonrasında neler yaşadıkları da bu araştırmada cevap aranan sorulardan birisi olmuştur. Bu soruya verilen cevaplar ise aşağıda sunulmuştur.

MÖ, “İnsan olduğum ve yaşanma sevinci denilen bir şey olduğu aklıma geldi. Bayılmak ya da ağlamak yerine daha eğlenceli bir hayat yaşayabileceğimi gördüm.”

NY, “Birçok kez sinir krizi geçirdim. 2 yıl içinde saçlarım ve kaşlarım bembeyaz oldu. Başkalarıyla iletişim kurmadığım, içime attığım için geceleri ağlama nöbetlerim oldu. Çocuğum bile bazen bu hallerimi gördü ve ben daha çok yıprandım. Bir buçuk yıldır psikoloğa gidiyorum ve çok iyiyim.”

GY, “Boşanma kararı verdikten sonra hiçbir şekilde benimle iletişim kurmadı. Ancak hayatındaki kadınla olan fotoğraflarını altına aşk sözleri yazarak paylaşıyordu. Resmi olarak eşi ben olmama rağmen, böyle şeyler yapması gururumu incitti. Bu süreçte erkek kardeşi borçlarını kapatmak ve evliliğimizi kurtarmak adına O’na bir lokanta açtı. Eşim bu lokantadan kazandığını bana ve çocuklarıma harcamak yerine o kadına gönderdi. Biz ise geçimimizi sağlayamazdık. Ben de evlere temizliğe gider, fırında bir gün öncesinden atılan bayat ekmekleri alır, çocuklarımin karnını doyururdum. Evi 20-30 TL’ye idare etmeye çalışırdım. Normal bir işte çalışmaya başladığımda daha iyi para kazanmaya başladım ve bir şekilde evimi geçindirdim. Maddi sorunlarımız vardı. Çocuklarımin karnı acıktığında verecek bir lokma ekmek yoktu, buna da çok

ağlardım. Psikoloğa gittim ve ilaç yazdı. Bir süre sonra ilacımı bıraktım ve kendi doktorum oldum. Şimdi iyiyim.”

SK, “Benim yaşadığım evlilik değildi, olamazdı. Hiç yaşanmamış olmasını dilerdim. Benden alıp götürdüklerinin bedelini kim ödeyecek? Benim evlilik sonrasında bozulan psikolojimin sorumlusu kim? Şuanda o kadınla evli ve çocukları var. Sürekli eşini dövüyormuş. Ağlatanı Allah güldürmez, derler. Hiçbir şey söylemiyorum. İlahi adalet derler. Ben iki kelam konuşmadığım, dilinden anlamadığım, yüzüme boş boş bakan bir eşle ömür boyu neden yaşayacaktım? İyi ki de ayrılmışım. Tabii bedelini ödeyerek... Sinir ve stresten sürekli uyumayı tercih ediyordum. Bu dönemde psikologdan da yardım aldım. Üç ay Bodrum’da dayımda kaldım. Sonra da bilgisayar kursuna yazıldım. Çalışma hayatına da atıldım. Yeniden yaşamaya başladım.”

ÖÜ, “Boşanmadan bir buçuk yıl sonra çocuklarımı ailemin desteğiyle görmeme müsaade edildi. Çocuklarımı göremediğim bir buçuk yıl içinde neredeyse her gece acıleydim. Bayılma nöbetleri, ağlama krizleri, serumlar, iğneler derken insanlıktan çıkmıştım. Zaman her şeyin ilacı imiş. Zamanla üzülmemeye başladım. Tabii bu zaman içinde psikolojik destek de aldım. Çalışma hayatına atıldığımdan beri çok mutluyum.”

FT, “Eşim evden gittikten bir hafta sonra dava açtım. Ailesi de kendisi de beni hiç aramadı. Kendi ailem de eşimin ailesi de bu duruma inanmadı. Mahkemede eşim o kadını işe aldığını ve işten ötürü aradığını beyan etti. Boşanma sonrasında oğlum, babasıyla kalmak istedi ve psikolog önerisiyle oğlumun velayetini babasına verdim. Çünkü babasının evden gitmesine sebep olduğumu düşünen oğlum için tek yapabileceğim buydu. Bu süreçte oğlumu bana göstermedi. Boşandıktan iki ay sonra hayatındaki kadınla evlenmiş ve her gün kavga ediyorlarmış. Çocuğumu okuldan almaya gittiğimde babası bana sokak ortasında tekmeler atıp, hakaret etti. Bir sene sonra çocuğumun velayetini almak için dava açtım. İki sene sonrasında eşimin rızasıyla çocuğumu 2013’te geri alabildim.”

ST, “Ayrılma esnasında eşim, özgürlüğüne kavuşmak adına her şeyden feragat etti. Sebebi de hayatındaki kadınla bir an önce evlenmek istemesiydi. Şöyle ki, bizim ayrılığımızdan bir hafta sonra o kadınla nişanlanacaktı. Bana onca şey yaşatmasına rağmen en ağırına giden bu oldu ve eşime ‘Seninle tekrar evleneceğim. Var mısın?’ dedim. O da ‘Senden bir kez kurtulmuşum, bir daha asla düşünmüyorum.’ dedi ve o an benim için bitti. Eşim her şeyini bana ve çocuklarıma bıraktığı için hayatındaki kadın da onunla evlenmek istemedi; yani nişan gerçekleşmedi. Sonrasında başka bir kadınla evlendi.”

TM, “Boşanmayı kabul ettiğinde sinirle söylediğini, kabul etmeyeceğini düşündüm. Onun ailesi ve benim ailem bir arada oturup konuştuk. Eşime problem sorulduğunda hiçbir şey söyleyemedi. Boşanma esnasında eşim gerçekten İstanbul’a gitti. Döndükten sonra başkasıyla haber gönderiyor, yeniden konuşmak ve ayrılmak istemediğine dair. Bu dönemde de hasta ruhlu bir insan olduğu için kendisinden korkuyordum. Bu süreçte korkudan kızımınla beraber yatıyordum. Sürekli bıçaklanmaktan korktum. O dönem hiç konuşmadık. O çok istedi; ancak ben istemedim. Eşim de gittikçe hırçınlaşıyordu. Fakat başkalarına hırçınlığını göstermez, sadece evde gösterir.”

NY, “Her şeyden nefret ettim. Nefes alabilmek için boşanma kararı aldım. Çünkü kendisini dükkânında bir Gürcistan uyruklu kadınla otururken gördüm. Kadına saldırdım; fakat yine de hırsımı alamadım. Eve girmesine izin vermedim. Uzaklaştırma belgesi alıp boşanma davası açtım. Üç aylık süreçte eşime boşanma talebinin kağıdı ulaştığında, kendisi de boşanmamak için avukat tuttu. Boşanma davası açtığımda ailesi ile kalmaya başladı; ancak mutlu değildi. Bir şekilde kendisini affettirdi. fakat uzun yıllardır eli elime değmiyor. Sadece maddi anlamda ilişki içindeyiz. Kızım aracılığıyla iletişim kurardık. Tek maaşla evi geçindirmek zorundaydık. Güçlü bir yapım vardır. Kendime şaşırırdım; ama güçlü durmaya devam ederdim. Her ne olursa olsun ayakta durmasını öğrendim.”

GS, “Hayatımdan çıkardığım için çok sevinçliydim. Beş yıl boyunca kâbuslarım oldu. Kapı sesi geldiğinde bile O’nun

geldiğini düşünerek korkardım. Bu korkularım yavaş yavaş geçti. Aklıma gelmişken söyleyeyim, her gece yüzümü izlerdi. Hasta olup olmadığını sormaya kalmadan bana ‘Yüzün yeşil, mor görünüyordu.’ derdi. Beni o anda değişik bir varlık olarak gördüğünü anlardım ve öldürmesinden çok korkardım. Delinin ne yapsa yeri olduğunu söylerler, ben de eşime kızamıyorum. Çünkü deliydi. Ben ise sürekli canımı kurtarmanın derindeydim. Hala eşim hakkında iyi dua ediyorum. Çünkü kötü dua etsem ucu bana dokunacak.”

Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere boşanma sürecinde ve sonrasında kadınların psikolojik sorunlar yaşadığı, bu konuda destek aldıkları görülmektedir. Boşanma aşamasının sancılı olduğu bu süreç zor geçse de zamanla kadınların kendilerini daha iyi hissettikleri ve boşanmış olmaktan dolayı mutluluğu yakaladıkları gözlemlenmiştir. Özellikle çalışma hayatına başlayan kadınların bu süreci rahat atlattıkları sonucuna ulaşılmıştır. Başlarda ailesinin bile desteğini göremeyen bazı kadınların, boşandıktan sonra kendilerini çabuk topladıkları, yaşama dört elle sarıldıkları görülmektedir.

İletişim Sorunları ve Travmalar:

İletişim, insanlığın vazgeçilmez bir parçasıdır. İletişimin olmadığı bir ilişkinin varlığından söz etmek zordur. İletişim kurmak için illa ki konuşmaya gerek yoktur, konuşmadan da iletişim kurulabilir. Konuşmamak ta bir iletişim göstergesidir aslında. Zira karşıdaki insanla konuşmamak, onu ciddiye almamak anlamına gelebilmektedir. Bu çalışmada kadınların evlilikleri ya da boşanmaları sürecinde yaşanan iletişim sorunları ve bunların sonucu ortaya çıkan travma etkilerinin ne şekilde olduğunu da öğrenmek amaçlanmıştır. Bu konuda katılımcı kadınların verdikleri cevaplar ise aşağıda aktarılmıştır.

MÖ, “Bu süreçte sadece kızım ile görüşürdüm. Başak kimseyle iletişim kurmazdım.”

NY, “Eşime bir şey söylediğimde sadece bakardı. İyi veya kötü, hiçbir cevap vermezdi. Böyle sessiz kalmasından ziyade, tartışsa daha az kızardım. Bir ilişkide iletişim her şey demektir. Bir

insanın bam teli vardır, tartışma anında bir söze patlayabilir. Ancak susan bir insana ne söylenilebilir? Ben eşimin suskunluğunu sorun ederken, o yine suskun kalıyordu. Karşınızda deyim yerindeyse kapı duvar biri varsa elden ne gelir? Yani evliliğimizin temelindeki iletişimsizlik bizi bu noktaya getirdi.”

GY, “Bir ilişki ve iletişimde güven yoksa o ilişki hiçbir şey ifade etmiyor. O kadın hayatına girdikten sonra benim sözlerime sağır oldu, çocuklarına kör oldu. Yan yana oturup konuştuğumuz insan, çok başka bir insana dönüştü. Karşınızdaki insanın ne söylemeniz anlamayacağını hissettiğiniz ve yüz ve beden dili ile sizi istemediğini gördüğünüz an çok kötü oluyorsunuz. Konuşmadığım biriyle evliliğimi sürdürmemekle en iyisini yapmışım.”

SK, “Her ne kadar kendimi toparlamış olsam da boşanma ve boşanma sonrasında yaşadığım travmalar bugün için bile insanlarla kurduğum iletişimi etkiliyor. Çünkü evlilikte eşinle göz temasıyla konuşabilmek çok kıymetlidir. Daha bir şey söylemeden onun mimiklerinden ve vücut hareketlerinden bir şey anlayabilmelisin. Aynı şekilde eşin de seni konuşmasan bile anlamalı. İletişim bence, iki insan arasında değil, iki kafa ya da iki yürek arasındadır. Bir şey konuşmadığın biriyle hayatı geçirmek işkencedir. Bugün evlilikten sonra ödediğim bedellere rağmen mutlu bir hayatım var. İyi ki konuşup, anlayamadığım bir insanla ömür geçirmemişim. Çünkü sizi dünyanın en güzel insanı yapan karşınızdakinin bir güzel bakışıdır, konuşurken ağzından çıkan iki güzel kelimedir. Siz o zaman dünyanın en iyisi, en güzeli imiş gibi hissedebilirsiniz. İletişimin olmadığı bir evlilikte huzur da yoktur, sevgi de, saygı da...”

ÖÜ, “Bizim iletişimimiz hep bağırma çağırma ile sonlanıyordu. Genelde suçlayıcı tavrda olan eşime karşı, bir süre sonra konuşmanın hiçbir anlam ifade etmediği sonucuna vardım. Özellikle iftira attığında ortak bir noktada görüş paylaşmamız mümkün değildi. Her ne olursa olsun kendisini haklı olarak görürdü. İletişimde dinleme, konuşmaktan daha önemlidir.

Ancak eşimin dinlemek gibi bir huyu yoktu. Yalnızca işine geldiği şekilde konuşurdu.”

FT, “Maddi sorunları olan eşime tüm birikimimle medikal firma açtım. Devlet memuru olduğum için tüm borçlar benim üzerime idi. Bu sorunlarla uğraştım ve travmalar yaşadım. Eşimle düzgün bir şekilde iletişim kurabilseydik sorunlarımızı aşabilirdik. Her soruna tek başıma göğüs gerdim. Eşim ise evliliği kurtarmak adına hiçbir şey yapmadı. Babasına düşkün olan çocuğuma da kendime de bunu yapmak istemezdim; ama boşanmak zorunda kaldım.”

ST, “Bana söylediği sözler, duvara konuşuyormuşum gibi hissettirdi. İletişimsizlik ile kendimi değersiz hissettim.”

TM, “Boşandığım gün yalnız çıktığım salondan kendimi direkt sokağa attım. Karşıma pek de yakın olmadığım bir arkadaşım çıktı. Halimden anladı ve bir yerlerde sohbet etmek istedi. Oturduğumuz yerde bir saat sadece ağladım. Arkadaşım neden ağladığımı sorduğunda, ‘Verdiğim mücadeleye ağladım.’ dedim. Sonrasında hiç ağlamadım. Boşandıktan sonra yeniden yaşamaya başladım. Şuanda evlilikten korkuyorum. Eşimle hiç iletişim kuramadım, sadece kendi bildiğini okuyordu. Konuşamamak o kadar kötü ki! Konuşmazdı ve konuşunca da saçma sapan şeylerden bahsediyordu.”

NY, “İletişimden anladığı emir vermek, hakarete bulunmak, karşısındaki insanı üzecek hal ve hareketlerde bulunmak idi. Kendisini karşınıza alıp konuşmaya çalıştığınızda, sizi asla dinlemezdi. ‘Şunu al, meyveyi yıka, yemeğimi getir, çorabı giydir.’ gibi emir cümleleri kurardı. Sevgi bağımız olsa idi, bunlar gözüme batmazdı. Ama bana yaptıklarından ötürü bende ona karşı hissedilen hiçbir güzel duygu yoktu.”

Katılımcı kadınların iletişim konusunda söylediklerine bakıldığında, hepsinde de iletişimsizlikten kaynaklı bir sorun olduğu görülmektedir. Kadınlar eşlerinin iletişimin konuşmaktan oluşan bölümünü emir vermek ve azarlamak olarak, susmaktan oluşan kısmının ise yok saymak, değer göstermemek olarak algıladıklarını betimlemektedirler ve

iletişimsizliğin önemli bir sorun olduğunu vurgulamaktadırlar. Evliliklerinin temelini aralarındaki iletişimsizlikten ötürü yıprandığını söyleyen kadınlar, iletişim kuramadıkları eşlerinden ayrıldıkları için mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Sırf iletişim kuramadıkları için duvarla karşı karşıya kaldıklarını ifade eden kadınlar, insan hayatında iletişimin ne denli önemli olduğunu yaşadıkları acı deneyimlerle dile getirmişlerdir.

Bir ilişkide güvenden söz etmek gerekirse, bunun yolunun sağlıklı bir iletişimden geçtiğini söylemek gerekir. Boşanmış kadınlar, eşleriyle kuramadıkları iletişimi, evliliklerini sarsan önemli nedenler arasında göstermişlerdir. İlla konuşarak iletişim olmadığı bir gerçektir. Beden hareketleri ile bile iletişim kurulacağı bilimsel bir durumdur. Zaten bunu görüşmeci kadınlar da dile getirmişlerdir. Eşlerinin kendilerine bir bakış atmasının, kendileriyle göz teması kurmasının onlar için ne denli önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda kadınlar, eşleri tarafından değer görmediklerini düşündüklerini, iletişimin evliliklerinde önemli bir role sahip olduğunu, sırf iletişim kuramadıkları için evliliklerinin zedelendiğinden ve hiç/yok sayılmalarından kaynaklı travma yaşadıklarından söz ederek, bu gerçeği doğrulamışlardır.

Sonuç

Değişen zamanla birlikte, evlilik hayatında da değişimler meydana gelmiştir. Eşlerin evlilikten ve birbirlerinden beklentileri de değişmiştir. Söz konusu beklentiler karşılanamadığında da boşanmalar ortaya çıkmaktadır. Dün hoş karşılanabilen bazı durumlar, bugün kadının kendi haklarını savunabilmeyi öğrenmesiyle birlikte kabul edilemez hale dönüşmüştür. Ancak yine de kadın olmaktan kaynaklı birtakım zorluklar, günümüzde de hâlâ etkisini göstermektedir.

Çalışmada görüşme yapılan kadınların söylediklerinden yola çıkarak elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde, boşanma sürecinde ve sonrasında kadınların ciddi sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu sorunlar arasında psikolojik ve ekonomik sorunlar başta gelmektedir. Kadınlar genellikle evliliklerini ihanete uğradıkları ve şiddet gördükleri için sonlandırma kararı

almışlardır. Ancak bu kararı hayata geçirmek ise zaman almıştır. Çünkü aile ve toplum baskısı kendilerini, bir süre daha evliliği sürdürme konusunda ikna etmiştir. Boşanmaya neden olan bir diğer ve önemli unsur da eşler arasındaki iletişim sorunları yaşanmış olmasıdır. Eşinin kendisiyle iletişim kur(a)madığını dile getiren kadınlar, bu durumun kendilerini değersizleştirdiğinden, karşılarında bir duvar olduğundan ve yok sayıldıklarından, en azından iletişim kuramamanın böylesi bir ruh haline neden olduğundan dem vurmışlardır.

Görünen o ki Türkiye gibi geleneksel değerlerin yaygın olarak uygulandığı bir toplumda boşanma kararı almak ya da boşanmış kadın olmak sadece hayatın kendisiyle değil, toplumun geneliyle de mücadele etmek anlamına gelmektedir. Nitekim görüşme yapılan kadınların çoğunluğunun ekonomik özgürlüğü bulunmasına rağmen, söz konusu sıkıntıları yaşamış olmaları, bu durumu doğrulamaktadır. Boşanma sonrasında özgürlüğüne kavuşan kadınlar ise; bu özgürlüğe ulaşabilmek için eşlerine, çocuklarına, ailelerine ve topluma karşı fiziksel, ruhsal, ekonomik vb. şekilde bedeller ödemek zorunda kalmışlardır.

Kaynakça

Bulut, I., (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Can, Y ve Aksu, N. B., (2016). “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902.

Kabaklı Çimen, L., (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kaya, T., (2009). İstanbul’da Yaşayan kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri, *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Oğurtan, S. G., (2011). *Boşandım Diyemedim: Boşanmanın Aile ve Toplum Üzerine Etkileri*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Okumuş, T., (2012). Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzincan.

Özgülven, İ. E., (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, 1. Basım, Ankara: PDREM Yayınları.

Özgülven, İ. E., (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara: PDREM Yayınları.

Salman, N. ve Uzunboylu, H., (2011). *Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması*, Ankara.

Türk Dil Kurumu. (2018). <http://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 31 Mart 2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=hbVVh1yVLPx2zrHsy6HkFH13Dn23cQvgKVLdLTJdXxz1x0sDggCb!235362894?id=27593> Erişim Tarihi: 1 Nisan 2018.

Uğur, S. B., (2014). “Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326.

Annelerin Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları: Nitel Ve Nicel Değerlendirme

Gülümser Gültekin Akduman, Gazi Üniversitesi

Yasemin Aydoğan, Gazi Üniversitesi

Hatice Özasan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çocuk istismarını, “çocuğun, sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” olarak tanımlamaktadır. Tanımda dikkati çeken en önemli hususlar çocuğun veya yetişkinin istismar ya da şiddet olarak algılamadığı davranışları da kapsamaya ve yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması koşulu olmamasıdır. Literatür incelendiğinde istismar türleri; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ekonomik istismar olarak gruplandırılırken, ihmal ise fiziksel, duygusal, cinsel ihmal ve eğitim ihmal olarak gruplandırılmaktadır (Polat, 1997; Gültekin Akduman & Akduman, 2014; Dean, 2017).

İstismar ve ihmal türleri arasında hem çocuğu hem de toplumu en rahatsız edici olan cinsel istismardır ve en basit tanımıyla bir çocuğun bir erişkin tarafından cinsel doyum ya da uyarılma için kullanılmasıdır. Çocuk ile cinsel ilişki, çocuğun cinsel organlarına dokunulması, müstehcen sözler söylenmesi ya da müstehcen görüntülerin izletilmesi, teşhircilik, çocuğu kendine dokunmaya zorlama, çocuğun pornografik materyalde kullanılması ya da bu materyalleri izlemeye zorlanması gibi davranışlar cinsel istismar içerikli davranışlardır (Gültekin, Ruban, Akduman, & Korkusuz, 2006; Bahali, Akçan, Tahiroğlu, & Avcı, 2010; Dubowitz, 2017).

Cinsel istismarın türü; saldırının şekline göre farklılaşmaktadır. Saldırıları üç şekilde gerçekleşebilir. Bunlar; dokunma olmadan yapılan istismarlar, dokunmanın yer aldığı istismarlar ve şiddet kullanarak yapılan istismarlardır. Dokunma olmadan yapılan cinsel istismar ile; çocuğu sözel olarak taciz etme, cinsel içerikli telefon konuşmaları, röntgencilik, teşhircilik gibi durumlar ifade edilmektedir. Dokunmanın yer aldığı cinsel istismarda istismarcının çocuğun vücuduna cinsel amaç gözeterek dokunması ifade edilir. Bu durum çocuğun cinsel organına dokunma, cinsel ilişkiye zorlama, cinsel ilişkiye girme gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu istismar grubunda fiziksel istismar da görülmektedir. Şiddet kullanılarak yapılan istismarlarda ise istismarcı cinsel sataşma ve saldırıya yönelir (Günçe, 1999; Ramaswamy & Seshadri, 2017; Itzin, 2018).

Cinsel istismarla ilgili gerek ülkemizde gerekse dünyada verilen istatistikler oldukça endişe vericidir. Bu sayının gerçeği yansıtmadığı ve gizlenen vakaların da azımsanamayacak kadar çok oluşu bu endişeleri artırmaktadır. Cinsel istismar yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, meslek, öğrenim düzeyi ve coğrafi bölge farkı gözetmeksizin herkesi etkileyebilir. Mağdur çocuklarda ortalama olarak bildirilen yaş grubu 8-11'dir. Araştırmacılar, 4-9 yaş arası çocukların cinsel istismar için daha büyük bir risk grubu olduğunu ve rapor edilen vakaların, gerçekleşen tüm cinsel istismar vakalarının sadece küçük bir bölümünü oluşturduğunu ifade etmektedirler (İnan, 2010; Gültekin Akduman & Akduman, 2014; Polat, 2015; Hamilton-Giachritsis, & Pellai, 2017; Lueger-Schuster, Knefel, Glück, Jagsch, Kantor, & Weindl, 2018).

Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkileri incelendiğinde; kısa ve uzun vadede pek çok olumsuz etkiye neden olduğu görülmektedir. Bu etkiler çocuğun saldırganla olan ilişkisine, seksüel aktivitelerin şekline, şiddet kullanımına, fiziksel zararın varlığına, çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine, travma öncesi psikolojik gelişimine, istismarın süresi ve sıklığına bağlı olarak değişebilmektedir. Ailenin olaya tepkisi de konu üzerinde etkileyici rol oynamaktadır. Çocukta kaygı, korku, depresyon, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, enürezis ve

enkoprezis, akademik problemler, cinsel problemler, öfke kontrol bozukluğu, karşı olma karşı gelme bozukluğu, parmak emme, tırnak yeme, fobiler ve uyku bozuklukları, güvensizlik, anksiyete, bulantı, kusma, karın ağrıları, baş ağrıları gibi pek çok sorun gözlenebilmektedir (Ovalıoğlu, Uçan, & Serindağ, 2007; Gültekin Akduman & Akduman, 2014; Ayekin & Gültekin Akduman, 2015; Polat, 2015; Cecil, Viding, Fearon, Glaser, & McCrory, 2017).

Cinsellik, cinsel gelişim ve cinsel eğitim konuları halen aileler ve toplum tarafından tabu olarak görülen konulardan biridir. Cinsel istismar zaten çocuk için son derece yıkıcı ve yıpratıcı olmaktadır. Ancak aile bireylerinin ve toplum üyelerinin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarının ayıplayıcı ve aşağılayıcı olması, istismarın çocuklar üzerindeki etkilerini arttırmakta; çocukların kendilerine, yetişkinlere olan güven ve saygılarını kaybetmelerine neden olabilmektedir. Oysa cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik olumlu tutumlar, istismarın çocuklar üzerindeki etkisinin azaltılması ve sosyal hayata katılmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çocuklara karşı geliştirilen olumlu tutumlar çocukların hayata daha güvenli bağlanmalarına yardım ederken ileri de yaşayacakları sorunları da engelleyecek veya azaltacaktır (Gültekin Akduman, 2011). Cinsel istismara uğrayan mağdur çocukların sosyalleşme ve toplumsallaşmada problem yaşamaması, damgalanma gibi sorunları yaşama düzeyinin en aza indirilip sağlıklı bir kişilik gelişiminin oluşabilmesi için, çocuğa en yakın bireylerin bu çocuklara karşı olumlu tutum sergilemeleri çok önemlidir. Zedelenmiş cinsellik, ihanet duygusu, acizlik ve damgalanmak cinsel istismara uğrayan çocukların yaşadıkları duygulardan yalnızca birkaçıdır (Liotti, 2017). Cinsel istismara uğrayan çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen duyguların içinde damgalanma duygusunun, toplum ya da aile üyelerinin tutumları ile güçlendiği gözlenmiştir. Bu nedenle bu araştırma annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal Ve Yöntem

Annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarının incelendiği bu araştırmanın modeli betimsel modeldir. Betimsel araştırmalar bir olayın, durumun özelliklerini içinde bulunduran araştırmalardır. Mevcut durum ya da geçmişten gelen sorunlar incelenir. Genellikle olaylar arasındaki olası ilişkilerin ortaya çıkarılması amaçlanır. Betimsel çalışmalarla olayları daha iyi anlayabilme gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler ortaya çıkarılır. Betimsel çalışmalarda doğal şartlar bozulmaz, ortamda herhangi bir değişiklik yapılmaz (Baştürk, 2013). Araştırmada veriler önceden belirlenmiş olan kitleden seçilen örneklemeden, aynı zamanda toplandığından araştırma kesitsel bir betimlemedir. Araştırma, verilerin analizi dikkate alındığında, betimsel tekniklerin yanı sıra gruplar arası karşılaştırmaları gerektirmektedir. Temelde ilişki arayıcı niteliktedir. Bu nedenle araştırma, genel tarama modellerinden, ilişkisel tarama modeli özelliğine sahiptir (Seyidoğlu, 1997).

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili Yenimahalle ilçesinde yaşayan ve okul öncesi dönem çocuğu olan 54 anne oluşturmuştur. Araştırmada annelere ilişkin demografik verileri elde etmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarını belirleyebilmek amacıyla “Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği” ve nitel veriler elde etmek için de “Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu; annelerin yaşı, öğrenim durumu, daha önceden çocuk hakları ve çocuk istismarı ile ilgili bir eğitim alma durumları, daha önceden cinsel istismara uğrayan bir çocuk vakası ile karşılaşma durumları bilgileri bulunmaktadır.

Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği; Gültekin Akduman ve Cantürk (2010) tarafından, cinsel istismara uğrayan çocuklara ilişkin, insanların nasıl bir tutuma sahip olduğunun ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Çalışmanın başında 15’i bilişsel, 10’u duyuşsal, 15’i davranışsal boyutta olan ve 20’si olumlu ve 20’si olumsuz olmak üzere toplam 40

tutum ifadesi deneme uygulaması için seçilmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliliği için ilk aşamada adli tıp, psikoloji, çocuk gelişimi-egitimi ve okul öncesi eğitim alanında çalışan uzmanlardan görüş alınmıştır. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi Davis tekniği dikkate alınarak yapılmıştır. Bu ifadelerin kapsam geçerliği çalışması sonucu oluşturulan 29 maddelik ölçek, madde seçimi için 400 kişiye uygulanmış, ölçeğin madde analizi SPSS bilgisayar programında madde toplam test korelasyonu ve faktör analizi yöntemleriyle yapılmıştır. Madde toplam test korelasyonu sonucunda 30 ve üstü maddeler işler kabul edilmiş, daha sonra faktör analizi yapılmış ve faktör yükü 40'ın altında olanlar analize alınmamıştır. Sonuç olarak ölçek 19 (13 olumlu ve 6 olumsuz) maddelik son halini almıştır.

19 (13 olumlu ve 6 olumsuz) maddelik ölçek, beş dereceli likert tipi ölçek şeklindedir. Seçenekler araştırmaya katılanların; “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Hiç Katılmıyorum” seçeneklerinden kendisine en uygun olanı seçip, işaretleyeceği şekilde düzenlenmiştir. Ölçekteki olumlu maddeler “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinde başlanarak 1'den 5'e doğru; olumsuz maddeler ise “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinde başlanarak 5'den 1'e doğru puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan ise 19'dur. Yüksek puan olumlu tutumu, düşük puan ise olumsuz tutumu ifade etmektedir (Gültekin Akduman ve Cantürk, 2010).

Görüşme Formu; toplam dört sorudan oluşmaktadır. Bunlar: Cinsel istismara uğrayan çocuklar cinsiyetine bakılmaksızın olay sonrası toplumdan dışlanıyor mu? Sizce böyle bir olay sonrası ne yapılabilir? Cinsel istismarı gizli tutan ve saklayan aileler için ne düşünüyorsunuz? Sizin çocuğunuz böyle bir durumla karşılaşsaydı ne yapardınız? Görüşme formu annelere yüz yüze görüşülerek sorulmuş ve cevaplar forma kaydedilmiştir.

Verilerin toplanması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle “Kişisel Bilgi Formu” ve “Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara

Yönelik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. 54 anneden formlar tam ve eksiksiz geri gelmiş ve değerlendirilmiştir. Anneler arasında en olumlu ve en olumsuz tutuma sahip olan (5 olumlu 5 olumsuz) toplam 10 anne ile tekrar görüşme yapılmıştır. “Görüşme Formu” sadece bu annelere uygulanmıştır. Görüşme, annelerin kendini rahat ifade edebileceği bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada toplanan veriler SPSS bilgisayar programı kullanılarak incelenmiş ve araştırmaya katılan annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara karşı tutum ölçeğinden elde edilen puanlarının çeşitli demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığı, annelere ait örneklem büyüklüğünün düşük olması nedeniyle non parametrik testler olan Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Yapılan istatistiklerde anlamlılık düzeyi olarak 0,05 seçilmiştir. Görüşme formlarından elde edilen ve doğruluğu sinanan veriler, doğrudan alıntılarla yorumlanmıştır.

Bulgular Ve Tartışma

Araştırmada 54 anneye ilişkin veriler analiz edilmiş ve bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1. Annelerin Yaşlarına Göre Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları

Anne yaşı	N	X	SS	Sıra Ortalaması
20-27	10	87,11	3,500	1
28-35	27	89,45	7,310	3
35 yaş üstü	17	96,23	11,550	2
Kruskal Wallis H	Sd	H	P	
	2	0,149	0,613	

Tablo 1. incelendiğinde, annelerin yaşlarının cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir ($H=0,149$, $p>0,05$). Annelerde yaş arttıkça puanların da arttığı dikkati çekmektedir. 35 yaş üstü annelerin daha yüksek oranda olumlu tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu erken yaşta anne olmanın istismara karşı tutumları olumsuz etkilediğini düşündürmektedir.

Türkiye'nin 16 ilinde 1981-1982, 1985 ve 1989 yıllarında 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, fiziksel olarak çocuklara şiddet uygulayan annelerin büyük bir kısmının 21-30 yaş grubunda oldukları belirtilmiştir (Dönmez, 2009). Anneler için çocuk sahibi olmak; daha önce tanışılmamış birçok sorumluluğa ve soruna da sahip olmak demektir. Erken yaşta anne olmak, kendi gelişimini tamamlamadan yeni bir bireyin sorumluluğu ve sorunlarıyla başa çıkmada zorlukları beraberinde getirebilir. Kendi gelişimini tamamlamayan bireyler, hatalara ve suçlara daha açık oldukları bir dönemdedirler. Bu bireyler istismar edilmeye ve istismar uygulamaya daha yatkın olabilirler. Ancak bu çalışmadan elde edilen sonuç, erken yaşta anne olan bireylerin istismar gibi çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakıp, toplum sağlığını etkileyen sorunlara bakış açılarının olgunlaşmadığını düşündürmektedir. Nitekim yaş ilerledikçe puanların artışı da bakış açılarının zamanla olgunlaştığı fikrini akla getirmektedir. Ancak puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durum yaştan ziyade çocukları ile olan paylaşımların belirleyici olduğunu düşündürmektedir. Çünkü çocukları ile paylaşımları artan annelerin çocukları ile aralarındaki bağ güçlenerek, çocuklarına dair farkındalıkları artabilir, çocukları ilgilendiren tüm sorunlara karşı daha duyarlı hale gelebilirler, bu durum da onların tutumlarını olumlu yönde etkileyebilir.

Tablo 2. de anne öğrenim durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde; annelerin öğrenim durumunun cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir ($H=0,014$, $p>0,05$). Annelerde

öğrenim düzeyi arttıkça tutum puanlarının da arttığı, ancak puanların birbirine oldukça yakın olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 2. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları

Anne Öğrenim Durumu	N	X	SS	Sıra Ortalaması
İlköğretim	6	88,21	2,25	1
Lise	12	89,66	3,72	3
Ön lisans ve	36	91,83	1,15	2
Kruskal Wallis Sd H P				
H Testi Analizi				
	2	0,014		0,243

Günümüzde anneler bilgi teknolojilerine daha kolay ulaşabilmektedir. İnternet kullanımının artışı ve kitle iletişim araçlarında konunun sıklıkla gündeme gelmeye başlamasıyla birlikte cinsel istismarın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, cinsel istismara uğramış çocukların yaşadıkları güçlükler ile ilgili bilgi sahibi olmaktadır. Bu durum annelerin öğrenim düzeyi ne olursa olsun tutumlarını etkileyebilir. Ancak eğitim seviyesi arttıkça ölçekten alınan puanlar da artmaktadır. Bu durum eğitimin bireyi doğru bilgiye ulaştırması ve bilgiyi doğru yorumlama yeteneklerini artırması, bireylerin eğitimle toplumu ilgilendiren sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmesi, olumlu tutum ve davranışlar geliştirmesinden kaynaklanabilir. Çocuğunu herhangi bir şekilde istismar eden annelerin, istismara uğramış çocuklara yönelik tutumlarının da sağlıklı ve olumlu olması beklenemez. Yapılan araştırmalar öğrenim düzeyi düşük annelerin çocuklarına daha çok istismar uyguladıklarını göstermektedir (Çağlarırnak, 2006; Şimşek & Cankseven Önder, 2011; Kaya & Eroğul, 2013).

Tablo 3. Annelerin Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı Konusunda Eğitim Alma Durumlarına Göre Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları

Eğitim Durumu	Alma N	X	SS	Sıra Ortalaması
Eğitim almadım.	18	88,54	3,38	3
Kendi imkânlarımla bilgi	31	94,17	4,15	1
Konu ile ilgili	5	89,83	2,56	2
Kruskal Wallis H Testi Analizi				
	2	0,07		0,186

Tablo 3. incelendiğinde, annelerin daha önce çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda eğitim alma durumlarının, cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir ($H=0,07$, $p>0,05$). Puan ortalamaları incelendiğinde; çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda eğitim almayan annelerin en düşük puan ortalamasına (88,54) sahip oldukları, konuya ilgi duyarak kendi imkanları ile bilgi alan annelerin ise en yüksek puan ortalamasına (94,17) sahip oldukları dikkat çekmektedir.

Son yıllarda bilgisayar, televizyon, gazete gibi iletişim araçlarında; cinsel istismarla ilgili haberlere, cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkileri ile ilgili programlara, köşe yazılarına sıklıkla yer verilmesi, bu program ve haberlerde özellikle cinsel istismarcılara yönelik kınayıcı eleştirilerde bulunulması, toplumdaki her bireyin dikkatini cinsel istismar vakalarına, cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkilerine çekmektedir. Bu tür programlar annelerin konu hakkındaki merak, bilgi ve farkındalıklarının artmasına, cinsel istismara uğrayan çocuklara karşı tutumlarının da daha olumlu olmasına neden olabilir. Çocuk hakları, çocukların doğuştan sahip oldukları, onları istismar ve ihmalden korumaya yönelik tüm hakların genel adıdır. Çocuk hakları konusunda eğitim alan anneler hem bu haklar hakkında bilgi sahibi olmakta, hem de istismar konusunda bilinçlenmektedirler. Soruna daha bilimsel ve doğru bakış açısı ile yaklaşmalarını sağlayan bu durum, mağdur çocuklara daha olumlu tutum geliştirmelerine neden olabilir. Çocukların

istismarı ve ihmali konusunda eğitim alan anneler çocuklarının güvenlikleri için gerekli önlemleri alabilir, çocuklarındaki değişiklikleri kolaylıkla fark edip gerekli müdahaleleri yapabilirler, mağdur çocuklarla nasıl ilişkiler kurulacağı konusunda da bilgi sahibi olurlar ve onların sosyal yaşantılarında yaşadıkları sorunların azalmasına, güven duygularının artarak toplumsal hayatta daha fazla yer almalarına katkı sağlayabilirler. Sonuç olarak ister kendi imkanları ile ister bir eğitim etkinliği aracılığıyla eğitim alsın, tüm bu etmenlerin annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarını olumlu etkilediği düşünülmektedir. Nitekim; Türk (2010); gazetelerde, okullarda meydana gelen taciz ve tecavüz gibi şiddet olaylarının kınayıcı, suçlayıcı bir dille yansıtıldığını belirtmektedir.

Tablo 4. Annelerin Cinsel İstismara Uğramış Çocuk Vakası Görme Durumuna Göre Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Tutumları

	N	X	SS	Sıra Ortalaması
Hayır	46	88,89	4,86	8,77
Evet	8	95,73	3,21	9,12
Mann Whitney Testi Sonuçları	U	U		P
	17,00			0,00*

*p<0,05

Tablo 4. incelendiğinde, cinsel istismara uğramış çocuk vakası görme durumunun annelerin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık yarattığı görülmektedir (U=17,00, p<0,05). Cinsel istismara uğramış çocuk vakası ile karşılaşan annelerin, karşılaşmayan annelere göre anlamlı düzeyde yüksek puan aldıkları, yani daha olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Bu durumun, cinsel istismara uğramış çocukların, istismar sonrasında yaşadıkları ağır sorunlara tanık olan ve sürece ilişkin güçlükleri gözlemleyen ebeveynlerin bu çocuklara karşı daha olumlu bakış açısı kazanmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 5. En Olumlu ve En Olumsuz Tutuma Sahip Olan Beş Annenin Cinsel İstismar Konusundaki Görüşleri

Soru	Olumlu Tutuma Sahip Anneler	Olumsuz Tutuma Sahip Anneler
Cinsel istismara uğrayan çocuklar olay sonrası toplumdandırılıyor mu?	<p>“Özellikle daha kırsal yerlerde cinsel istismara uğrayan çocukların dışlandığını düşünüyorum”</p> <p>“Aile çevresi bile bu çocuğu dışlayabiliyor”</p> <p>“Toplum tarafından dışlanıyorlar”</p> <p>“Çocuk kendisini de toplumdandırılıyor, içine kapanıklık oluşabiliyor. Kendini korumaya alıyor belki”</p> <p>“Hem çocuk korkuyor hem de çevresindekiler. Etiketleniyor ve dışlanıyor bu çocuklar maalesef”.</p>	<p>“Dışlanıp dışlanmadığıyla ilgili fikir sahibi değilim”</p> <p>“Toplumdan dışlanıyor ve suçlanıyorlar”</p> <p>“Okul arkadaşları bile bu çocuklardan uzaklaşıyor”</p> <p>“Çocukları suçluyorlar”</p> <p>“Bu çocuklar cinsellikle ilgili konuşurlarsa, olanları diğer çocuklara anlatırlarsa diğer çocukları da olumsuz etkileyebilir”</p>
Sizce böyle bir olay sonrası ne yapılabilir?	<p>“Ailelerin ve öğretmenlerin çocukları iyi gözlemlemeleri oldukça önemli. Uzman desteği şart”</p> <p>“Çocukların anlattıkları istismar yüküleri mutlaka önemsemeli. Gerekirse uzmana gidilmeli”</p> <p>“Çocuğun mutlaka uzman tarafından destek alması gerekiyor”</p> <p>“Toplumun da bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir”</p> <p>Böyle olaylar sonrasında psikolojik destek almalı, süreçten en az zararlı çıkması sağlanmalıdır”</p>	<p>“Toplumu bilinçlendirmeye ve farkındalık oluşturmaya yönelik eğitim ve çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir”</p> <p>“Tecavüzcülerin kimliği herkese bildirilmeli”</p> <p>“TV programları ile herkes bilgilendirilmeli”</p> <p>“Toplumu bilinçlendirmek gerek”</p> <p>“Kamu spotu hazırlanabilir”</p>
Cinsel istismarı gizli tutan ve saklayan aileler için ne düşünüyorsunuz?	<p>“Cinsel istismara uğrayan çocuk ve aileleri bu etiketlenmeden korktukları için bu durumu ortaya çıkarmamaktadır”</p> <p>“Cinsel istismar son zamanlarda medyada çok fazla gündeme gelmektedir. Bu durum toplumda bilinçlenme ve farkındalık sağlamaktadır. Aileler artık saklamıyor”</p> <p>“Çocuğun psikolojik, ruhsal ve birçok yönden aşırı mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır. Bu durumda ailelerin toplumdandırılmasına ve içine kapanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle gizliyor olabilirler”</p> <p>“Cinsel istismara uğrayıp gizli tutan aileleri genel olarak baskıcı, otoriter ve suçlayıcı aileler olduğunu düşünüyorum”</p> <p>“Gizli tutulmamalı, paylaşılmalı”</p>	<p>“Haklı olduklarını düşünüyorum. Çocuğu korumak adına bu tarz bir çaba gösteriyorlar”</p> <p>“Geleneksel değerlere özellikle -elalem ne der- düşüncesine bağlı aileler olabilir”</p> <p>“İstismar eğer aile içindeki birinden geliyorsa, bunu saklamayı zorunluluk gören aileler olabilir”</p> <p>“Bazı aileler cinsel istismarın suçlusu olarak çocuklarını görmektedir. Gizleyen aileler utanç duyma, ailenin rezil olacağından korkma gibi olumsuz düşüncelerden dolayı saklayabilmektedir”</p> <p>“Ensestte aç kalmamak için anneler göz yumuyor bu duruma. Çünkü baba hapse girirse aç kalacaklar”</p>

Tablo 5. Devam

Soru	Olumlu Tutuma Sahip Anneler	Olumsuz Tutuma Sahip Anneler
Sizin çocuğunuz böyle bir durumla karşılaşıyorsa ne yapardınız?	<p>“Öncelikle çocuğumun bu durumu en az hasarla atlatabilmesi için gereken uzman desteğini sağladım. Ayrıca istismarcının hak ettiği cezayı alması için hukuka başvururdum”</p> <p>“Adli işlem başlattım. Çocuğuma psikolojik destek olarak her türlü yanında olurdum.”</p> <p>“Çocuğumun yaşadığı istismar karşısında ilk önce çocuğuma inanırım. Panik olmadan gerekli uzman kişilere destek alıp, ardından yasal haklarına başvururum”</p> <p>“Bu travmanın ileriki yaşantısına etkisini azaltmak için uzun süreli danışmandan yardım alırım”</p> <p>“Yasal olarak haklarımı ararım. Uzman desteği alırım çocuğum için”</p>	<p>“Yorum yapamayacağım”</p> <p>“Çocuğumu bulunduğu ortamdan uzaklaştırmaya çalışırım”</p> <p>“Bir daha böyle bir şey yaşamaması için elimden geleni yaparım”</p> <p>“Cinsel istismar yapan kişi en ağır şekilde cezalandırılmalı”</p> <p>“İstismar eden kişinin idam edilmesini isterim”</p>

Annelerin görüşme formundaki sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde; en olumlu tutuma sahip anneler; cinsel istismara uğrayan çocukların toplum tarafından dışlandığını ifade etmekte, bu çocukların etiketlendiğini, bazen de çocuğun ve ailenin kendini korumak için izole ettiğini vurgulamaktadırlar. Olumsuz tutuma sahip anneler ise; bu çocukların suçlandığını vurgulamışlardır. *“Bu çocuklar cinsellikle ilgili konuşurlarsa, olanları diğer çocuklara anlatırlarsa, diğer çocukları da olumsuz etkileyebilir”* ve *“Okul arkadaşları bile bu çocuklardan uzaklaşıyor”* cümleleri bu dışlanmayı açık bir şekilde göstermektedir.

Cinsel istismar sonrası hem olumlu hem de olumsuz tutuma sahip anneler toplumun bilinçlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak olumlu tutuma sahip annelerin çoğu çocuğa ve onun destek almasına yoğunlaşırken, olumsuz tutuma sahip annelerin tecavüzcü ve toplumun bilinçlenmesine vurgu yaptığı, ancak çocuğun desteklenmesi gerektiğine dair ifadeler kullanmaması dikkat çekicidir.

Cinsel istismarı gizli tutan ve saklayan aileler için ne düşünüyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde,

olumlu ve olumsuz tutuma sahip olan annelerin cevapları oldukça farklıdır. Olumlu tutuma sahip anneler, etiketlenme korkusuna ve saklanmaması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Olumsuz tutuma sahip annelerin ifadeleri ise gerçekten bu durumun çok acı yönünü ortaya koymaktadır. Bu anneler geleneksel değerler, toplum baskısı, çocuğun suçlanması, utanç duyulması gibi nedenleri gerekçe göstermişlerdir. Ancak özellikle enstest durumu ile ilgili ailenin zorunlu olarak ya da ekonomik nedenlerle olayı saklaması cevapları son derece düşündürücüdür.

Sizin çocuğunuz böyle bir durumla karşılaşırdı ne yapardınız? sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde olumlu tutuma sahip annelerin daha çok çocuklarına odaklandığı, çocuklarına uzman desteği sağlayacaklarını ifade ettikleri, yasal haklarını arayacaklarını söyledikleri görülmektedir. Oysa olumsuz tutuma sahip annelerin hiçbiri çocuğa odaklanmamış ve uzman desteğinden bahsetmemiştir. Bunun yerine istismarcının cezalandırılması ya da ortam değiştirmeye yönelik ifadeler kullanmışlardır.

Sonuç ve Öneriler

Cinsel istismara uğrayan çocuklar pek çok olumsuzluğu yaşamak zorunda kalmakta, gelişimleri bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Tüm bu olumsuzluklara toplumun etiketlemesi, damgalaması ve olumsuz tutumlar da eklenince çocukların gelecekte sağlıklı bir yetişkin olmaları zorlaşmaktadır. Cinsel konuların Türkiye’de halen tabu olarak görülmesi, aile bireylerinin ve toplum üyelerinin cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlarının ayıplayıcı ve aşağılayıcı olması istismarın çocuklar üzerindeki etkilerini arttırabilmektedir. Ayrıca çocukların kendilerine, yetişkinlere olan güven ve saygılarını kaybetmelerine neden olabilmektedir. Cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik tutumlar, istismarın çocuklar üzerindeki etkisinin azaltılması ve onların sosyal hayata katılmaları, gelecekte sağlıklı kişilik yapısı geliştirebilmeleri açısından önem taşımaktadır. Cinsel istismara uğrayan çocuklara karşı geliştirilen tutumları, toplumda cinsel

istismarla ilişkili yaygın olan yanlış kanıların olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Anneler çocukların hayatında çok önemlidir. Bu nedenle annelerin bu konuda farkındalıkları arttırılmalıdır. Bu sayede kendi çocuklarını istismar ve ihmalden korumalarına ve istismara uğramış çocukların toplumsal hayata katılmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Son yıllarda kitle iletişim araçlarının ulaşabildiği insan sayısı ve toplum üzerindeki etkisi ve ulaşılabilirlik durumu göz önüne alındığında, kitle iletişim araçlarında anne-babalara ve çocuklara yönelik çocuk hakları, çocuk istismarı ve ihmali konuları ile ilgili doğru bilgilerin yer aldığı programlar düzenlenebilir, konu ile ilgili bilgiler içeren makale ve araştırmalara yer verilebilir. Konu hakkındaki uzmanlarla birlikte televizyon programları düzenlenebilir. Küçük yaştaki çocuklar için çizgi filmler yapılabilir. Ayrıca cinsel istismara uğrayan çocuklara ve ailelerine verilen destek programları arttırılarak, çocukların gelişimi takip edilebilir ve en önemlisi de çocukların güvenliğinin sağlanması ve korunması zorunlu hale getirilebilir.

Kaynakça

Ayekin, D.N. & Gültekin Akduman, G. (2015). Analysis of The Attitudes of The Preschool Teachers Towards Sexually Abused Children in Terms of Different Variables. *Academic Research International, Part-II: Social Sciences and Humanities*, 6(3), 183-94.

Bahali, K., Akçan, R., Tahiroğlu, A. Y., & Avcı, A. (2010). Child Sexual Abuse: Seven Years in Practice. *Journal of Forensic Sciences*, 55(3), 633-636.

Baştürk, S. (Ed.). (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Vize.

Cecil, C. A., Viding, E., Fearon, P., Glaser, D., & McCrory, E. J. (2017). Disentangling the Mental Health Impact of Childhood Abuse and Neglect. *Child Abuse & Neglect*, 63, 106-119.

Çağlarımak, A. (2006). Yerleşik Olan ve Olmayan Ailelerde Çocuk İstismarı Yaygınlığının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dean, A. (2017). Child Abuse and Neglect. *Mental Health Practice*, 21(4), 12.

Dönmez, E. (2009). *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmeleri ve Velilerin Çocuk İstismarına ve İhmaline Yönelik Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dubowitz, H. (2017). Child Sexual Abuse and Exploitation-A Global Glimpse. *Child Abuse & Neglect*, 66, 2-8.

Gültekin, G., Ruban, C., Akduman, B. & Korkusuz, İ. (2006). Çocuk ve cinsel istismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 3(1), 9-14.

Gültekin Akduman, G. & Cantürk, G., (2010). Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Karşı Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Adli Tıp Dergisi*, 24 (2), 22-29.

Gültekin Akduman, G. & Akduman, B. (2014). *Child Abuse and Neglect.*, in: H. A. Başal, E. Ömeroğlu, Zdravka Kostova (ed.), *Preschool Education in Turkey and in the World: A Theoretical and Empirical Perspective*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.

Günce, G. (1999). *Çocuğun Cinsel İstismarı. Çocuk İstismarı ve İhmali, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları.*

Hamilton-Giachritsis, C., & Pellai, A. (2017). Child Abuse and Neglect. *The Wiley Handbook of What Works in Child Maltreatment: An Evidence-Based Approach to Assessment and Intervention in Child Protection*, 29-47.

Itzin, C. (2018). *Psychoanalytic Psychotherapy After Child Abuse: The Treatment of Adults and Children Who Have Experienced Sexual Abuse, Violence, and Neglect in Childhood*. Routledge.

İnan, M. (2010), 2005 ve 2009 Yılları Arasında Kocaeli Adliyesi'nde Görülen Cinsel İstismar Konulu Davalarda Sanık ve Mağdur Çocukların Sosyo Demografik Özellikleri ve Suçun Niteliği, Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli

Kaya, İ., & Eroğul, A. R. Ç. (2013). Ergenlerde Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantılarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevlerinin Rolü. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 3386-397.

Liotti, G. (2017). Conflicts Between Motivational Systems Related to Attachment Trauma: Key to Understanding the Intra-Family Relationship Between Abused Children and Their Abusers. *Journal of Trauma & Dissociation*, 18(3), 304-318.

Lueger-Schuster, B., Knefel, M., Glück, T. M., Jagsch, R., Kantor, V., & Weindl, D. (2018). Child abuse and Neglect in Institutional Settings, Cumulative Lifetime Traumatization, and Psychopathological Long-Term Correlates in Adult Survivors: The Vienna Institutional Abuse Study. *Child Abuse & Neglect*, 76, 488-501.

Polat, O. (1997). Çocuk İstismarı Teşhis ve Tedavi. *The Bulletin of Legal Medicine*, 2(1), 43-43.

Polat, O. (2015). Tüm Boyutlarıyla Pedofili. *The Bulletin of Legal Medicine*, 20(1), 60-70.

Ramaswamy, S., & Seshadri, S. (2017). Our failure to protect sexually abused children: Where is our ‘willing suspension of disbelief’?. *Indian Journal of Psychiatry*, 59(2), 233.

Seyidoğlu, H. (1997). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. *İstanbul: Güzem Yayınları*.

Şimşek, S., & Cankseven Önder, F. (2011). An Investigation the Behavioral Problems of Adolescents, Who Perceived Emotional Abuse from Parents and Teachers. *Elementary Education Online*, 10(3), 1124-1137.

Ovalıoğlu, N., Uçan, Ö., Serindağ, S., (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Firat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.

Türk, S. (2010). Öğretmen Adayları İle İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Potansiyeli Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Çocuklarda Davranış Eğilimleri ve Şiddetin Kökenleri

Hakan Uşaklı Sinop Üniversitesi

Kübra Ekici Sinop Üniversitesi

Giriş

Atılganlık üzerine yazılan ve pek çok araştırmada kaynak olarak kullanılan çalışma Robert Alberti ve Michael Emmons tarafından yazılmış olan “Atılganlık Hakkınızı Kullanın” (Your Perfect Right, A Guide To Assertive Living) adlı kitaptır. Bu kitapta yazarlar bir davranışın saldırgan, atılgan ve atılgan olmayan (çekingen) şeklinde üç farklı biçimde olabileceğini belirtirler. Bu davranış biçimleri içinde atılgan davranış şu şekilde tanımlanmıştır:

“Atılgan davranış biçimi insan ilişkilerinde eşitliği ve gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarlarımız doğrultusunda hareket edebilmemizi, kendimizi savunabilmemizi, duygularımız dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmemizi ve başkalarının haklarını çiğnemenin, kendi haklarımızı kullanabilmemizi mümkün kılar.” (Alberti ve Emmons, 1998:6)

Saldırgan davranışlar, bu davranışı bulunan kimsenin karşısındaki kimseyi (alıcının kendisini) önemsiz ve incinmiş hissetmesine yol açar. Karşısındaki kişi kendisine hak tanımadığı için alıcı kendisini kırılmış, aşağılanmış hisseder ve savunma yapma gereği duyar (Alberti ve Emmons, 1998:44).

Saldırganlıkta hedef, ne olursa olsun kazanmak için kendi yolumuzda ilerlemektir. Bu yüzden genellikle saldırganlık hem fiziksel hem de psikolojik olarak yıkıcıdır. Saldırgan insanlar başkalarının ilgi, hak, istek ve ihtiyaçlarıyla kesinlikle ilgilenmezler. Saldırganlıkla ilgili olarak şu temel noktalar göz önünde bulundurulmalıdır:

- Saldırganlık genellikle saldırganlığa yol açar (şiddet şiddeti doğurur).

- Saldırgan insanlar başkalarınınca istenilmeyen, onlardan çekinilen ve popüler olmayan insanlardır.

- İnsanlar saldırgan insanlarla ilişki kurmak istemez, onlar ihtiyaç duyduklarında yardım etmeğe korkar ve çekinirler.

- Saldırganlık, saldırgan davranışta bulunan insanın çok kısa bir süreliğine iyi hissetmesini sağlar, ancak zamanla kişi kendini kötü hisseder (Sorensen, 2005).

Çekingen davranışlarda bulunan insanlar genellikle, kendilerini inkar eden, tutuk, kırılmış, endişeli, başkalarının onun adına seçim yapmasına izin veren ve arzu ettiği hedefe ulaşamayan kimselerdir (Alberti ve Emmons, 1998:45).

Çekingen insanlar, gerçek düşüncelerini söyleyemezler, bir fikir oluşmasına katkıda bulunamazlar ve kendilerini değersiz hissederler. Bu yüzden çekingen davranışların genel olarak sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Gerçekten ne istediğini veya neye ihtiyaç duyduğunu karşılayamamak.

- Başkalarından daha az saygı görme.

- Kısa süreli de olsa stresin azalması (Sorensen, 2005).

Atılganlıktaki temel hedef, tüm insanlar için en iyi çözümü bulmaktır. Atılganlık herkesin eşit hak ve sorumluluklarının olduğunu göz önünde bulundurur. Bu yüzden atılgan davranış biçimi kazan kazan çözümüne dayanmaktadır. Atılgan davranış biçiminin olası temel sonuçları şunlar olabilir:

- Atılgan davranış biçimini sergileyen bir kimsenin ihtiyaçlarını karşılama olasılığı yüksektir.

- Atılgan davranış biçimi kontrollü olmamızı sağlar.

- Atılgan davranış biçimi kendimize olan güvenimizin artmasını yardım eder.

- Atılgan davranış biçimini sergileyen insanlarda stresin azaldığı görülmektedir (Back ve diğerleri, 1982).

Greenberg (2002), bu üç davranış biçiminin ana noktalarını şu şekilde belirtmektedir. Atılgan davranışta kişi, kendini rahatlıkla ifade eder ve ihtiyaçlarını karşılar. Bunları yaparken başkalarını incitmez ve kendini iyi hisseder. Atılgan olmayan (çekingen) davranış biçiminde ise kişi başkalarını tatmin etmek adına isteklerini inkar eder. Başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak için kendi ihtiyaçlarını feda eder. Saldırgan davranışta kişi, başkalarını harcamak bahasına istediği gibi hareket ederek üstünlük kurma peşindedir (Greenberg, 2002:95).

Atılganlık, ne pahasına olursa olsun kazanmak demek olmamakla birlikte aksine ihtiyaçların ve hakların adil bir şekilde oluşturulmasıdır (Rogers, 2002:55). Atılgan olmak istediğimizde karşımızdaki kişinin gözlerine bakmalı fakat çok yakından işaret parmağımızı sallayarak onu göstermemeliyiz. Ellerimiz açık bir şekilde anlaşılır, sakın, ciddi bir ses tonu kullanmalıyız (Rogers, 2002:134).

Emmer ve diğerleri (2003), öğretimde iletişim becerileri konusu içinde etkili bir iletişim için üç beceriye gereksinim olduğunu ifade ederler. Bu beceriler, yapıcı atılganlık, empatik tepki ve problem çözmedir. Yapıcı atılganlık, ilgili olunan konunun açıkça ifade edilmesi, hatalı davranışların düzeltilmesi için ısrar edilmesi, zorlamaya ve boyun eğdirilmeye karşı direnç göstermeyi içerir. Bu durumda yapıcı atılganlığın üç ögesinin olduğu görülmektedir. Bunlar, problemin veya durumun açık bir şekilde ifade edilmesi, belirgin bir vücut dilinin olması (göz teması fakat karşıdakini tehdit edici bir şekilde değil, omurganın dik olması ve yüz ifadesinin konuyla uyuşması) ve uygun davranış veya problemin çözülmesi için direnç gösterme (Emmer ve diğerleri, 2003:147-148).

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniğiyle desenlenmiştir. Geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma

yaklaşımıdır (Karasar, 2008: 77). Nitel araştırmalar antropoloji, felsefe, hūmanistik psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, evre psikolojisi, dilbilim alanlarında sıklıkla kullanıla gelmektedir. Ancak eğitim bilimleri gibi disiplinler arası çalışmalarda da nitel araştırmalardan yararlanılmaktadır. Nitel araştırmalar araştırmacılar için esnek bir çalışma ortamı sunmaktadır. Nitel araştırmalarda görüşme yöntemi araştırmacılara esneklik kazandırması, gelen yanıtla hakimiyet, sözel olmayan davranışları takip, ortam üzerinde kontrol sağlama ve derinlemesine bilgi alma gibi olumlu katkıları vardır (Yıldırım ve şimşek, 2008).

“Neden benim oğlum bu kadar saldırgan?” “Neden benim kızım kendini savunamıyor?” “Neden ocuklarım her zaman engellendiklerinde ya da kızdıklarında yumrukluyor, tekmeliyor ve çığlık atıyorlar? Bu tip sorular akıl sağlığı uzmanlarına her zaman ilgili ve endişeli aileler tarafından sorulmaktadır. Sorular basit ve apaçık olmasına rağmen cevaplar o kadar kolay değildir. Çocuklar geniş çapta farklı sebeplerden dolayı saldırgan, atılğan ve çekingen davranırlar. Genel olarak bir çocuğun her hangi bir durumda nasıl davranacağının altında faktörlerin kombinasyonları vardır. Bu faktörler çocuğun durumu nasıl anladığı, alternatif olarak ne tepkiler düşünebildiği ve her bir alternatif tepkinin sonuçlarının ne olabileceğine ilişkin beklentilerini içerir.

Atılğan ocuk kendini açıkça ve doğrudan ifade ederken başkalarının haklarına ve duygularına sayđı gösterir. Örneğin; yeni kesilmiş saçlarıyla alay edilmesine Sally sakince ve atılğan bir şekilde şöyle tepkide bulunur: “Lütfen benimle alay etmeye bir son verin. Eğer senin taklidini yaparsam bu hoşuna gitmez. Saımın nasıl göründüğü benim gerçekten hoşuma gidiyor.” şayet atılğanlık hem kendini ifade etmeyi hem de başkalarının haklarını ihlal etmemeyi gerektiriyorsa, atılğan olmamak iki biçimde olabilir: saldıranlık ya da ekingenlik. Saldırgan ocuklar kendi düşünce ve duygularını ifade ederler. Fakat bunu zorlayıcı ve diğer insanların zararına rağmen yaparlar. Çekingen ocuklar diğer insanların duygularını, güçlerini veya otoritelerini

dikkate alırlar fakat kendi haklarını ve duygularını inkar ederler (veya savunmazlar).

Bazı saldırgan ve çekingen çocuklar için atılğan hareket etme düşüncesi asla oluşmaz. Bu çocuklar kendi seçimlerini kavga etmek ya da kaçmak şeklinde sınırlı görürler. Örneğin, Tommy kendisiyle alay edildiğinde seçeneklerin sadece yumruklamak, çimdiklemek, ısırarak, çığlık atmak ve tükürmek (“kavga” tepkileri) veya kaçmak, ağlamak, saklanmak ve surat etmek (“kaçma” tepkileri) olduğunu düşünebilir. Siyah ve beyaz seçimlerin olduğu Tommy’nin dünyasında hiçbir yerde grinin (atılğan çözümler gibi) gölgesi bulunmamaktadır.

Ancak bu duruma rağmen diğer saldırgan ve çekingen çocuklar atılğan alternatifleri düşünebilirler. Fakat düşündükleri davranışı sergilemeyi seçemezler çünkü saldırgan veya çekingen davranmanın onlara daha fazla fayda sağlayacağını veya atılğan davranışa oranla daha düşük bedele mal olacağına inanırlar. Örneğin, James sınıf arkadaşlarını fiziksel olarak tehdit ederek gözdağı vermekte, sözel olarak da onlara küfretmektedir. Çünkü onun bu davranışları tehdide maruz kalan çocukların öğle yemeği paralarını ona vermeleriyle ve ödevlerinin yapılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu James’in saldırganlığının bedelini ödeyene kadar devam eder. Aksine, Patty daha çok çekingen davranış sergileyebilir. Çünkü çekingen hareketlerin saldırgan ya da atılğan tepkilere göre daha nazik ve daha çok “hanım kız” şeklinde olduğuna inanmaktadır. Atılğan ifadelerin hoş olmayan durumlarla yüzleşmesiyle ve popülaritesini azaltmayla sonuçlanabileceğinden korkmaktadır. (Örneğin; “Eğer onların nasıl hissettiğimi bilmelerine izin verseydim, bana kızabilirler ve benle hiç oynamazlar ...”) Açıkça, bir çocuğun belirli davranışlarla ilişkilendirdiği (gerçek veya hayali) davranışlar onun seçeceği eylem üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.

Aileler çocukların saldırgan ve prososyal davranışlarının şekillenmesinde kritik bir role sahiptirler. Erkek çocuklar kızlara göre daha çok, sürekli fiziksel ve sözel saldırganlık sergilemektedirler. Kız çocukların ise ebeveynlerine ve akranlarına karşı saldırganlık sergilemelerine daha çok özgürlük

verilme eğilimi vardır. Bunun aksine kızlar “iyi” olmaları durumundan nispeten daha çok ödül almaktadırlar ve “kötü” davranışlarında ebeveyn sevgisinden yoksun bırakılmakla tehdit edilebilmektedirler. Yapılan araştırmalar saldırgan olmayan çocukların onlardan yüksek beklentisi olan ailelerden saldırgan çocukların kendi ailelerinden beklentilerine göre daha çok “nazik” ve “sorumlu” olmaları istenmiştir.

Çoğu davranışın yeni kalıplara şekillendirilmesi doğrudan ödülle (örneğin, ebeveynin övgüde bulunması) veya cezayla şekillendirilmesine (ayrıcalıkların çekilmesi) rağmen, saldırganlık veya atılganlık gibi sosyal davranışlar geniş ölçüde taklit ve model olma süreçleriyle kazanılır. Bir çocuğun sergilediği kişiler arası davranışlardır, saldırganlığı atılganlığı ve çekingenliğindeki model görevini gösterir. İşleri yolunda gitmeyen bir birbirleriyle bağıra çağıra konuşan, evde çılgılık atan, kapıları çarpan anne ve babaların çocuklarının saldırganlıklarına uzakta sebepler aranmasına gerek yoktur. Ebeveynler çocuklarına nasıl atılgan olacaklarını öğretirken, atılganlığın sözel ve sözel olmayan parçalarına çok dikkat vermeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin sadece çocuklarının ne söylediğine değil, nasıl söylediğine de dikkat etmelidirler.

Etkili bir konuşma (Örneğin; “Lütfen müziğin sesini kısar mısın? Kulaklarımı ağrıtıyor” İner gibi titretilen bir ses tonuyla ve zayıf bir göz temasıyla yapılmayabilir. Ayrıca çocuklarına sadece çatışma durumlarında (örneğin engellenme alaya alma gibi) atılgan olmaları öğretilmelidir. Aynı zamanda zevkli durumlarda da onlara atılgan olmayı öğrenmelidirler. Nasıl iltifatta bulunacağını veya iltifat alacağını veya başkalarının düşünceleriyle aynı fikirde olmayı ifade edebilmeyi öğrenmek çatışma durumlarında kendini savunmayı öğrenmek kadar önemlidir. Bunların yanında çocukların çatışmayla başa çıkmaları için atılgan davranışın her zaman için en uygun araç olmadığını öğrenmeleri de önemlidir. Gerçekten de bazı kesin durumlarda atılganlık aksi yönde sonuçlanabilir. Eğer bir çocuk kendinden büyük ve güçlü bir grup çocuğun saldırısına uğrama durumunda atılgan bir şekilde (“Çocuklar, yumruklanmak ve tekmelenmek beni kızdırıyor”) son derece verimsiz olabilir. Bazı

durumlarda, çekingen bir şekilde makul olmayan bir ricaya uymak arkadaşlığı güçlendirebilir veya uzun süreli önemli bir hedefi gerçekleştirmeyi sağlar.

Sonuç ve Öneriler

Yaklaşık 2000 yıl önce büyük bilge Hillel şöyle demiş: “Eğer ben kendim için değilsem, kim benim için olacak? ve eğer ben sadece kendim içinsem, ben neyim? Ve şimdi değil ise - ne zaman? Çocuklarımıza öğretebileceğimiz en önemli bazı dersler onlara başkalarının haklarını ve duygularını da göz önünde bulunduracak kendilerini ifade etmelerini ve kendilerine gereken ilgiyi göstermelerleriyle ilgili dengeyi nasıl kuracaklarını içerir ve aileler bu dersleri ne zaman öğretmeli? Hillel’in sorduğu gibi “Şimdi olmazsa - ne zaman?” (Deluty & Uşaklı).

Resmi Gazete (1995)’de yayımlanan Çocuk Hakları Sözleşmesine göre “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (Resmi Gazete, 1995: 5). Çocukların yaptığı her davranışı görmezden gelmek, çocukluklarına verip yaramazlık yapıyor büyüyünce düzeler şeklinde düşünmek yanlış bir tutumdur.

Çekingen ya da saldırgan davranışlar gerek evde gerekse okulda çocuklarda istenmeyen davranış örnekleri arasındadır. Bu davranışların önlenerek çocukların istedik atılğan davranışlarda bulunmaları nasıl sağlanmalıdır? Her şeyden önce çocukların davranışları iyi tanınmalıdır. Maalesef gerek ebeveynler gerekse öğretmenler çoğu zaman çocukları davranmada hataya düşebilmektedirler. Ailede ve okulda çocuklar ne kadar tanınabiliyor ya da çocuk kendini yeterince ifade edebiliyor mu? Anne-baba ve evin diğer üyeleri çocuğun davranışlarını yakından gözlemlene imkanı sahiptir. Okul ortamında ise okul rehberlik hizmetleri kapsamında bireyi tanımak için testler ve test dışı teknikler kullanılmaktadır. Yetenek testleri, başarı testleri ve ilgi envanterleri gibi test tekniklerinin yanında gözleme, kendini anlatmaya ve başkalarının kanılarına dayalı test dışı teknikler öğrencileri tanımak için kullanıla gelmektedir. Ancak ilköğretim ve ortaöğretim kurumları rehberlik

servislerinin programları kapsamında öğrenci tanıma tekniklerine sınırlı yer verildiği görülmektedir. Okul rehberlik servislerince yürütülen bireyi tanıma teknikleri öğrenciler arası farklılıkların ortaya çıkarılarak onların gelişmelerine daha etkili yardım edebilme fırsatı vermektir. Ancak tüm bu yoğun yardım hizmetlerinin yanında ebeveynler çocuklarının bazı davranışlarına bir anlam verememekte ve kaygılanmaktadırlar.

Özellikle sosyometri kökenli ölçme aracı olan Sosyometri Testi ve Kimdir Bu? testleri ile Yalnızlık Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ölçme araçları öğrencileri tanımada yetersiz kalabilmektedir. Bu yetersizlikler öğrenci davranışlarının dikkatli gözlemlenememesinden kaynaklanabilmektedir. Grupla psikolojik danışma ve rehberlik süreçleri öğrencilerin yakından gözlemlenmesinde etkili olmaktadır.

Psiko-eğitim grupları, insanların bazı becerileri kazanmaları, belirli konuları anlamaları ve hayatın zorlu geçiş dönemlerinde onlara yardım etmeleri için oluşturulmaktadır.

Gerek süreç ve bu süreç içinde gerçekleşen performans ve gerekse ürüne dönük çıktılar öğrencilerin hem aileleri hem de öğretmenleri tarafından onları tanıma becerilerinde değişikliye yol açabilmektedir (Uşaklı, 2007). Çocukların gerek ebeveynlerince gerekse uzmanlarca tanınmasından sonra istenmeyen davranışların üstesinden gelinmesi için onların sanat ve sporun uygun alanlarına yönlendirilmesi oldukça önemlidir. Sınıf ortamında drama, çember saati, psiko-eğitim çalışmaları da çocukların yapıcı tutumlar geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

Drama çocukların kendilerini atılganca ifade etmelerine yardım eder.

Foto 1

Foto 2

Foto 1: Uşaklı, H. (2006). Doktora tez çalışması İzmir Ege İhracatçıları Birliği İlköğretim Okulu.

Foto 2: Kuzeyin Güçlü Kızları Projesi Sinop Ayancık İnönü Ortaokulu.

Kaynakça

Alberti, R. & Emmons, M. (1998). *Atılganlık Hakınızı Kullanın*. Çev. Katlan, S. (7. Baskı). Ankara: HYB Yayıncılık.

Back, K., Back, K. & Bates, J. (1982). *Assertiveness at Work - a Practical Guide to Handling Awkward Situations*. London: McGraw-Hill.

Deluty R. & Uşaklı, H. (2009). Saldırgan, Atılgan ve Çekingen Davranma(ma). *Yolları. Çocuk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 86, 20-22.

Emmer, E. T., Evertson, C. M. & Worsham, M. E. (2003). *Classroom Management for Secondary Teachers*, (6th ed), Boston: Allyn and Bacon.

Greenberg, J. S. (2002). *Comprehensive Stress Management* (7th Ed.). New York: McGraw-Hill Companies.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikleri*, (18. Baskı), Ankara: Nobel.

Resmi Gazete, (1995). 27 Ocak Sayı: 22184 www.resmigazete.gov.tr (10 Mart 2018 erişim).

Rogers, W. A. (2002). *Classroom Behaviour*, London: Paul Chapman Publishing.

Sorensen S. (2005). Understanding Assertiveness. by Stuart Sorensen - RMN <http://www.mhsanctuary.com/articles/assert.htm> (2005, Şubat 24).

Uşaklı, H. (2007). Aile ve Öğretmenlerin Öğrencileri Tanıma Becerilerindeki Değişmeler. 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5-7 Eylül 2007, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tokat.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Sosyal Etki ve Şiddet Davranışı

İsmail Akyüz, Sakarya Üniversitesi

İhsan Kutlu, Sakarya Üniversitesi

Bilimsel faaliyet en temelde dünyayı anlama ve açıklama çabasıdır. Doğa bilimleri ve sosyal bilimler şeklinde yapılacak kaba bir ayırmada özellikle insani yapı ve süreçleri açıklamaya çalışmak sosyal bilimlerin görevidir. Sosyal bilimler içerisinde insanların ruhsal durumunu ve davranışlarını açıklamaya çalışan psikoloji bilimi bir tarafta; toplumsal olay ve olguları açıklamaya çalışan sosyoloji bir başka taraftadır. Bu ikisinin kavşağında; fakat psikolojiye daha yakın bir yerde duran *sosyal psikoloji* ise insanları diğer insanlarla olan ilişkileri düzleminde ele almaya çalışır.

Allport'un tarifiyle sosyal psikoloji "bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının başkalarının gerçek, hayali ya da örtük varlığı karşısında nasıl etkilendiğinin bilimsel olarak araştırılması"dır (Akt. Hogg ve Vaughan, 2011: s. 24). Genel psikolojiden farklı olarak bu tanımlamada daha özelden *başka insanların* varlığı dikkat çekmektedir. Yani insanların kendinden başka insanlarla olan ilişkileri esas olarak sosyal psikolojinin üzerinde durduğu konudur. Buna göre uyma, itaat, önyargı, liderlik, benlik, kimlik, kültür, arkadaşlık, vb. pek çok konu sosyal psikolojinin çalıştığı alanlardır (Hogg ve Vaughan, s. 27).

Sosyal psikoloji disiplininin bu geniş yelpazeli çalışma alanları içerisine şiddet davranışlarını da dahil etmek mümkündür. Şiddetin kalımsal mı öğrenilen bir davranış mı olduğu tartışması bir tarafa, insanların başka birçok davranış gibi şiddet davranışını sergilerken de çevrelerinden etkilenebildikleri bilinen bir gerçektir. İnsan davranışının biyolojik, psikolojik, dini, kültürel pek çok sebebi olduğu gibi geniş manada içerisinde yaşanan toplumun, dar manada ise bir şekilde içerisine dahil olunan sosyal grupların davranış üzerinde etkisi bulunmaktadır. Şiddet davranışı da bu etkiden bağımsız değildir. Bireylerin şiddet davranışı sergilemesine pek çok şey sebep olabilir: karşılaştığı ekonomik sorunlar, yaşamakta olduğu bir nevroz,

psikolojik bozukluklar, dini bir motivasyon, öfke vb. Ancak bütün bunlar söz konusu olmasa dahi içerisinde yer alınan sosyal bir grubun etkilemesi ile normal şartlarda şiddet davranışı sergilemeyecek; hatta şiddetten nefret eden bireyler dahi kolaylıkla şiddete yönelebilmekte ve yaptığı davranışı yine grubun etkisiyle meşrulaştırabilmektedir. Sosyal psikolojide grubun birey davranışı üzerindeki etkisi “sosyal etki” olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda şiddet davranışı sergileyenlerin veya böyle bir davranışı onaylayanların hangi sosyal-psikolojik süreçleri yaşayarak şiddete meylettikleri konusunun incelenmesi ve anlaşılması önem taşımaktadır.

İnsan davranışının temelinde yatan önemli unsurlardan birisi sosyal etki/sosyal öğrenmedir. Her birey daha dünyaya gelir gelmez kendisini aile gibi bir sosyal grubun içerisinde bulmaktadır. Gündelik hayattaki çok çeşitli ve karmaşık ilişkiler ağı bireyleri sosyal, dini, ekonomik, mesleki, kültürel vb. çok sayıda grubun üyesi haline getirir. Sosyal psikolojinin önemli araştırma konularından biri de içerisinde yer alınan grubun bireyin davranışları üzerindeki etkisidir. Bu anlamda içerisinde yer alınan bir grubun, üyelerinin özellikle şiddet davranışı üzerinde nasıl etkide bulunduğu ortaya koyulması önem arz etmektedir. Ya da tersinden soracak olursa bireyler hangi mekanizmalar aracılığı ile içlerinde buldukları grubun davranış dinamiklerine göre hareket etmekte ve şiddet içeren davranışlar sergileyebilmektedir?

Sosyal Etki

Grubun birey davranışı üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılan en yaygın kuramlardan biri “sosyal etki” kuramıdır (Cüceloğlu, 2006: 533). Buna göre toplum içinde yaşayan insanların davranışları çoğunluk itibarıyla birbirine benzemektedir. Zira birçok davranış başkalarından etkilenme neticesinde şekillenmekte ve insanların davranışları birbirine benzemektedir. Bu durum bireylerde “gruba uyma davranışını” ortaya çıkarmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 67, 68). Bireylerin grup içerisinde tutum değiştirerek grubun diğer üyelerine uymaları grubun “aynı düzeye getirici etkisi” olarak

özetlenebilir. Zira herhangi bir grup içerisinde birey, grubun bir üyesi olarak davranmakta; grup durumu uymayı gerektirmektedir. Birey uymak istese de istemese de (kendi çıkarlarını, birçok açıdan grubun çeşitli yanlarını tartsa da), grubun bir parçası olduktan sonra, grup uyması için ona baskı yapmaktadır. Artık birey, “bir eyleme geçmeden önce, şu veya bu türden şeyleri dikkate alacak insan değildir”. Uyum (yetisi), daha öne çıkan üyelerin keskin zekâlarını geri çekerek ve muhtemelen gruptaki diğer kişilerin zekâlarını yükselterek, bireyin duygularına, düşüncesine ve davranış temposuna nüfuz edebilmektedir (Şerif, 1985:66).

Buna göre “grubun bireyin davranışı üzerindeki etkisi” anlamına gelen sosyal etki en temelde uyma ve itaat etme biçiminde kendini göstermektedir.

Uyma

Yapılan araştırmalar bireylerin grup içerisindeyken davranışlarını zamanla grubun diğer üyelerinin davranışlarına “uydurduğunu” göstermektedir. Bu anlamda bireyler doğru bildiklerine grubun diğer üyeleri ısrarla yanlış dediğinde ya da yanlış bildiklerine grubun diğer üyeleri ısrarla doğru dediğinde bir süre direnç gösterdikten sonra onlar gibi düşünmeye ve davranmaya başlamaktadır. Uyma davranışıyla ilgili en meşhur deney Asch Deneyi olarak bilinmektedir:

“Bu deneyde laboratuvarında 7-8 kişilik gruplara, sırayla birçok kart çifti gösterilmiştir. Her kart çiftinin birinde çeşitli uzunlukta üç çizgi, diğerinde ise tek bir çizgi olup bu tek çizgi diğer karttaki üç çizgiden biriyle aynı uzunluktadır.

Deneklere tek çizginin uzunluk bakımından diğer karttaki çizgilerden hangisine benzediği sorulmuştur. Aslında deneklerden yalnızca biri gerçek denek, ötekiler araştırmacının asistanlarıydı ve her defasında ne diyecekleri önceden belirlenmişti. Tek çizginin uzunluk bakımından diğer karttaki üç çizgiden bir tanesine eşit olduğunu, yani fiziksel gerçeğin belirgin olduğunu

unutmayalım.

Araştırmadaki her kart çifti gösterildiğinde, araştırmacının denek rolü yapan yardımcıları sırayla yargularını (tek çizginin üç çizgiden hangisine daha çok benzediğini) söylemekte ve esas deneğe söz sırası en sonda gelmektedir. İlk birkaç kart gösterildiğinde araştırmacının yardımcıları doğru cevap vererek deneğin güvenini kazanırlar; fakat sona doğru yanlış cevap vermeye başlarlar. Denek, sıra kendisine gelinceye kadar sırayla herkesin yanlış cevap vermesinden rahatsız olmaktadır, nitekim sıra kendine gelince, onun da diğerlerinin söylediklerini -gerçeğe aykırı olduğu halde- tekrarlayabildiği görülmüştür. Çok sayıda deneğin kullanıldığı bu araştırmada her üç denekten birinin (kullanılan bütün deneklerin % 35'inin) diğerlerinin yanlış kararlarına uyduğu bulunmuştur.

Bu bulgunun elde edilmesi üzerine aynı araştırma bazı değişikliklerle pek çok kere tekrarlanmıştır. Bu tekrarlar, bulguların geçerliliğini ve genelliğini kanıtlamıştır. İnsanların %35 gibi azımsanamayacak bir kısmının, gruba uyararak apaçık gördükleri şeyin tersini söylemeleri, gerçekten şaşırtıcı ve önemli bir bulgudur” (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014:71-72).

Görüldüğü gibi bireyler içerisinde yer aldıkları grubun kararlarına veya davranışlarına belli şartlar altında uyum sağlamakta ve doğru bildiklerine yanlış, yanlış bildiklerine de doğru diyebilmektedir. Bu durum kuşkusuz şiddet davranışında da kendini göstermektedir. Bireyler normal şartlar altında asla gerçekleştirmeyecekleri hatta tasvip dahi etmeyecekleri şiddet davranışlarını bir süre sonra içerisinde yer aldıkları grubun etkisiyle eyleme dökmekte veya benimsemektedir.

Öfkeli bir kitle tarafından linç edilmek üzere olan bir askerin, grubun içindeki sıradan bir birey tarafından (grubun etkisiyle) nasıl canice katledildiği uyma yoluyla şiddet davranışı sergilemeye örnek olarak gösterilebilir:

...burada tipik örnek olarak Bastille muhafızı M. De Launay'ın katli ele alınabilir. Bu kalenin fethedilmesinden sonra pek heyecanlanmış olan kitle ile çevrilen koruyucu asker her taraftan tekme, yumruk yiyordu. Onu asmak, kafasını kesmek veya bir beygirin kuyruğuna bağlamak teklif olunuyordu.

Bunların ortasında çarpınırken yanlışlıkla birisine bir tekme vurdu. Bunu görenlerden birisi bir teklifte bulundu: 'Tekme yiyen adam muhafızın kafasını kesmeli.' Bu teklif alkışlarla kabul edildi.

Bu adam (tekme yiyen) yarı sersem bir işsiz aşçı idi. Bastille'de neler olduğunu görmek merakı ile buraya gelmişti. Mademki genelin reyı böyleydi, bu işi yapmak bir vatanseverlikti ve hatta böyle bir canavarı öldürdükten sonra madalya bile almaya hak kazanacağına o anda inanmıştı. Kendisine uzatılan bir kılıcı muhafızın boynuna vurdu; iyi bilenmemiş olan kılıç kesmeyince cebindeki kara saplı bıçağını çıkardı ve işini hemen bitirdi.” (Le Bon 1997: 144)

Uyma davranışını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlardan en dikkat çekenleri grubun büyüklüğü ve grubun söz birliği etmesidir. Buna göre içerisinde yer alınan grubun büyüklüğü ile uyma davranışı arasında doğru bir orantı vardır. Asch, araştırmasını grubun büyüklüğünü değiştirerek birçok kere tekrarlamıştır. Esas denekten başka bir kişinin bulunup yanlış cevap verdiği iki kişilik gruplarda, denek hemen hemen hiç uyma davranışı göstermemiştir. Denekten başka sadece iki kişinin bulunduğu gruplarda uyma davranışı %13 oranında görülmüş; yanlış cevap veren diğer üyelerin sayısı üçe çıkınca, denegin uyma davranışı birdenbire %33'e sıçramıştır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014:79).

Bireyin uyma davranışı göstermesinde grup üyelerinin söz birliği etmesinin grubun büyüklüğünden daha etkili olduğu görülmüştür. Asch araştırmasında söz birliği etmiş üç kişilik bir çoğunluk etkisinde kalan deneklerin hemen hemen %35'i uyma davranışı göstermiştir. Buna karşılık, esas denekten başka bir

kişi bile çoğunluğa karşı çıktığı zaman, uyma davranışı 1/4 oranında azalmıştır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 80).

Sosyal etki bağlamında grubun birey davranışlarına etki ederek bireyi şiddete yöneltmesine başka bir örnek olarak holigan davranışları verilebilir. Bir spor kulübünün taraftarları herhangi bir sebepten dolayı (hatta bazen hiçbir sebep yokken) tribünlerde bulunan koltukları kırabilmekte, saha içerisinde yabancı maddeler atabilmekte, rakip takımın taraftarlarına hatta sporcularına veya hakemlere saldırebilmektedir. Böyle bir durumda kızgın holigan grubunun içerisinde yer alanlar normal zamanlarda şiddete meyilli bireyler olmasalar bile grubun davranışına uyum sağlayarak şiddet davranışları sergileyebilmektedirler. Spor tarihi bunun çok sayıda örneği ile doludur.

Otoriteye İtaat

Sosyal etkinin başlıca tezahürlerinden biri de itaat davranışı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre insanların birçoğu bir otorite tarafından kendilerine verilen emirleri kendilerinden gerçekte ne istediği ve itaat etmeleri durumunda diğer canlıların bundan nasıl etkileneceği üzerinde düşünmeksizin yerine getirme eğilimi içerisindedirler (Hogg ve Vaughan, 2011: 278). Otorite olarak bilinen kişinin söylediklerine boyun eğme, itaat etme konusunda Stanley Milgram'ın (1963, 1974) klasikleşen araştırması fikir vericidir.

“Araştırma aşağıdaki şekilde uygulanır: Laboratuvara gelen denek, orada bulunan başka bir kimseye tanıştırılır. Bu ikinci kimse araştırmacının işbirlikçisidir fakat denek bunu bilmez. Araştırmacı deneye “Sizin göreviniz bu kişiye bir dizi kelime ezberletmektir” der. Bu görevin bir parçası da ezberlemeyi yapan kişiye elektrik şoku vererek onun hata yapmamasına yardımcı olmaktır. Elektrik şokunun otuz düzeyi vardır ve şiddeti 15 volttan 450 volta kadar değişir. Şok düzeylerinin üzerinde “hafif şok”, “orta derecede şok” ve “tehlike, çok şiddetli şok” gibi levhalar vardır. Her hatadan sonra denegin şokun düzeyini artırması istenir. Deney boyunca araştırmacı odada denegin yanında bulunur ve

deneğe sürekli talimatlar verir. Deneğe lokun düzeyini her hatadan sonra artırmasını söylediğçe denek tereddüt edip araştırmaya devam etmek istemediğinde araştırmacı “devam etmeniz çok önemli ve gereklidir” şeklinde konuşur. Ayrıca listeyi öğrenme durumunda bulunan işbirlikçi kişiye dönerek “olacak her şeyden ben sorumluyum” der.

Bu koşullar altında deneklerin %65'i, 450 voltluk şok da dahil olmak üzere bütün düzeylerdeki şokları uygulamışlardır. Gerçekte öğrenci-işbirlikçiye hiçbir şok verilmez fakat işbirlikçi volt 300'e yaklaştıkça “çok acı veriyor”, “artık dayanamıyorum” gibi ifadeler kullanır ve elini ayağını titreterek çırpınır. 300 volttan sonra kişi donup kalır ve hiçbir davranışta bulunmaz. (Bu deneyden sonra Amerikan Psikoloji Derneği, Mesleki Ahlak Kuralları Komitesi kurmuş ve psikologların bu tür deney yapmalarını ahlak kurallarına karşı bulmuştur. Bu nedenle artık deneklere büyük kaygı veren bu tür deneyler yapılamamaktadır.) (Cüceloğlu, 2006: 534-535).

Otoriteye itaati etkileyen faktörler incelendiğinde genel olarak şunlar söylenebilir: Deneye katılanların elektrik şokunu artırarak vermeye devam etmelerinin nedenlerinden biri deneyin düşük voltajdaki zararsız şoklarla başlamış olmasıdır. Denekler burada kendilerini eylemin akışına kaptırdıktan sonra fikirlerini değiştirmeleri güçleşmektedir. İtaati etkileyen bir diğer faktör kurbanın katılımcıyla mekânsal ve zamansal yakınlığıdır. Buna göre kurbanla işitsel veya görsel bir temas kuranlarda itaat azalırken kurbanlarla hiçbir şekilde temas kurmayanlarda itaat düzeyi %100'e kadar çıkmaktadır. Bu anlamda yakınlaşma veya temas kurmanın empatiyi artırdığı, uzaklaşmanın ise tam tersi bir etki yaptığı gözlenmiştir. Otoriteye itaat konusunda etkili olan faktörlerden bir diğeri ise grup baskısıdır. Milgram deneyinde itaat etmeyen (yani 150 ila 200 volttan sonra itiraz ederek şok vermeyi reddeden) iki katılımcının varlığı toplam itaat oranını %10'a düşürürken itaat eden iki katılımcının varlığı toplam itaat oranını %92,5'e yükseltmiştir. Burada grup baskısı işe

yaramaktadır; çünkü başkalarının eylemleri şok vermeye devam etmenin meşru olup olmadığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. İtaat konusundaki son önemli faktör otorite figürünün meşruluğu olarak tespit edilmiştir. Meşru olarak kabul edilen otorite figürü kişilerin kendi eylemlerinin sorumluluğundan kaçmalarına olanak tanımaktadır (Hogg ve Vaughan, 2011: 276-277).

Milgram deneyi şiddet potansiyeli dahi taşımayan, sadece görevlerini yaptığını düşünen sıradan insanların emir komuta zincirine dahil olduktan sonra normalde yapmayacakları şiddet içeren şeyleri kolaylıkla yapabildiklerini göstermektedir. Sıradan bireyler yaptıkları işin yıkıcı sonuçlarını apaçık görmelerine rağmen, temel ahlaki değerleriyle çelişen bu görevlerde pek az kişinin otoriteyi reddetme potansiyeli olduğu görülmektedir. Bu durumun en son ve çarpıcı örneklerinden biri 15 Temmuz darbe girişimi sırasında kendini göstermiştir. Aldıkları eğitim ve taşıdıkları sorumluluk gereği hiçbir şekilde silahsız sivillere ateş etmemesi gereken darbeci askerlerin, otorite olarak tanıdıkları örgüt elebaşından aldıkları talimat ile masum ve silahsız insanlara karşı acımasızca silah kullandıkları görülmüştür.

Sonuç

Bu çalışmada sosyal psikolojinin önde gelen iki isminin çalışmalarından hareketle şiddet davranışının ortaya çıkışında “sosyal etkinin etkisi” üzerinde durulmuştur. Öncelikle Milgram ve Asch’in deneylerine yer verilmiştir. Çalışmada yer verilmemiş olmakla birlikte Zimbardo’nun *hapishane deneyi* olarak bilinen deneyi de sıradan insanlarda bile “uyma” davranışıyla şiddetin kolaylıkla ortaya çıkabildiğini bir başka şekilde kanıtlamaktadır.

Bilim dünyası içerisinde yapılan deneylerin yanı sıra pek çok toplumsal gözlem normal şartlarda gündelik hayatında şiddet davranışları olmayan ve kendilerinden böyle bir davranışın yapılmasının beklenmediği kişilerin dahi belli şartlar altında şiddet davranışları gerçekleştirdiğini göstermektedir. Daha önce herhangi bir toplumsal şiddet davranışı göstermemiş kişiler

olmasına rağmen bir müsabakayı izlemeye giden taraftarların holiganca tavırlar sergileyip çevreye zarar vermesi gruba uyma davranışıyla açıklanabilir. Kişiler çevreye zarar vermenin doğru bir davranış olmadığını bildikleri halde içlerinde buldukları grubun yanlına uyararak şiddet eylemleri sergileyebilirler. Benzer şekilde linç kültürünün ve yağma kültürünün insanlarda bir anda şiddet davranışı ortaya çıkarması söz konusudur. Paralel olarak; bir suç örgütü içerisinde yer alan kişilerin de zamanla gruba uyma ve otoriteye itaat davranışı göstermesiyle şiddetin temayüz etmesinden bahsedilebilir.

Bireylerin grubun etkisiyle şiddet davranışı sergileme potansiyeli her zaman bulunmaktadır. Böylesi istenmeyen bir durumun ortaya çıkmasını engellemenin birey açısından en temel şartı şiddet potansiyeli taşıyan gruplardan uzak durmaktır denebilir. Çünkü hayatı boyunca şiddetten uzak duran bireyler dahi grup davranışına uyararak veya otorite olmaması gereken birinin otoritesi altına girerek sonradan pişman olacağı şiddet davranışları sergileyebilmektedir. Bu anlamda bireylerin doğru tercihler yapması ve şiddet üretme riski bulunan gruplarla veya kendilerini şiddete sevk edebilecek otoritelerle arasına mesafe koymaktır.

Kaynaklar

Aronson, E., Wilson., T. D., Akert., Robin, M., (2012). *Sosyal Psikoloji*, çev. Okhan Gündüz, Kaknüs Yayınları, İstanbul

Cüceloğlu, D., (2006), *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul

Hogg, M. A., Vaughan, G. M., *Sosyal Psikoloji*, Çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ütopya Yayınevi, Ankara

Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalcılar, Z., (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınevi, İstanbul.

Le Bon, G., (1997), *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Şerif, M., (1985), *Sosyal Kuralların Psikolojisi.*, Çev İ. Sandıkçıoğlu, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Sosyal Travma Sonrası Ailenin Güçlendirilmesinde “Learn Modeli”

Müge Seval, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Buket Genç Rollas, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Giriş

Travma kavramı, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidinin bulunduğu, ağır yaralanmanın, fiziksel veya yaşamsal bütünlüğe yönelik bir tehdidin ortaya çıktığı ve kişinin kendisinin yaşadığı, şahit olduğu veya sevdiği bir kişinin başına geldiğini öğrendiği olağandışı olaylar olarak tanımlanmaktadır (Mental bozuklukların tanınması ve sayımsal el kitabı (1995)’ndan aktaran İnci ve Boztepe, 2013; APA, 2013). *Çocukluk dönemi travmaları*, çok değişik sebepleri ve aile içerisindeki sonuçları olan, çocukları gelişimsel vepsiko-sosyal açılarından etki altına alan önemli problemlerdir (Kara, Biçer ve Gökalp(2004)’den aktaran Sönmez, 2015). Gilliam ve Garbarino (1980), çocukluk dönemi travmalarını, anne babanın veya çocuğa bakan kişilerin ortaya koydukları, çocuk için toplum ve uzmanlarca ruhsal ve bedensel yönden zararlı olduğu bilgisinde birleşerek karar verilene davranışların bütünü şeklinde tarif etmektedirler (Sönmez, 2015). Travmatik olay sonrasında; yaşanan olaylar uykuda ve uyanıkken tekrar tekrar yaşanabilir, ruhsal sıkıntılar zamanla kronik bir duruma dönüşebilir. Olayın üzerinden ne kadar süre geçmiş olursa olsun, travmanın bu etkileri tekrar tekrar yaşanabilmektedir (Herman 2011’den aktaran Çam vd. 2016). Çocukluk dönemi travmatik yaşantıları, normal çocukluk döneminde beklenen yaşantıların tümüyle dışında bir deneyimdir. Bu nedenle “anormal” durumlara karşı geliştirilen “normal” tepkiler olarak tanımlanmıştır (American Psychiatric Association, 2000).

Çocukluk çağı travma nedenleri

Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'ne göre(akt., Yurdakök, 2010, s. 426) çocuğa yapılan kötü muamele, ebeveynler, diğer bakım verenler veya başka yetişkinler tarafından kaza dışı gerçekleştirilen; çocuklar üzerinde fiziksel ya da duygusal hasar oluşturma olasılığı yüksek olan ve kabul edilebilir durumlara aykırı nitelikteki kasti ya da bilmeyerek yapılan veya yapılması esasen gerekli olduğu halde yapılmayan davranışları içermektedir. Çocukların yaşamlarında kayıptan kaynaklı travmalar, ebeveynin aniden ölümü, ayrılık, boşanma, evlatlık ve koruma altına verilme ile ebeveyn ayrılma kayıp travmaları örnek gösterilebilir(Rupport, 2011'den aktaran Altun,2017). Travmatik olaylar, çocuğun sağlığı için gerçek bir ölüm, başka bir kayıp, ciddi yaralanma veya tehdit içerebilir. Bu olaylar, doğal veya insan kaynaklı felaketler, kişiler arası şiddet, araba kazaları, savaş veya terörist eylemleri içerebilir. Bir çocuk, travmatik bir olayı doğrudan deneyimleyerek veya tanıklık ederek veya başka bir kişinin böyle bir olayla ilgili deneyimlerini duyarak travma geçirebilir. Çocuklar travmaya farklı şekillerde tepki verirler ve tepkileri zaman içinde değişebilir. Travmatik bir olayın hemen ardından, çocuklar, yoğun korku, çaresizlik, kontrol eksikliği ve fiziksel stres tepkileri yaşayabilirler. Korku ve çaresizlik gibi yoğun duygular, travmatik bir olayı izleyen ilk haftalarda veya çocuk istismarı gibi tekrarlanan maruziyet sonrasında yaşanabilir. Bu akut yanıtlar çocuğun işleyişine zarar verebilir, ancak zaman içinde doğal olarak gidebilir (The National Child Traumatic Stress Network, www.nctsn.org)

İstismar, çocukluk travmalarının bir diğer nedenidir. İstismar; “kişinin karşısındakini bilerek ve isteyerek zarar vermesidir”(Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi Sonuç Bildirgesi, 2014). İhmal, çocukların beslenme, bakım, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmamasının yanında (Demirkapı, 2013); sevgi, destek, ilgi, duygusallık, terbiye, bağlanma gibi duygusal ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır (Zoroğlu vd. 2001). Çocuk istismarı denince akla ilk gelen terim cinsel istismardır(Çelik, 2017). Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda tekrarlayıcı, rahatsız edici düşünceler, olayla ilgili

kâbuslar, uykuya dalma güçlüğü, öfke patlamaları, yoğunlaşma güçlüğü, ilköğretim sonrasında ve ergenlerde olay anını yaşıyormuş gibi hissetmeleri, olayı anımsatan nesnelere karşı yoğun kaygı, korku tepkisi, olayı anımsatan yerler, kişiler, görüntüler ve konuşmalardan kaçınma, yineleyici oyunlar görülebilecek davranış şekilleridir(Polat, 2000'den aktaran Çelik, 2017). Çocuklarda sık görülen istismar türlerinden birisi olan fiziksel istismar ise çoğu zaman dövme şekliyle karşımıza çıkmaktadır ve tıbbi başvuru şekli ebeveyn tarafından durum gizlenmektedir. Morarmalar yüzdelik dilimin büyük bir kısmını oluştururken bunun yanı sıra yanıklar, kesici travmalar, zehirlenmeler görülmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Duygusal istismar ise; çocuğa bağırma, alaylı konuşma ve lakap takma, küfretme, küçük düşürme, reddetme, tehdit etme, saatlerce bir yerde kilitli tutma gibi eylemleri içeren ve çocuğun ihtiyacı olan ilgi, sevgi ve bakımın verilememesi ile birlikte çocuk ile bakım veren arasında normal hale gelmiş zarar verici tekrarlı bir etkileşimdir (Şenkal ve Işıklı, 2013). Fiziksel ihmal,yetersiz ya da aşırı beslenme; uygun barınma koşullarının ve temizliğin olmaması, güvenli çevre koşullarının sağlanmaması,duygusal ihmal ise yeterli sevgi ve ilgi gösterilmemesi; yeteneklerinin desteklenmemesi, başarıları ve başarısızlıklarıyla ilgilenilmemesi, çocuğun alkol/ madde kullanımına ya da toplumsal kurallara karşı çıkmasına izin verilmesi; çocuktan gerçekçi olmayan beklentiler olmasıdır (Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları, 2014).

Travmaya neden olan faktörlerden bir tanesi de doğal afetlerdir. Araştırmalar doğal afetlerden en çok etkilenen grupların çocuklar, gençler ve yaşlılar olduğunu göstermektedir (Erkan, 2010).Bu tür travmayaşantısı olan çocuğun olay sırasında kendisinin, yakınlarının öleceği ile ilgili endişeyekapılması, ölü ve yaralı insanları görüp görmediği, yaşanan olayın ani olması ve yaşamitehdit edici unsurda olmasının önemli olduğu belirtilmektedir.Travmatik olaylardan bir diğeri de savaş yaşantısına maruz kalmaktır.Savaşınçocuklar üzerinde bedensel ve zihinsel birtakım yıkıcı etkileri olduğu bilinmektedir. (Erden ve Gürdil, 2009; Gözübüyük vd. 2015). Travma, nedeni ne

olursa olsun, ailenin her üyesini etkileyebilir. Her aile farklı bir şekilde travma geçirir. Bazı aile üyeleri birbirine yakın olabilir ve aile büyüklerinin sözleriyle rahatlık bulabilirler. Bazı aileler daha önce yaptıkları kadar iyi olmayabilir. Bazı aileler daha yalnız hissedebilir veya şoka girebilir ya da kimsenin onlar için orada olmayacağına inanabilir, onları inciten üyelerle bağlarını koparabilir (TheNational Child TraumaticStress Network, TraumaandYourFamily,www.nctsn.org)

Travma sonrası çocuğun verdiği tepkiler yetişkinlere göre farklılıklar göstermektedir. Çocukların iç dünyaları ve hayatı algılama biçimleri yaş dönemlerine göre şekillenmekte ve çeşitlilik göstermektedir. Üç yaşından küçük bebekler travma yaşantıları karşısında genellikle huzursuzluk, ağlama, uyku sorunları, kabuslar ve iştah kaybı gibi tepkiler gösterirler. Bunun yanında, annelerinin yanından ayrılmaya karşı aşırı direnç gösterebilir, yabancıardan korkabilir ve yalnız kaldıklarında hırçın davranışlar sergileyebilirler. Üç ile altı yaş arasındaki çocuklarda ise bu belirtiler ile birlikte, önceki gelişim evrelerine özgü davranışlara (örneğin altını ıslatma, parmak emme, konuşma bozuklukları) geri dönme, saldırganlık ya da içe kapanma ve sessizlik durumları gözlenebilir. Okul öncesi dönemdekiçocuklardan farklı olarak, okul çağı çocukları ölümün geri dönüşü olmayan bir son olduğunu bilirlerve ölen kişinin geri dönmesini beklemezler (Erden &Gürdil, 2009). Çoğu çocuk genel olarak yaklaşık7-8 yaşlarında ölüm kavramını normal bilişsel gelişimleri ve hayat tecrübeleri ışığında kazanırlar (Dyregrov, 2008; Webb, 2010'dan aktaran Koç, Çolak ve Düşünceli, 2012). Yaşça daha küçük çocukların, büyük olanlara oranla daha yüksekdüzeyde duygusal ve psikolojik sıkıntı sergiledikleri görülmüştür. Yaşa bağlı değişim büyükçocukların şiddeti anlama ve üzücü belirtileri azaltmak için çeşitli baş etme stratejilerini seçmedebilişsel yeteneklerinin tümüyle gelişmiş olmasından kaynaklanabilir (Koç, Çolak ve Düşünceli, 2012). Yaş grubu fark etmeksizin çocuğun travma halinde gösterdiği stres reaksiyonlarının yetişkin halinde de devam edebileceği ve olumsuz etkileyebileceği nedeni ile dikkatle üzerinde durulması gerekir (Calitz vd. 2014; Scheeringa, Zeanahand Cohen, 2011).Üniversite düzeyindeki öğrenciler üzerinde

gerçekleştirilen bir çalışmada, çocukluk dönemindeki travmalarının, genç yetişkinlik dönemine erişmiş olan ve toplumda yeni konumlar kazanmayahazırlıklar yapan üniversitenin son sınıflarındaki öğrencilerde görülen, umutsuzolma, bunalımsal mizaç ve olumsuz kişilik algısıüzerinde etkisinin varlığıgösterilmiştir (Özen, Antar ve Özkan, 2007). Çocuklar travmatik olaylarla karşı karşıya kaldıklarında verdikleri tepkiler aşırı korku ya da değişebilen nitelikteki tepkiler meydana gelebilir. Bu durumda ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu ortaya çıkabilir ve bu durum çocuğun tüm hayatını etkilemeye başlar (Calitz, JonghandJoubert, 2014; Örsel vd. 2011)

Sosyal Travma Sonrasında Güçsüzlük ve Ailenin Güçlendirilmesi

Cornell Güçlendirme Grubu, güç kavramını bir bireyin diğeri üzerinde istendik etkiler oluşturabilme kapasitedir. Gücün pek çok kaynağı vardır. Bireysel, yoksulluk/zenginlik, kurumsal güç gibi. Bunun yanı sıra ekonomik veya politik güç de sıklıkla adı geçen güç kaynaklarıdır (Cornell Empowerment Group, 1989). Bireysel düzeyde güçsüzlük, kişinin kendi eylemlerinin yaşam olaylarının sonuçlarını etkilemekte etkili olmadığı durumu gösterir. Güçsüzlük, değişimin gerçekleşemeyeceğine dair içselleştirilmiş bir inançtır ve kişinin olaylar karşısında kayıtsız kalmasına neden olur (Lerner, 1986)

Cornell Güçlendirme Grubuna göre güçlendirme, bireylerin deneyimlediği, sosyal değişimi ve harekete geçmeyi sağlayan, diğer bireylerin, grupların ve organizasyonların üzerinde etki bırakan başarıma becerisidir (Cornell Empowerment Group, 1989)

Güçlendirme bireyin hakimiyet kazandığı ve kendi yaşamını kontrol ettiği bir süreçtir. Güçlendirme yaşam boyu devam eden bir deneyimdir ve bireyin kendine inancı ile doğrudan ilişkilidir. Bireyin kendine inancı arttıkça baş etme becerisi artar. Olaylara daha analitik bakmayı başarır. Karşısına çıkan zorluklara eleştirel bakış açısı ile yaklaşır ve problem çözme becerisi artar (Lord, J., 1991). Güçlendirilmiş ebeveynler çocuklarının yaşam

kalitesini etkileyen bilgi, beceri ve kaynaklara erişebilen ebeveynlerdir (Björck-Akesson and Granlund, 1997; Curtis and Singh, 1996; Koren et al.,1992).

Bireysel güçlendirme süreci:

- **Güçsüzlüğü deneyimlemek:** Sosyal izolasyon, bağımlılık duygusu, sınırlanmışlık hissi
- **Farkındalık kazanmak:** Öfke üzerine gitme, bilgilere yanıt verme, yeni durumların üzerine gitme
- **Yeni roller kazanmak:** Diğerleri ile iletişim kurma, kaynakları kullanma, seçenek ve olanakları geliştirme
- **Katılma başlamak:** Gruplara katılma, daha aktif olma, yeni yetenekler kazanmayı bekleme
- **Katkıda bulunmak:** Rol modeli olma, etkili olma, öz etkililik kazanma (Lord, J., 1991).

Ebeveynlerin güçlendirme konusunda yaşadıkları güçlükler; çocuk yetiştirme konusunda tükenmişlik hissetme, sosyal destek yetersizliği, kendine güvende ve öz etkinlik düzeyinde yetersizlik olarak sıralanmaktadır. Ebeveynin güçlendirilmesi, ebeveyn öz-etkililiğinin ötesinde sosyal değişim odaklı öz-yargıların daha geniş bir perspektifidir. Bu daha geniş odak, yeni ebeveynlik becerileri kazanma ve çocuğun tedavi/sorunu ile aktif olarak meşgul olmak için bir istekliliği içerir (Farber, M., Maharaj, R., 2005.).

Sosyal Travma Sonrası Süreçte Pediatri Hemşiresinin Rolü

Çocuk, toplumun temel yapı taşı olarak aile kurumu içinde yetişir, bilinçlenir ve topluma hazırlanır. Bedensel, zihinsel, fizyolojik ve psikolojik anlamda sağlıklı bir birey olarak yetişmesinde ve davranışlarının şekillenmesinde ailenin rolü çok büyüktür (Sayın, 1990'dan aktaran İşler ve Conk, 2006). *Çocuk sağlığı hemşiresi* hastanede, okulda, toplumda çocuk ve ailenin bulunduğu her ortamlarda hemşirelik bakımının verilmesinden sorumludur (Cantez ve ark. 2003'den aktaran Teksöz ve Ocakçı, 2014). Pediatri Hemşiresi; evrensel çocuk hakları ve profesyonel hemşirelik rolleri doğrultusunda 0-18 yaşarasındaki çocukların aile ve toplum içinde fiziksel, bilişsel,

duygusal ve sosyal yönden sağlıklı büyüme ve gelişmesi, hastalıklardan korunması ve sağlığının en üst düzeyine çıkarılması; hastalandığında hasta çocuğun tedavisi, bakımı ve rehabilitasyonundan sorumlu hemşiredir (Conk vd. 2013). Bu bağlamda tanımdan da anlaşılacağı üzere çocuk hemşirelerinin sağlığın korunması ve geliştirilmesinde çocuk ve aile ile en çok iletişim halinde oldukları için birçok rol ve sorumlulukları mevcut olup çocuk ve ailenin yaşadığı travmaların en aza indirgenmesinde, tüm sağlık ekibinin özellikle de çocuğa bakım veren hemşirenin rolü büyüktür (Balling and Mccubbin 2001, Kyle 2007). Travma halinde olan çocuklara verilen bakım, *aile merkezli bakım* (O'Malley, Brown, & Krug, 2008) ve *atravmatik bakım* (Hockenberry ve ark., 2013) hedeflerinin birçoğu ile ortaktır. Potansiyel travmatik tıbbi olayların ve tedavinin etkisini azaltmaya yönelik uygulamalar ve bu olaylardan sonra devam eden travma sonrası stres bozukluğu semptomları riski etyolojisi üzerine yapılan araştırmalar, peritramma döneminde bir dizi risk faktörünü göstermektedir: çocuğun akut ağrı düzeyi, şiddetli duygusal sıkıntı, ebeveynlerden ayrılma, çocuk için sosyal desteğin azlığı, kaçınma ya da sosyal geri çekilme stratejileri ve ebeveyn duygusal sıkıntılarını içerir (Kassam-Adams ve ark., 2013). Çocuklar şiddete, felakete maruz kalmalarının yanında diğer travmalarla da karşı karşıya kalırlar. Gençler yaralanır, başkaları tarafından şiddete maruz kalır, cinsel tacize uğrarlar, sevdiklerini kaybederler veya diğer trajik ve şok edici olaylara tanık olurlar. Ebeveynler, çocukların bu deneyimlerin üstesinden gelmelerine ve iyileşme sürecine başlamalarına yardımcı olabilir (National Institute of Mental Health, www.nimh.nih.gov).

Pediatri hemşireliğinin özü, destekleyici bir sağlık ortamı oluşturmak, çocuklar ve ebeveynleri için mükemmel bir bakım sağlamaktır. Pediatri hemşireliğinin amacı, aile merkezli bakım yoluyla çocuklar ve aileleri için kaliteli sağlık hizmeti sunmaktır (Hockenberry & Wilson, 2011'den aktaran Christian, 2013). Hemşirelerin aile ile birlikte çalışarak çocuk için en iyi bakımı planlaması gerekir ve pediatri hemşireliğinin odağında çocuk ve aile olmalıdır. Aile merkezli bakım terimi, ailenin çocuğun hayatındaki merkezi rolünü tanıyan ve bakım planına

ailenin katkı ve katılımını sağlayan bakım felsefesidir. Aile merkezli bakımda hemşirenin üzerine düşen en önemli görev aileyi desteklemektir(AAP, 2003). *Etkinleştirme* ve *güçlendirme* desteğin iki ana bileşenidir. *Etkinleştirme*; aile için olanak sağlayarak onların sahip oldukları becerileri görmelerine fırsat verip, yeni beceriler edinmelerini sağlamaktır. *Güçlendirme* ise; sağlık ekibinin ailelerin kendi yaşamları üzerinde bir kontrol hissi yaratmalarının sağlanmasıdır. Ebeveynlerin bu zor zamanlarda desteğe ihtiyaçları vardır, bu yüzden hemşireler onların başa çıkma becerilerini ve duygusal durumlarını değerlendirmelidirler. Hemşire ailelerin yeni beceriler kazanması ve kritik kararlar alması için destek ve güven sağlamalıdır (Conk vd. 2013). Aile merkezli bakımın temelini iyi bir aile öyküsü almak oluşturur. Çocuk ile görüşme yapılırken çocuğun yaşı, ailenin özellikleri ve durumu göz önüne alınarak en uygun zamanda **iletişim** kurulmalıdır (Ocakçı, 2006). İşbirliği sağlamada kullanılan beceriler, aile ve çocuk arasındaki iletişimi kolaylaştırır. Berlin ve Fowkes (1983) iletişim yapısının değerini **LEARN Modeli** ile vurgulamıştır ve bunun hemşireler ve aileler arasında kullanılması gerektiğini savunmuşlardır(İşler ve Conk, 2006).

Learn modeli;

L dinleme (listening): sempati ile dinleyin ve ailenin problemi nasıl algıladığını anlamaya çalışın.

E açıklama (explaining): sağlık profesyonellerinin problemi nasıl algıladığını açıklaması

A bilgilendirme (acknowledging): ebeveynlerle farklılıkları ve benzerlikleri tartışma ve uyum sağlanan alanların/olası çatışma alanlarının belirlenmesi

R tavsiye etme (recommending): aileye tedavi planı/ bakım planı tavsiye edilmesi

N uzlaşma (negotiating): önerilen tedavi planı/bakım planına ilişkin hastanın kültürel normlarını ve yaşam biçimini düşünerek birlikte uzlaşmaya varma olarak tanımlanmıştır. LEARN

modeli, ailenin gereksinimlerine, hemşirenin farklı problemlerde kendi bakış açılarındaki benzer ve farklı bilgileri onaylamak için birbirlerini dikkatle dinlemelerine odaklanmıştır (Newton, 2000).

Travma geçiren çocukta hemşirelik yaklaşımlarında en temel unsur çocuğun erkentilmesinin sağlanmasıdır. Travmatik durumlarda yaklaşım olarak distresi azaltma, emosyonel destek sağlama ve *aileyi destekleme* ve psikolojik ilk yardım modelleri önerilmektedir. Erken müdahalede (olaydan hemen sonraki bir ay içinde) travma ile ilgili çevreye uyumsuzluk durumu, aşırı erken kaçınma ve sosyal/kişilerarası süreçlerin hedeflenmesi gerekmektedir (Oflaz, 2008). LEARN modelinin ana felsefesi ebeveynlerin çocuğa verdiği değeri ortaya çıkarmak ve çocuğun bakımında ebeveynleri etkin hale getirmektir.

Ebeveynlerin çocukları hastanede yatarken ortaya çıkabilecek yeni durumlarla ilgili olarak ve aile dinamiklerindeki değişiklikler açısından yardıma gereksinimi vardır. Ebeveynler çocuklarının olası en iyi bakımı aldığına güven duymaları ve çocuklarına aktif bir şekilde ebeveynlik yapma fırsatları yaratılması *aileyi destekleme* açısından önemli konulardır (Çavuşoğlu 2004; Freund ve ark.2005). Travma durumunda ebeveynlere verilen emosyonel destek, temel olarak ebeveynin çocuğun yanında kalmasının sağlanması, çocuğuyla konuşma ve ona yardım etme konusunda cesaretlendirilmesi ile sağlanabilir. Ebeveynleriyle aralarında sıkı bir bağ olan çocuklar ve bebekler, stresli durumlarda onların desteğine bağımlıdır. Bu destekten mahrum kalan çocuklar daha fazla stres yaşayabilmeleri nedeni ile ebeveynin çocuğun yanında kalmasını sağlayıcı tedbirler alınmalıdır (Balluffi ve ark.2004; Freund ve ark.2005).

Ebeveynin travmatik stres yanıtı, çocuğun travma sonrası stres yanıtı açısından bir göstergedir. Bu nedenle, çocuk hastane ortamında iken ebeveynin travmatik stres yanıtını anlamak, sadece ebeveynin stresinin azaltılması konusunda değil, çocuğun uyumunu sağlamak açısından da önemlidir. Travmatik stres yanıtı uzun sürdüğünde, kişinin günlük yaşam fonksiyonlarını bozan, tıbbi tedaviye uyumu ve iyileşmeyi engelleyen bir

faktördür. Bu nedenle hemşireler çocuğun sağlığını ve işlevlerini etkileyen bu yanıtın farkında olmalı; tıbbi bakımın travma yaratabilecek yönlerini azaltma konusunda da girişimler planlamalıdır (Balluffi ve ark.2004; Melnyk ve ark. 2004). Travma içerisinde olan çocuğun ailesine yardım edebilmek için, ebeveynlerin distresi ve diğer yaşam stresörleri hakkında veri toplanmalı, güçleri ve baş etme kaynakları tanımlanmalıdır. Ebeveynin kendi baş etme kaynaklarını ya da hastane ve toplum içindeki kaynakları fark etmesi ve kullanması teşvik edilmelidir. Ayrıca, kendi temel ihtiyaçlarını (yeme, uyku, ara sıra hastaneden uzak kalma vb) karşılamaya cesaretlendirilmeleri de önemlidir. Gerektiğinde yaşamın sonlanması ile ilgili endişeleri ile baş etmeleri konusunda desteklenmeli ve travmatik stres reaksiyonları hakkında da bilgi verilmelidir (Çavuşoğlu 2004; Freund ve ark.2005).

Hemşireler hasta ve ailelerine yakın çalışan sağlık profesyonelleri olarak, travmatik olayın olumsuz etkisini en aza indirecek müdahaleler gerçekleştirerek olumsuz deneyimin gelişim için olumlu bir fırsata dönüştürülmesine katkı sağlayabilirler. Bu nedenle travmatik olayların bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini önlemede ve bu deneyimi gelişim için bir fırsata dönüştürmede hemşirelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Ancak öncelikle hemşireler, travmatik durumun, uygulayacakları girişimlerle bir güçlenme yaşantısına dönüşebileceğinin farkında olmalıdırlar(Doğan, 1996 ve Townsend 2002'den aktaran İnci ve Boztepe, 2013)

Sonuç

Çocuk ve ailesine verilen bakımın aile merkezli olması yönündeki değişim ve farklılığı yaratabilmeye çocuklar ve ailelerle en yakın ilişkide olan pediatri hemşireleri anahtar pozisyonadırlar. Çünkü pediatri hemşireleri çocuk ve aile ile en çok iletişim halinde olan sağlık profesyonelleridir. Çocuk için yaşanan travma süreci bedenine ve ruhuna saldırı iken, ebeveyn için korumak zorunda olduğu bir canlıya sahip çıkamama duygusudur. Çocuğun ortaya çıkan travma sonrası bozukluklarla başa çıkabilmesi için, öncelikle ebeveynin kendini güçlü hissetmesi ve bakım verme becerisini yeniden etkinleştirilmesi gerekir. Bu sebebiyetle travma içerisinde olan çocuklar aileleri ile birlikte ele alınmalı, hemşirelik girişimleri buna göre planlanmalıdır. Travmatik durumlarda ailenin güçlendirilmesi, hemşirelik girişimlerinin iyi bir iletişim becerisi, emosyonel destek ve ailenin desteklenmesi şeklinde olmalıdır. LEARN modelinin ana felsefesi ebeveynlerin çocuğa verdiği değeri ortaya çıkarmak ve çocuğun bakımında ebeveynleri etkin hale getirmektir. Özellikle çocuğun şiddete maruz kalması, istismara uğraması, bağımlılık tedavisi ve savaş mağduru olarak hastanede yatması gibi travmalar sonrasında ebeveynin artan stres düzeyinin azaltılmasında ve hastanede kalma süresi boyunca ebeveynlik rollerinin yeniden kazanılmasında LEARN modelinin etkinliği yüksektir. Travma mağduru çocukların sağaltımında aile desteğinin önemi göz önüne alındığında, LEARN sistematığı aile güçlendirilerek çocuğun sosyal tedavisi kolaylaştırılabilir.

Kaynaklar

American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Rev. 4th ed.). 2000. Washington, DC.

American Academy of Pediatrics Committee on Hospital Care. (2003). Family-centered care and the pediatrician's role. *Pediatrics*, 112(3), 690-697.

- Balling K, Mccubbin M. (2001). Hospitalized children with chronic illness: parental caregiving needs and valuing parental expertise. *Journal of Pediatric Nursing*, 16(2), 110-118.
- Balluffi A, Kassam-Adams N, Kazak A, Tucker M, Dominguez T, Helfaer M. (2004). Traumatic stress in parents of children admitted to the pediatric intensive care unit. *Pediatric Critical Care Medicine*, 5(6), 547-553
- Berlin, E.A. and Fowkes, W.C. (1983). A Teaching Framework for Cross-Cultural Health Care. *The Western Journal of Medicine*, 139, 934-938
- Boyd M.A. (2002). Stress management and crisis intervention. *Psychiatric Nursing Contemporary Practice*. Williams&Wilkins, p. 920-48
- Björck-Akesson, E., Granlund, M., (1997). Changing perspectives in early intervention for children with disabilities in Sweden. *Infants Young Children*, 9, 56-68.
- Christian, B.J. (2013). The Essence of Pediatric Nursing-Translating Evidence to Improve Pediatric Nursing Care for Children. Their Parents and Families. *Journal of Pediatric Nursing*, 28, 193-195
- Curtis, W., Singh, N., (1996). Family involvement and empowerment in mental health service provision for children with emotional and behavioral disorders. *Journal of Child and Family Studies* 5, 503-517.
- Cornell Empowerment Group. (1989). Empowerment and family support. *Networking Bulletin*, 1(1), 2.
- Calitz FJW., de Jongh NJ, Horn A, Nel ML, Joubert G. (2014). Children and adolescent treated for post-traumatic stress disorder at the Free State Psychiatric Complex. *S Afr J Psych*, 20(1), 15-20.
- Çam, O. Büyükbayram A., Bayram, E.Ö. (2016). Travma sonrasında ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği yaklaşımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19(3), 210-16.

Çavuşoğlu, H. (2001). Pediatriye aile merkezli bakım. *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 4(2), 1-6.

Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları. (2014).

Demirkapı, E.Ş. (2013). Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine Etkisi ve Bunların Psikopatolojiler İle İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Dyregrov, A. Grief in children: A Handbook for Adults. Athenaeum Press: Great Britain. 2008.

Erden, G., Gürdil, G.Savaş. (2004). Yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 1-13.

Erkan, S. (2010). Deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 55-66.

Erden, G. Gürdil, G. (2009). Savaş yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 1-13.

Family Resilience and Traumatic Stress, National Child Traumatic Stress www.nctsn.org. Erişim tarihi 16.04.2018

Freund PJ, Harriet A, Boone HA, Jane H, Barlow JH, Lim CI. (2005). Healthcare and early intervention collaborative supports for families and young children. *Infants & Young Children*, 18(1), 25-36.

Goodman, R.F., Cohen, J., Epstein, C., Kliethermes, M., Layne, C., Macy, R. and Ward-Wimmer, D. National Child Traumatic Stress Network.

Childhood Traumatic Grief Educational Materials 2004 www.NCTSNet.org Erişim tarihi 15.04.2018

Gözübüyük, A., Duras, E., Dağ, H. ve Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6 (3), 324-330.

Hockenberry, M. J., Wilson, D., & Wong, D. L. Wong's. (2013). *Essentials of Pediatric Nursing (9th Edition)*. Elsevier Health Sciences

İnci, F., Boztepe, H. (2013). Travma Sonrası Büyüme: Öldürmeyen Acı Güçlendirir mi? *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(2), 80-84

Kassam-Adams, N., & Winston, F. K. (2004). Predicting child PTSD: The relationship between acute stress disorder and PTSD in injured children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, (43), 403–411.

Koç, M., Çolak, S.T. ve Düşünceli, B. (2012). Söylenme Zamanı ve Şekline Göre Travmaya Verilen Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal Tepkiler (7-12 Yaş), *İlköğretim Online*, 11(1), 75-84.

Koren, P., DeChillo, N., Friesen, B. (1992). Measuring empowerment in families whose children have emotional disabilities: a brief questionnaire. *Rehabilitation Psychology*, 37, 305–321.

Lerner, M. (1986). *Surplus powerlessness*. Oakland, CA: Institute for Labor and Mental Health

Lord, J. (1991). *Lives in transition: The process of personal empowerment*. Kitchener: Centre for Research and Education in Human Services.

Melnyk BM, Alpert-Gillis L, Fischbeck Feinstein N, Crean HF, Johnson J, Fairbanks E. (2004). Creating Opportunities for Parent Empowerment: Program Effects on the Mental Health/Coping Outcomes of Critically Ill Young Children and Their Mothers. *Pediatrics*, 113(6), 597-607

Newton MS. (2004). Family-centered care: current realities in parent participation. *Pediatric Nursing*, 26(2), 164-168.

Ocakçı A.F (ed.), Ocakçı A.F. (2006). Aile Merkezli Hemşirelik Bakımı: Çocuğun Aile Merkezli Bakımı. 1. Baskı. Dökel Matbaası, Zonguldak.

O'Malley, P. J., Brown, K., & Krug, S. E. (2008). Patient-and family centered care of children in the emergency department. *Pediatrics*, 122(2), 511–521.

Oflaz, F. (2009). Hasta çocuk ve ebeveynlerinin pediatrikyoğun bakım deneyimi ve travmatik stres. *CU. Hemsirelik Yuksekokulu Dergisi*, 12(1), 53-9.

Örsel S, Karadağ H, Karaoğlan-Kahiloğulları A, Akgün-Aktaş E. (2011). Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 130-6.

Özen Ş, Antar S. & Özkan M. (2004). Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk Ve Depresif Duygu Durum Üzerine Etkisinin Son Sınıf Üniversite Öğrencilerinde İncelenmesi. 40. Ulusal Psikiyatri Kongresi, *Türk Psikiyatri Derneği Yayınları*, 316-9.

Scheeringa, MS., Zeanah, CH. & Cohen, JA. (2009). PTSD in children and adolescents: toward a nempirically based algorithm. *Depress Anxiet*, 28(9), 770-82.

Şenkal, İ. & Işıklı, S. (2015). Çocukluk çağı travmalarının ve bağlanma biçiminin depresyon belirtileri ile ilişkisi: Aleksitiminin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26 (4), 261-67.

Smith L. Negotiation of care. In: Smith L, Coleman V and Maureen Bradshaw. (2002). Family-centered care. concept, the oryand practice. Newyork: Palgrave, 114-130.

Teksöz, E. ve Ocakçı F.A. Çocuk Hemşireliği'nde Sanat Uygulamaları. *DEUHYO ED* 2014:7(2);119-123

Townsend, MC. (2002). *Intervening in crises. Essentials of psychiatric mental health nursing*. Second edition. Philadelphia: F.A. Davis Company.

Trauma and Your Family, January 2011 The National Child Traumatic Stress Network www.NCTSN.org Erişim tarihi 16.04.2018

Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi Sonuç Bildirgesi. (2014). Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi. İstanbul.

Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., & Öztürk, M. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalininolası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78

Madde Bağımlılığında Aile Dinamiklerinin Etkileri

Müge Seval, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Seval Cıbrı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Giriş

Bağımlılık yapıcı maddeler ve madde bağımlılığı olgusu insanlık tarihi başlangıcı kadar eski bir olgu olup, ilkel insanın yaraları iyileştirme, ağrı giderici, hastalık iyileştirici gibi sağlık alanında tedavi amaçlı kullanımının yanı sıra ilkel toplum ve kabilelerin dini ayin ve kutlamalarında kullanıldığı bilinmektedir. İnsanlık tarihi ile eş değer olan bağımlılık yapıcı maddeler zamanla toplumların sağlığını ve güvenliğini tehdit eden sosyomedikal bir problem haline gelmiştir (Çetin, 2013)

Türkiye’de madde kullanım oranları batı ülkelerine göre daha düşük olmakla birlikte, son yıllardaki literatürler madde kullanım sıklığında belirgin bir artış olduğunu ve madde kullanımı başlangıç yaşının giderek küçülmekte olduğunu ifade etmektedir.(TUBİM,2012) Türkiye Sosyal Bozulma Raporu’na göre; Türkiye’de madde bağımlılığının, 2011 yılından beri, 6 yılda 17 kat arttığı bildirilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın uyuşturucu kullanımı ile ilgili yayımladığı araştırmalarında ise, 15-64 yaş grubu nüfusta herhangi bir yasadışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranı yüzde 2.7, öğrencilerin yüzde 26.7'si bir tütün ürününü, yüzde 19.4'ü alkollü içecekleri, herhangi bir yasadışı bağımlılık yapıcı uyuşturucu maddenin en az bir kere deneme oranı ise yüzde 1.5 olduğu ifade edilmiştir (<https://www.mepanews.com/turkiyede-uyusturucu-kullanimi-6-yilda-17-kat-artti-10680h.htm>. Erişim Tarihi: 13.03.2018)

Dünya Sağlık Örgütü "madde bağımlılığını: kullanılan bir psikoaktif maddeye kişinin daha önceden değer verdiği diğer uğraşlardan ve nesnelere belirgin olarak daha yüksek bir öncelik tanıma davranışı" (Yorgancıoğlu ve Esen, 2000) olarak ifade etmiştir.

Madde bağımlılığının sebepleri araştırıldığında, literatürde çok çeşitli nedenler bulunmaktadır. Madde bağımlılığının sadece, bireyde oluşturduğu sarhoşluk eden hazzı aramaktan ziyade, sosyal sebeplerden tetiklendiği temel düşüncelerden biridir (Bozkurt, 2015).

Aile Araştırma Kurumu (1997) tarafından, 1996 yılında Bakırköy Akıl Vakfı' na yaptırılan ve genelde insanların bağımlılık yapan maddeleri neden kullandıklarını belirlemeyi amaçlayan anket çalışmasında, bağımlılar arasında;

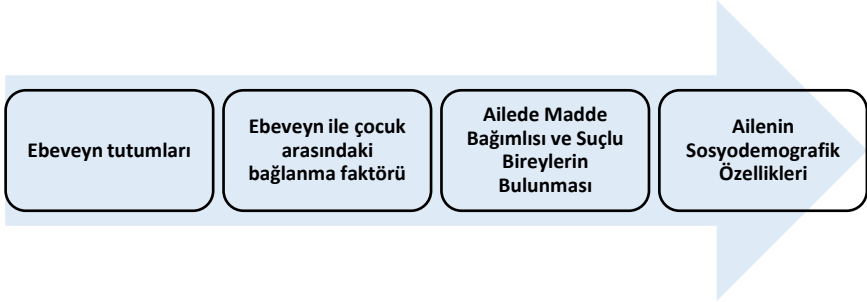
%68' inde ailevi sorunların, %74,2' inde arkadaş etkisinin, %69,8' inde çevre etkisinin, %63,9' inde merak, %71,1' inde sorunlar ile başa çıkmak,%68,8' inde zayıf iradeli olmak, %40,2' inde yasalara karşı koymak, %44,8' inde ise toplum dışına itilmenin madde kullanımına sebebiyet veren en önemli faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şahin, 2007).

Ögel ve Erol (2005), madde bağımlılığına giden yolda, en önemli nedenlerden birisinin aile faktörü olduğunu ve ailesi ile çeşitli sorunları bulunan ve çatışmalı bir iletişim yaşayan çocuklarda ve bireylerde, madde kullanımının daha yaygın olduğu yapılan araştırmalarda tespit edildiğini belirtmiş ve özellikle, küçük yaştaki çocukların madde kullanmaya başlamalarındaki temel nedenlerinden birisinin aile içi sorunlar olduğunu ifade etmiştir(Bozkurt, 2015). Öyle ki insanın;sevmek, sevilmek, kendisi ve başkaları için değerli olmak, oluşturacağı kişilik ile kendine toplumda yer edinmek gibi önemli gereksinimleri vardır. Sağlıklı bir kişiliğin gelişmesinde, kişinin daha çocuk iken, aile içerisinde bu gereksinimlerinin doyurulması ve ilerde bu gereksinimleri kendi kendine giderebilme becerisinin gelişmesine olanak sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Şahin, 2007).

Kunt (2003), ailenin herhangi bir nedenle bütünlüğünün bozulması ya da aile içindeki etkileşimin yetersiz olması durumunda, sosyalleşme sürecinin önemli ölçüde etkileneceğini öne sürmüş ve hatalı ya da eksik sosyalleşme sonucu bireyin suç davranışında bulunabileceğini ifade etmiştir. Aile, çocuklar ve gençler için sosyal kontrol ve koruyucu işlevi

gördüğünden, aile hayatının yokluğu ya da sorunlu oluşunun çocukları güçlü bir şekilde etkileyeceği ve çocukları önce uyumsuzluğa daha sonra da suça sürükleyebileceği ifade edilmektedir (Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2005). Bu bağlamda derlememizde madde bağımlılığı süreci ile bireyin ailesi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Madde Bağımlılığı ve Aile Faktörü

Aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir. Ailelerin bir araya gelmesiyle toplumlar oluşur. Aile, bireyin ve toplumun fonksiyonlarında en temel öge olması dolayısıyla toplumda büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda aile, bireyin yaşamında çok önemli bir yer tutan beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zihinsel gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı birincil alan ve çevredir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. Bu ilişkiler, bireyin kendine güvenmesini, kendine ve diğer bireylere sevgi duymasını, kimlik kazanmasını, kişilik gelişimini, sosyal beceriler geliştirmesini ve topluma adaptasyon sürecini olanaklı hale getirir. Aile, şekillendirme fonksiyonu ile çocuğun kişilik yapısının gelişmesine destek olur ve bireyin hem organik hem de zihinsel alışkanlıklar kazanmasına, sosyalleşmesine olanak sağlar (MEBATH, 2011).

Aile toplumun temel yapı taşı olmakla birlikte, insanın da ilk temel özelliklerinin atıldığı bir kurumdur ve sonraki bütün öğrenmelerin bu temel üzerinde oluşacağı düşünüldüğünde

kurumun ehemmiyetinin daha da arttığı görülmektedir (Bozkurt, 2015).

Madde kullanmaya başlama özellikle ergenlik döneminde olmaktadır. Madde kullanımına başlanması kişinin ilk ailesi içindeyken olabileceği gibi, daha sonra kendi kurduğu ailesinin içindeyken de meydana gelebilmektedir veya kişi madde kullanmaya başladıktan sonra evlenerek bu ailenin bir bağımlı ailesi olmasına sebebiyet vermektedir. Bu sebeple aile ve bağımlılık dendiği zaman aile tanımının iyi yapılması zorunluluk oluşturmaktadır (Gürol ve Ögel).

Ailenin çocuğa çeşitli etkileri vardır;

- Aile, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocukta özgüven duygusunun oluşturulmasına olanak sağlar.
- Çocuğun sosyal kabul görmesi için gerekli ortamın oluşturulmasına yardımcı olur.
- Aile sosyal açıdan kabul gören davranış biçimlerinin gelişiminde çocuğa rehberlik eder.
- Uyum için gerekli olan davranışla ilgili, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına olanak sağlar.
- Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmesi için çocuğun becerilerine uygun arzularının gelişimine yardımcı olur (Bozkurt, 2015).

Yavuzer (1999), büyüme aşamalarında başarılı olan çocukların, genellikle iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireyler olduğunu ifade etmiş ve aile içinde gerçekleşen başarılı, mutlu ve arkadaşça ilişkilerin yapıcı bireylerin oluşumuna olanak sağladığını belirtmiştir (Bozkurt, 2015). Bununla birlikte Ögel (2006) ailenin fonksiyonel ya da disfonksiyonel yapıda olmasının kişinin madde kullanmaya başlamasına yol açtığını ifade etmiştir. Disfonksiyonel aile yapısından gelen fertlerin bağımlı olma potansiyelleri yüksektir. Aile içerisinde roller arasında bir karmaşa söz konusuysa, aile içersindeki iletişim zayıfsa, tutarsız ya da otoriter ya da ilgisiz anne-baba tutumları

hakimse kişinin bağımlı olma potansiyeli yüksektir. Ebeveyn-çocuk arasında yakınlık ve bağlılığın olmaması, ebeveynlerin çocuğun yaşamı ile ilgili olmaması ve uygun olmayan disiplin yöntemlerinin varlığı madde kullanımını artıran risk etkenleri arasında yer almaktadır (Gezek, 2007).

Aile, sosyal olarak normatif davranışların ve değerlerin geliştirilmesinde önemli yer tutar ve aile ile çocuk arasındaki ilişkiler çocuğun psikososyal uyumunu etkileyen en önemli etmenlerdendir. Aile ile uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişki incelendiğinde: (<http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji>)

1. Madde kullanan gençlerin büyük çoğunluğunun ailesinde de madde bağımlısı kişilerin var olduğu saptanmıştır.
2. Madde kullanan gençlerin aileleri genellikle çocuğuna yeterli destek ve sevgi sağlamayan ve onları ihmal eden ya da gevşek disiplinli ana baba tutumlarının olduğu aileler olduğu ifade edilmiştir.
3. Kimi ailelerin ise ileri derecede katı, baskın, çocuğun kişiliğinin gelişimine olanak tanımayan yani otoriter yapıya sahip olduğu saptanmıştır.
4. Boşanmış, ayrı yaşayan, ebeveynden birinin kaybedildiği, parçalanmış aile çocuklarında uyuşturucu madde kullanımı yaygındır.
5. Sorunlar karşısında çözüm üretemeyen ya da uyuşturucu maddelere karşı hoşgörülü ailelerin çocukları da madde bağımlılığı açısından risk altındadır. Çünkü çocuklar böyle durumlarda ebeveynlerini kendilerine rol model olarak seçerler.
6. Aile içinde gencin özdeşim kurabileceği ve kendini anlayacak bir bireyin bulunmaması önemli sorunlar meydana getirebilmektedir.
7. Aşırı koruyucu, kollayıcı ailenin çocuklarında da uyuşturucu kullanımının mevcut olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn Tutumlarının Çocuk Üzerindeki Etkileri

Eroğlu (2001), bireylerin problem çözme yeteneklerinin gelişmesini sağlayan beceri ve alışkanlıkların kazanılmasında, ailenin önemli bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Eldeleklioğlu ve Kuzgun (2005) bireylerin dengeli bir kişilik yapısına sahip olmasının temelinde içinde yetiştiği aile ortamının niteliği olduğunu öne sürerek, bireyin psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden birinin ana-baba tutumları olduğunu belirtmişlerdir (Arslan ve Kabasakal, 2013).

Öztürk (1992), aile içerisinde çocuğa karşı;

- Aşırı verici, koruyucu ve aşırı disiplinsiz tutumlar,
- Aşırı itici, ilgisiz ve aşırı disiplinsiz tutumlar,
- Aşırı verici, aşırı disiplinli, denetimli tutumlar,
- Aşırı itici ve aşırı disiplinli, cezalandırıcı tutumlar,
- Anne ve babanın tutumları arasında tutarsızlık,
- Aile içindeki çocuklara farklı tutumlar oluşu,
- Aile içi kutuplaşmalarında, çocuğun kimlik gelişimini olumsuz etkilediğini veruhsal gelişimi yanlış şekillenen bir çocuğun ise, madde kullanmaya başlama potansiyelinin yüksek olduğunu ifade etmiştir (Şahin, 2007).

Aksoy (2006)'un Malatya il merkezinde bulunan liselerde öğrenim gören gençlerde bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları, buna etki eden değişkenlerin neler olduğu, anne babaların çocuklarına karşı gösterdikleri demokratik, otoriter ve koruyucu tutumları ile lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada anne babaların çocuklarına karşı demokratik bir tutuma sahip olmasının öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin olumsuz tutumları ile doğrusal bir ilişki gösterdiği, otoriter ve koruyucu bir tutuma sahip olmasının ise öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin olumsuz tutumları ile ters yönde bir ilişki gösterdiği bulgulanmıştır (Aksoy, 2006).

Baumrind ve ark. (Baumrind, 2006) 15 yaşındaki ergenlerle yaptıkları araştırmada madde kullanımı olmayan bireylerin, madde kullanımı olanlara göre 4 yaşındayken daha otoriter bir ebeveyn tutumuna maruz kaldıkları ve buna ek olarak çocuklarını destekleyen ve onaylayan ebeveynlerin çocuklarında gelecekte madde kullanma riskinin daha düşük olduğu ifade edilmiştir (Atar, Yalçın, Uygun ve Demirci, 2016).

Saran (1990), suçlu çocukların önemli bir kısmının yaşamlarının ilk yıllarını anlayıştan yoksun ebeveynlerle, sosyal, moral ve ekonomik düzensizliğin hakim olduğu bir aile ortamında geçirdiklerini ifade etmiştir (Ereş, 2009). Akkaya (2006) ise, çocuk yetiştirme yöntemi olarak sadece disiplin ve baskıyı benimseyen ailelerin, evlerini çocukları için oluşabilecek tehlikelere karşı koruyabilmek amacı ile aslında çocuklar için sevginin, huzurun ve güvenin olmadığı bir ortam haline getirdiklerini ifade etmiştir (Yılmaz, 2015).

Özgüven (2001), ana baba tutumlarının, yani bireyle iletişim yöntemlerinin kişiye nasıl yansıdığına ilişkin, çok çeşitli görüşler olduğunu ifade etmiş; Çocukların davranışlarını aşırı derecede engelleyen, çocukları ve gençleri sosyallikten uzak, kendine güveni olmayan, herhangi yeni bir davranışa girmekten korkan bağımlı bir birey haline getirdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda çocuklarına karşı aşırı otoriter tutum besleyen ya da bunun aksi ilgisiz olan ailelerin çocukları kendilerinin sevilmediği duygusuna kapılmaktayken aşırı koruyucu ailelerde ise, çocuk bağımsız olarak karar vermede, girişimlerde bulunmada kendisine güvensiz, ailesinin sevgi ve bağımlılığını yitireceği korkusu ile de aşırı kaygılı bir birey haline gelmektedir (Bozkurt, 2015).

Icick ve ark. (2013)'nın yaptığı çalışmada da aile yapısının ve annenin çocuğu ihmal boyutunun (ihmalkar ebeveyn tutumu) ,çocuğun madde kullanımına erken yaşta başlaması ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur (Icick, Lower, Romo, Dupuy vd., 2016).

Çinli çocuklarda otoriter ve otoriter ebeveynlik stilleri ile sosyal ve okul uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmada

ise, otoriter ebeveynliğin çocuklardaki saldırganlık ve suça eğilim gösterme davranışları ile pozitif ilişkili olduğu ve akran kabulü, sosyallik-uyumluluk, seçkin öğrenciler ve okul akademik başarısı ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun aksine, ebeveynlerin yetkili üslubu, sosyal ve okul uyumunun indeksleri ile pozitif ve uyum sorunları ile negatif olarak ilişkili olarak (Chen, Dong ve Zhou, 1997).

Yeşilyaprak (1993) 'ın yaptığı bir diğer çalışmada ise, demokratik tutumda olan anne babaların çocuklarının öz güvenli, kendine yetebilen, davranışları ile sonuçlan arasında bağlantı kurabilen, içsel denetimi yüksek çocuklar olduğu ifade edilmiştir (Yeşilyaprak, 1993).

Dolu (2012), çocuğun sağlıklı gelişiminin ancak aile içinde sürdürülebileceğini, çocukların kişilik ve kimlik sahibi olmalarındaki en önemli faktörün anne babaların çocuklarına karşı gösterdiği tutum ve davranışların olduğunu ileri sürmüş ve ailede etkili ve sağlıklı iletişim sağlanmadığı takdirde suça yönelme potansiyeli yüksek olan bireylerin yetişeceğini ifade etmiştir (Bozkurt, 2015).

Ebeveyn ile Çocuk Arasındaki Bağlanma Faktörü

Ainsworth (1997) bağlanmayı, yaşamın ilk günlerinde başlayan, duygusal yönü baskın olan ve çevre faktörünün etkisi ile gelişen bir durum olarak ifade etmiş ve özellikle stres durumlarında belirginleşip, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile kendini gösteren duygusal bir bağ olarak tanımlamıştır (Keskin ve Çam, 2009). Bowlby (1988) doğumla birlikte anne-bebek arasında gelişen bu sürecin bireyin gelişimini, diğer insanlarla ilişkilerini ve uyumunu etkileyerek yaşam boyunca etkinliğini sürdürdüğünü ifade etmiştir (Aydoğdu ve Çam, 2013).

Görgün, Tiryaki ve Topbaş'ın (2010) üniversite öğrencilerinde madde kullanım yaygınlığını ve madde kullanıcılarının özelliklerini belirlemek ve madde kullananlar ve kullanmayanların bağlanma biçimlerinin karşılaştırılması amacıyla yaptıkları çalışmada, bağlanma özellikleri açısından, madde kullanmayanlarda olumlu bağlanma özellikleri

görüldüğü saptanmıştır. Sigara ve alkol kullanımının, yalnız yaşamının ve düşük okul başarısına sahip olmanın, madde kullanan aile bireyine sahip olmanın madde kullanımı açısından risk oluşturduğu saptanmıştır (Görgün, Tiryaki ve Topbaşı, 2010).Yine bağlanma şekilleri ile yasadışı madde kullanımı arasındaki ilişkiyi evlat edinilen bir örneklemde inceleyen başka bir çalışmada ise, güvenli olmayan bağlanma tarzının yaşam boyu yasadışı madde kullanımı insidansı ile ilişkili olduğu ve algılanan sosyal desteğin bu ilişkiye aracılık edeceği öngörülmüştür (Caspers, Cadoret, Langbehn, Yucmis ve Troutman, 2005).

Morsünbül'ün (2009) ebeveynle bağlanma biçiminin riskli davranışlarla olan ilişkisini inceleyen çalışmasında, anne-babasıyla güvenli bağlanma sağlayamayan bireylerin genel olarak riskli davranışlarda bulunma ve madde kullanma potansiyellerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Morsünbül, 2009). Buna karşın çocukları ile birebir ilgilenen ve sağlıklı bir bağlanma gerçekleştiren ebeveynler, çocuklarının dışarıdaki risklerden korunması için sorumluluk üstlenmektedir. Sağlıklı bir aile tutumu, çocuğun en temel gereksinimlerinin karşılamasının yanı sıra ihtiyacı olan sevgi, şefkat ve ilgiyi de yeterince sağlamaktadır. Böyle bir tutumla çocuk ve ailesi arasındaki bağlılığın arttığı ve bu bağın da çocukların risklerle karşı karşıya kalmasının önüne geçtiği ileri sürülmektedir (Ekinci, 2016).

Ergenlik dönemi anne-çocuk arasındaki bağlanmanın bireysel özgürlük ile yer değiştirdiği bir dönem olup bireylerin riskli davranışlarda bulunma potansiyelinin yüksek olduğu bir süreçtir.Cömert ve Ögel'in (2014) yaptıkları bir diğer çalışmada ise ergenlerin bağlanma stilleri ile madde kullanımları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya göre öğrencilerin %10,5'inin herhangi bir madde kullanmış olduğu, %9,7'sinde birden fazla madde kullanımı olduğu ve %3,8'inin ise sürekli esrar kullandığı saptanmıştır. En fazla görülen bağlanma stilinin ise %48 ile kayıtsız bağlanma olduğu görülmüştür. Anne-babaya güvensiz bağlanma, olumsuz anne-baba tutumu ve yetersiz sosyal destek, ergenlik döneminde

madde kullanma açısından risk oluşturmaktadır. Bu nedenle ergenin bağlanma süreci, anne-baba tutumu ve sosyal destek algısı çocukluk ve ergenlik psikopatolojilerinin ortaya çıkışında ve tedavilerinde üzerinde dikkatle durulması gereken kavramlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cömert, 2013).

Erişkin bağlanma stili ile sigara, alkol ve esrar kullanımı arasındaki ilişkiyi 212 üniversite öğrencisi örneğinde inceleyen bir çalışmada, eşzamanlı regresyon analizleri, uyuşturucu kullanma sıklığında, kaygılı bağlanmanın etkisinin öncelikle işlev bozukluğu tutumları ve benlik saygısı üzerindeki etkisi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Olumsuz etkiyi azaltmaya atfedilebilecek uyuşturucu kullanımı ile ilgili olarak, endişe verici bağlanma hem sigara içimi hem de alkol kullanımı üzerinde doğrudan ve bağımsız etkiler göstermiştir. Bu bulgular, üniversite öğrencilerinin uyuşturucu kullanımı için bir risk faktörü olarak yetişkin bağlanma biçimlerinin potansiyel önemini vurgulamaktadır (Kassel, Wardle ve Roberts, 2007).

Yörükoğlu (2000) anne - babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinin, çocuğun dünyayı ya güvenli ve yaşamaya değer ya da korkulacak, güvensiz bir yer olarak algılamasına sebep olacağını ifade etmiştir (Aydoğdu ve Çam, 2013).

Ailede Madde Bağımlısı ve Suçlu Bireylerin Bulunması

Aile kavramı, bireyin hayatında ve hayat boyu gelişiminde çok büyük bir önem arz etmektedir. Aile, bireyin gelişme döneminde etkilenmiş olduğu, kendine rol model aldığı kişilerin bulunduğu, güven ve sevgi duygularının geliştirildiği bir kurum olarak ifade edilmektedir. Ailede ortaya çıkabilecek herhangi bir aksaklık bireyin kişiliğinin gelişmesinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Madde kullanımı ile aile arasındaki ilişkiye bakıldığında uyuşturucu madde kullanan bireylerin birçoğunun ailesi içinde de madde kullanan bireylerin olduğu saptanmıştır (Yılmaz, 2015).

2011 yılında TUBİM tarafından 2011-2012 öğretim yılında lise 2. sınıflarda eğitim gören toplam 11.812 kişiyi kapsayan bir araştırmada öğrencilerde herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı

maddenin en az bir kere denenme oranı % 1,5 olarak saptanmıştır. Bu oran erkeklerde % 2,3, kızlarda % 0,7 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin % 1,1'inin ailesinde tütün ya da alkol dışında başka madde kullanan birisinin olduğu ve % 87,4'ünün anne/baba/kardeşlerden birisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Maddeyi ilk kez kullanma yaşı ortancası 14,00'dür. Araştırmanın hedef yaş grubunda madde kullanım oranı % 1,0'dır. Bu oran erkeklerde % 1.5, kızlarda ise % 0.5'tir (TUBİM, 2012; Ersoy, 2015).

Dönmezer (1994), Yavuzer (1998), Bal (2004) ve Akbaba (2011) ailedeki yetişkinlerin suçlu ya da madde bağımlısı olmalarının çocukların suça yönelmesindeki önemli etkenler olduğunun araştırmalarla ortaya konduğunu belirtmişler; suçluluk ile bağımlılık yapan madde kullanımı arasındaki neden sonuç ilişkisi incelendiğinde ailede, ebeveynler tarafından alkol ya da uyuşturucu madde kullanımının olmasının çocukların suçlu davranışlar sergilemelerinde risk faktörü oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin uyuşturucu kullanan bireylerin büyük çoğunluğunun ailesinde madde bağımlısı kişilerin bulunduğu saptanmıştır (Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2005). Çünkü suçluluk öğrenilen davranıştır. Yine Turhan ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada (2011), babasında ve kardeşinde sigara ve alkol kullanımı öyküsü olanlarda sigara ve alkol kullanımının daha yüksek olduğu aynı zamanda yakın akrabalarında uyuşturucu madde kullanımı bildirenlerde, uyuşturucu madde kullanımının daha fazla olduğu saptanmıştır (Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu, 2011).

Yavuzer (1986) çocuğun, anne ve babasının iyi ve kötü özelliklerini kendisine görüldüğü şekilde yaşadığını ve bu özelliklerindoyurucu olduğu gibi, onu hayal kırıklığına uğraticı nitelikte de olduğunu, aynı zamanda bu özelliklerin çocuğun kişilik gelişimietkileyecek davranış kalıplarını oluşturduğunu ifade etmiştir (Bozkurt, 2015).

Ebeveynler, kardeşler ve arkadaşlar, yani aile ve çevre çocukların madde kullanma riskinin güçlü belirleyicileridirler. Bu bireyler çocukların madde kullanımını normal bir sosyal davranış gibi

benimsemesine sebep olabilecekleri gibi, çocuklara bizzat maddeyi sağlayan bireyler olarak da rol oynayabilirler. Bir araştırmada 12 yaşından önce sigara içmeye başlayanların yarısının ilk sigaralarını bir aile bireyiyle veya yaşça büyük bir arkadaşla birlikte içtikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin madde kullanıyor olması hem rol modeli olmaları nedeniyle hem de çocuklarıyla madde kullanımı üzerine konuşmaktan çekinmeleri ya da konuşmalarında madde kullanımını çok fazla eleştirmemeleri nedeniyle çocukların madde bağımlısı olma potansiyelini arttırır (Alikaşıfoğlu, 2005). Demir'in (2006) 726 genç ile yaptığı survey çalışmasında gencin, ebeveyninin, kardeşinin ve yakın akrabasının madde bağımlılığı ile ailenin parçalanması, ebeveyninin ocuk bakım tarzı, gencin ebeveyni tarafından etiketlenmesi, şiddete maruz kalması, sapmış davranışlara yönelmesi, depresyon ve intihar dūřüncesi taşıması arasında gūlü ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Aynı zamanda gencin annesinin uyυřturucu madde bağımlısı olması ile kendisinin uyυřturucu madde bağımlısı olması arasındaki ilişkiye bakıldığında; uyυřturucu madde bağımlısı olan gençlerin %17,90'lık bir oranla annesinin de uyυřturucu madde kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (Demir, 2006).

Ebeveynler karşılaştıkları sorunlarda ve sıkıntılarda, problem çözmeye yönelik yaklaşımlarda bulunarak yaşadıkları sorunların üstesinden gelmelidirler. Sorunlar karşısında ilaç ya da madde kullanmayı kendine çözüm yöntemi ve rahatlama modeli olarak seçen ebeveynler, çocuklarına da rol modeli olarak aynı çözüm yöntemi kullanmalarına sebebiyet verebilirler.

Ailenin Sosyo-demografik Özelliklerinin Madde Kullanımında Etkileri

Günce (1983), ocuęun kişilik gelişimini etkileyen onu anti-sosyal davranışlara yönelten en temel nedenlerden birisinin de ailenin ekonomik durumu olduğunu ifade etmiştir. Suçlu ocukların çoğunluğunun ekonomik düzeyi dūřük ailelerden geldiği bilinmektedir. Ancak, bunun yanında ekonomik düzeyi iyi olan bazı ailelerin de çocuklarının suça yöneldiği görölmekte

olup, bu durum gelir durumundaki düşüklüğün tek başına suçta yönlendirici bir faktör olmadığını göstermektedir (Bozkurt, 2015).

Türkiye’de madde bağımlısı gençleri ve ailelerini konu alan akademik çalışmalar 2000’li yılların ortalarından itibaren artış göstermekte olup, bu bağlamda öne çıkan ilk çalışma, Ögel, Taner ve Eke tarafından 2006 yılında İstanbul’da 10. sınıf öğrencilerinin tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığını saptamak amacıyla yapılan çalışmadır. Çalışmanın bulguları arasında yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanımı riski öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri açısından değerlendirildiğinde, özellikle düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarında karşılaşılan madde kullanım yaygınlığının, gelir düzeyi yüksek ailelere göre daha fazla olması aynı zamanda aile içinde yaşanagelen bir takım olumsuz süreçlerin, göçün ve yoksulluğun da madde kullanımında belirleyici olduğu görülmüştür (Ögel, Taner ve Eke, 2006; Yaman, 2001).

Arman (1993) tarafından ‘Uçucu Madde Bağımlılarının Sosyo-Demografik Özelliklerinin ve Ailelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi’ amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda, uçucu madde kullanan çocukların büyük bir kısmının madde kullanımına arkadaşlarının teşviki ile bu maddeyi ilk onlardan temin ederek başladığı, araştırmaya alınan bağımlıların çoğunun ailelerinin sosyo-ekonomik seviyesi düşük olduğu ve ailelerin uçucu maddeye karşı yeterince bilinçli olmadığı, ebeveynlerin bir kısmının boşanmış, ayrı yaşamakta ya da ölmüş olduğu, aynı zamanda aile içindeki ilişkilerin yeterince tatminkar olmadığı bilgilerine ulaşılmıştır (Arman, 1993).

Bal (2004) ve Akbaba (2011), suçlu çocukların aile yapıları ile ilgili önemli kriterlerden birinin de aile bireylerinin eğitim durumları olduğunu vurgulamıştır. Bu ailelerin, genellikle eğitimlerinin olmadığı ya da eğitim düzeylerinin çok düşük olduğu belirtilmektedir. Bu ailelerin çocuklarını genellikle gelenek ve göreneklerine göre eğittikleri ve bu tür ailelerde yetişen çocukların toplumda uyum problemleri yaşayabildiği

ifade edilmiştir. Çünkü ekonomik, teknolojik ve sosyolojik gelişmelerle değişen toplumsal değerler ile aileden öğrenilen geleneksel değerler arasında çelişkiye düşen çocuk, ailesi ve çevresiyle çatışma içerisine girmektedir. Bu çatışmanın sonucu olarak da bazen suçlu davranışlara (madde bağımlılığı vb.) yönelebilmektedir (Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2005).

Öztürk ve ark. (2016), eğitim ile alkol ve madde bağımlılığındaki risk faktörlerine bakıldığında eğitimin en çok sözü edilen ve madde bağımlılığı ile arasında negatif bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır. Bağımlı bireyin eğitim düzeyinin yanında ebeveynlerin eğitim düzeyinin de madde bağımlılığında önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir (Güneltay, 2017).

Bunun yanında madde bağımlılığına giden süreçte önemli faktörlerden bir tanesi de aile bireylerinin yaşamını sürdürdüğü konutun yapısı ve içinde yaşayan birey sayısıdır. Ailedeki birey sayısının fazla olması ebeveynlerin çocuklarıyla yeterince ilgilenemeyip onların psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerinin karşılanamamasına neden olur. Bu durumda ev ortamında psikososyal doyuma ulaşamayan çocuk arayış içine girmekte ve madde kullanımına yönelme, çete üyesi olma vb. gibi uygun olmayan davranış biçimlerinde yönelebilmektedir.

Şahinli (2012)'nin 71 hükümlü çocuk ile yaptığı araştırmada tek çocuklu aileye sahip bireyin bulunmadığı ile birlikte % 35'inin 5, % 21'inin 4, % 31'inin 3, % 13'nün 2 çocuklu aileye sahip olduğu saptanmıştır (Güneş ve Gökler, 2017).

Gövebakan ve Duyan (2015) “Madde Bağımlılığı ve Aile” adlı kitabında aile içi ilişkilerin genç bireyin veya çocuğun madde bağımlısı olmasında ve madde bağımlılığının tedavisindeki rolünü incelediği kitapta ebeveynlerin madde bağımlısı çocukla ilgilenirken evin diğer çocuklarına daha az ilgi gösterilmesi ya da hiç gösterilmemesi muhtemel madde kötüye kullanımlarına sebep olabileceğini açıklamıştır. Aynı zamanda bu durum bireyin ailesinin, madde kullanımında tetikleyici konumunda olmasına neden olur (Akıncı, 2017).

Zorlu ve arkadaşlarının (2011) alkol ve madde bağımlılarında yaptığı bir diğer çalışmada olguların sosyodemografik özelliklerine bakıldığında, bireylerin %40'ının düzenli bir iş sahibi olmadıkları, %60'ının ise sosyal güvencesinin olmadığı, işsizlik ile madde kullanımı arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (Zorlu, Türk, Manavgat, Karadaş ve Gülseren, 2011).

Sonuç ve Öneriler

Madde bağımlılığı dünya genelinde yaygın görülen ancak önlenemez bir toplum sağlığı sorunudur. Ülkemizde batı toplumlarındaki kadar çok görülmesi de özellikle yeni arayışlar içerisinde olan gençlerde son dönemlerde görülme sıklığının artması multidisipliner bir bakış açısıyla önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin sağaltım sürecinin toplum merkezli yürütülmesi aile olgusunun önemini daha da artmıştır. Ekonomik, sosyal, biyolojik, kültürel gibi birçok farklı sebepten kaynaklanan madde bağımlılığı sürecinin kontrolünün sağlanması sadece yasal yöntemlerle mümkün olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda madde bağımlılığı ile mücadelede en etkin rol toplumun en küçük yapı birimi olan aile kurumuna düşmektedir. Özellikle aile ve eğitim kavramları, birbiriyle etkileşim içerisinde olan, bireylerin kişiliğinin gelişmesinde primer rol oynayan temel etmenlerdir. Bu bağlamda özellikle çocukların kişiliğinin temellerinin atıldığı aile rolleri çok önemli olup, oluşturulacak olan sağlıklı kişilik yapısının madde bağımlılığından korunmada önemli bir yer tutar.

Aile içerisinde oluşturulan sağlıklı iletişim ve sevgi bağları çocuklukta karşılaşılan tüm problemlerin çözümünde çok etkin rol oynamakta olup yaşanan sorunlar karşısında çareyi madde kullanımında aramaktan alıkoymada hayati önem taşımaktadır. Çocukların hayatı ve yaşamayı öğrenmesinin yolu; taklit etmekten geçer. Bu nedenle, aile kuralları ve sevginin birlikte şekillendiği, karşılıklı anlayışın hakim olduğu, aile bireylerinin iletişim içerisinde oldukları bir sistem olmalıdır. Sistemde meydana gelen bozulmalar ile bireyin başta madde bağımlılığı olmak üzere başka arayışlara yönelmesi potansiyel

problemlerden biridir. Bu bağlamda madde bağımlılığını azaltma ve önleme faaliyetlerinde toplumsal bilincin uyandırılması, aile ve topluma yönelik çalışmalar ve eğitime yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi ya da bu faaliyetlerin arttırılması önem arz etmektedir. Eğitim faaliyetleriyle aile üyelerinin madde kullanımı hakkında bilgi sahibi olmaları, aşırı baskıcı, otoriter ve aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumlarının madde kullanımında etkin bir neden olduğu göz önünde bulundurularak, ebeveynler ile çocuklar arasında temeli sağlam bir ilişkinin kurulabilmesi için ebeveyn-çocuk eğitim programları düzenlenerek, aile merkezli bakım esas alınarak sorunların çözümüne olanak sağlanacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Acar G., Demir A., Görmez D., Keser İ. (2005). Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(2).

Akıncı, H. (2017). Madde Bağımlılığı Ve Manevi Destek. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Aksoy, K. (2006). Lise Öğrencilerinin Bağımlılık Yapan Maddelere İlişkin Tutumları Ve Bu Tutumlara Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi (Malatya İli Örneği). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Malatya.

Alikaşifoğlu, M. (2005). Madde kullanımı risk faktörleri ve koruyucu faktörler. Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi, 43, 73-83.

Arman, T. (1993). Uçucu Madde Bağımlılarının Sosyo-Demografik Özelliklerinin ve Ailelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 19-24.

Arslan, G. Kabasakal, Z. (2013). Ergenlerin problem çözme becerileri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6).

Aydoğdu H., am MO. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönden Karşılaştırılması. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(3), 137-144.

Atar AÖ., Yalçın Ö., Uygun E., Demirci AÇ., Erdoğan A. (2016). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Aile İşlevlerinin, Çift Uyumunun ve Anne Baba Tutumunun Değerlendirilmesi, *Arch Neuropsychiatr*, 53, 38-44.

Baumrind D. (2006). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *J Early Adolesc*, 11, 56-95.

Bozkurt, O. (2015). Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Süreçlerinde Ailenin Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Caspers, K. M., Cadoret, R. J., Langbehn, D., Yucuis, R., & Troutman, B. (2005). Contributions of attachment style and perceived social support to lifetime use of illicit substances. *Addictive Behaviors*, 30, 1007-1011.

Chen, X., Dong, Q., & Zhou, H. (1997). Authoritative and authoritarian parenting practices and social and school performance in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development*, 21(4), 855-873.

Cömert, TI. (2013). Ögel K. Madde Kullanan Ergenlerin Bağlanma Stilleri. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(3), 137-144.

Çetin, Y. (2013). Madde Bağımlılığı Ve Yalova Ölçeğinde Madde Bağımlılığı Algısı. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma İlişkileri ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yalova.

Demir, N. Ö., (2006). “Ailedeki Madde Bağımlılığının Ergenin Sapmış Davranışlara Yönelmesindeki Etkisi: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 119-129.

Ekinci KN. (2016). Suça Sürüklenmiş Çocukların Annelerinin Çocuklarına İlişkin Algısı: Siirt Örneği. Başkent Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (17), 88-96.

Ersoy, Ö. (2015). Kahramanmaraş İl Merkezindeki Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı Ve Etkileyen Faktörler, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi, Adana.

Gezek, F. (2007). Sokakta Yaşayan Gençlerin Aile Yapısı Ve Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişki. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Görgün, S., Tiryaki, A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(4), 305-312.

Güneltay S. (2017). Alkol Ve Madde Bağımlılığı İle Erken Yaş Dönemi Uyum Bozucu Şemalar Arasındaki İlişki. T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Güneş KD., Gökler R. (2017). Türkiye' de suça sürüklenen çocukların aile özellikleri. *Journal of Human Sciences*, 14(4).

Gürol TD., Ögel K. Aile ve Bağımlılık. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/aile.pdf>Erişim Tarihi: 10.03.2018

Iceck R, Lauer S, Romo L, Dupuy G, et al.(2013). Dysfunctional parental styles perceived during childhood in out patients with substance use disorders. *Psychiatry Res*, 210, 522-8.

Kassel, J. D., Wardle, M., & Roberts, J. E. (2007). Adult attachment security and college student substance use. *Addictive Behaviors*, 32, 1164-1176

Keskin G, Çam O., (2009). Ergenlik ve bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatür.ün gözden geçirilmesi. *Yeni Sempozyum Dergisi*;47:52-9

Millî Eğitim Bakanlığı Aile ve Tüketici Hizmetleri. Aile Yapısı. Ankara, 2011

Morsünbül Ü. (2009). Attachment and risk taking: Are they interrelated? *International Journal of Social Sciences*,4, 233-

Ögel K., Madde Kullanımı ve Bağımlılığın Nedenleri. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji.pdf>Erişim Tarihi: 10.03.2018

Ögel, K., Taner, S. ve Eke, C. (2006). Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 7(1), 18-23.

Şahin, M. (2007). Madde Bağımlılığı Konusunda Türkiye’ de Yapılmış Olan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Eğitimi Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara.

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2012). Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu İzleme Merkezi (TUBİM), Türkiye Uyuşturucu Raporu.

Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. & Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*. 9(1), 33-44.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Raporu. (2012). TUBİM, 154.

Yaman M. Ö., (2001). Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği. *The Turkish Journal on Addictions*, 1(1) , 99-132.

Yeşilyaprak B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Aile ve Toplum Bilim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 1-16.

Yılmaz, N. (2015). Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel Ve Toplumsal Sonuçları. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yorgancıoğlu, A, Esen A. (2000). Sigara bağımlılığı ve hekimler. *Toraks Dergisi*, 1, 90-95.

<https://www.mepanews.com/turkiyede-uyusturucu-kullanimi-6-yilda-17-kat-artti-10680h.htm>. Erişim Tarihi: 13.03.2018

Zorlu, N., Türk, H., Manavgat, A. İ., Karadaş, B., & Gülseren, Ő. (2011). Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında başvuran hastalarda sosyo demografik, klinik özelliklerin ve alkol kullanım bozukluğu sıklığının geriye dönük değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(4).

Kadın Gözüyle Şiddet

**Sosyolog Öznur KURT, İlkadım Sosyal Hizmet Merkezi
Müdürlüğü**

İbrahim GÜL, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Şiddet farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddet, kişinin kendi veya başkasına, başka bir gruba veya topluluğa karşı yapılan, yaralanma, ölüm ya da psikolojik bir zarar ile neticelenen bir durum olarak tarif edilmektedir (Güleç vd., 2012). Farklı şekillerde olan şiddetin en çok etkilediği önemli gruplar arasında kadınlar yer almaktadır. Gün geçmiyor ki medyadan kadınlara yönelik bir şiddet haberi duyulmasın. Kadına yönelik şiddet, kadına karşı eşitsiz bir güç kullanımı olup, kadının sağlığını olumsuz etkilemektedir (Yanık vd, 2014: 105).

Şiddet karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olup üzerinde durulması gereken bir toplum sağlığı sorunudur (Vatandaş 2003). Ülkemizde aile içi şiddetin pek dışarı yansıtılmadığı bir gerçektir. Bu bakımdan kadına yönelik şiddetin sanıldığından daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de kadına yönelik şiddetin, daha çok sosyokültürel etmenler ve konunun geleneksel mahremiyeti nedeniyle dışarı yansıtılmadığı bazı araştırmalarda da vurgulanmaktadır (Dişsiz ve Şahin, 2008: 55). Bu çalışma ile kadına yönelik şiddete farklı bir açıdan bakılmaya çalışılmıştır.

Problem durumu

Şiddet denilince akla hemen fiziksel şiddet gelmektedir. Ancak şiddetin farklı türleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, cinsel şiddet, psikolojik/duygusal şiddet, ekonomik şiddet, sözel/sözlü şiddet olarak sıralanabilir (Afşar, 2015). Bu şiddet türleri tek başına görülmebilir. Genellikle fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet bileşik halde ortaya çıkabilir. Başka bir durumda ise sözel şiddet ile duygusal şiddet bir arada görülebilir.

Kayıtlara pek geçmemekle birlikte, kadına yönelik şiddet olaylarına pek çok ülkede sık olarak rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları, kız bebeklerin öldürülmesi, dulların kurban edilmesi veya bunların sürgün edilmesi, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, ırza geçme, zinaya verilen cezalar bunlardan yalnızca bir kaçıdır (Atman, 2013: 333). Ancak bunların içinde kadına yönelik şiddet daha belirgin olarak görülen bir olgudur. Diğer şiddet türleri bazen toplumdan gizlenebilmektedir.

Kadına yönelik şiddet, kadına uygulanan fiziksel, psikolojik her türlü zarar verici eylemdir. Kadının acı çekmesine neden olan, fiziksel, cinsel veya psikolojik her türlü eylem şiddet olarak nitelenir. Kadının ister toplum önünde ister özel hayatında meydan gelmiş olsun kadının özgürlüğünü engelleyen cinsiyete dayalı şiddet olarak tanımlanır. Türkiye’de her üç kadından biri fiziksel şiddet görmektedir (Altınay ve Arat, 2008).

Kadına yönelik şiddeti ortaya çıkaran farklı nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler şiddeti ortaya çıkarmakta kalmamakta, meşrulaştırmakta ve pekiştirmektedir. Bu nedenler, kültürel, ekonomik, yasal ve politik olarak gruplandırılabilir (KDV, 2008: 22). Partnerin kadına uyguladığı şiddet gebelik, bekârlık ve boşanmış olma, eşinden ayrı yaşama gibi hallerde artabilmektedir. Şiddete maruz kalan kadın, duygusal yönden pasif, sosyal açıdan yalnızdır. Bütün ailelerde şiddetin olduğuna kendisini inandırmıştır ve saldırgan davranışlardan kendisini sorumlu tutar ancak bunun bir gün değişeceğine olan inancını kaybetmez (Subaşı ve Akın, 2003).

Kadınlar kendisine yönelik şiddete bir süre katlanabilmektedirler. Kadınlar şiddete maruz kaldıklarında bir çıkmaza girmektedirler. Evli çiftlerin çocukları olması halinde durum biraz daha kötüleşmekte ve kadın şiddete bir süre daha dayanmaya çalışmaktadır. Şiddet mağduru kadınların birçoğu çaresizlik veya sığınacak bir yeri olmaması sebebiyle şiddete dayanabildiği kadar tahammül göstermektedirler (KSGM, 2014). Yapılan araştırmalarda kadına yönelik şiddetin ülke genelinde halen yaygın olduğu belirtilmiştir (Özet Rapor, 2014: 34).

Kadına yönelik şiddet birçok çaba sarf edilmesine rağmen önlenememiş değildir. Bu tür şiddet hem kadın hem de çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Kadının ruh sağlığını bozmakta bazen onun hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. İşin en kötü yanı öğrenilmiş bir davranış olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu bakımdan şiddetin önlenmesinde proaktif yaklaşımlar izlenmelidir (SASAM, 2016: 27). Kısaca, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde toplumun bütün kesimlerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Şiddet gören kadınlar, şiddetin önlenmesi konusunda devlete ve mahkemelere önemli sorumluluklar yüklemektedirler (Altınay, 2008: 111).

Bir araştırmaya göre, şiddete maruz kalan kadınların %44'ü maruz kaldığı şiddeti en yakınları dâhil hiç kimseye anlatmamaktadır. Kadınların yaklaşım %89'u şiddet sonrası destek almak için bir kuruma başvurmamaktadır. Genellikle utanma, şiddetin artmasından korkma gibi nedenler, çocukların mutsuz olacağını veya erkeğin bir süre sonra değişebileceği gibi düşüncelerle kadınlar şiddeti başkalarına anlatmaktan çekindiklerini bildirmişlerdir (KDV, 2018). Hâlbuki şiddetin önlenmesi onun gizlenmesi yerine şiddete karşı duyarlılığın artırılmasıyla mümkündür. Şiddete karşı duyarlılığın artırılması hem mevcut şiddet olaylarını ortadan kaldırmaya yardım edecek hem de önleyici bir rolü olacaktır. Özellikle çocuklar, gençler başta olmak üzere kadınlara yönelik koruyucu çevreler oluşturulmalıdır (Owen ve Owen, 2008: 57).

Başka bir araştırmada kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olduğu vurgulanmaktadır. Böyle bir sorunun devletin ve toplumun aktif katılımıyla çözümü mümkündür ve toplumsal zihniyet değişikliğini gerektirir. Elbette şiddetin önlenmesinde başka devlet kurumları olmak üzere farklı kuruluşlara önemli sorumluluklar düşmektedir (Harcar vd., 2008: 67-68). Bir çalışmada ise kadına şiddetin önlenmesinde aile hekimlerinden yararlanılması önerilmiştir. Kurbanlar genelde hukuk ya da ruh sağlığı çalışanları yerine aile hekimlerinden yardım isterler. Şiddete maruz kalan kişilerin sağlık hizmetlerini kullanımları, diğer bireylere göre daha fazladır (Yetim ve Şahin, 2008: 52).

Şiddete maruz kalan kadınların sosyal ve demografik özelliklerine bakıldığında bunların daha çok 25-34 yaş aralığında yığılma gösterdiği ve bunu 35-44 yaş grubunun takip ettiği görülmektedir. Kadınların eğitim düzeylerine bakıldığında, bunların daha çok ortaokul ve dengi okullardan mezun olduğu ve ev dışında herhangi bir işte çalışmadıkları ve ekonomik olarak eşlerine bağlı oldukları görülmektedir (Kaptanoğlu vd., 2015: 472). Hâlbuki kadına karşı şiddet bir insan hakları ihlalidir ve bir suçtur. Bu konuda bir şeyler yapılmaması hem bir suç hem de şiddetin temel nedenlerinden bir olan kadın erkek eşitsizliğinin desteklenmesi anlamına gelir (Başar ve Demirci, 2015: 50).

Kadına yönelik şiddete yönelik birçok araştırmaya rastlamak mümkündür. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular da elbette değerlidir. Ancak kadına yönelik şiddetin derinlemesine anlaşılması için yerel ve derinlemesine çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmaların yapılması her zaman kolay olmamaktadır. Zira çoğu zaman şiddet gören kadınlar bu tür konulara girmekten kaçınmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı Samsun İlkadım ilçesindeki kadınların şiddete yönelik görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı kadınların şiddete yönelik duygularını ortaya çıkarmaktır Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Şiddeti nasıl tanımlarsınız?
2. Şimdiye kadar hiç şiddete maruz kaldınız mı? Kaldıysanız kim tarafından hangi tür şiddete maruz kaldınız?
3. Şiddet deyince aklınıza gelen ilk kelime ve hissettiğiniz ilk şey nedir?
4. Sizce şiddete sebep olan şey nedir?
5. Size göre şiddet nasıl çözülür? Ekleme istedikleriniz var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Nitel çalışmalarda, “herhangi bir olguya ilişkin bütüncül anlayış ancak çoklu bakış açısı yoluyla elde edilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 28). Bu çalışma ile konuya derinlemesine bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle genelleme amacı gütmemektedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Samsun İlkadım ilçesinde rastgele seçilen 15 kadın oluşturmaktadır. Bunlarla yüz yüze görüşme yapılmış ve bilgiler yarı yapılandırılmış görüşme formuna kaydedilmiştir. Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı örnekleme tekniklerinden kolay ulaşılabılır (convenience sampling) durum örnekleme tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Kolay ulaşılabılır durum örnekleme tekniğinde, araştırmacı yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer kolaylıkla ulaşılabılır bireyler araştırmanın çalışma grubunu oluşturur (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Çalışma grubunu 1 hiç evlenmemiş, 7 boşanmış ve dul olan ve 7 tane evli kadın oluşturmaktadır.

Tablo 1 Araştırmaya Katılanlara İlişkin Kişisel Bilgiler

Değişken türü		f	%
Yaş	25'ten az	1	8
	25-39 arası	7	46
	40'tan fazla	7	46
Evlenme yaşı	18'ten küçük	2	14
	18-25 yaş arası	10	72
	26 ve üzeri	2	14
Medeni durum	Bekâr	1	7
	Evli	8	53
	Dul	6	40
Evlilik biçimi	Severek	6	43
	Görücü usulüyle	8	57

Tablo 1’de araştırmaya katılanların kişisel bilgilerine bakıldığında birbirine benzer oranlarda yaşlarının 25-39 ve 40 yukarı yaş aralığında olduğu, evlenme yaşlarına bakıldığında çoğunluğunun 18-25 yaş aralığında olduğu, medeni durumların bakıldığında tamamına yakınının evli olduğu ve bunların çoğunluğunun görücü usulüyle evlenmiş oldukları görölmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, görüşülen kişi ile ilgili bazı fırsatlar sunmakta ve onlara kendi düşüncelerini açıklama olanağı sağlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2012: 152). Görüşme formu biri sosyolog iki uzman tarafından incelenmiş, alanında uzman üç kişinin görüşüne başvurularak son şekli verilmiştir. Toplam 5 sorudan oluşan görüşme formunda katılımcıların kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla 4 soru, kadına yönelik şiddetle ilgili 5 soruya yer verilmiştir. Görüşmede sorulan sorular şunlardır: 1)şiddeti nasıl tanımlarsınız? 2)şimdiye kadar hiç şiddete maruz kaldınız mı? Kaldıysanız kim tarafından hangi tür şiddete maruz kaldınız? 3)şiddet deyince aklınıza gelen ilk kelime ve hissettiğiniz ilk şey nedir? 4)Sizce şiddete sebep olan şey nedir? 5)Size göre şiddet nasıl çözümlenir? Ekleme istedikleriniz var mıdır?

Verilerin Toplanması

Veri toplama çalışmaları sırasında Samsun ili İlkadım ilçesinde rastgele seçilen 15 kadın ile birebir görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin bazılarının evlerine gidilmiş, bazıları ile hastanede ve bazılarıyla ise işyerinde görüşölmüştür. Bir görüşmeciyeye yaklaşık 15-20 dakika süre ayrılmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar yazılı olarak kaydedilmiştir.

Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Verilerin çözümlenmesinde üç aşamalı bir yöntem izlenmiştir. Bunlar; betimleme, analiz ve yorumlamadır (Walcott, 1993).

Betimsel analizin amacı, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu amaçla toplanan veriler araştırma sorularındaki temalara bağlı kalınarak tablolarda özetlenmiştir. Görüşmecilerden doğrudan alıntılar yapılarak bunlar yorumlanmıştır. İçerik analizinin temel amacı, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı biçimde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu işlem, verilerin kodlanması, kategorize edilmesi ve temaların oluşturulması aşamalarından oluşur (Ekiz, 2009; Hancock, 2002). Çalışmada öğretmenlerin görüşme formlarına birer numara verilmiştir (K1, K2, K3...). Formlar dikkatlice taranarak bunlar içinde önemli kelimeler (kodlar) belirlenmiştir. Bu kodlardan kategoriler oluşturulmuş ve daha sonra bunlar belli temalar altında toplanmıştır. Daha sonra tümevarımcı bir yaklaşımla, okuyucunun anlayacağı şekilde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde betimsel analiz yapılmış ve sonuçları tablolar halinde özetlenmiştir. Şiddete maruz kalan kadınların çarpıcı görüşleri aynen tırnak içinde verilmiştir.

1. Şiddeti tanımlama

Araştırmaya katılan kadınların şiddeti nasıl tanımladıklarına ilişkin görüşleri aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. *Şiddetin nasıl tanımlandığına ilişkin görüşler*

Kodlar	Kadın görüşmeci	n
Erkeklerin zayıflığı ve güvensizliği	1, 11	2
Sevgisizlik	2	1
Dayak	3, 5, 6, 9, 12	5
Karanlık ve umutsuzluk	4	1
Değersizlik	7	1
İletişimsizlik	8	1
Hakaret ve küçük düşürme	10, 15	1
Parasızlık ve psikolojik baskı	13, 14	2

Tablo 2’de araştırmaya katılan kadınların çoğunluğu şiddeti, “dayak” olarak tanımlamaktadırlar. Bundan başka “erkeklerin zayıflığı ve güvensizliği” ve “parasızlık ve psikolojik baskı” olarak görmekte-dirler. Bunun dışında şiddeti, sevgisizlik, karanlık ve umutsuzluk, değersizlik, iletişimsizlik, hakaret ve küçük dışürme olarak görenler de bulunmaktadır.

Bazı kadınların çarpıcı görüşleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Aile içinde erkeklere kadınlardan daha fazla değer veriliyor. Kendilerini bizden üstün gördüler. Bence bu onların zayıflığı ve kendilerine olan güvensizliğinden şiddet uyguluyorlar (K1).”

“Aslında sebep eşimin ailesinden sevgi görmemiş olmasıydı. (K2).”

“Evlenmeden önce babamdan ve ağabeyimden, evlendikten sonra çok sevdiğim eşimden fiziksel şiddet gördüm. Bu yüzden şiddet denilince ilk aklama gelen daya oluyor (K7).

“Yediğim dayaklar aslında benim hayatta ilerlememi sağladı. Bu kendime ait bir duygu dünyam oldu. Yaşadığım kötülöklere fazla takılmamayı öğrendim (K9).

“Hem baba evinde hem koca evinde her türlü şiddeti gördüm. Bütün kadınlar ve çocuklar böyle yaşadı. Bilmem normal bir şey (K12).

“Bana göre şiddet kaba kuvvet ve dille şiddettir. Sözlü ve fiziksel şiddet aklıma gelir (K15)

2. şimdiye kadar kimin tarafından ve ne şekilde şiddete maruz kaldığı

Araştırmaya katılanların şimdiye kadar şiddete maruz kalıp kalmadıkları ve kaldırsa ne tür bir şiddete maruz kalıkları sorulmuştur. Kadınların bu soruya vermiş oldukları cevapların dağılımı ve bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Kadınların ne tür bir şiddete ve kim tarafından maruz kaldığı

Kodlar	Kadın görüşmeci	Şiddet uygulayan kişi	n
Fiziksel ve psikolojik	1,	Dayı, baba, kardeş, babaanne	2
Fiziksel ve sözel	2, 3, 4, 5, 15	Koca	5
Fiziksel ve psikolojik	6	Baba ve iş çevresi	1
Fiziksel	7,12	Ağabey, baba, koca	2
Psikolojik	8,13, 14	Koca	3
Fiziksel ve sözel	9	Anne ve baba	1
Psikolojik	10, 14	Kayınvalide, kayınpeder	2
Psikolojik ve sözel	11	Erkek kardeş ve eş	2

Tablo 3’te araştırmaya katılan kadınların kimden ve nasıl şiddete maruz kaldıklarına yönelik görüşlerine bakıldığında, en çok “fiziksel ve sözel” ve “psikolojik” şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Sırasıyla, fiziksel ve psikolojik, fiziksel, psikolojik ve sözel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, şiddetin daha çok fiziksel, psikolojik veya bunların ikisine birden maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Şiddet uygulayan kişilere bakıldığında, daha çok eş (koca) şiddetine maruz kaldıkları bunu baba ve erkek kardeş şiddetinin takip ettiği görülmektedir. Bundan başka kayın valide ve kayın peder, dayı ve iş çevresinden kaynaklı şiddete maruz kalanlar bulunmaktadır.

Bazı kadınların çarpıcı görüşleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Şiddet denilince ilk aklama gelen kendim değil de başkaları oluyor. Kadın sesi duyduğumda müdahale etmek istiyorum. Ben de eşimden şiddet gördüm. Eşimin benimle iletişim kuramamasından dolayı bana şiddet uyguladığını düşünüyorum (K3).”

“Babamdan, ağabeyimden ve eşimden şiddet gördüm. Hem fiziksel hem psikolojik şiddet gördüm. En kötüsü psikolojik oldu. Kendimi hep değersiz hissettim. (K7).”

“Eşimden daha çok psikolojik şiddet gördüm. Erkeklerin yüzde doksan beşi eşine şiddet uyguluyor. Evlenmeden önce de şiddeti öğrendim (K8).”

“Kadın akıllı olacak. Ancak böyle olursa şiddetten kurtulabilir. Evlenmeden önce ailemin durumu çok iyiydi. Evlendikten sonra bir tas çorba için bile bir sürü hakaret duydum. Hayat bu olmamalıydı (K10)

“Şiddete maruz kaldım. Eski eşim tarafından. Sözlü şiddet ve kaba kuvvete dayalı şiddet. Eşim eve çoğunlukla sarhoş gelirdi ve beni dövüyordu. Zaten böyle bir evliliğe uzun süre dayanmak imkânsızdı. (K15).

1. Şiddet denilince akla gelen ilk gelen duygu ve düşünce

Araştırmaya katılanların şiddet denilince akıllarına gelen ilk duygu ve düşüncelerinin ne olduğu merak edilmiştir. Kadın görüşmecilerin bu tür bir soruya verdikleri cevaplar ve buna ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya katılanların şiddet denilince aklına gelen ilk duygu ve düşünce

Kodlar	Kadın görüşmeci	n
İftira ve güvensizlik	1	1
Eşim ve sevgisizlik	2	1
Dayak, korku	3	1
Umutsuzluk, çaresizlik	4, 9, 14, 15	3
Nefret ve korku	5	1
Üzüntü, kabullenme	6, 8	2
Değersizlik	7	1
Yalnızlık ve küçük düşürülme	10	1
Stres ve baskı	11	1
Acı	12	1
Hırs ve sinir	13	1

Tablo 4’te araştırmaya katılanların şiddet denilince akıllarına ilk gelen duygu ve dūřunçe, “umutsuzluk ve çaresizlik” olarak algılanmaktadır. Bundan sonra “üzüntü ve kabullenme” ikinci sıraya almaktadır. Buna benzer kullanılan diğer kavram ise iftira ve güvensizlik, eřim ve sevgisizlik, dayak ve korku, nefret ve korku, değersizlik, yalnızlık ve küçük dūřürölme, stres ve baskı, acı, hırs ve sinir olarak sıralanmaktadır.

Bazı kadınların çarpıcı görüşleri aşağıya çıkarılmıştır:

“İlk aklıma gelen lisedeyken babamın belimde odun kırması olur. Bir iftira yüzünden hem dayımdan hem babamdan olmadık şeyler gördüm.(K1).”

“Belki eşimle iletişim kurabilseydik mutlu olabilirdik (K4).”

“Belki diğer kadınlara göre pek fazla şiddet görmedim ama vicdansızlık bu (K5).”

“Çok üzücü ama gerçek bu bence psikolojik sorun kaynaklı. Kişinin ruhsal durumuyla alakalı (K6).”

“Eşim bana küfrettiğinde keşke hiç doğmasaydım ve Allah canımı alsa diyordum. En çok söylediğim cümle ‘inşallah sabahı görmem’ cümlesi oluyordu (K15).”

2. Şiddete sebep olan şeyler

Araştırmaya katılanların görüşlerine göre şiddete sebep olan şeyler aşağıda Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Şiddete sebep olan şeyler

Kodlar	Kadın görüşmeci	n
Kalabalık aile	1	1
Mutsuz ailede yetişme	2	1
İletişim kuramama	3,4	2
Bencillik	5	1
Psikolojik rahatsızlık	6	1
Şiddeti öğrenme	7	1
Ekonomik özgürlük	8, 9, 10, 12	3
Erkeklerin yaratılışı	11, 13	1
Cahillik	14	1
Eşimin eve sarhoş gelmesi	15	

Tablo 5’te araştırmaya katılan kadınlar şiddete maruz kalmanın sebebini “ekonomik yetersizlik” olarak belirtmişlerdir. Bundan başka “iletişim eksikliği” ve “erkeklerin yaratılışı” olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bundan başka nedenler, ailenin kalabalık oluşu, mutsuz ailelerde yetişen çocuklar, bencillik, psikolojik rahatsızlıklar, şiddetin öğrenilmesi ve cahillik ve eşimin eve sarhoş gelmesi olarak sıralanmıştır.

Bazı kadınların çarpıcı görüşleri aşağıya çıkarılmıştır:

“Bir evin içinde bu kadar kalabalık yaşamasaydık belki bunlar olmayacaktı (K1).”

“ Eski kafa insanlar bunlar. Evden kaçarak kurtulmayı düşünmüştüm ama kaçılmıyor (K14).”

“İnsanın zaten doğasında var şiddet ancak insan hasta ruhlu olunca bunu hemen direk uyguluyor (K13).”

“Çok yorumdum. Erkeklerin yaratılışı. Yapacak bir şey yok uzak durmak lazım (K11).”

“Bayanlar erkeklere hayır demesini bilmeli. Evlenirken dikkat etmeli. Her şeye evet dememeli. Bazen hayır demeyi bilmeli. Huzurum bozulmasın diye susmamak lazım (K15).”

3. şiddeti önlemeye yönelik çözüm önerileri

Araştırmaya katılan kadınların şiddete yönelik çözüm önerileri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. şiddete yönelik çözüm önerileri

Kodlar	Öğretmen No	n
Güven	1	1
Eğitim	2	1
İnsana kendini anlatma fırsatı verilmesi	3	1
Sağlıklı iletişim kurma	4	1
Empati	5	1
Bu işin çözümü yok	6, 15	2
Kadınların farkındalığı	7, 8	2
Kadının ekonomik gücü olması	9, 10, 12	3
Erkeklerden uzak durmak	11	1
Dikkatli eş seçimi	13, 14	2

Tablo 6’da araştırmaya katılan kadınların şiddete yönelik çözüm önerileri incelendiğinde, ilk sırada “kadının ekonomik gücünün olması” yer almaktadır. Bundan başka “kadının farkındalığı” ve “dikkatli eş seçimi” ikinci önemli çözüm önerisi olarak bildirilmiştir. Bundan başka sırasıyla, güven, eğitim, insana kendini anlatma fırsatı verilmesi, sağlıklı iletişim kurma, empati, erkeklerden uzak durmak yer alırken bir kadın ise şiddetin çözümü olmadığını bildirmiştir.

Bazı kadınların çarpıcı görüşleri aşağıya çıkarılmıştır:

“İnsanlar evlenmeden, çoluk çocuk sahibi olmadan önce devlet onları eğitmeli (K2).”

“Bu işin çözümü ailede başlar. Çocuklara kendilerini anlatma fırsatı verilirse şiddet azalır. Kişinin içindeki şiddet duygusu azalır (K3).”

“Sebebi onlarsa çözümü de onlardır. (K4).”

“Şiddet çözülmez. Biz artık kabullendik (K6).”

“Kadın şiddete karşı çıkmıyor çünkü öyle görmüş. Kadınlar farkında olursa kadınlar daha güvende olacak (K7).”

“Adam geri kafalıysa şiddet bitmez. Adamın içinde şiddet varsa şiddete bir çare yok. Adamı psikoloğa bile götürmek çare olmaz (K15).”

Tartışma

Kadın gözüyle şiddete yönelik yapılan bu araştırmada bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kadınların çoğunluğu şiddeti *dayak* olarak tanımlamışlardır. Ayrıca şiddeti *erkeklerin zayıflığı ve güvensizliği, hakaret ve küçük düşürme, parasızlık ve psikolojik baskı* olarak görenler de bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütünün tanımıyla görüşmeye katılan kadınların şiddet tanımları örtüşmektedir. Güleç vd., (2012) ile Yanık vd, (2014) şiddeti benzer şekilde tanımlamışlardır.

Görüşmeye katılanların büyük bir çoğunluğu *fiziksel ve sözel* şiddete maruz kalmış olup daha çok *kocası* tarafından şiddet

uygulanmıştır. Ancak bazı kadınlar kocaları tarafından psikolojik şiddete maruz kaldıklarını da bildirmişlerdir. Görüşmeye katılan kadınların ailedeki diğer kişiler tarafından da şiddet gördüğü anlaşılmaktadır. Bulgular, Altınay ve Arat'ın (2008, Türkiye'de her üç kadından birisinin fiziksel şiddet gördüğü bulgularıyla tutarlık göstermektedir. Şiddet insanları olumsuz duygulara yöneltmektedir. Bu ise kadınların ruh sağlığının bozulmasına (Temiz vd, 2014) ve ilerde onların depresyon geçirmelerine (Kıvrak vd., 2015) neden olmaktadır. Aile sağlığının bozulması ise sağlıklı bir toplumun oluşmasına neden olur.

Araştırmaya katılan kadınların şiddet denilince akıllarına gelen ilk duygu *umutsuzluk ve çaresizliktir*. Bazı araştırmacılar *üzüntü ve kabullenme* olarak duygularını ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan diğer kadınların duygularına bakıldığında bunların olumsuz terimler içerdiği ve kendi duygularını yansıtan *dayak, korku, stres, baskı* gibi olumsuz ifadeler kullandıkları görülmektedir. Subaşı ve Akın (2003), şiddete maruz kalan kadınların çoğunlukla şiddeti kabullendiklerini ve bunun bir gün değişeceğine ilişkin inançlarını kaybetmediklerini belirtmektedirler. Bu bulgular araştırmanın bulgularıyla tutarlıdır.

Kadın görüşmecilerin çoğunluğu şiddetin önemli sebebinin *ekonomik özgürlük* olarak görmektedirler. Bazıları ise şiddetin sebebinin *erkeklerin yaratılışı, iletişim kuramama* olarak belirtmişlerdir. Ayrıca, *kalabalık aile, cahillik, bencillik* gibi cevaplara da yer verilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların her birisi farklı tür bir şiddete maruz kaldıklarından bunların şiddetin sebebinin farklı görmeleri doğaldır. Kaptanoğlu vd., (2015) araştırmalarında, ev dışında hiçbir işte çalışmayan ve ekonomik olarak eşlerine bağlı kadınların şiddete maruz kaldığı bulguları bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Şiddetin nasıl önleneceği konusunda kadınların önerilerinin başında *kadının ekonomik özgürlüğünün* olması gelmektedir. Bundan başka *dikkatli eş seçimi, kadınların farkındalığı, güven, eğitim, sağlıklı iletişim kurma* gibi cevaplar yer almaktadır.

Ancak bazı kadınlar ise biraz daha ümitsiz bir şekilde *bu işin çözümü yok* cevabını vermişlerdir. Bir bakıma erkek egemen bir toplumda kadına yönelik şiddetin hep devam edeceğini belirtmişlerdir.

Bulguların genel bir değerlendirmesi yapıldığında Türkiye’de kadınların şiddete maruz kaldığı ve çoğu zaman birçok kadının şiddete maruz kaldığını gizlemektedir. Şiddetin önlenmesi konusunda devlete önemli görevler düşmektedir. Kadın sığınma evlerinin açılması, şiddete yönelik cezaların artırılması bunlardan yalnızca bir kaçıdır.

Sonuçlar ve Öneriler

Kadına yönelik şiddetin ele alındığı bu araştırmada bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Türkiye’de halen kadınların şiddete uğradığı bilinmektedir. Kadınların daha çok dayak atılarak şiddete maruz kaldığı bir gerçektir. Fiziksel şiddetin yanı sıra sözel ve psikolojik olarak şiddet gördüğünü söyleyen kadınlara rastlanmaktadır. Kadınların gördüğü şiddetin onların ruh sağlığını bozduğu gerçeği göz önüne alınırsa, sağlıklı bir aile yaşamından da bahsedilemez. Toplumun temel birimi aile olup sağlıklı olmayan ailelerden oluşacak toplumların da sağlıklı olmayacağı gerçeği göz önüne alınmalıdır. Şiddet gören kadınların görüşlerinden onların bir çaresizlik içinde oldukları görülmektedir. Kadınların şiddeti bir çaresizlik olarak görmeleri ve bu şekilde aile yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaları günümüzde kabul edilebilir bir durum değildir. Kaldı ki böyle bir evliliğin parçalanması durumun da bile bunun olumsuz etkileri yıllarca devam edebilir. Belki burada en önemli sebebin kadının ekonomik olarak eşine bağlı olması yatmaktadır. Kadınların önemli bir kısmı ekonomik bağımsızlıklarının olması halinde şiddete maruz kalmayacaklarına inanmaktadırlar. Kadınların çoğunluğu çözüm önerilerinde de bunu belirtmişlerdir. Ancak bunun yanında dikkatli eş seçimi, iletişim kurma biçimi, eğitim gibi önemli hususların da şiddeti önlemede dikkate alınması gereken kavramlar olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Kadınların bazıları ise Türkiye’de bu işin çözümünün olmadığı konusunda görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç

dikkate alınması gereken bir durumdur. Acaba “Türkiye’de şiddetin önlenmesi konusunda eksik şey nedir?” sorusunun cevabının bulunması gerekir.

Şiddet konusunda yapılan bu çalışmaların sonuçlarından yararlanılması, bu konuda daha geniş evreni içeren araştırmalar yapılması önerilmiştir.

Kaynaklar

Afşar, S., T. (2015). Türkiye’de şiddetin “kadın yüzü, *Sosyoloji Konferansları*, No: 52.

Altınay, A.,G. ve Arat, Y (2008). Türkiye’de kadına yönelik şiddet, (2. Baskı), İstanbul: Punto Baskı Çözümleri

Atman, Ü.,C. (2013). Kadına yönelik şiddet; Cinsel Taciz / Irza Geçme, *Şiddet*, 12 (9), 333-335.

Başar, F. ve Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *KASHED*, 2(1): 41-52. Dursun, Çiler. (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. www.ailecisisiddet.net,(Erişim tarihi: 12.06.12).

Sever, D. Çiğdem, (2012). Kadına Karşı Eviçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Opuz v. Türkiye Kararı, *Hukuk Fakültesi, Atılım Üniversitesi*

Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. ve Budak, G. (2008). Kadına yönelik şiddet ve Türkiye’de kadına yönelik şiddetin durumu, *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 51-70.

KDV (Kadın Dayanışma Vakfı) (2008). Kadına yönelik şiddet el kitabı, Kadın Dayanışma Vakfı

KDV(Kadın Dayanışma Vakfı) (2018). Kadına Yönelik Şiddet Nedir? Erişim:26.2.2018

<https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/kadinayoneliksiddet-nedir>

KSMG (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) (2014). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması özet raporu. Erişim:

26.2.2018

<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>

Kaptanoğlu, İ. (2015). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi ve Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Kıvrak Y, Gey N, Kıvrak HA, Kokaçya MH, Çöpoğlu ÜS, Arı M (2015). Kadına yönelik eş şiddeti, çocukluk travmaları, depresyon ve yaşam kalitesi: Toplum temelli çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16:314-322

Owen, F., K. ve Owen, D. W. (2008). Kadına yönelik aile içi şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Özet rapor (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi ve Nüfus Etütleri Enstitüsü.

Öztürk, E. (2014), Türkiye’de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri.

Subaşı, N. ve Akın, A. (2003). Kadına yönelik şiddet; nedenleri ve sonuçları. *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın* (Ed. Akın A), s.231-249. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara,

Temiz M, Beştepe E, Yıldız Ö, Küçükgöncü S, Yazıcı A, Çalikuşu C, Erkoç, Ş. (2014). Yataklı psikiyatri servisinde tedavisi süren kadın hastalarda aile içi şiddetin hastalık tanıları ve hastalık süreciyle ilişkisi, *Nöropsikiyatri Arşivi*, 51, 1-10.

Tortamış, B. (2009). Sığınma Evinde Kalan Kadınlarda Şiddet Öyküsü Açısından Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Benlik Saygısı Ve Beden Algısının Değerlendirilmesi, İstanbul.

Vatandaş, C. (2003). Aile ve Şiddet: Türkiye’de Eşler Arası Şiddet. (1.Baskı), Ankara: Uyum Ajans.

Yanık, A., Hanbabaz, Z., Soygür, S., Ayaltı, B. ve Doğan, M. (2014). Kadına yönelik şiddet davranışlarının değerlendirilmesi: Türkiye’den kanıt, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, (2), 104-111.

Yetim, D. ve Şahin E., M. (2008). Aile hekimliğinde kadına yönelik şiddete yaklaşım, *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2),

Dişsiz, M. ve Şahin N. H. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: kadına yönelik şiddet, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1), 50-58.

Kadın Cinayetleri ve Kadın Yaralanmalarının Sosyal Travmatik Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Şebnem Özkan, Menderes Üniversitesi

Giriş

Şiddetin, kabul edilemez bir eylem olduğuna ve sakıncalı, ağır sonuçları bulunduğuna ilişkin akademik ve uluslararası hukuk mevzuatındaki görüş birliğine ve önleyici uluslararası sözleşmelere rağmen, şiddetin farklı görünüşleri günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Çocuklara, yaşlılara, sağlık çalışanlarına, öğretmenlere vb. uygulanan şiddetin araştırılması, bu kesimlerin özel nitelikleri ve özgün konumları bulunduğundan farklı yaklaşımları, spesifik mücadele stratejilerini ve koruma tedbirlerini gerektirmektedir. Ancak genel olarak şiddetle mücadele esas ve yöntemleri bütüncül bir yaklaşımı gerektirir. Dolayısıyla bu genel sorunla başa çıkabilmek için geliştirilen suç önleyici yaklaşımlar, “şiddete sıfır tolerans” gibi bazı ilkeleri paylaşırlar.

1- Şiddet

Şiddet, huzurun karşıtıdır. Kişilere zarar verir. Bu zarar maruz kalınan eylemin özelliklerine göre farklı derecelerde gerçekleşir. Kişilerin yaşam kalitesini bozar, onların uğradığı zararın ve kişisel direnç özelliklerinin derecelerine göre farklı ölçülerde mutsuzluk, umutsuzluk, gerginlik, korku gibi duyu durumlarına, sağlık sorunlarına yol açabilir, açmaktadır. Birine bir tokat atmaktan dövmeye, ona bağırıktan, hiç konuşmamaya, temel ihtiyaçlarını karşılamamaya, ‘çok sevdiği için’ boşanma kararından dolayı onu yaralamaya, hatta öldürmeye değin bazıları son derecede vahim sonuçları olan pek çok durum ve olay için kullanılmaktadır. Dolayısıyla kavrama açıklık getirmek yerinde olacaktır.

A- Şiddet Ve Saldırganlık

Dilimize Arapça’dan aktarılan şiddet sözcüğünün kökeni Latince *violentia*’dır. *Violentia* şiddetin yanı sıra, sert veya

acımasız kişilik, aynı zamanda güç anlamlarını içerir. (Ünsal, 1996: 30). Günümüzde sözcüğün farklı dillerdeki kullanımlarında anlamları çeşitlenmiştir. Ancak bu yöndeki içeriğine ilişkin öz korunmuştur. Şiddet eyleminde öncelikle taraflar, eylem ve güç (zor) kullanma vardır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde şiddetin “ 1.Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik; 2. hız ve 3. Karşıt görüşte olanlara, inandırma ve uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma” anlamlarına geldiği ifade edilmektedir. Saldırganlık ise aynı sözlükte 1.Saldırgan olma durumu, 2. Saldırgan biçimde davranma, 3. Psikol. Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşın, zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak açıklanmaktadır. Her iki terim içinde üçüncü sırada ifade edilen ve konumuzu oluşturan anlamlarıyla şiddet ve saldırganlık sözcüklerinin kapsamı yakındır. Gündelik yaşamda birlikte ya da birbirlerinin yerine kullandıkları görülmektedir. Terim olarak şiddet ve özellikle saldırganlığın kapsamı, gündelik kullanımlarından çok daha geniştir. Bu nedenle aralarındaki ilişki ve farklar üzerinde durmak yararlı olacaktır. Psikoloji alanında şiddet yerine saldırganlık kavramının kullanımı yaygındır.

Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü’nde şiddeti, “1. Düşmanlık ve öfke duygularının, kişilere ve nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesi 2. Bir uyarıcının veya algının nicel miktarı; ya da bir davranışın, dürtünün veya duygunun gücü.” olarak açıklamıştır. Saldırganlığı ise “1.Öfke, düşmanlık, rekabet, engelleme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmaya, ona engel olmayı, ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış.” olarak tanımlamıştır.

Şiddet, güçlü olumsuz duygularla ilgilidir, onların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Saldırganlığı harekete geçiren duyguların hepsinin olumsuz olduğu söylenemez. Kimi zaman olumsuz bir durumla başa çıkabilmek üzere gerekli olabilecek karşı tarafı engelleme gibi harekete geçirici bir güç söz konusu olabilir. Saldırgan davranış, kişinin kendini ya da bir başkasını koruma

gereksinimi gibi, hukuk ve etik alanlarında geçerli sayılabilecek bir gerekçeden kaynaklanabilir.

“ *Şiddet, daha çok davranışın kendisini tanımlamak için kullanılmasına karşılık, saldırganlık ise daha çok bir ruh halini ifade eder*” (Vatandaş, 2003: 4). Belirtilen ruh haliyle kişi, bir sorunu çözmeye, bir engeli aşmaya yönelebilir. Dolayısıyla uygun bir amaç doğrultusunda girişimlerde bulunabilir.

Şiddet ve saldırganlık arasındaki ilişki üzerinde durmak şu yönden de önemlidir: Klinik psikoloji, sosyal psikoloji gibi konuyla ilgili temel alanlardaki araştırma ve tartışmalar, şiddetin kaynağı yönündeki önemli bazı sorulara yanıt arayışının ürünleridir. Bu konuda çok geniş bir literatür oluşmuştur.

Saldırganlığın, olumlu, olumsuz çok geniş bir davranış yelpazesini kapsaması, yanlış anlaşılmasına yol açabilmektedir. Söz konusu yanlışlık, özellikle bazı tutum, eylem, girişimlerin kabul edilebilir tutum, eylem ve davranışlar olup olmadığıyla ilgilidir. Gündelik sosyal yaşamda bu belirsizlik kişilerin yanlış tutum, davranışlar içinde olmalarına, yanlış eylemlere yönelmelerine yol açabilmektedir. Kuramcı ve yazarlar bu nedenle söz konusu tehlikeye dikkat çekmişler ve terimi iki kategoride değerlendirmişlerdir. Saldırganlığın yaşamı sürdürmek için gerekli davranışlarda ve girişimlerde bulunmak şeklinde karşımıza çıkan görünümü uyumcu, yumuşak, yapıcı gibi sıfatlarla nitelendirilmekte, zarar verme amacıyla gerçekleştirilen eylemlerden ayrılmaktadır. Bu grubun karşı kutbunda bulunan davranışlar ise zarar verici, yıkıcı, kıyıcı, yok edici olanlardır (Fromm, 2011: 22) (Heiman ve Valenstein;1972: 3) (Köknel, 1996: 20) .

Savunma odaklı saldırganlığın, özel konumları, hayatta kalma çabası, tehlikelerden korunma isteği gibi nedenlerle gerçekleşmeleri, bu tepkilerin özelliklerini tamamen değiştirir. Tamamen farklı yapıları, onlara etik ve hukuk ilkeleri çerçevesinde meşruluk tanınmasını gerektirmiştir. Pozitif hukuk alanında kişilere tanınan haklı savunu (meşru müdafaa) ve zorunluluk (zaruret) hali bu gerekliliğin somut ve açık göstergeleridir. Bu nedenledir ki suçun ceza hukuku yönünden

tanımında, “Sorumlu (cezai ehliyeti olan) bir kişi tarafından, bir ülkenin ceza kanununda ve ilgili özel kanunlarda açıkça suç olduğu ifade edilen, yasaklanan kural ihlal davranışı” olarak tanımlanırken, hukuken meşru bir mazeret olmaksızın ibaresine yer verilmesi gerekmiştir.

2. Sosyal Travma

Kişiyi aşırı korkutan, dehşet içinde bırakan, çaresizlik yaratan, çoğu kez olağandışı ve beklenmedik olayların yol açtığı etkiler ruhsal travma olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamda pek çok üzücü, rahatsızlık verici olayla karşılaşmaktadır. Bununla birlikte her üzücü olayın travma yarattığı söylenemez. Yaşantıların kişideki etkilerinin değerlendirilmesi kuşkusuz uzman görüşü gerektirir. Bununla birlikte kişinin kendine özgü niteliklerinin ve o zamana değin yaşantı ve deneyimlerinin etkisiyle, kimi zaman genel olarak travmatik etkileri olması beklenmeyen bir olayla sarsılması da olasıdır (<http://psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/28/travma-sonrasi-stres-bozuklugu>) (Erişim tarihi: 23. 12. 2017) .

Güçlü depresyon, heyelanlar gibi doğal afetler, sosyal travmaya neden olabilmektedir. Bombalama eylemleri, bir kurumda kalan çocukların ağır istismarları gibi olaylar ise insan kaynaklı afetlerdir. Bu olayların sosyal travmatik sonuçları doğal kaynaklı olanlardan daha ağır olabilir. Dolayısıyla topluma psikolojik maliyetleri de fazladır.

Savaşın, kural ihlallerine, vahşet olaylarına dair kanıksama yaratacağı, kuralsızlığı getireceğine ilişkin fikirlerin kökeni eskidir. “Savaşı, telafisi mümkün olmayan bir kayıplar silsilesine neden olacağını” ifade eden Desiderus Erasmus’un Barışa İlişkin Yakınma (Complaint of Peace,) adlı eserinde, yine Thomas Moore’un Ütopya’sında bu yöndeki görüşleri bulmak mümkündür (Abbott, 1918: 44). Dane Archer ve Rosemary Gartner ise bu fikri sınıamışlardır: Ülkelerin (30 ülke kontrol grubunda olmak üzere, 110 ülkenin) Dünya savaşları gibi çok sayıda devletin etkilendiği dönemler sonrasındaki suç istatistiklerini karşılaştırmışlar, uluslar arası ölçekte bir değerlendirme yapmışlardır. İlgili verilerle suç oranlarının

azalmasının beklendiği kuramsal yaklaşımlar da dahil olmak üzere, bu yöndeki kuramları da test etmişlerdir. Savaş sonrasında ağır şiddet olaylarında yoğun bir artış yaşanmaktadır. Araştırmacılar, Vietnam Savaşı sırasında da A.B.D.'de cinayet vakalarının iki kattan fazla artış gösterdiğine dikkat çekmişlerdir. –Kuşkusuz olağandışı koşullar nedeniyle, savaş sırasında da mağduriyetler artmaktadır. Vietnam Savaşı ise özel bir durumdur.– (Archer ve Gartner, 1976: 937, 960). Söz konusu bulgu, şiddetin önemli ve mutlaka dikkate alınması gereken bir özelliğini de ortaya koymaktadır: Şiddet, kanıksanabilen, alışılabilen bir olgudur.

Özgecan Aslan Travması

Kadına karşı şiddet, dünyada 1970'lerden itibaren üzerinde durulan çok önemli, çok boyutlu sorunlardan biri olarak görülmektedir. Bu konuda önemli bir literatür birikimi oluşmuştur.

Türkiye'de özellikle 2000'li yıllardan itibaren gazetelerin 3. sayfa haberlerinde kadın cinayetlerinin ve kadınların ağır biçimde darp edildiklerine, zarar gördüklerine ilişkin haberlerin artmaya başladığı, bu olayların kamunun dikkatini de giderek daha fazla çektiği görülmektedir. Kadın derneklerinin olduğu gibi diğer sivil toplum örgütlerinin, barolar ve baroların kadın komisyonlarının öncülüğünde koruma altındaki kişilerin öldürülmeleri gibi trajik olaylar akabinde tepkiler, protestolar yaşanmış, tepkiler giderek artmıştır.

Bu konuda önemli bir dönüm noktası olaylardaki artış nedeniyle bir milletvekilinin soru önergesi üzerine o tarihteki Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in 2009 Mayıs ayında, 2002'den o tarihe kadar işlenen kadın cinayetleri sayısını açıklamasıdır. Konuyla ilgili uzmanlarca bilinmesine rağmen, resmi istatistiklerde adli ölüm olaylarında mağdurun cinsiyeti gibi bazı bilgilerin yer almadığı hususu kamunun dikkatini çekmiştir. Belirtilen tarihlerde artış oranının % 1400 olduğu bilgisi zihinlere kazınmıştır. Kadın Cinayetleri Platformu, Mor Çatı gibi platformlar 2000'li yıllardan itibaren yapılan bildirimleri ve medyadaki haberleri derleyerek, -cinayet, tecavüz gibi- kadına

karşı şiddet suçlarının aylık, yıllık suç haritalarını oluşturmaya başlamıştır. İlgili platformlar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu tür davalarda duruşmalara müdahil olarak katılmaktadır.

Aralık 2010'da yaşanan Ayşe Paşalı'nın eski eşi tarafından öldürülmesi gibi kayıplar bazı özel nitelikleriyle kamunun büyük tepkisini çekmiştir. Üç çocuk annesi Paşalı, vefatından 4 yıl önce boşanmak için dava açmış, aile büyükleri devreye girdiği için vazgeçmek zorunda kalmıştı. Haberin medyaya yansıdığı şekliyle bir düğünde kuzeniyle (dayısının oğluyla) dans ettiği için eşi tarafından öldüresiye dövülmüş ve cinsel tacize uğramıştır. Olay sonrasında suç duyurusunda bulunmasına rağmen fail serbest kaldı. Haziran 2010'da boşanan Ayşe Paşalı'yı kısa süre sonra ıssız bir yerde öldürmekle tehdit eden İstikbal Yetkin, kızlarıyla oturduğu evde defalarca rahatsız ve ölümle tehdit etti. Ancak Ayşe Paşalı'nın koruma talebi, o günkü mevzuatça uygun olmadığından kabul edilmedi. Fiziksel şiddetten yüzü mosmor şekilde ve bezgin ifadesiyle televizyon ve diğer medya kaynaklarında yer alan Ayşe Paşalı Türkiye'de kadın cinayeti kurbanlarının simge isimlerinden biri oldu (<http://www.haberturk.com/yasam/haber/604679>) (Erişim tarihi: 25. 12. 2017) (<http://www.milliyet.com.tr/ayse-pasali-cinayeti/deryasazak/siyaset/siyasetyazardetay23.01.2011/1342918/default.htm>) (Erişim tarihi: 23. 12. 2017). Yaşandığı sıralarda büyük yankı uyandırmış olmasına rağmen benzer olayların yaşanma sıklığı nedeniyle günümüzde pek hatırlanmıyor oluşu, konu açısından önemli bir husustur. Şiddetin kanıksanması yönünden önemli bir örnek oluşturmaktadır.

11. Şubat. 2015 ise Türkiye'deki kadın cinayetleri konusunda bardağı taşıran damla olmuştur. 20 yaşındaki Çağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencisi Özgecan Aslan, Kampüs dönüşünde bir arkadaşı ile bir süre alışveriş yapmış, sonrasında arkadaşından ayrılarak, ailesiyle oturduğu evine gitmek üzere dolmuşa binmiş ve yolcuların önceki duraklarda inmeleri üzerine araçta yalnız kalmıştır. Dolmuş şoförünün otomatik araç kapılarını kilitlemesiyle içeride kalan genç kız Ahmet Suphi

Altındöken'in tecavüz saldırısına boğuşarak direnmiş, ancak çantasında taşıdığı biber gazını isabet ettirememesi yüzünden saldırganı etkisiz hale getirememiş ve öldürülmüştür. Bir arkadaşı ve babasının da olayı gizlemek üzere katile yardım etmeleri söz konusudur. Genç kızın yanmış bedeni iki gün sonra bulundu. Tüm Türkiye'yi yasa boğan olay sonrasında hemen her ilde protesto yürüyüşleri, tepkiler, etkisini uzun süre devam ettirmiş, konu dünya basınına da yansımıştır. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-33108144>) (Erişim tarihi: 23. 12. 2017).

Aynı yıl 5 Mayıs tarihinde henüz sadece 39 yaşında olan, özellikle gençlerin Bez Bebek dizi müziklerinden tanıdıkları, çok sevdikleri Değer Deniz'in öldürülmesi bir başka travmatik yaşantıdır. 17 yaşındaki C. M. Değer Deniz'in Beyoğlu'ndaki dairesine, yalnız olduğu bir sırada sabaha karşı pencereden girmiştir. C. M.'nin resmi nikâhsız bir eşi ve olay tarihinde 10 aylık bir çocuğu vardır. Uyuşturucu bağımlısı olduğunu ilerleyen duruşmalarda itiraf etmiştir. Pek çok davada olduğu üzere şüphelinin ilk ifadesiyle, sonraki duruşmalardaki ifadeleri arasında önemli bir çelişki oluşmuştur. Şüpheli Değer Deniz'in sevgilisi olduğunu ve aralarında kıskançlık nedeniyle çıkan tartışmada Değer'in erkeklik gururuna dokunan hakaretlerde bulunduğunu (!) söylemiştir. Tamamen trajik olaylar zinciri olarak yaşanan süreçte, aceleci davranan medyada olay, 'yalnız yaşayan müzisyen kadının ölümü' tarzında başlıklarla verilmiş ve maktulün başına gelenler konusunda sorumluluğunun olduğu izlenimi yaratılmıştır. İlgili medya kanalları konusunda da muhtelif davalar açılmıştır.

Burada çok önemli noktalardan biri, duruşma karar kartonlarında, tanık ifadelerinde rastladığımız *Haksız Tahrik* indirimi için yapılan açıklamaların yaygınlığıdır. Oransal olarak yaralama, öldürme suçlarına ilişkin duruşmaların yaklaşık yarısında bu tür iddialar söz konusudur. “..Sanık bize...namusa bağlar yırtarım demişti.” Argo önerme, standart dilde: “ Ceza almaktan kurtulurum, çok az ceza alırım.” Anlamlarına gelmektedir. Durum, TCK'nın 29.(1). Maddesinden yararlanabilmek üzere sıklıkla başvuru olan bir yoldur. Bu

maddeye göre: “ *Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemnin etkisi altında suç işleyen kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onsekiz yıldan yirmidört yıla ve müebbet hapis cezası yerine oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir*” (TCK, 2004: 14).

İlgili maddeyi suistimal etme yönünden girişimler fazlaca olduğundan, kamuda kadına şiddet eylemlerinde, sanığın bu maddeden yararlandırılmaması yönünde talepler bulunmakla birlikte, Maddenin hiçbir şekilde işletilmemesi ya da bazı durumlarda –belli tür suçlarda- uygulanması, hukukun genellik, somut olayın niteliklerinin dikkate alınması gerekliliği gibi temel prensiplerine aykırı bulunmaktadır. Dolayısıyla gereken, yargılama sürecinde azami dikkatin gösterilmesidir:

Örnek önerme, 12 davada karşılaştığımız benzer tanık ifadeleridir. İlgili iddialar, mahkeme heyetince **hayatın doğal akışına aykırı** bulunmuştur. Nitekim Değer Deniz davasında da kararda:

“ ...C. M. yazılı savunmasında her ne kadar maktul ile aralarında gönül bağına varan bir arkadaşlığının olduğunu maktul ile aralarında tartışma çıktığını, maktulun kendisine ağır hakaret ettiğini iddia etmiş ise de dosya kapsamında bu savunmasının haksız tahrik indiriminden yararlanma gayesiyle yaptığı kanaat getirilmiş olup haksız tahrik hükümlerinin uygulanma imkanının bulunmadığına vicdanen kanaat getirilmiştir” (Karar tarihi: 27. 4. 2016) <http://www.diken.com.tr/indirim-verilmeyen-deger-deniz-davasinda-gerekeci-karar> (Erişim tarihi: 10. 4. 2018). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/deger-deniz-cinayetinde-karar-45-yil-40095387> (Erişim tarihi: 10.4.2018).

“*İnsanlık; fikirleri, içtihatları, örnek tutum ve davranışları ile temayüz eden ve türlü hizmetleri adaletle yürüten kişilere (= hakimlere) öteden beri ihtiyaç duymuş ve değer vermiştir*” Sunay’dan akt. Sırabaşı, 2011: 360).

Olay son derecede üzücü olmakla birlikte verilen karar, ağırlaştırılmış müebbet cezası, vicdanları kısmen rahatlatmıştır. Ancak gazete haberlerinde kadına karşı şiddet haberlerinde, mağdurun ya da maktulün konuya ilişkin ‘yanlış, kabul edilemez’ bulunan tutumlarına ilişkin değerlendirmelerle karşılaşmakta, bu durum yanlış algılara yol açma riski taşımaktadır.

Bu kaybın, yeterince dikkate alınmaması ve olaya dair olumsuz, kaybedilen kişiyi yargılayıcı tutumlar, çalışma yaptığımız gençleri de derinden etkilemiştir.

Katil Ahmet Suphi Altındöken 12. 4. 2016 tarihinde yüksek güvenli bir cezaevinde olmasına rağmen öldürülmüş, babası Necmettin ağır yaralanmış ve tedavisi yapıldıktan sonra yeri kamuya açıklanmayan bir cezaevine nakledilmiştir.

11. Şubat. 2015 bir milat kabul edilmektedir. Son derecede trajik olay büyük üzüntü yaratmış, ancak bu kadar yoğun bir tepkiden, asla olmaması gerektiğine ilişkin görüş birliğine tanık olunduktan sonra, artık bu tür eylemlerin pek yaşanmayacağı, en azından azalacağı düşünülmüştür. Beklenti uzun sürmemiş, benzer olaylar yaşanmaya devam etmiştir.

Yaklaşım

WHO'nun önerisi doğrultusunda, ekolojik sistem yaklaşımı kuramsal yaklaşımın temeli olarak belirlenmiştir. WHO'nun kadın cinayetlerinde kullanılmasını önerdiği Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Yaklaşımı, Genel Sistemler Kuramı'nın geliştirilmiş bir versiyonudur. Psikiyatri, -özellikle klinik- sosyal çalışmadan, çocuk gelişimine sistem yaklaşımının temel rehabilitasyon programlarının ekseninde olduğu görülebilir. Dolayısıyla bu çalışmada kuramsal yaklaşımın ilk bileşenini sistem yaklaşımı oluşturmaktadır. "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi", kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak anılan uluslararası belgeyi imzaya açıldığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalayan Türkiye, 14 Mart 2012 tarihinde ise onaylamıştır. Kadına karşı şiddet bu belgede açıkça insan hakları

ihlali olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla kadına karşı şiddetin incelenmesinde, bu araştırmada da analiz için seçilen ikinci kuramsal bileşen, *insan hakları yaklaşımı* bu hareket noktasından doğmuştur. Çok boyutlu, karmaşık, disiplinler arası ilgiyi gerektiren önemli bir toplumsal sorun olarak öldürme ve yaralamalara ilişkin değerlendirmelerde bütüncü bir yaklaşım önemlidir.

Yöntem

Makalede değerlendirilen temel verilerin toplanması sürecinde, alan çalışmasının ilk kısmı için, Türkiye’de 8 ildeki cezaevleri ziyaret edilmiştir. Bu illerde örnekleme dahil edilen cezaevlerinde resmi kayıtlar incelenmiş ve öldürme, yaralama suçundan cezalarını çekmekte olan (hüküm giymiş) kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma projesi öncelikle Üniversite Etik Kuruluna sunulmuş, projenin onaylanmasından sonra Adalet Bakanlığı’ndan bu cezaevlerinde muhtelif çalışmaları yapmak üzere gereken izin alınmıştır. Alan çalışmasının ilk kısmı için 2012 Şubat ayından başlayan bir yıllık dönemde Haziran 2012- Ekim 2012 tarihlerinde yoğun olarak cezaevi ziyaretleri yapılmakla birlikte, görüşme ve diğer çalışmalar, aralıklı olarak Şubat 2013 tarihine kadar sürdürülmüştür.

Kurumlarda, infaz birimlerinden UYAP sistemindeki kayıtlardan TCK esas alınarak gruplandırılmış belli suç türlerini işleyen kişi listeleri talep edilmiş (istenmiş) ve listedeki kişilere ilişkin kararlar taranmıştır. Çünkü sistemde fail-mağdur ilişkisi, mağdur ya da maktulün cinsiyetini belirten bir kategori bulunmamaktadır. Bu nedenle belirlenen suç türlerini işleyen kişilere ilişkin mahkeme kararları taranmış, 1500 civarında mahkeme kararı okunarak, maktulün/maktullerin ya da mağdurun/mağdurların en az birinin cinsiyetinin kadın olması nedeniyle kurban konumunda olduğu olaylar seçilerek, görüşme listeleri belirlenmiştir. Öldürme ve yaralama suçu işleyen 235 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Hükümlülere ilişkin görüşme verileri, onların mahkeme kararları ve diğer kişisel verilerini içeren dosya bilgileriyle kontrol edilmiştir. Seçilen

kişilerin UYAP'ta kayıtlı olan dosyaları bu kez, kararlar dışındaki bilgiler dahil edilerek incelenmiş ve gerekli bilgiler kaydedilmiştir. Kişinin incelemeye esas olay dışında başka bir suçtan da ceza almış olup olmadığı, (varsa) sabıka kaydı, bu suçların niteliği, olayda silah kullanıldıysa ruhsatlı olup olmadığı ya da kullanılan alet vb bıçak, özellikleri, kişi hakkında tutulan gözlem raporlarında madde bağımlılığı vb. gibi olayla ilgisi olabilecek niteliklerin bulunup bulunmadığı kaydedilen bilgiler arasındadır.

Alan çalışmasının ikinci kısmında faillerle benzer özelliklere sahip, ancak bu tarz bir suç işlememiş kişilerle görüşülmüştür. Sabıkalılarla eşleştirme yapılabilmesi için, 30 kişi cezaevlerinde, o sırada farklı nedenlerle hapis cezalarını çekmekte olan kişilerden seçilmiştir. Diğer katılımcılar, faillerle aynı yerleşim yerlerinde oturan, benzer iş geçmişine sahip; karşı cinsle faillerinkine benzer sorunlar yaşamış- özel arkadaşlık teklifleri reddedilmiş, partnerlerinden ayrılmış ya da boşanmış- kişilerdir. Bu görüşmeler, cezaevi görüşmelerinin yapıldığı yıl başlamakla birlikte bazı yerleşim yerlerinde 2014 Mayıs- Ekim aylarında da sürdürülmüştür. İlgili bildiriye, belirtilen kapsamdaki olayların travmatik etkilerine yer verilecektir.

Özgecan Aslan'ın kaybı ülke içinde, haberdar olduğu ölçüde diğer ülkelerde de büyük bir üzüntü yaratmıştır. Ülke içindeki bu genel yas ve üzüntü hali tüm kesimlerde olduğu üzere, öğrencilerde de hissedilmiştir. Bu travmayla başa çıkabilmeleri konusunda eğitimci sıfatıyla araştırmacının öğrencilerine destek sağlaması gerekmiştir. Nitekim psikolojik ilkyardım, özel bir uzmanlık gerekmezsiniz, alanla ilgili kişilerin gerçekleştirebileceği bir müdahaledir. Öğrencilere, gerekli hallerde psikologlarla görüşmelerinin uygun olabileceği konusunda bilgi verilmiştir. Konuyla ilgili literatür ve travma sonrası büyüme alanındaki araştırmalar, uygun bir müdahale için yararlı olmuştur. Travma sonrası büyüme, en genel anlamda, kişinin olaya dair etkileri aşabilmesi ve güçlenebilmesi olarak ifade edilebilir. Örneğin çok ağır bir olayla karşılaşıldığında, burada “bu tür olayları engelleme konusunda neler yapabilirim”, “ neler yapmalıyım” , yardımcı olabileceğim kimse var mı”

tarzındaki düşüncelerin travma sonrasında kişilere yardımcı olduğu fikri önemli noktalardan biridir (Yılmaz ve Şahin, 2007: 127). Olaylar çok yeniye yakın öğrencilerin danışma, bilgi edinme istekleri yoğun olmuştur, özellikle hukuk, suç ve sapma gibi derslerde duygu ve düşüncelerini paylaşmak istemeleri üzerine, bunları yazmaları desteklenmiştir. Yemin yoğunluğu üzerine durum çalışması yapılmasına karar verilmiş, bir süre sonra kompozisyon metinleri ve gözlem notları değerlendirilmiştir. Durum çalışmasıyla etnografya arasında teknik bazı farklar bulunmaktadır. Bununla birlikte durum çalışmasında etnografik temel prensipler korunabilir. Nitekim emik-etik ilkelerin durum çalışmasında birlikte uygulanması söz konusu olmuştur: Danışan/görüşülen kişi perspektifiyle konuyu anlamaya çalışmak, emik yaklaşım ve olayı nesnel tutum içinde değerlendirebilmek üzere etik yaklaşım benimsenmiştir (Türk ve Ekşi, 2017: 56). Bu süreçte Geertz'in konunun, görüşleri değerlendirilen kişinin bakışlarıyla değerlendirilmesinin mümkün olamayacağı, şu halde ne yapılması gerektiğine ilişkin önerileri (Geertz, 2010: 28) 'karşıdaki kişinin anlam dünyasının olabildiğince anlaşılmasına çalışması prensibi (Babaoğlu, 2011: 7) ve Bourdieu'nun düşünümSELLİK (refleksivite) yaklaşımı (Bourdieu, 2001: 36, 207) dikkate alınmıştır.

Bu yöndeki yaşantıları gözlemlemek üzere geliştirilmiş Kocaeli - Kısa Dönem Post Travmatik Stres Bozukluğu Testi, Ferraro tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlanan Suç Korkusu gibi geliştirilmiş uygun ölçekler varken (Aker, Sorgun vd., 2008: 63) (Kul, 2009) araştırmada yer verilememiş olması, çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Diğer bir sınırlılık lise çağındaki çocuklara ilişkin gözlemlerin dolaylı (haberci-öğretmen) ve az oluşudur. Araştırmanın, testi uygulama yetkisine sahip bir uzmanla işbirliği içinde gerçekleştirilmesi çalışmayı zenginleştirebilirdi.

Bulgular

İçerikleri değerlendirilen kompozisyonları yazan ve gönüllü olarak görüşmeye gelen öğrenciler, üç ve dördüncü sınıf üniversite öğrencileridir, yaşları 21- 25 arasındadır. Genel

olarak Özgecan Aslan'ın kaybından çok etkilenmişlerdir. İnternet ortamında, gazeteler ve sosyal medyadan ilişkin gelişmeleri yakından takip etmeleri, konuya ilişkin özellikle vurgulamak istedikleri noktalardan biri olmuştur. Üniversite yaşantısı öncesinde olay yeri çevresinde yaşayan, aileleri orada bulunan, ilgili hattaki dolmuşlara binen öğrencilerin, kaybettiğimiz gençle daha çok özdeşim kurdukları, olaydan daha çok etkilendikleri gözlenmiştir. Bu durum, sosyal yakınlık etkisiyle açıklanabilir. Dört öğrenci olaydan sadece birkaç gün sonra –kaldıkları yurt vb. yerlerin yemekhanelerinde- bazı gençlerin nasıl olup da dizi, yarışma gibi eğlenceli etkinliklerle ilgilendiklerini anlayamadıklarını, bu durumun kendilerinde üzüntü yarattığını ve bu gözlemlerini haksızlık olarak algıladıklarını belirtmişlerdir.

Okuduklarından hareketle olayı kurgulamaları, “*o neler hissetmiştir, bunu düşünüyor ve acı duyuyorum*” şeklinde ifade etmeleri sık karşılaşılan bir bulgudur. Erkek öğrencilerde -5 kişi- bu duygu, “*bu canavarlar erkekse, erkek olmaktan utanıyorum*” tarzındaki önermelerle dile getirilmiştir. “*Günümüzde insana hiç değer verilmiyor.*” ; “*Ülkemizde insanın hiç değeri kalmadı.*” , şeklindeki cümleleri, anlamsızlık, değersizlikle devam eden cümlelerin izlediği tespit edilmiştir. Ayrıca önemli bir bulgu olarak, öğrenciler, gerek kompozisyonlarında gerekse görüşmelerde yoğun suç korkusu bildirmişlerdir. Dolayısıyla kız öğrencilerin kurs, kültürel etkinlikler ya da başka nedenlerle özellikle gece dışarı çıkma davranışlarında değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu değişiklikler, zorunlu olmadıkça dışarı çıkmama yönündedir. Zorunlu hallerde grup olarak hareket etmektedirler. 5 erkek öğrenci cinsiyetten bağımsız olarak sokakların erkekler için de yeterince güvenli olmadığını, tiner kullananlar, diğer madde bağımlıları vb. insanlarla karşılaşma riskinin günümüzde geçmişe göre çok arttığını belirtmektedir.

Öğrencilerin yazdıkları kompozisyonları tamamladıktan sonra, konuyla ilgili hissettikleri duygulara yüz üzerinden bir puan vermeleri istenmiş ve puanların ortalamaları alınmıştır. Erkek öğrencilerin olayla ilgili en ağır basan duyguları –(Dünyada, ülkede) böyle bir olayın yaşanmış olmasından, duydukları-

utançtır. (E: Komp: 85, Gör: 83) Kız öğrenciler, en çok üzüntü yaşadıklarını dile getirmektedir. (K: Komp: 85, Gör: 85) İkinci sırada suç korkusu gelmekte (K: Komp: 70, Gör: 77) ve onu utanma (K: Komp: 70, Gör: 75) izlemektedir. Böyle bu olay, “yaşamın sorgulanmasına, bu kadar bilgi birikimine rağmen nasıl bu tür olaylar yaşanıyor, neden önlenemiyor” tarzında sorulara da yol açmıştır.

Tablo1. Kompozisyonlarda tanımlanan ve görüşmelerde ifade edilen yakınmalar

Tanımlanan bulgular	Komp.		Görüşme	
	K %	E %	K %	E %
Konuyla ilgili gelişmeleri yakından takip etme,	85	85	84	85
Gün içinde sık sık hatırlama,	65	50	70	47
Uyuma güçlüğü	25	18	25	19
İyi olduğunu ifade etmenin yanlış olduğu fikri	70	67	73	70

Öğretmenler lisedeki öğrencilerin olaydan sonraki günlerde olay hakkında konuşmak istediklerini, öğretmenlerine, “böyle şeyler olurken nasıl ders yapılabileceğini”, “gelecekte bu tür olayların yaşanmaması için neler yapabilecekleri gibi sorular sorduklarını bildirmişlerdir. Öğrencilerin -lise 3- bir sınıfta olay nedeniyle yanımızda biber gazı taşımamızla düşüncesiyle bir kişinin çantasında biber gazı taşıdığı, arkadaşının bunu denemeliyiz nasıl kullanıldığını bilmiyoruz diyerek yanlışlıkla küçük bir miktar sıktığı vb. sınıfı boşaltmak ve havalandırmak gerektiği şeklinde gözlemler aktarmıştır.

Tablo2. Hissedilen duygular

Duygu betimlemeleri	Komp.		Görüşme	
	K Ort. Puan	E Ort. Puan	K Ort. Puan	E Ort. Puan
Utanma	70	85	75	83
Suç Korkusu	70	45	77	52
Üzüntü	85	78	85	75
Anlamsızlık	60	57	58	60
Değersizlik	55	60	55	62

Sonuç

Ülkemizin suç fenolojisi bir süredir vahim bir tablo arz etmektedir. Bir süredir terör olaylarında kaybedilenler, çocuklara, yaşlılara ağır zararlar veren ya da onları kaybettiğimiz olayların sarsıcı etkileri atlatılmadan, olaylara yenileri eklenmektedir. Dolayısıyla kamunun sosyal travmatize oluş hali sürmektedir. Bu halin atlatılabilmesi için konunun bütüncül yaklaşım ve değerlendirmelerle analizine ihtiyaç vardır. Bronfenbrenner'in ekolojik sistem yaklaşımı, makro-toplum düzeyinden- mezzo- toplumsal kurumlara ve mikro düzeyde- aile etkileşimi, grup etkileri, ikili ilişkiler düzeyinde analizlere imkan tanımaktadır. Makro ölçekte (kadının) insan haklarından hareket etmek uluslar arası sözleşmelerle uyumlu bir duruş noktasıdır. Aile ve küçük ölçekteki diğer toplumsal birimlerin, muhtelif çevrelerde farklılaşan yapısal özellikleri bulunmakla birlikte, bütüncül toplumsal yapıların küçük örnekleri oldukları ve geniş ölçüde onu yansıttıkları hususu dikkate alınmalıdır.

Braithwaite'nın Birleştirici Utandırma Yaklaşımı, (Özbay, 2018: 260) şiddete toplumsal karşı duruşa ilişkin önemli, evrensel bulunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla aynı zamanda suç işleme-mağduriyet yaratma riski olabilecek kişilerin, makro ölçekte olası eylemleri için uygun mazeretler bulabilmeleri – nötleştirme teknikleri- konusunda zemin hazırlayıcı olmaktan kaçınılması da mümkün olabilecektir. Medyanın bu konuya ilişkin sorumluluğu büyüktür. Olayları aktarırken mağdur/maktul kişinin sorumluluğu olduğu yönünde bir algı oluşturmaktan sakınılmalıdır. Yine, toplum ölçeğinde kişisel adalet arayışı, cezalandırma seçeneklerinin önüne geçmek durumundayız.

Modern ceza hukukunun en temel prensiplerinden biri, 'suç ve cezanın şahsiliği'dir. Dolayısıyla etkili, işlevsel bir hukuk okuryazarlığı geliştirmemiz gereklidir: Kişinin doğru olmayan, hukuki açıdan suç teşkil edebilecek eylemleri olabilir. Bu durumda zarar görenlerin –kendi elleriyle- ceza verme yetkileri yoktur. Konunun, yargıya yansıtılması gerekir.

Yine, mevcut genel, özel suç önleme stratejilerini gözden geçirmek, uygulamaların etkinliklerini analiz etmek, suçla etkin mücadele stratejileri geliştirmek, bunları kararlılıkla ele alma gereği söz konusudur. Toplumda olaylardan etkilenen kesimler için muhtelif destek programlarının geliştirilmesine, programların gerektiği kadar uzun süre uygulanmalarının ihtiyaç vardır. Yaşanan sosyal travmaları, mikro düzeyden, makroya değin sağaltmak ve gelecektekileri olabildiğince önleyebilmek için yapılması gereken çok fazla şey olduğu açıktır. Katıldığımız kongrenin bu anlamda yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Kaynakça

Abbott, E. (1918). Crime and the war. *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, 9(1), 32-45.

Aker, A. T., Sorgun, E., Mestcioğlu, vd. (2008). İstanbul'daki bombalama eylemlerinin erişkin ve ergenlerdeki travmatik stres etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (61), 63-71.

Altuntek, N. S. (2009). 'Yerli'nin bakışı: etnografya kuram ve yöntem, Ütopya Yayınevi.

Archer, D. & Gartner, R. (1976). Violent acts and violent times: A comparative approach to postwar homicide rates. *American sociological review*. 41 (6), 937-963.

Babaoğlu, A. N. (2011). Başkasının pabuçları, *Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Estitüsü Dergisi, Ali Nahit Babaoğlu Özel Sayısı*, Bağlam Yayıncılık. 7-10.

Bourdieu, P. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*, İletişim Yayınları.

Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.

Fromm, E.(1995). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri I*, Payel Yayınları, Çev. Şükrü Alpagut

Geertz, C. (2010). *Kültürlerin yorumlanması*, Dost Yayınları, Çev. Hakan Gür.

Heimann, P., Valenstein A. F. (1972). The psychoanalytical concept of aggression: An integrated summary. *The International journal of psychoanalysis*, 53, (31), 3.

- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. Altın Yayınları.
- Kul, M. (2009). Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, Ö. (2018). *Suç teorilerine giriş*, Dilek Ofset Matbaacılık.
- Öztürk, M., Kocacık, F., & Gönültaş, M. B. (2016). Suç korkusu ve risk algısının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 13 (1), 1488-1502.
- Sırabaşı, V. (2011). Ceza adaleti, usul hukuku ilişkisi ve vicdani kanaat. *Ankara Barosu Dergisi*, (4). 352- 369.
- Türk, T. H. Ekşi, (2017). *Nitel Desenler: etnografya*, Edam.
- Türk Ceza Kanunu, (2004). Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A. Ş.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi, *Cogito: şiddet özel sayısı*, 6-7, 29-34.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet: Türkiye’de eşler arası şiddet*. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yılmaz, B. ve Şahin, N. H. (2007). Arama-Kurtarma Çalışanlarında Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Travma Sonrası Büyüme, *Türk Psikoloji Dergisi*, 22 (59), 119-133.
- (<http://www.bbc.com/news/world-europe-33108144>)
- <http://www.diken.com.tr/indirim-verilmeyen-deger-deniz-davasinda-gerekceli-karar>
- (<http://www.haberturk.com/yasam/haber/604679>)
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/deger-deniz-cinayetinde-karar-45-yil-40095387>
- (<http://www.milliyet.com.tr/ayse-pasali-cinayeti/>
- <http://psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/28/travma-sonrasi-stres-bozuklugu>)

Üniversite Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler

Tuğba Çınarlı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Sevil Masat, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Asuman Şener, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Tuğba Kavalalı Erdoğan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Zeliha Koç, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Sevgi, doğadaki tüm canlılara karşı ilgili ve hoşgörülü olma, saygı gösterme, duyarlı ve sorumlu olma olarak tanımlanmaktadır. Fromm ise (1994) sevgiyi insanlarda bulunması gereken pozitif güç, öğrenilmesi ve uygulanması gereken bir sanat olarak tanımlamıştır (Özmen, 1999). Sevginin insan yaşamında önemli bir yeri bulunmakla birlikte Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ve güvenlik gereksinimlerinden hemen sonra gelmektedir (Biol, 2011).

Duyarlı sevgi, yakın ilişki içerisinde bulunan insanlara, yabancılara veya insanlığa karşı duyulan ilgi, alaka, önemseme, duyarlılık, acı çekme ya da ihtiyaç durumlarında bireyi destekleme, yardım etme ve anlama üzerine odaklanan duygu, düşünce ve davranışları içeren bir tutumdur (Akın ve Eker, 2012; Hill, 2009). Eker'in aktardığına göre Lazarus (1991) duyarlı sevgiyi; yabancı ya da yakın çevredeki insanların sıkıntı ve acılarına karşı açık olma ve yardım etme isteği ile ilişkilendirmiştir (Eker, 2011). Duyarlı sevgi, Adler'in insanın sosyal bir varlık olduğu konusundaki düşüncesi ile örtüşen sosyal ilgi kavramıyla benzerlik taşımaktadır (Akın ve Eker, 2012). İnsanların iyi olmasına yoğunlaşan duyarlı sevgi (Underwood, 2009) fedakarlık, yardımseverlik, önemseme, ilgi, empati, sempati ve duyarlılık gibi özelliklerle yakından ilişkilidir (Fehr, Sprecher ve Underwood, 2009).

Duyarlı sevgi tüm insanlığı ilgilendirmektedir. Tüm insanlara karşı gönüllü olmayı ve sevilen insanlara sosyal destek vermeyi kapsamakta, olumlu sosyal davranışların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra duyarlı sevginin, hem yabancılara hem de yakın çevredeki insanlara yardım etmeyi ve destek sağlamayı güçlendiren önemli bir motivasyon kaynağı olduğu düşünülmektedir (Fehr vd., 2009).

Sağlık profesyonelleri uygulamalarını sadece teorik bilgiye dayalı olarak gerçekleştirilmekte, bakım süreci yönetiminde duygu kontrolü de önem kazanmaktadır. Özellikle bireyin stresli, kaygılı ve yardıma ihtiyacı olduğu acil durumlarda birebir etkileşimde olan ilk ve acil yardım profesyonellerinde bu durum daha fazla önem kazanmaktadır (Kipay ve Şener, 2013). Duyarlı sevgiye karşı farkındalığın artırılabilmesi ve bu konuda davranış değişikliğinin sağlanabilmesi için öğrencilerde duyarlı sevgi düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve elde edilen bulgular doğrultusunda uygun hedef ve stratejiler geliştirilmesi son derece önemlidir.

Araştırmanın amacı

Araştırma, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu İlk ve Acil Yardım Programında okuyan üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel bir çalışma olarak planlanmıştır. Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri nedir?
- Üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın yeri ve zamanı

Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu İlk ve Acil Yardım Programında okumakta olan öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 15 Ekim 2017 – 15 Mart 2018

tarihleri arasında tanımlayıcı ve kesitsel olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmada örneklem yöntemi kullanımına gidilmemiş ve evrenin tamamına ulaşılması (N=284) hedeflenmiştir. Ancak veri toplama sürecinde araştırmaya katılmayı kabul etmeyen, anket formunun doldurulduğu günlerde okulda bulunmayan ve anket formunu eksik dolduran öğrenciler kapsam dışı bırakılmıştır. Anket formunu tam olarak dolduran ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan toplam 193 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Anket formunun cevaplanma oranı %67.9'dur.

Verilerin toplama araçları

Araştırmada veriler öğrencileri tanıttıcı bir anket formu ile Duyarlı Sevgi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Anket formu öğrencilerin sosyodemografik (yaş, okuduğu sınıf, cinsiyet, medeni durum, aile tipi, yaşadığı yerleşim birimi, şimdi nerede kaldığı, gelir durumu, sosyal güvencesi, aile yapısı, aile içi iletişim durumu, arkadaş ve sosyal çevresi ile ilişkilerini nasıl tanımladığı) ve mesleki özelliklerini (bölümü isteyerek tercih etme durumu ve bölümü seçmedeki öncelikli nedeni) tanıttıcı toplam 17 sorudan oluşmaktadır.

Duyarlı Sevgi Ölçeği

Duyarlı Sevgi Ölçeği, Sprecher ve Fehr (2005) tarafından bireylerin duyarlı sevgi düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş olan, Akın ve Eker (2012) tarafından Türk toplumuna uyarlanan bir ölçektir. Ölçek 21 maddeden oluşan 7'li likert tipi (1-Benim için hiç doğru değil, 7-Benim için tamamen doğru) bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek puan aralığı 21 ile 147 arasında değişmekte, tüm madde puanlarının toplanması ile duyarlı sevgi puanı elde edilmektedir (Akın ve Eker, 2012). Ölçekten alınan yüksek puanlar ilgili bireyin duyarlı sevgi düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Akın ve Eker (2012) ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısını 0.95 olarak belirlemiştir (Akın ve Eker, 2012). Bu araştırmada

ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.93 olarak saptanmıştır.

Verilerin toplanması

Anket formu ve ölçek 10 kişilik bir grupta ön uygulama yapılarak test edilmiş, anlaşılmayan ya da eksik olan sorular belirlenip düzeltilmiş ve pilot çalışma sonrasında taslağa son şekli verilmiştir. Bu çalışmada Helsinki Bildirgesi etik standartlarına uyulmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından öğrencilerden yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmış ve öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere çalışma hakkında açıklama yapıldıktan sonra anket formu ile Duyarlı Sevgi Ölçeği öğrencilere uygulanmıştır. Öğrencilere araştırmaya katılıp katılmama konusundaki kararın tamamen kendilerine ait olduğu, anket formuna isimlerinin yazılmayacağı ve bu çalışmadan toplanacak verilerin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir. Veri toplama süresi yaklaşık olarak 6-7 dakika içinde tamamlanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Araştırma kapsamına alınan öğrencilere ilişkin verilerin istatistiksel analizi, bilgisayar ortamında SPSS 21.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplaması, Tek Yönlü Varyans Analizi, Kruskal Wallis testi ve Mann Whitney U testi kullanıldı. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

Sonuçlar

Bu çalışmada öğrencilerin %60.6'sının 1. sınıf ve %39.4'ünün 2. sınıfta öğrenim gördüğü, %62.7'sini kız, %37.3'ünü erkek öğrencilerin oluşturduğu, %95.9'unun bekar olduğu, %49.2'sinin annesinin ve %33.2'sinin babasının ilkökul mezunu olduğu, %66.3'ünün çekirdek aile yapısına sahip olduğu, %44.6'sının ailesinin il merkezinde yaşadığı, %91.7'sinin sosyal güvencesinin bulunduğu, %63.2'sinin gelirlerinin giderlerine eşit olduğu, %54.9'unun koruyucu aile yapısına sahip olduğu,

%59.1'inin aile içi iletişimini "çok iyi" olarak tanımladığı, %45.6'sının şurada yurttan barındığı, %52.3'ünün arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini "iyi" olarak tanımladığı, %88.1'inin öğrenim görmekte olduğu bölümü sevdiği, %85'inin de bölümünü isteyerek tercih ettiği belirlendi.

Üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanları Tablo 1'de karşılaştırılmıştır. Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanı 102 (34 – 147) olarak saptandı. Bu çalışmada öğrencilerin Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanının arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini tanımlama durumuna ($p=0.035$) göre farklılık gösterdiği belirlendi. Bununla birlikte öğrencilerin diğer sosyodemografik özelliklerinin Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanlarını etkilemediği belirlendi ($p>0.05$) (Tablo 1).

Tartışma

Çevredeki insanlara yöneltilen pozitif sosyal davranışların oluşmasında etkili olan duyarlı sevginin, gittikçe küreselleşen günümüz dünyasında daha da önem kazandığı düşünülmektedir. Bu çalışma Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu İlk ve Acil Yardım Programında okuyan üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin büyük çoğunluğunun annesinin ve babasının ilköğretim mezunu olduğu, %54.9'unun koruyucu aile yapısına sahip olduğu, yarıdan fazlasının aile içi iletişimini "çok iyi" ve arkadaşları ile olan iletişimini ise "iyi" olarak tanımladığı belirlendi. Araştırma bulgularımızla uyumlu olarak, Erigüç, Şener ve Eriş (2013) tarafından yapılmış olan bir çalışmada örnekleme dahil edilen öğrencilerin annesinin ve babasının büyük çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu, koruyucu aile yapısına sahip olduğu ve tamamına yakınının arkadaşlarıyla olan ilişkilerini "olumlu" olarak tanımladıkları saptanmıştır (Erigüç, Şener ve Eriş, 2013).

Bu çalışmada Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanı 102 (34 – 147) olarak belirlenmiştir. Bu ölçekten alınabilecek puan aralığının 21 ile 147 arasında değiştiği, ölçekten alınan yüksek puanın bireyin duyarlı sevgi düzeyinin yüksek olduğuna işaret

ettiği göz önüne alındığında öğrencilerin duyarlı sevgi düzeylerinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Araştırma bulgularını destekler yönde Öner'in (2017) yapmış olduğu çalışmada da, Duyarlı Sevgi Ölçeği puanı 113.46 olarak belirlenmiştir (Öner, 2017).

Bu çalışmada öğrencilerin Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanının arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini tanımlama durumuna ($p=0.035$) göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu çalışmada arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini çok iyi olarak tanımlayan öğrencilerin puanının, arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini iyi olarak tanımlamayan öğrencilerin puanından daha yüksek olduğu görülmüştür. Sprecher ve Fehr'in (2005) yürütmüş oldukları bir çalışmada bireylerin aile, arkadaş ve belirli yakınlığı olan insanlara karşı daha yüksek derecede duyarlı sevgi hissettikleri bildirilmiştir (Sprecher ve Fehr, 2005). Bu durumun günlük yaşamda yakın aile veya arkadaşlık bağı bulunan insanların daha çok önemsenmesinden ve onlara karşı daha fazla duyarlı, fedakâr ve anlaşılabilir davranışlar sergilenmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanı ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmadığı belirlendi. Araştırma bulgularına karşın, bu konuda yapılan bazı çalışmalarda duyarlı sevgi düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği; duyarlı sevgi düzeyinin bazı çalışmalarda kadınlarda (Öner, 2017; Sprecher ve Fehr, 2005), bazı çalışmalarda ise erkeklerde daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Eker, 2011). Çalışmalar arasındaki bu farklılığın örnekleme dahil edilen öğrencilerin öğrenim gördükleri alanın mesleki özelliklerinden ve sahip oldukları kişilik özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Duyarlı sevgi tüm insanlığı içine alan dinamik bir durumdur. Duyarlı sevgi, yabancı insanlara karşı gönüllü yardım etme davranışını, yakın olunan insanlara sosyal destek sağlamayı ve olumlu sosyal davranışların ortaya çıkmasını ifade bir kavramdır. İnsanlar kendilerine karşı duyarlı sevgi tutum ve davranışı gösterildiğini fark ettiklerinde öz saygıları artmakta,

kişilikleri ve duygusal durumları ile ilgili pozitif sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Eker, 2011; Sprecher ve Fehr, 2005). Bu doğrultuda bireylerin iyilik durumlarının yükseltilebilmesi için insanların en acil ve kritik anlarında yanında olan, temel ihtiyaçlarına yönelik gerekli müdahale ve yardımı yapan ilk ve acil yardım çalışanlarının empati, fedakârlık, yardım ve önemseme gibi faktörleri içinde barındıran duyarlı sevgi düzeyleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesinin son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanı 102 (34 – 147) olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanının arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini tanımlama durumuna ($p=0.035$) göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin diğer sosyodemografik ve eğitim durumuna ilişkin özelliklerinin Duyarlı Sevgi Ölçeği ortanca puanlarını etkilemediği belirlenmiştir ($p>0.05$) Elde edilen bulgular doğrultusunda hasta ve hasta yakınlarıyla sürekli etkileşimde olan ilk ve acil yardım programında öğrenim gören öğrencilerin kişilerarası iletişim becerilerini ve duyarlı sevgi düzeylerini artıracak hoşgörü, fedakarlık, karşılıksız yardım etme ve empati gibi konularda eğitim verilmesi ve ihtiyaç durumunda öğrencilere psikolojik danışmalık ve rehberlik hizmeti sunulması önerilmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Örneklem grubu ile yapılan yüz yüze görüşmelerde verilen cevaplardaki ifadelerin doğruluğunu değerlendirecek uzun süreli gözlemlerin yapılamaması bu araştırmanın bir sınırlılığıdır.

Teşekkür

Araştırmaya katılarak destek veren öğrencilere teşekkür ederiz.

Kaynakça

Akın, A., & Eker, H. (2012). Duyarlı sevgi ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1).

Birol, L. (2011). *Hemşirelik Süreci* (Vol. 10. Baskı). İzmir: Etki Yayınları.

Eker, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin öz-duyarlılık ve duyarlı sevgi düzeylerinin ebeveyn tutumları açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.*

Erigüç, G., Şener, T., & Eriş, H. (2013). İletişim becerilerinin değerlendirilmesi: Bir meslek yüksekokulu öğrencileri örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 16(1), 45-65.

Fehr, B., Sprecher, S., & Underwood, L. G. (2009). *The science of compassionate love: Theory, research, and applications*: John Wiley & Sons.

Hill, A. (2009). Predictors of relationship satisfaction: *The link between cognitive flexibility, compassionate love and level of differentiation: Alliant International University, Los Angeles.*

Kipay, S. S., & Şener, Ö. G. M. E (2013). *Bakımın görünmez eli: "Duyarlılık"*.

Öner, Ç. (2017). Spor Bilimleri Fakülteleri Antrenörlük Öğrencilerinin Otantik Liderliklerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ve Duyarlı Sevgi Becerileri Açısından İncelenmesi. *Journal of Sport Sciences Researches*. doi:10.25307/jssr.328103

Özmen, F. (1999). Etkili Eğitimin Gerçekleştirilmesinde Duyuşsal Alanın Önemi. Sevgi Eğitimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 193-198.

Sprecher, S., & Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(5), 629-651.

Underwood, L. G. (2009). Compassionate love: A framework for research. *The science of compassionate love: Theory, research, and applications*, 3-25.

Tablo 1.

Üniversite öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Ölçeği puanı ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması

Özellikler		Med (Min - Max) A.O ± S.S	Test Değeri p değeri
Yaş grupları	18-21 yaş	101.5 (34 - 147)	p= 0.568 U= 2348.5
	22 yaş ve üzeri	104 (42 - 147)	
Sınıfı	1. sınıf	105 (34 - 147)	p= 0.153 U= 3904
	2. sınıf	97.5 (53 - 147)	
Cinsiyet	Kız	102 (34 - 147)	p= 0.364 U= 4015.5
	Erkek	101 (42 - 147)	
Medeni durumu	Evli	97 (64 - 147)	p= 0.854 U= 711.5
	Bekar	102 (34 - 147)	
Annesinin eğitim durumu	Okur-yazar	103 (64 - 126)	p= 0.618 $\chi^2= 2.651$
	İlkokul	106 (34 - 128)	
	Ortaokul	96 (51 - 131)	
	Lise	102.5 (42 - 147)	
	Üniversite	89 (51 - 147)	
Babasının eğitim durumu	Okur-yazar	93.8 ± 32	p= 0.865 F= 0.332
	İlkokul	100.8 ± 19.7	
	Ortaokul	98.2 ± 22.9	
	Lise	101.2 ± 20.8	
	Üniversite	97.5 ± 22.2	
Yetiştirdiği aile tipi	Geniş aile	104 (34 - 131)	p= 0.879 U= 4104
	Çekirdek	101.5 (42 - 147)	
Ailesinin yaşadığı yerleşim birimi	İl	102 (34 - 147)	p= 0.077 $\chi^2= 5.117$
	İlçe	96.5 (51 - 147)	
	Köy	112 (62 - 131)	
Ailesinin sosyal güvencesi olma durumu	Evet	100 (34 - 147)	p= 0.079 U= 1040
	Hayır	109 (68 - 131)	

Tablo1 Devam

Özellikler	<i>Med (Min - Max)</i> <i>A.O ± S.S</i>		
Ailesinin gelir durumu	Gelir giderden az	108 (34 - 147)	p= 0.566
	Gelir gidere eşit	101 (51 - 147)	χ^2 = 1.137
	Gelir giderden fazla	98 (42 - 131)	
Aile içi iletişim durumu	Çok iyi	102.5 (34 - 140)	p= 0.274
	İyi	96 (42 - 138)	χ^2 = 2.590
	Orta	109 (51 - 147)	
Şu an yaşadığı yer	Evde yalnız	96 (34 - 128)	
	Evde aile bireyleri ile	97 (51 - 147)	p= 0.187
	Evde arkadaşlarla	98 (68 - 121)	χ^2 = 4.801
	Yurttta	107 (42 - 147)	
Arkadaşları ile olan sosyal ilişkilerini tanımlama durumu	Çok iyi	110 (56 - 147) A	p= 0.035
	İyi	99 (34 - 147) B	χ^2 = 6.713
	Orta	102 (42 - 123) AB	
Öğrenim görmekte olduğu bölümü sevme durumu	Seviyor	101.5 (42 - 147)	p= 0.458
	Sevmiyor	94.5 (34 - 147)	χ^2 = 1.562
	Kararsız	107 (81 - 129)	
Öğrenim görmekte olduğu bölümü isteyerek tercih etme durumu	Evet	101.5 (34 - 147)	p= 0.501
	Hayır	107 (53 - 147)	χ^2 = 2191.5

A.O ± S.S: Aritmetik Ortalama ± Standart Sapma, χ^2 :Kruskal Wallis Test İstatistiği,+ U: Mann Whitney U Test İstatistiği, F: Tek Yönlü Varyans Analizi Test İstatistiği.

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ve Yetişkin Bağlanma Stillerinin Flört Şiddeti İle İlişkisinin İncelenmesi

Tuğçe Güney, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ayşenur Büyükgöze Kavas, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

İnsanlar diğer canlılarla yaşayan sosyal varlıklardır, yalnız yaşamaya değil insanlarla iletişim içinde olmaya kurgulanmışlardır. Evlilik ise sosyal ve toplumsal bir varlık olan insanın toplumsallaşma yolundaki ilk adımıdır. Gerek sosyal, gerek psikolojik gerekse biyolojik ihtiyaçlar insanı evlenmeye yönlendiren temel sebeplerdir.

Evliliğe giden yol sayılabilecek olan flört dönemi, birbirini tanımayan iki farklı bireyin evlilik kararı alabilmesi için birbirlerini tanımaları ve anlaşmaları gereken dönemdir. Evlilik öncesinde yürütülen arkadaşlık, sözlülük ve nişanlılık gibi kişisel, toplumsal ve yasal olanaklar bu gerçeği yerine getirme amacına yöneliktir (Özabacı, 2004).

Flört dönemi günümüzde oldukça zor geçmektedir. Modern çağ dediğimiz bu çağda artık bireyler evlenmeden önce birlikte yaşamak gibi birtakım yollarla evliliğe hazır olup olmadıklarını anlamaya çalışmakla beraber aynı fiziki ortamda birlikte yaşayıp yaşayamayacaklarını da deneyimleyebilmektedirler.

Evlilik hakkında bilgi ve beceri sahibi olmayı, etkili çatışma çözme stratejilerini ve iletişim becerilerini gerektiren bir kurumdur. Flört dönemi ise bizlere evliliğin nasıl olacağına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Son zamanlarda gerekflört şiddetinin artması gerek evlilik öncesi dönemindeki bireylerin evliliğe geçişte hem maddi hem de manevi bir takım sıkıntılar yaşıyor olmaları bu konuda birtakım araştırmalar yapmakla beraber eğitici ve önleyici önlemler almayı zorunlu hale getirdiği görülmektedir.

Flört dönemini verimli geçirmeden evliliğe erken ve hazırlıksız olarak giren bireyler mikro düzeyde aile yapılanmasına makro düzeyde ise toplum yapısına zarar vermektedir. Evliliğe erken adım atılması ne yazık ki beraberinde bilişsel çarpıtmalar ve bir takım gerçekleşmesi mümkün olmayan beklentilerin oluşmasına neden olmaktadır. Flört ilişkisinin başladığı andan itibaren oluşan bilişsel çarpıtmalar, beklentiler, tutumlar ve akılcı olmayan inanışlar hayal kırıklığıyla beraber mutsuzluğa, çatışmalara ve şiddete yol açmaktadır.

Çatışma, tüm yakın kişilerarası ilişkilerin doğasında vardır. İlişkilerdeki duygusal yakınlık arttıkça, evlilik öncesi flört döneminde çatışmanın derecesi de artmaktadır. Bu çatışmalar ise flört şiddetine yönelik tutumlara bağlı olarak şiddet ile sonuçlanabilmektedir. Evlilik öncesi görülen çatışma, şiddet ya da şiddete yönelik olumlu tutumların olması evlilik sonrası şiddetin de habercisidir (Akt. Kalkan ve Kaya, 2007).

Flört döneminde görülen şiddet ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi başta olmak üzere tüm yaş grubundaki bireylerde görülmekte ve gittikçe artmaktadır. Bu dönemde şiddete maruz kalma bireyin flörte ve evliliğe bakış açısını olumsuz olarak etkilemekle beraber kişisel olarak da birtakım olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel üç amacı vardır. Birincisi flört ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan evlilik öncesi hazırlık programlarına dikkat çekmeyi ve flörtün yaşandığı aşamada bireyleri evliliğe hem bilişsel hem duygusal hem de sosyal olarak hazırlamanın gereğini vurgulamaktır.

İkincisi ise evliliğe adım atmadan önceki aşamalarda (flört, söz ve nişanlılık) evliliğe hazırlayıcı, boşanmaları engelleyici ve evlilikle ilgili algılanan doyumu artırıcı politikalar oluşturmanın gereğine dikkat çekmektir.

Üçüncü olarak özellikle genç yetişkin grupta görülen flört şiddetine yönelik tutumların saptanmasını sağlamak ve genç

yetişkinlere romantik ilişkiler ve flört ile ilgili bilgi verme amaçlı programların oluşturulmasına dikkat çekmektir. Ne yazık ki ülkemizde ergenler ve genç yetişkinler genel kabuller ve toplumsal öğretiler nedeniyle flörtte uygulanan ya da maruz kalınan şiddeti daha kolay içselleştirmekle beraber daha normal görebilmektedirler. Ancak unutulmamalıdır ki flört döneminde yaşanan birçok sorun evlilikte yaşanabilecek sorunların bir habercisidir.

Gençlerin, daha sağlıklı bir aile yapısı kurabilmeleri, sorumluluklarını ve kendilerini nelerin beklediğini bilmeleri, gelecekte evlilik ilişkisinin sağlıklı yürüyebilmesi için evlenmeden önce eğitim almaları oldukça önemlidir. Bu sayede bireyler eşlerine kendilerini daha fazla açacaklar, akılcı olmayan inançları azalacak, gerçekçi beklentiler oluşacak, ilişki doyumlarının artacak ve çatışma çözme becerilerinin gelişecektir. Bu da flört şiddetini önleyebilecek ve evlilikte de şiddet ve şiddete dayalı boşanmaları önleyecektir (Duran ve Hamamcı,2010).Flört şiddetini önleme ve müdahale programlarının planlanması ve uygulanabilmesi için flört şiddetine neden olan faktörleri anlaşılması ve araştırılması ön koşuldur. Önemli bir diğer konu ise flört şiddetine uğrayanların ne yazık ki flört şiddetinin ne olduğunu bilmedikleri için bunun farkında olmamalarıdır. Bu nedenle araştırmanın diğer bir amacı da flört şiddetine uğrayanların bunu fark edebilmelerini sağlayıp gerekli yardım için şiddete uğradıklarını dile getirebilmeleri için cesaretlendirmektir.

Problem Cümlesi

Bu çalışmada flört şiddetine yönelik tutumun yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve yetişkin bağlanma stilleri ele alınmıştır. Bilişsel çarpıtmaların oluşumunda ilk bağlanma stillerimizin rolü vardır. Bağlanma stilleri kişilerin yetişkin hayatındaki ikili ilişkilerindeki beklentilerini, inançlarını, tutumlarını, doyumlarını ve şiddete yakınlıklarını etkilemektedir. Bu verilerden yola çıkarak evlilik öncesi programlarının içeriğinde neler olması gerektiğine ve flört şiddetini önlemeye dair önerilerde bulunulmuştur.

Tüm bu bağlamda bakıldığında araştırmada ‘İlişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ve yetişkin bağlanma stilleri ile flört şiddeti arasında manidar bir ilişki var mıdır?’ sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın Kuramsal Temeli

Bağlanma Kuramı Freud’un fikirleri dikkate alınarak Bowlby tarafından geliştirilmiştir. Bağlanma kavramı, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Akt. Topkara, 2014). Çocuklarla çalıştığı bakımevleri ve yetimhanelerde çocukların çoğunda sıklıkla karşılaşılan davranış sorunlarını gözlemlemiştir. Bowlby bu sorunların temel sebebinin bu çocukların yakın ilişki kuracakları bir figürün eksikliği olduğunu dile getirmiştir. Çocukların gerçek ve sıcak bir bağlanma yaşamalarını sağlayan anne figürünün olmaması nedeniyle sevmeyi öğrenemediklerini ve bunun sonucunda birtakım davranış bozuklukları geliştirdiklerini belirtmiştir.

Bowlby bir çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimi için anne ile yakın ve uzun süreli bir ilişkisi olmasının gereğini vurgulamıştır. Kuramın etiyolojik temeline göre dış dünya ile deneyimi olmayan canlı yaşamını sürdürebilmek için kendisinden daha deneyimli bir canlıya bir bağlanma figürüne ihtiyaç duymaktadır. Bağlanma kuramının dayandığı psikodinamik yön ise, ‘bireyin erken yaşlarda bağlanma figürü ile kurduğu ilişkinin niteliği yaşamın sonraki döneminde kuracağı yakın ilişkiler için temel oluşturmaktadır’ düşüncesidir (Sığırcı,2010).

Bebeğin bağlanması için 5 temel davranış belirtmiştir: Emme, yapışma, izleme, ağlama ve gülme. Bu davranışlar bebeğin bağlanma şeklini belirler. Bağlanmanın gerçekleşmesi için doğrudan, sıcak, yakın ve uzun süreli bir ilişkiyle beraber anne ve bebeğin karşılıklı haz almasına ihtiyaç vardır. Çocuğun gereksinimlerine ebeveyni uygun yanıt verirse, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olur ve destekleyici bir şekilde yaklaşıldığını hissettirirse, sağlıklı bir gelişimin önü açılır. Bu durum sağlanmazsa kaygı ve öfke duyguları ortaya çıkacaktır (Akt. Sığırcı, 2010). Bowlby’nin açıkladığı bağlanma sistemi,

bebek ile bakım veren arasındaki ilişkileri gözlenen dört davranış ile açıklar; (1) yakınlık arayışı ve buna ilişkin yakınlığı koruma ihtiyacı, (2) ayrılığa karşı protesto, (3) keşfetme etkinlikleri için bakım veren kişiden güvenli bir üs olarak yararlanma, (4) güvenlik ve destek için bakım veren kişiden sağlam bir sığınak olarak yararlanma.

Çocuklar bağlanma ilişkilerinin temelini oluştururken, kendileri ve başkalarına ilişkin içsel çalışan modeller (içsel temsiller-zihinsel temsiller) oluşturur. Bu model bağlanma kuramının en temel kavramlarından birisidir. İçsel çalışan modeller, çocuğun sonraki kişilik organizasyonu için bir temel oluştururlar. İçsel çalışan modeller iki açıdan incelenir;

1) Bakım veren kişinin bebeğe karşı şefkatli, destekleyici, güvenilir olup olmamasına ilişkin içerik (Başkalarıyla ilgili içsel çalışan model),

2) Çocuğun kendisinin bakıma, ilgiye ve sevgiye değer olmasına yönelik inanç ve beklentileri (Benlikle ilgili içsel çalışan model).

Main ve arkadaşlarına (1985) göre, bir çocuğun ilk içsel modelleri konfor ve güvenlik elde etme çabalarını özetleyen bilişsel şemalardan meydana gelir. Her çocuğun deneyimleri ve buna bağlı olarak içsel modelleri kişiye özel olsa da belli ortak özellikler doğada ve anne-bebek ilişkisinin niteliğinde mevcuttur. Bu içsel modeller çocuğun ayrılığa vereceği tepkilerin temelini oluşturur(Akt. Çiffiliz, 2009).

Bowlby bu modellerin kapsadığı benliğe ve başkaları ile ilgili beklentilerin, sadece çocuklukta değil yetişkinlikteki duygu, düşünce ve bilişler arasındaki sürekliliğin temeli olduğunu belirtir. Bu kaynağın bir köprü işlevi görerek yetişkin bağlanma biçiminin açığa çıkmasında rol oynayan en temel unsur olduğu görülmektedir (Akt. Sığırcı, 2010).

İçsel modeller çoğunlukla farkında olmaksızın işlevlerini sürdürürler. Başkalarının davranışlarına ilişkin tahminlerde bulunmamızı sağlarlar. Bu modeller birbirine dönüt vererek bebeklikten yetişkinliğe kadar bağlanma sonucu oluşan zihinsel

temsillerin kararlılık içinde devam etmesine olanak sağlar (Gündüz, 2013).

Bilişsel Çarpıtmalar

Beck ve arkadaşları depresyonun etiyolojisini açıklarken kişinin inanç ve yüklemelerinin önemini vurgulamıştır. Kişinin kendisi, yaşantısı ve geleceği hakkındaki olumsuz ve ya hatalı inançlarını bilişsel üçgen olarak adlandırmıştır. Bu inançların kişinin duygu ve davranışlarını etkilediğini belirtmiştir. Belli bazı bilişsel çarpıtmaların ise psikopatolojilerin temelini oluşturduğunu söylemiştir. Beck bilgiyi işleme sürecinde keyfi yordama, seçici soyutlama, aşırı genelleştirme, büyütme, küçültme, mutlakiyetçi düşünme gibi hatalar tanımlamıştır (Eryüksel, 1996)

Bilişsel çarpıtmaları düşünce sisteminde yapılan hatalar olarak tanımlamıştır. Bilişsel terapistler inançların çocukluk döneminde ortaya çıkıp yaşam boyu sürdüğünü dile getirmişlerdir. Çocukluk deneyimleri kişinin kendisine ve dünyaya dair inançlarının belirlenmesinde rol almaktadır. Ebeveynlerinden yeterli sevgi ve bakımı gören kişiler ileride kendilerini yeterli ve sevgiye layık görürken bundan mahrum kalanlar ise aksi yönde olumsuz inançlar geliştirirler. Olumlu ve olumsuz tüm bu deneyimler kişinin kendine dair inançlarını geliştirir ve kişinin olumsuz bilişsel şemalar geliştirmesine sebep olur.

Bireylerin, insanlar, olaylar ve çevre hakkındaki önemli inançlarını bilişsel şemalarını oluşturmaktadır. Şemalar çocukluk döneminde oluşan yaşam boyu devam eden kalıcı ve sürekli özelliklerdir. Bilişsel çarpıtmalarla desteklenirler. Bireylerin dünyayı ve kendilerinin algılama çerçevesi sağlarlar (Bozkurt, 2003).

Beck'e göre insanlar düşüncelerinde dengeli bir biçimde hatalar yaparlar. Bu hatalara bireyin inançları ya da şemaları neden olmaktadır. Bilişsel çarpıtmalarda kişi işlevsel olmayan ve yanlış bir biçimde düşünmektedir. Alınan yeni bilgi var olan şemaya uydurulmak için sıklıkla çarpıtılır (Güven ve Sevim, 2007).

Akkoyunlu ve Türkçapar'a göre (2009) bilişsel çarpıtmaların kişinin içinde bulunduğu ortamı değerlendirmesinde bu değerlendirmelerin kendisiyle olan ilişkisini yorumlamasında işlevsiz ve uyum bozucu bir etkisi olabilir. Bilişsel çarpıtmalar sürekli olarak ortaya çıkarsa psikolojik olarak strese ve düzensizliklere neden olabilir. Bilişsel çarpıtmalar kişinin sosyal ve iş hayatıyla beraber romantik ilişkilerinde de plan yapmasını, bireyleri doğru gözlemlemesini ve değerlendirmesini engeller. Beck'in bilişsel terapi modeli de bu varsayım üzerine kurulmuştur. Bireylerin duygusal problemlerinin temelinde bilişsel süreçlerde yer alan şema, çarpıtma, otomatik düşüncelerin olduğunu vurgulamıştır. Bireylerin olayları algılamada ve bilişsel süreçlerin belirlenmesinde etkili olan bilişsel üçlünün, bireyin kendisi, geleceği ve yaşantıları olduğunu söylemiştir (Taşdemir,2014).

Bilişsel üçlünün oluşumu üç basamakta gerçekleşmektedir. (1) Birey kendisini yetersiz, beceriksiz biri olarak görür. İstenmeyen yaşantılarını psikolojik, törel ve fiziksel bozukluklarına bağlar, kendisinin değersiz biri olarak görür. (2) Yaşantılarını olumsuz olarak değerlendirir.(3) Geleceğe yönelik olumsuz beklentiler oluşturur (Güven, 2007).

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar

İlişkiye dair işlevsel olmayan inançlar; diğerleri, kendileri ve ilişkinin doğası hakkında abartılı, katı, mantıksız ve mutlakiyetçi inançlar olarak tanımlanmıştır(Akt. Kaynar, 2016). Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre bireylerin ilişkilerine taşıdıkları beklentileri ve inançlarının, onların düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve doyumlarını etkilediğini önceden belirtmiştik. Araştırmalar işlevsel olmayan inançların flört ilişkilerine de evliliğe de zarar verdiğini göstermiştir. Epstein ve arkadaşları bilişle ilişkili olan ve ilişkiyi doyum verici, işlevsel ve sağlıklı kılan beklenti, inanç, tutum ve şemalar incelemiştirler (Kaynar, 2016).

İlişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalar evlilik ve flört doyumunu olumsuz etkilediği gibi şiddetin de oluşmasına neden olabilir. Kişiler bilişsel çarpıtmalar sonucu edindikleri yanlış yargılar ile

şiddet davranışı sergileyebilirler. Bu açıdan bakıldığında araştırmamızda flört şiddeti ile ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalar arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Flört Şiddeti

Şiddet kavramı günümüzde en çok konuşulan ve araştırılan kavramlar içindedir. Özellikle aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet konuları hakkında birçok araştırma yapılmış ve önleyici-müdahale edici programlar hazırlanılmaya çalışılmıştır.

Şiddet; düşmanlık ve öfke duygularının kişilere ya da nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesi, insanların bedensel ya da ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel ya da toplu hareketlerin tümüne verilen addır(Sezer, 2008).

Michaud'untanımına göre ise şiddet; karşılıklı ilişkilerde taraflardan biri ya da birkaçını doğrudan ya da dolaylı, bireysel ya da toplu olarak başka birinin ve ya birilerinin bedensel bütünlüğüne veya ahlaki, moral ve manevi bütünlüğüne mallarına, sembolik veya kültürel değerlerine derecesi ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranılmasıdır (Akt. Kepir Savoly, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz, 2014).Görüldüğü gibi şiddete ilişkin birçok tanım mevcuttur. Tanımların ortak yanı ise gücün kötüye kullanılmış olması, kendi çıkarı ya da keyfi nedenler ile uygulanması ve kişiye zarar vermeyi amaçlıyor olmasıdır.

Şiddet türlerinden biri olan flört şiddeti ise son yıllarda araştırılmaya başlanmıştır. Bunun nedenlerinden birisi günümüzde flört şiddetinin sonucu olayların yaralama ve ölüm ile sonuçlanmasıdır. Flört şiddetinin ne olduğunun tam olarak bilinmemesi bu konuda önlem alınmasını zorlaştırmaktadır. Birçok genç- yetişkin flört şiddeti sayılan durumları ne yazı ki şiddet olarak adlandırmamaktadır.

Flört şiddetini açıklamadan önde flört kavramının tanımını yapmak gerekmektedir. Birlikte çıkma ya da flört etme, iki kişinin evleninceye kadar ya da bu kişilerden birin veya her ikisinin ilişkiyi bitirmek istemesine kadar sosyal ilişki ve

etkinliklere tam ve aşikâr bir şekilde birlikte katılarak ilişkilerini sürdürmesi olarak tanımlanmaktadır (Akt. Sezer, 2008).

Flört şiddeti ise kişilerarası şiddet türlerinden biri olup cinsel, duygusal ve fiziksel şiddet gibi unsurları ve sosyal kısıtlamaları içermektedir. Bu şiddet genelde toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı olarak ortaya çıkar v gençlerde olumsuz sonuçlar yaratır.Kıskançlık nedeniyle tartışmak, intihar etmeyle tehdit etmek, karşı tarafın davranışlarını kontrol altına almaya çalışmak, giyimine karışmak, sosyal ve kişiler arası ilişkilerini sınırlandırmak, hakaret etmek, azarlamak, aşağılamak, karar vermesini engellemek/sınırlandırmak, sürekli arayıp nerede olduğunu bildirmesini istemek, ortak karar almayı engellemek, takip etmek bilinen cinsel ve fiziksel flört şiddetinin dışında kalan psikolojik flört şiddet içeren davranışlardır.Ülkemizde bu davranışlar şiddet olarak görülmemekle beraber flörtteki cinsel ve fiziksel şiddetle sonuçlanan durumların ilk sinyallerini vermektedir. Bununla beraber kişinin özsaygısına ve kişisel bütünlüğüne zarar vermekle beraber partnere sağlıksız bir biçimde korku nedeniyle bağılıklarını da arttırmaktadır.

Flört şiddetine neden olan etkenlerden erken yaşta flörte başlamak ve cinsel aktivitede bulunmak, aile içinde şiddete uğramak, toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi kadının flört şiddetine uğrama nedenleri arasında sayılabilir. Erkeklerin flört şiddetine eğiminin arttıran etkenler ise iletişim becerilerinin yetersizliği, alkol-madde kullanımı, şiddete maruz kalma ya da gözlemlerle ilgili toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle erkeğin şiddet uygulamasının meşrulaştırılmış olmasıdır (Mihçioğur ve Akın, 2014).Kişisel özellikler açısından bakıldığında şiddet uygulayan birey genel olarak öfkeli bir tarza sahip olma, hatalarının sorumluluğunu üstlenmeme, cinsiyetçi tavra sahip olma, denetleyici ve baskıcı olma, kendini beğenme gibi özelliklere sahiptir.

İlgili Araştırmalar

Araştırma konumuzla ilgili araştırmalara baktığımızda henüz flört şiddeti ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve yetişkin bağlanma stillerinin doğrudan araştırıldığı bir çalışmaya

rastlanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın özgün olduğu düşünülmektedir.

Bağlanma Stilleri İle İlgili Araştırmalar

Türkiye’de bağlanma stilleri ile ilgili yapılan çalışmalar genelde evlilik uyumu, evlilik doyumu ile olan ilişkisini açıklamaya yönelik yapılmıştır. Evlilik uyumu-doyumu ile bağlanma stillerinin arasındaki ilişkiden ve flört şiddetini açıklayan bağlanma kuramından yola çıkılarak bu araştırmanın kuramsal temeli oluşturulmuştur. Bağlanma stilleri ile evlilik ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar sonucunda; kaçınan/kayıtsız ve kaygılı/korkulu bağlanma stillerine sahip bireylerin evlilik doyumunun güvenli bağlanma stiline sahip bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur (Beştav, 2007; Sığırcı, 2010; Çapkın, 2012; Sarı,2012).

Evlilik ve romantik ilişki uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaların sonucu da yukarıdaki sonuca benzer çıkmıştır. Kaçınan/kayıtsız ve kaygılı/korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin evlilik uyumları düşük çıkmıştır (Sümer ve Güngör, 1999; Tutarel Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006; Açık, 2008; Erdoğan Taycan ve Çepik Kuruoğlu, 2013). Evli ve boşanmış bireylerin bağlanma stilleri ve evlilik uyumları arasındaki ilişkiye de değinen Açık (2008), hem kaygılı hem de kaçınan çiftlerin güvenli bağlanan çiftlerden daha fazla evlilik stresi belirttiklerini, cinsiyet açısından bağlanma stilleri arasında bir ilişki olmadığını eklemiştir. Cinsiyet puanları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki olmadığı Tutarel Kışlak ve Çavuşoğlu (2006) tarafından da desteklenmektedir. Açık (2008), evli ve boşanmış çiftlerin kaygılı bağlanma stili puanlarını karşılaştırdığında ise evli bireylerin puanlarının daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Evli ve boşanmış bireylerin puanlarına dair bu sonuçlar bağlanma stillerinin ilişkilerde ne derece önemli olduğunu da ortaya koyar niteliktedir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer konuya Erdoğan Taycan ve Çepik Kuruoğlu (2013), evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmanın tartışma kısmında değinilmiştir. Evlilik sorunları

yaşadıklarını belirten kadınların yakın ilişkilerinde sorunu olmadığını belirten kadınlara göre anlamlı derecede yüksek kaygı ve kaçınma puanlarına sahip bulunmuşlardır. Ancak araştırmacılar bağlanma özellikleri nedeniyle mi evliliklerinde sorunlar yaşadıkları yoksa bağlanma özellikleri nedeniyle evlilikte ortaya çıkan sorunlarla baş etmelerinin mi güçleştiği soruları henüz belirsizliğini korumakta olduğunu dile getirmişlerdir.

Gündüz (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise bilişsel esnekliğin yordanmasında bağlanma stilleri, akılcı olmayan inançlar ve psikolojik belirtilerin katkıları incelenmiştir. Saplantılı bağlanma, anksiyete ve akılcı olmayan inançlar ile bilişsel esnekliğin negatif yönde ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bilişsel esneklik problemlere çeşitli stratejilerle değişik yönlerde bakma durumu olduğunu ve kayıtsız bağlanma stili ile de negatif yönde bir ilişki olması gerektiğini açıklayan Gündüz, çalışma sonucunda iki değişken arasında pozitif bir ilişki bulunmasının düşündürücü olduğunu dile getirmiştir. Güvenli ve kayıtsız bağlanma yaşayan bireylerin daha az kaygılı ve iyimser olma durumlarının bilişsel esneklik ile ilişkilerinin pozitif olmasını etkilemiş olabileceğini dile getirmiştir.

Tüm bu araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular yetişkin bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde ne derece belirleyici olduğunu göstermektedir. Kaygılı/korkulu ya da kaçınan/kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler bilişsel esneklik, akılcı olmayan inanç, romantik ilişkilerdeki doyum ve uyum açısından sıkıntı yaşadıkları çalışmalarla da desteklenmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda ise bilişsel esnekliği olmayan, akılcı olmayan inançları olan, bilişsel çarpıtmaları olan kişilerin romantik ilişkilerinde doyum ve uyum sağlayamamaları ile beraber şiddete yönelebilecekleri fikri, çalışmanın ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtma ile flört şiddetine yönelik tutum arasındaki ilişki boyutunu oluşturmuştur.

Bilişsel Çarpıtma İle İlgili Araştırmalar

Bilişsel çarpıtmalar ile ilgili araştırmalar sonucunda kişisel özellikler, ruh sağlığı ve kişilerarası değişkenlerle ilişkisinin incelendiği görülmüştür. Flört şiddeti ile ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Otomatik düşünceler ve akılcı olmayan inançlar da bilişsel çarpıtmalar içinde yer aldığı için literatür taranırken bu konular da araştırılmış ve ilişkilerine bakılmıştır.

Evlilik doyumu ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların incelendiği araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı araştırmalarda bilişsel çarpıtmaların evlilik doyumunu yordadığı, bilişsel çarpıtmalar arttıkça evlilik doyumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Güven, 2005; Hamamcı, 2005;Beştav, 2007; Sarı, 2008; Şimşek, 2014; Artukoğlu, 2016).

Bilişsel çarpıtmaların evlilik doyumunu yordamadığı yönünde bulgular elde edilen araştırmalar da mevcuttur (Artukoğlu, 2016; Sarı ve Korkut Owen, 2016). Korkut Owen ve Sarı (2016) bu sonucu bireyci kültür değil toplulukçu kültür olmamızla açıklamıştır. Bireyci kültür olmamızın ilişkiden beklentimizin yüksek olmasına ve birbirimizle benzer düşünmemize neden olduğunu ve bunun da bağlılığı sağladığını dile getirmiştir. Ayrıca yaşın da bu sonucu etkilediğini söylemişlerdir. Diğer araştırmaların aksine evli olmayan bireylerle çalışmışlardır. Flört ilişkisinde romantik ilişkilerin evli bireylerden daha tutkulu olmasının aynı düşünceye sahip olmanın ve birlikte hareket etmenin sahiplenmenin göstergesi olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmış olabileceğini varsaymışlardır. Kısacası heyecanın fazla olduğu bir dönemde olmaları nedeniyle aşırı beklenti ve akılcı olmayan inançların ilişki doyumunu olumsuz etkilememiş olacağı sonucunu çıkarmışlardır.Lise öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık düzeylerinin incelendiği bir çalışmadaUğur (2013), ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları olan bireylerin fiziksel ve sözel öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur.

Yaş ve cinsiyet değişkenlerinin bilişsel çarpıtmaları yordamadığına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Eryüksel,

1996; Güven, 2005; Şahin ve Sarı2010; Turan, 2010; Uğur, 2013). Çıvan (2013) yaptığı çalışmada ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar toplam puanlarında erkek öğrencilerin toplam puanlarını kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuştur. Bu sonuç diğer sonuçlarla çelişmektedir. Sarı'nın (2008) yaptığı çalışmada bu araştırmanın konusu açısından önemli bulgular elde edilmiştir. Sarı, bağlanmanın 'kaygı' boyutu arttıkça 'aşırı beklentiler', 'zihin okuma', 'farklı düşünmek', 'fiziksel yakınlık' ve cinsiyet farklılıklarına ilişkin akılcı olmayan inançlarda da artma eğiliminin olduğu belirtmiştir.

Flört Şiddeti İle İlgili Araştırmalar

Çiftler arası şiddet ile bazı demografik değişkenler çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Erkeklerin kadınlara göre, köyde yaşayanların kentte yaşayanlara göre, sosyo-ekonomik seviyesi düşük olanların yüksek olanlara ve ana-baba eğitim düzeyini düşük olanların ise yüksek olanlara göre çiftler arası şiddeti daha fazla kabul ettikleri bulunmuştur(Hatipoğlu, 2010; Kaya Sarıkaya, 2013; Yumuşak, 2013; Kılınçer ve Tuzgöl Dost, 2014; Kepir Savoly, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz, 2014).

Flört ilişki durumu, flört döneminde şiddete maruz kalma ve flört döneminde şiddete başvurma ve ilişki süresi değişkenlerine göre flört şiddetine yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir (Yumuşak, 2013; Kepir Savoly, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz, 2014). Yumuşak (2013), üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyetçilik tutumları ve narsistik kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyetçilik düzeyleri ve narsistik kişilik özellikleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Dedekorkut (2015), psikolojik şiddet ve yatırım modeli değişkenlerinden olan cinsiyet, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı ve eğitim düzeyi açısından incelemiştir. Psikolojik şiddet birçok demografik değişken ile anlamlı ilişki göstermiştir. Psikolojik şiddetin kötü davranışa maruz kalma boyutu katılımcılar arasında kıyaslandığında yaş, evlilik süresi ve çocuk sayısı arttıkça arttığı sonucu bulunmuştur. Kısıtlama, kıskançlık ve

eleştiri alt boyutları bakımından araştırmaya katılan kadınlardan daha genç, daha kısa süredir evli ve daha az sayıda çocuk sahibi olan insanlarla istatistiksel olarak aynı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Evlilik uzadıkça ve çocuk sayısı arttıkça kötü davranışa maruz kalma sorumluluğu artması ile açıklanmıştır. Sorumluluk arttıkça çiftlerin birbirine daha az toleranslı olabilecekleri vurgulanmıştır.

Psikolojik şiddetin alt boyutlarından olan kıskançlık ve eleştirinin cinsiyete göre farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Bu da erkeklerin de en az kadınlar kadar psikolojik şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Ayrıca kadınların psikolojik şiddeti erkeklerinse fiziksel şiddeti daha çok uyguladığı sonucuna varılmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili olarak bağlanmanın kaçınma boyutu ve flört şiddeti arasındaki ilişki Kılınçer ve Tuzgöl Dost (2014) tarafından incelenmiştir. Bağlanmanın kaçınma boyutunun üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismarın anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Kaçınan bağlanma tarzına sahip bireyler eşlerine daha az güvendikleri ve olumsuz beklentileri olduğu için yakınlık kurmadıklarını ve bunun da romantik ilişkilerde istismar davranışına neden olduğunu dile getirmiştir.

Kepir, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz'ın(2014) araştırmasında ise şiddeti kabul düzeyleri ile akılcı olmayan inançlardan çaresizlik ve sevilemezlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yani bireylerin öz-saygı, toplumsal cinsiyet rolleri ve beden imajlarına yönelik akılcı olmayan inançlarındaki artış şiddeti kabul düzeylerini de arttırmaktadır.

Son olarak Aslan, Erdost, Temel, Vefikuluçay ve Zeyneloğlu'nun (2008) hemşirelik meslek yüksekokulu öğrencilerinin flört şiddetine yönelik görüşlerinin alındığı araştırma, bireylerin flört şiddetine ilişkin farkındalıklarının ve kabullerinin ne düzeyde olduğunu anlamamız açısından önemlidir. Araştırma sonuçları öğrencilerinin flört şiddeti ile ilgili algılarının farklı olduğunu göstermiştir. Literatürde şiddet olarak tanımlanan alay etmek, kıskanmak, küçümsemek, takip

etmek gibi bazı kelimeleri şiddet olarak tanımlamadıklarını dile getirmişlerdir. Yaş arttıkça flört ilişkisinde şiddete maruz kalma durumunun arttığını belirten araştırmacılar bunu değerlendirirken yaşla beraber flört ilişkisi sayısının artmış olma durumuna dikkat edilmesi gerektiğini eklemiştir.

Tüm bu araştırmalar ülkemizde flört şiddeti kavramının ve içeriğinin ne olduğunun tam olarak bilinmediğini ya da bilinse bile bazı psikolojik şiddet türlerinin şiddet olarak görülmediğini göstermektedir. Neden bazı psikolojik şiddet türlerinin evlilik ya da flört durumlarında şiddet olarak tanımlanmadığını açıklamak için çeşitli varsayımlar oluşturulmuştur. Bunlardan ilki flörtte kişilerin ilişkinin verdiği heyecanla bazı durumları kabul edilebilir görmeleri olabilir. Bir diğeri ise toplulukçu bir kültür olmamız nedeniyle kıskanmak, kıyafetini ya da sosyal hayatını kısıtlamanın sahiplenmek olarak görülmesi olabilir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2017-2018 akademik yılı birinci döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde eğitim ve öğretim gören lisans ve lisansüstü öğrencilerden oluşmaktadır. Evreni oluşturan tüm öğrencilere ulaşmak zor olacağı için uygun örnekleme ile gönüllü olan, örneklem büyüklüğü tablosundan yola çıkarak örneklemin 380 kişiden oluşmasına karar verilerek 380 veri toplanmıştır. Veri setinde yer alan eksik veriler ve aykırı değerler tespit edilmiş ve 126 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Aykırı değerlerin tespit edilmesinde standardize edilmiş z puanı ve Mahalonobis uzaklık değeri kullanılmıştır. Verilerin normallik dağılımını test etmek için Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılmış, değerler önerilen değer aralığında çıkmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin demografik dağılımları incelendiğinde; %25.6' sının erkek, %74.4' ünün kadın olduğu saptanmıştır. Yaş grubu dağılımları incelendiğinde ise %28' i 18-22, %54.3' ü 23-27, %17.7' si 28 ve üzeri olarak belirlenirken, eğitim durumları incelendiğinde %57.5' i lisans, %42.5' i lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir.

İlişkisi olan katılımcıların ilişkilerinin devam etme süreleri incelendiğinde %30.6' sının 12 ay ve altı, %38.8' inin 13-36 ay, %30.6' sının 37 ay ve üzeri olduğu görülmüştür. Katılımcıların %66.5' i şuan ki ilişkilerinde ya da önceki ilişkilerinde şiddete maruz kalmamışken, %33.5'i şuan ki ya da önceki ilişkilerinde şiddete maruz kalmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin %78.3' ü şuan ki ilişki ya da önceki ilişkilerinde şiddete başvurmamışken %21.7' si şiddete başvurmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	Sayı	Yüzde(%)
Erkek	65	25.6
Kadın	189	74.4
Toplam	254	100
Yaş	Sayı	Yüzde(%)
18-22	71	28.0
23-27	138	54.3
28 ve üzeri	45	17.7
Toplam	254	100
Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Lisans	146	57.5
Lisansüstü	108	42.5
Toplam	254	100
İlişki Süresi	Sayı	Yüzde(%)
12 ay ve altı	41	30.6
13-36 ay	52	38.8
37 ay ve üzeri	41	30.6
Toplam	134	100
İlişkide Şiddete maruz kalma	Sayı	Yüzde(%)
Hayır	169	66.5
Evet	85	33.5
Toplam	254	100
İlişkide Şiddete başvurma	Sayı	Yüzde(%)
Hayır	199	78.3
Evet	55	21.7
Toplam	254	100

Veri Toplama Araçları

Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği- Gözden Geçirilmiş Formu (YİŞTÖ- GG)

Ölçek 2008 yılında Fincham ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Flört ilişkilerinde yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddete yönelik olarak üniversite öğrencilerinin tutumlarını ölçmektedir. Üç alt boyuttan ve 17 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. İstismar alt boyutu 7 madde, kontrol alt boyutu 6 madde ve şiddet alt boyutu 4 maddeden oluşmaktadır.Şiddet alt boyutuna ait madde numaraları; 12,13,14,17'dir. Maddeler ters puanlamaktadır. Kontrol alt boyutuna ait madde numaraları; 1,2,4,5,8,11 'dir. 1. Ve 11. Madde dışındakiler ters puanlanmaktadır. İstismar alt boyutuna ait madde numaraları ise 3,6,7,9,10,15,16'dır. Ters puanlama yoktur.Ölçekten alınan yüksek puanlar, psikolojik ve fiziksel saldırganlığa yönelik tutumların da arttığını ifade etmektedir.

Türkçe 'ye uyarlamasını Toplu Demirtaş tarafından tez çalışması kapsamında 2014 yılında yapılmıştır. Orijinal formundan farklı olarak İstismar alt boyutunda yer alan bir maddeyi Kontrol boyutuna eklemiştir. Çalışmada elde edilen iç tutarlık katsayısı İstismar alt boyutu için .64 olarak hesaplanmıştır.Elde edilen bulgular sonucunda ölçeğin üniversite öğrencilerinin flört ilişkilerinde yaşanan psikolojik ve fiziksel şiddete yönelik tutumlarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu belirtmiştir.

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtma Ölçeği

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği Hamamcı (2005) tarafından geliştirilen 19 maddelik 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek, insanların kişiler arası ilişkilerinde sahip oldukları bilişsel çarpıtmaları, belli kişilerle sınırlandırmaksızın değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.

Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan 19'dur. Yüksek puan, bireylerin yakın ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalara sahip olduklarını göstermektedir.

Ölçek, ‘Yakınlıktan Kaçınma’ , ‘Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi’ ve ‘Zihin Okuma’ olmak üzere birbirinden bağımsız üç faktör içermektedir. Yakınlıktan Kaçınma boyutu 8 maddeden, Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi boyutu 8 maddeden ve Zihin Okuma boyutu 3 maddeden oluşmaktadır. Yakınlıktan Kaçınma boyutundan alınan yüksek puan, insanların başkalarına karşı olumsuz bakış açısını, eğer ilişkilerde yakın olunursa bunun doğuracağı olumsuz sonuçları göstermektedir. Bu nedenle ilişkilerde yakınlık kurulmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Yakınlıktan kaçınma alt boyutuna ait madde numaraları; 1,2,3,4,10,12,13,19’dur.

Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi boyutundan alınan yüksek puan, insanların başkalarına karşı olumsuz bakış açısını, eğer ilişkilerde yakın olunursa bunun doğuracağı olumsuz sonuçları göstermekte ve bu nedenle ilişkilerde yakınlık kurulmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutuna ait madde numaraları; 5,9,11,14,15,16,17,18’dir. Zihin Okuma boyutu ise başkalarının ne düşündüğünü ve hissettiğini bildiğini varsayan zihin okuma hatasını içeren ifadelerden oluşmaktadır. Zihin okuma alt boyutuna ait madde numaraları; 6,7,8’dir.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE) II

Brennan ve arkadaşları (1998) ‘‘bağlanmaya ilişkin kaçınma’’ ve ‘‘bağlanmaya ilişkin kaygı’’ olarak iki boyut tanımladıktan sonra, bu iki boyutun her birinin on sekizer maddeyle ölçen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri’ni geliştirmişlerdir. Daha sonra Fraley ve arkadaşları (2000) madde tepki kuramı çerçevesinde yenilemişler, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II’ yi oluşturmuşlardır. On yedi maddesi ilk ölçekten farklı olan YİYE-II’ de her bir madde Likert tipi 7 dereceli (1=hiç katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum) değerlendirilmektedir. İlgili boyutları ölçen maddeler ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınarak her bir katılımcı için kaygı ve kaçınma puanları hesaplanmaktadır.

Kaçınmacı bağlanma boyutu çift sayı olan maddelerin ortalaması alınarak hesaplanır. Kaygılı bağlanma boyutu ise tek

sayı olan maddelerin ortalaması alınarak hesaplanır. Ölçekte ters kodlanan maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerin numaraları; 4,8,16,17,18,20,21,22,24,26,32,34,36'dır.

Bağlanmaya ilişkin kaygı puanının yüksek olması kişinin yakın ilişki içinde yaşadığı kaygının ve yakınlığı koruma davranışlarının yüksek olduğunu gösterir. Bağlanmaya ilişkin kaçınma puanının yüksek olması ise kişinin ilişkide yakınlıktan kaçınma davranışlarının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. İki boyut da yakın ilişkilerdeki bilişsel ve davranışsal stratejiler açısından farklılık göstermektedir.

YİYE II'nin Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını Selçuk ve arkadaşları (2005) yapmıştır. Bu çalışma sonucunda bağlanmaya ilişkin kaçınma ve kaygı faktörlerinin ortaya çıktığını ve yap geçerliğinin olduğu bulunmuştur. Hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı kaygı ve kaçınma alt boyutları için sırasıyla .84ve .78 olarak bulunmuştur.

Bilgilendirme ve Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda flört şiddetini yordayan çeşitli değişkenlere yer verilmiştir. Bunlar; cinsiyet, yaş, ilişki durumu (Var/Yok),ilişkisi varsa ilişki süresi, eğitim durumu (Lisans/ Lisansüstü), daha önceki flört ilişkilerinde şiddete maruz kalma durumu (Evet/Hayır), daha önceki flört ilişkilerinde şiddet uygulama durumu (Evet/ Hayır) sorulmuştur.

Bilgilendirme formunda araştırmanın hangi kapsamda yapıldığına, araştırmacı bilgileri ve iletişim adresi ile bilgilerin araştırma dışında kullanılmayacağına dair bir yazı eklenmiştir.

Bulgular

1. İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar, flört şiddetinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Tablo 2: İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmaların Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standartize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar	.827	.171	.168	52.151	0.000*	.414	7.222	0.000*	0.878

Bağımsız Değişken: İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar
Bağımlı Değişken: Flört Şiddeti

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($R^2 = .168, p < .05$). İlişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmaların tek başına flört şiddetini %16 oranında açıkladığı görülmektedir.

Tablo 3: İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği Alt Boyutları İle Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Pearson Korelasyon Analiz Sonuçları

	Yakınlık tan Kaçınma	Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	Zihin Okuma	İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar	Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum
Yakınlıktan Kaçınma	1	.249**	.170**	.757**	.276**
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi		1	.277**	.779**	.365**
Zihin Okuma			1	.501**	.196**
İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar				1	.414**
Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum					1

* $p < .05$ ** $p < .01$

Tablo 3’ deki ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ölçeği alt boyutları ile yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum ölçeği arasındaki korelasyon analizleri incelendiğinde;

Yakınlıktan kaçınma ile yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum arasında pozitif yönde düşük bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$, $p = 0.000$, $r = .276$). Gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ile yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum arasında pozitif yönde düşük bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$, $p = 0.000$, $r = .365$) Zihin okuma ile yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum arasında pozitif yönde çok düşük bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$, $p = .002$, $r = .196$). İlişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ile yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum arasında pozitif yönde orta bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$, $p = 0.000$, $r = .414$).

Tablo 4:Yakınlıktan Kaçınma Alt Boyutunun Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standartize edilmiş Beta	t değeri	P değeri
Yakınlıkta n Kaçınma	1.41 8	.07 6	.07 2	20.72 7	0.00 *	0.27 6	4.55 3	0.00 *
Bağımsız	Değişken:		Yakınlıktan		Kaçınma			
Bağımlı	Değişken:		Flört Şiddeti					

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği’nin yakınlıktan kaçınma alt boyutu puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği’nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; yakınlıktan kaçınma ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < .05$, $R^2 = .072$). Yakınlıktan kaçınma tek başına flört şiddetindeki değişimin %7’sini açıklamaktadır.

Tablo 5: Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisinin Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standardize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	1.168	.134	.130	38.849	0.000*	.365	6.233	0.000*	.864

Bağımsız Değişken: Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi
Bağımlı Değişken: Flört Şiddeti

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutu puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < .05$, $R^2 = .130$). Gerçekçi olmayan ilişki beklentisi tek başına flört şiddetindeki değişimin % 13'ünü açıklamaktadır.

Tablo 6: Zihin Okumanın Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standardize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
Zihin Okuma	1.519	.039	.035	10.108	.002*	.196	3.179	0.002*	.772

Bağımsız Değişken: Zihin Okuma
Bağımlı Değişken: Flört Şiddeti

İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin zihin okuma alt boyutu puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır.

Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; zihin okuma ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < .05$, $R^2 = .035$). Yakınlıktan kaçınma tek başına flört şiddetindeki değişimin %3'ünü açıklamaktadır.

2. Yetişkin bağlanma stilleri, flört şiddetinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Tablo 7: Yetişkin Bağlanma Stillерinin Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisini Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standartize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
Yakın İlişkilerde Yaşantılar	1,402	0,069	0,066	18,772	0,000*	0,263	4,333	0,000*	0,854

Bağımsız Değişken: **Yakın İlişkilerde Yaşantılar**
Bağımlı Değişken: **Flört Şiddeti**

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; yetişkin bağlanma stilleri ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < .05$, $R^2 = .066$). Yakınlıktan kaçınma tek başına flört şiddetindeki değişimin %6'sını açıklamaktadır.

Yakın ilişkilerde yaşantıların flört şiddetini .263 oranında pozitif anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Regresyon modeli aşağıdaki gibidir:

$$\text{Flört Şiddeti} = 1.402 + .263 * \text{Yakın İlişkilerde Yaşantılar}$$

Tablo 8: Kaygılı Bağlanmanın Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisi
Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standartize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
Kaygılı Bağlanma	1.169	.173	.169	52.624	0.000*	.416	7.254	0.000*	.880
Bağımsız	Değişken:			Kaygılı		Bağlanma			
Bağımlı	Değişken: Flört Şiddeti								

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin alt boyutu olan kaygılı bağlanma puanının Yakın İlişkilerde Flört Şiddetine Yönelik Tutum Ölçeği'nden alınan puanları açıklama gücünü belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; kaygılı bağlanma ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p < .05$, $R^2 = .169$). Yakınlıktan kaçınma tek başına flört şiddetindeki değişimin %16'sını açıklamaktadır.

Tablo 9: Kaçınan Bağlanmanın Flört Şiddeti Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Flört Şiddeti	Sabit (constant)	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Anlamlılık F	Standartize edilmiş Beta	t değeri	P değeri	Durbin-Watson
Kaçınmacı Bağlanma	1.841	.005	.003	.302	.583	.035	.550	.583	.769

Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; Kaçınan bağlanma stili ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($F = .302$, $t = .550$, $p > .005$).

Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 12: Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Puanların Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem *t*-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	s.s.	t	P
Şiddet	Erkek	65	1.07	.20	.346	.729
	Kadın	189	1.06	.18		
Kontrol	Erkek	65	2.94	.92	3.749	0.000*
	Kadın	189	2.46	.88		
İstismar	Erkek	65	1.98	.49	4.093	0.000*
	Kadın	189	1.68	.53		
Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum	Erkek	65	2.11	.48	4.435	0.000*
	Kadın	189	1.81	.46		

* $P < .05$

Araştırmaya katılanların yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum ve alt boyutlarına ait puanlarının cinsiyete göre farklılığının istatistiksel olarak anlamlı olup olmamasını test etmek için yapılan bağımsız örneklem *t*-testi sonucuna göre, katılımcıların kontrol alt boyut puanlarının cinsiyete göre farklılığı anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= 3.749$; $p < .05$). Erkeklerin ($\bar{x} = 2.94$) kontrol puanları kadınlara ($\bar{x} = 2.46$) göre daha yüksektir. İstismar alt boyut puanlarının da cinsiyete göre farklılığı anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=4,093$; $p < .05$). Erkeklerin ($\bar{x} = 1.98$) istismar puanları kadınlara ($\bar{x} = 1.68$) göre daha yüksektir. Yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre farklılığı anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t= 4.435$; $p < .05$). Erkeklerin ($\bar{x} = 2.11$) yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum puanları kadınlara ($= 1.81$) göre daha yüksektir.

b) İlişkinin süresine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 13:Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyutların İlişki Sürelerine Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	İlişki Süreleri	N	$\bar{x}$	s.s.	F	P
Şiddet	12 ay ve altı	41	1.11	.27	1.048	.353
	13-36 ay	52	1.05	.17		
	37 ay ve üzeri	41	1.06	.12		
Kontrol	12 ay ve altı	41	2.60	.96	.203	.816
	13-36 ay	52	2.71	.95		
	37 ay ve üzeri	41	2.72	.89		
İstismar	12 ay ve altı	41	1.80	.53	.751	.474
	13-36 ay	52	1.75	.61		
	37 ay ve üzeri	41	1.90	.52		
Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum	12 ay ve altı	41	1.92	.53	.247	.782
	13-36 ay	52	1.93	.51		
	37 ay ve üzeri	41	1.99	.45		

Araştırmaya katılanların yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutum ve alt boyutlarına ait puanlarının ilişki sürelerine göre farklılığının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için ANOVA uygulanmıştır. ANOVA sonuçlarına göre, katılımcıların şiddete yönelik tutumları ilişki sürelerine göre farklılığı anlamlı değildir ($p > .05$).

c) Öğrenim düzeyine göre (lisans ve lisansüstü) farklılaşmakta mıdır?

Tablo 17:Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Bağımsız Örneklem t - testi Sonuçları

	Eğitim	n	$\bar{x}$	s.s.	T	P
Şiddet	Lisans	146	1.08	.21	1.238	.217
	Lisans üstü	108	1.05	.16		
Kontrol	Lisans	146	2.66	.97	1.449	.149
	Lisans üstü	108	2.49	.85		
İstismar	Lisans	146	1.75	.56	.468	.640
	Lisans üstü	108	1.78	.52		
Yakın İlişkilerde Şiddete Yönelik Tutum	Lisans	146	1.91	.51	.863	.389
	Lisans üstü	108	1.86	.46		

Araştırmaya katılanların yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutumlarının eğitim durumuna göre farklılığının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem *t*- testi uygulanmıştır. Bağımsız örneklem *t*- testi sonucuna göre, katılımcıların şiddete yönelik tutum ve alt boyutlarına ait puanları eğitim durumuna göre farklılığı anlamlı değildir ($p < .05$).

Tartışma ve Sonuç

Analizler incelendiğinde ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ve alt boyutları olan gerçekçi olmayan ilişki beklentisi, zihin okuma, yakınlıktan kaçınma ile flört şiddeti arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. İlişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmaların tek başına flört şiddetini % 16 oranında, yakınlıktan kaçınma alt boyutu %7, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutu %13 ve zihin okuma alt boyutu ise %3 oranında açıkladığı görülmektedir.

Bu sonuçlara bakıldığında araştırmada yer alan değişkenler açıklanırken kurulan kuramsal ilişkilerin mantıklı olduğu sonucu çıkmaktadır. Bireylerin çocukluk yaşantılarından başlayarak

tüm hayatları boyunca yaşadıkları olaylardan ve bunları anlamlandırma biçimlerinden yola çıkarak oluşan şemalar vardır. Bireylerin, insanlar, olaylar ve çevre hakkındaki önemli inançları bilişsel şemalarını oluşturmaktadır. Bu şemalar bireylerin dünyayı ve kendilerinin algılama çerçevesi sağlarlar (Bozkurt, 2003).

Şemalar kişilerin karşılaştıkları yeni olay, durum ya da duyguları anlamlandırmalarında etkilidir. Yeni yaşantısını eski yaşantılardan yola çıkarak oluşturduğu şemalara uydurma çabası sırasında bilişsel çarpıtmalar oluşturan birey bunun sonucunda olaylara, kişilere ve duygulara ilişkin objektif yorum yapmaktan uzaklaşmaktadır. Alınan yeni bilgi var olan şemaya uydurulmaya çalışılırken çarpıtılır. Kişi işlevsel olmayan ve yanlı bir biçimde düşünmeye başlar (Güven ve Sevim, 2007).

Akkoyunlu ve Türkçapar'a göre (2009) bilişsel çarpıtmaların kişinin diğer kişilerle ilişkilerini yorumlamasında işlevsiz ve uyum bozucu bir etkisi olabilir. Bilişsel çarpıtmalar sürekli olarak ortaya çıkarsa psikolojik olarak strese ve düzensizliklere neden olabilir. Bilişsel çarpıtmalar kişinin sosyal ve iş hayatıyla beraber romantik ilişkilerinde de plan yapmasını, bireyleri doğru gözlemlemesini ve değerlendirmesini engeller.

İlişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalar evlilik ve flört doyumunu olumsuz etkilediği gibi şiddetin de oluşmasına neden olabilir. Bilişsel çarpıtmalar sonucu edindikleri yanlış yargılar ile objektiflikten uzaklaşan birey gerek insan ilişkilerinde gerek ikili romantik ilişkilerinde kendi kafasında kurduğuna inanıp karşısındaki insanların onu kandırmaya çalıştığını ya da anlamadığını düşünebilmektedir. Bu durum ise öfke ve şiddeti tetikleyebilmektedir. Bu açılardan bakıldığında ortaya çıkan sonuçlar araştırmanın kuramsal temeline ve hipotezlere uygundur.

Araştırma sonucunda bağlanma stilleri ile flört şiddetine yönelik tutum arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Alt boyutlarından kaygılı bağlanma ile flört şiddetine yönelik tutum arasındaki ilişki anlamlı iken kaçınan bağlanma ile ilişkisi anlamlı değildir. Araştırmanın kuramsal temelinde de belirtildiği üzere

bebek ve bebeğe bakan kişi arasındaki bağ bireyin tüm hayatı boyunca kuracağı ilişkileri anlamlandırma şeklini etkilemektedir. Dünyaya geldiği sırda savunmasız olan ve bir nesneye tutunmak zorunda olan bebek tutunduğu bu nesneden (ebeveyn ya da bakıcısı olabilir) gördüğü ilgiye göre dünyaya ve insanlara ilişkin birtakım öngörüler geliştirmektedir. Eğer bebeğin bakımı ile ilgilenen kişi bebeğin istek ve ihtiyaçlarını zamanında ve yeteri kadar karşılar ise bebekte olumlu bir algı oluşmaktadır. Aksine bebeğin ihtiyaçları ertelenir ya da kayıtsız kalınırsa bebekte tüm hayatı boyunca sürebilecek olan temel bir güvensizlik ve ilişkilerine yönelik olumsuz algılar, inançlar oluşturmaktadır.

Bakım veren kişilerin istendiğinde ulaşılabilen, destekleyici, güven ve korunak sağlayabilen biri olarak hisseden çocuk stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirebilirken aksi durumda ise sağlıksız başa çıkma yöntemleri geliştirecektir. Sağlıksız sayılacak yöntemler iki tanedir: Ya bağlanma gereksiniminin en yüksek derecede hissedecek ya da bağlanma gereksiniminin en aza indirecektir. Bağlanma sisteminin aşırı uyarıldığı kişiler saplantılı bir tarzda yakınlık ararlar. Reddedilmeye tahammülleri yoktur. Bağlanma gereksinimini bastırma yoluna giden çocuklar ve erişkinler ise yakınlıktan rahatsızlık duyarlar. Rahatsız oldukları şeyleri çözmek yerine bastırmayı tercih ederler. Geliştirilen bağlanma şekli çocuklukla sınırlı kalmayacak ve ilk deneyim sonraki duygusal zincirleri de etkileyecektir. Evlilik problemler, iletişim problemler, kişilik problemleri ve nevrotik problemlerin temelinde yer alan unsurlardan biri de bu zincirdir.

Flört şiddetine yönelik tutum ile cinsiyet, yaş, ilişki durumu (Var/Yok), ilişkisi varsa ilişki süresi, eğitim durumu (Lisans/ Lisansüstü), daha önceki flört ilişkilerinde şiddete maruz kalma durumu (Evet/Hayır), daha önceki flört ilişkilerinde şiddet uygulama durumu (Evet/ Hayır) değişkenleri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını saptamak için çeşitli analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda flört şiddetine yönelik tutum ile cinsiyet, daha önceki flört ilişkilerinde şiddete maruz kalma ve daha önceki flört ilişkilerinde şiddet uygulama değişkenleri

arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Çeşitli araştırmalarda da cinsiyet, flört döneminde şiddete maruz kalma ve flört döneminde şiddete başvurma değişkenlerine göre flört şiddetine yönelik tutumlarda anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir (Yumuşak, 2013; Kepir Savoly, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz, 2014). Erkeklerin flört şiddetine yönelik tutum puanları kadınlardan yüksek, flört ilişkilerinde şiddete maruz kalan katılımcıların flört şiddetinin altı boyutu olan istismar puanı şiddete maruz kalmayan katılımcılara göre yüksek ve flört ilişkilerinde şiddet uygulayan katılımcıların da flört şiddetine yönelik tutum puanları şiddet uygulamayan katılımcılardan yüksek çıkmıştır

Flört şiddeti ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olması çeşitli açılardan açıklanabilir bir durumdur. İlk olarak çocukların cinsiyetlerine uygun yetiştirilmesi durumu beraberinde şiddete olan yatkınlıklarının ya da şiddet türlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Çocukların ilk sosyal etkileşim biçimi olan oyunlar aslında tüm yaşamları boyunca kuracakları sosyal iletişim biçimleri hakkında bizlere bilgi vermektedir. Çocukken erkekler fiziksel temas içeren hareketli oyunları tercih ederken kızlar sözel etkileşimin yoğun olduğu oyunları tercih etmektedir. Bu durum da şiddet türlerinde farklılaşmaya neden olmaktadır. Kız çocuklar daha çok dolaylı şiddet davranışları sergilerken erkek çocuklar doğrudan ve fiziksel şiddet davranışları ortaya koymaktadırlar. Çocukken kazanılan bu davranış kalıpları tüm ilişkilerinde olduğu gibi flört ilişkilerinde de şiddete yönelik tutumlarının farklılaşmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Bu açıklamadan yola çıkarak toplumsal cinsiyet rollerinin şiddet davranışına etkisine de değinilmelidir. Oynadıkları oyunlardan ve oyuncaklardan başlayarak aile, toplum ve medya tarafından dayatılan cinsiyete dayalı öğretiler ile örnek alınan modeller her alanda olduğu gibi şiddet davranışında da cinsiyete dayalı farklılıklara sebep olmaktadır. İlişkilerde şiddeti açıklayan feminist ve sosyal öğrenme kuramları bu açıklamaları destekleyici niteliktedir.

Kadınlar açısından toplumsal cinsiyet rolleri kurban olmalarını mantık çerçevesine sokup kabullenmelerini sağlamaktadır.

Toplumda gözlemledikleri ilişkiler ve ilişkilere dair söylenenlerden yola çıkarak kadın kendini savunmasız olarak görmekte, fiziksel olarak güçlü hatta şiddet uygulayabilen erkeğin onu koruyabileceğine inandırılmaktadır. Bununla beraber kıskançlık, kısıtlama ve koruma adı altında engelleyici davranışlarda bulunan erkeği daha sadık ve daha çok seviyor olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ise kadın flört ilişkilerinde şiddetin kurbanı olduğunu çoğu kez görememektedir. Literatürde de benzer bulgular vardır. Birçok çalışmada erkeklerin kadınlara göre çiftler arası şiddeti daha fazla kabul ettikleri bulunmuştur (Hatipoğlu, 2010; Kaya Sarıkaya, 2013; Yumuşak, 2013; Kılınçer ve Tuzgöl Dost, 2014; Kepir Savoly, Ulaş ve Demirtaş Zorbaz, 2014).

Kaynakça

Açık, Ö. (2008). *Evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Akın, A. (2010). Self-compassion and interpersonal cognitive distortions. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, (39), 1-9.

Akkoyunlu, S., & Türkçapar, M. H. (2013). Bir teknik: Alternatif düşünce oluşturulması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 53-59.

Artukoğlu, F. G. (2016). *Psikoloji öğrencilerinin evliliğe yönelik tutumlarının yordayıcıları olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T. & Temel, F. (2008). *Ankara'da ikihemşirelik yüksek okulunun birinci ve dördüncü sınıfında okuyan öğrencilerinin flört şiddetine maruz kalma, flört ilişkilerinde şiddet uygulama durumlarının ve bu konudaki görüşlerinin saptanması araştırması*. Teknik Rapor, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Beştav, F.G. (2007). *Romantik ilişki doyumu ile cinsiyet, bağlanma stilleri, rasyonel olmayan inançlar ve aşka ilişkin*

tutumlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bilge, F., Sayan, A., & Kabakçı, Ö. F. (2009). Aile mahkemesi uzmanlarının meslekdoyumları, yaşam doyumları ve ilişkilere yönelik inançlarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 20-31.

Bozkurt, N. (2003). Depresyonda Bilişsel Davranışçı Yaklaşımlar: Beckin BilişselKuramı. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(2), 59-64.

Çiffiliz, G. (2009). *Yetişkin bağlanma stilleri, keşfetme yönelimi ve deneyime açıklıkkışilik özelliği ile eşcinselliğe ilişkin tutumlar arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çivan, İ. (2013). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişselçarpıtmaları ve başkalarını bağışlama davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

Çörüş, G. (2001). *Son ergenlikte öz-değeri etkileyen ailesel değişkenler: Bilişsel kuram açısından bir değerlendirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dedekorkut, S. E. (2015). Psikolojik şiddet ile yatırım modeli arasındaki ilişki.Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Demirtaş, H, A. & Dönmez, A. (2006). Yakın ilişkilerde kıskançlık; Bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 181-191.

Duran, Ş. & Hamamcı, Z. (2010). Evlilik öncesi ilişki geliştirme programının romantikilişkiler yaşayan üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri ve çatışma iletişim tarzları üzerine etkisinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(23), 87-99.

Erzi, S. (2012). *Kız üniversite öğrencilerinin yeme tutumları ile yetişkin bağlanmastillerinin ve stresle başa çıkma yollarının ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Eryüksel, G. N. (1996). *Ana-baba ve ergen ilişkilerinin problem çözüme, iletişimbecerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Erdoğan, S. (2007). *Evlilik uyumu ile psikiyatrik rahatsızlıklar, bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

Erdoğan Taycan, S. & Çepik Kuruoğlu. A. (2014). Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve mizaç ve karakter özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(1), 9-18.

Gündüz, B. (2013). Bağlanma stilleri, akılcı olmayan inançlar ve psikolojik belirtilerin bilişsel esnekliği yordamadaki katkıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2071-2085.

Güven, N. (2005). *İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumu ile ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güven, N., & Sevim, S. A. (2007). İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve algılanan problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu yordama gücü. *Türk Psikolojik Rehberlik Dergisi*, 3(28), 49-61.

Hamamcı, Z. ve Büyüköztürk, Ş. (2003). İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ölçeği, ölçeğin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (25), 107-111.

Hatipoğlu, Ü. S. (2010). *Başkent Üniversitesi flört şiddeti prevalansı anketi*. Uzmanlık Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.

Kalkan, M. & Kaya, S. N. (2007). Evlilik Öncesi İlişkileri Değerlendirme Ölçeğinin (EÖİDÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 35-40.

Kaya Sarıkaya, A. (2013). Üniversitede öğrenim gören gençlerde flörtte şiddet. *Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.*

Kaynar, G. (2016). *Boşanma sürecindeki kişilerin baş etme becerileri, bilişsel mınçarpıtmalar, yılmazlık ve sosyal destek algıları açısından incelenmesi.* Bilim Uzmanlığı Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Keçir Savoly, D., Ulaş Ö. & Demirtaş Zorbaz, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftlerarası şiddeti kabul düzeylerini etkileyen etmenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (42), 173-183.*

Kılınçer, A.S & Tuzgöl Dost, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (42), 160-172.*

Koç, B. (2011). *Okullarda Şiddet: (lise öğrencilerinde şiddet, saldırganlık ve dindarlık ilişkisi) (2. baskı).* İstanbul: E Yazı Yayınları, 32- 61.

Mihçioğur, S. & Akın, A. (2014). Flört şiddeti - ‘Şiddetli sevgi’ - . *Sağlık ve Toplum Dergisi, 2, 9-15.*

Özabacı, N. (2011). İlişki Niteliği Ölçeği’nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Eğitim ve Bilim, 36(162), 159-167.*

Sezer, Ö. (2008). Çiftler arası şiddeti kabul ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (16), 1-15.*

Sarı, T. (2012). *Evli bireylerin ebeveyn algıları, otomatik düşünceleri ve bağlanma stillerinin evlilik doyumu ile ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Sarı, T. & Korkut Owen, F. (2016). Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançların vebağlanma boyutlarının ilişki doyumu üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (36), 204-216.*

Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. , & Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın

ilişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türkörnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.

Sığırcı, A. (2010). *Evlü bireylerde bağlanma biçimleri ve evliliğe dair inançların evlilik doyumu ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Sümer, N., Güngör, D., (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleminde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-109.

Şimşek, Ç. (2014). *Polis memurlarının evlilik doyumları, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve cinsiyet rollerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Taşdemir, E. (2013). *Evlilik doyumu ile bilişsel şemalar arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Topkara, G. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yeme tutumları ve yetişkin bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin cinsiyete göre karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Toplu Demirtaş, E. (2015). *Flört ilişkisi olan üniversite öğrencileri arasında psikolojik saldırganlığa başvurma; toplumsal, ebeveyn ilişkisi ve kişisel değişkenlerin etkileşimi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Turan, A.F. (2010). *Üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarını yordamada yalnızlık, benlik saygısı, yaş, cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumunun rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Tutarel Kışlak, Ş., & Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemelere ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (9), 61-68.

Uğur, E. (2013). *Lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkinin*

*incelenmesi.*Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Yumuşak, A. (2013). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları, toplumsal cinsiyetçilik ve narsistik kişilik özellikleri arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Yılmaz, T. & Kalkan, M. (2010). Evlilik öncesi ilişkileri geliştirme programının çiftlerin ilişki doyumuna etkisi. *Kuram ve Uygulamada EğitimBilimleri, 13(4), 1893-1909.*

Kadına Yönelik Şiddetin Diğer Bir Boyutu: Flört Şiddeti (Toplumsal Cinsiyet Bağlamında)

Veda Bilican Gökkaya, Cumhuriyet Üniv

GİRİŞ

Önemli bir toplum sağlığı sorunu olan şiddet, “kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışlardır” (Uluocak vd.,2014,s.8).

Geçmişten günümüze farklı biçim ve boyutlarıyla varlığını sürdüren şiddet, kendi içerisinde farklı türlere ayrılmaktadır. Bu türler içerisinde yer alan kişilerarası şiddet, toplumlarda son yirmi yıldır konuşulmaya başlanan flört şiddetini de içermektedir. Sözü edilen flört şiddeti; “duygusal/romantik/cinsel bir beraberlik içerisinde ya da beraberlik bittikten sonra partnerlerden birinin diğeri –ya da birbiri- üzerinde güç ve kontrol kazanmaya çalıştığı, zarar verici davranış biçimlerini ifade etmektedir” (Öztürk,2017,s.6).

Kişiler arasındaki duygusal/romantik/cinsel ilişkilere (Öztürk,2017,s.4) karşılık gelen flörtte, ergenler/gençler kendilerini çoğu zaman fail (genelde erkek) ya da kurban (genelde kadın) rolleriyle flört şiddeti içinde bulmaktadırlar. Şiddetin sadece yetişkinler arasında olduğu genel yargısının aksine, flört şiddetinin de (özellikle 16-24 yaş arasında) yaygın olduğu, araştırmalara yansıyan bir durumdur.

Birçok risk faktörünün (ergenlik dönemi, alkol, madde kullanımı, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, ilişkinin niteliği vb. gibi) ortaya çıkardığı/beraberinde getirdiği flört şiddeti, fiziksel,

psikolojik/duygusal, cinsel, ekonomik, sanal ve ısrarlı takip (stalking) gibi türlere ayrılmaktadır.

---

*Dr. Öğretim Üyesi, Cumhuriyet Üniv. Edebiyat. Fakl, Sosyal Hizmet Böl. Sivas, e-mail: bilican76@gmail.com

Bireylerin hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarında kısa ve uzun dönemli etkiler/izler bırakan flört şiddeti eğer önlenmez ise daha sonraki süreçte aile içi şiddeti besleyerek, şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılmasına neden olacaktır.

ŞİDDET OLGUSU

Şiddeti tüm dünyanın etkilendiği bir halk sağlığı sorunu olarak kabul eden Dünya Sağlık Örgütü, 1996 yılındaki genel kurulunda şöyle tanımlamıştır: “Fiziksel bir gücün veya herhangi bir baskının bilerek ve isteyerek bireyin kendisine, başka birine veya bir gruba yöneltmesi ve bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim geriliği veya yoksunluk durumunun ortaya çıkması veya ortaya çıkma olasılığının yaratılmasına neden olan eylemlerdir” (Aytaç vd.,2011,s.3;Taşkiran ve Taşkiran,2015,s.650).

Ülkemizde Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da da şiddet; “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellemesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” (Uluocak vd.,2014,s.370) olarak ifade edilmiştir.

Bireylerin, grupların ve toplumların hayatını önemli ölçüde etkileyen şiddet olgusunu Dünya Sağlık Örgütü (2002’den akt.:Harcar vd.,2008,s.54-56) üç başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1.Kişinin kendi kendine uyguladığı şiddet/Öz yönelimli şiddet: Kişinin kendine uyguladığı şiddet, fiziksel zarar verme, intihar eğilimi ve intihar eylemlerini içermektedir. Bu şiddet türü

çoğu zaman yaşanan kişisel, ruhsal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

2.Kişilerarası Şiddet: Kişilerarası şiddet, aile içinde uygulanan şiddet ve topluluk içi şiddet olarak iki alt gruba ayrılmaktadır.

2.1.Aile İçi Şiddet: Genellikle ev içinde eş veya diğer aile bireylerinin, birbirine –özellikle kadına, çocuk ve yaşlılara- uyguladığı şiddeti ifade eder ve kendi içinde genelde üç grupta incelenmektedir. Bunlar:

- Kadına yönelik şiddet:
- Çocuğa yönelik şiddet:
- Yaşlıya yönelik şiddet:

2.2.Topluluk İçi Şiddet: Birbirini tanıyan veya tanımayan aile dışı kişiler arasında yaşanan şiddet olgusunu içerir. Bu şiddet türü işyerindeki, eğitim kurumlarındaki, hapishanelerdeki, bakım evlerindeki ya da diğer benzer mekanlardaki fiziksel ve psikolojik şiddeti, tecavüzü, cinsel kötü muameleyi, cinsel tacizi ve saldırıları kapsar. Silahlı gruplar tarafından işlenen tecavüz ve diğer ihlaller, satılma, fahişeliğe ve çalışmaya zorlanma bu gruba dahildir.

3.Örgütlü/Toplumsal Şiddet: Büyük örgütlü gruplarca yapılan şiddeti içermektedir. Suç örgütleri, terör örgütleri ve toplu olarak yapılan diğer zarar verici saldırılar, bu grupta yer almaktadır.

Yukarıda sıralanan ve kişilerarası şiddet içerisinde yer alan aile içi şiddet, en genel anlamda “özel yaşamda, ailede ve/veya aynı evde birlikte yaşayan kişiler arasında, cinsel ilişki ya da kan bağı ile bağlı bireyler arasında gerçekleşen bir şiddet türüdür. Ev içinde şiddet, kişinin eşine, çocuklarına, annesine, babasına, kardeşlerine veya yakın akrabalarına yönelik her tür saldırgan davranıştır” (Sallan Gül,2013,s.18). Diğer bir ifadeyle, “aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını, fizik veya psikolojik bütünlüğünü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmaldir” (Ünal,2005) ve en çok kadınları ve çocukları mağdur etmektedir.

Toplumlarda özellikle kadını hedef alan şiddeti “Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi (1993), “ister kamusal, ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” (Mavili,2014,s.16;Sevil vd.,2015,s.574;Arın,2001,s.305-308;İçli,2013,s.119;Ekizceleroğlu ve Zeyrekli,2007,s.64) olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası bir kuruluş olan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise kadına yönelik şiddeti, “cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında kadına baskı uygulanması ve özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranış” (Akın ve Paksoy, 2007,s.107) olarak tanımlamaktadır.

Kişilerarası şiddetin içinde yer alan flört şiddeti ise, “evli olmayan partnerlerden birinin ya da partnerlerin birbirine cinsel, fiziksel, sözel, duygusal istismar uygulaması ve sosyal kısıtlamalar yapması” (Mihçioğur ve Akın,2015,s.10) olarak tanımlanmaktadır.

Yakın geçmişte Dünya Sağlık Örgütü, kadına yönelik şiddetin boyutunu genişleterek, sadece evli olanların değil aynı zamanda nişanlı olan, flört eden/sevgili olan bireylerin de dahil edilerek, kadına yönelik şiddet olgusunu yakın partner şiddeti olarak ifade etmeye başlamıştır. Dolayısıyla yakın partner şiddeti kişilerarası şiddet sınıflandırılması içerisinde ele alınan dünyadaki en yaygın şiddet türlerinden biridir.

Yakın partner şiddetinin Türkiye’deki durumu incelendiğinde ise bu konuda çok az çalışmaya rastlandığı, şiddetin daha çok aile içinde kadına yönelik şiddet ya da flört şiddeti olarak ele alındığı/incelendiği görülmektedir.

Önemli bir toplum sağlığı sorunu olarak çözülmeyi bekleyen ve üzerinde hala tartışmaların yaşandığı şiddet olgusunun nedenlerine bakıldığında ise nedenlerin çok boyutlu olduğu

görülmektedir. Diğer bir anlatımla “şiddeti, düzensiz ve kendi başına bir sorun olarak ele almak yanıltıcıdır. Şiddet, kökleri çok daha geniş bir tabana yayılan, sosyal, ekonomik, örgütsel, sosyolojik, psikolojik ve kültürel etmenleri de içeren yapısal ve toplumsal bir sorundur” (Aşkın,2007). Tezcan (1996,s.107)’ın da ifade ettiği gibi, “şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması, bilimsel gerçekliklerle bağdaşmamaktadır”.

Buradan hareketle şiddetin tek bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapı olduğunu vurgulayan araştırmalar da, şiddete ilişkin risk faktörlerini: Yoksulluk, eğitimsizlik, kötü aile koşulları, şiddete eğilimli gruplar içinde yer almak, kitle iletişim araçlarından ve popüler kültürden etkilenmek, çocuklukta yoğun şiddete maruz kalmak ve/veya tanık olmak, sosyopati ve hatta kromozom anomalileri gibi (User vd.,2002,s.161) bir dizi risk faktörleri olarak belirlemiştir.

Nedenleri ne olursa olsun bireyi, grubu ve toplumları derinden etkileyen şiddet olgusu, özellikle ergenlerin/gençlerin karşısına çıkan ve çözülmez ise gelecek nesillere aktarılarak devam eden bir olgu olarak varlığını sürdürecektir. Dolayısıyla ergenlerin karşılaştığı flört şiddetinin nedenleri, etki ve sonuçları bu anlamda önem taşımaktadır.

Flört Şiddeti

Flört, “bireylerin arkadaşlığın ötesinde, paylaştığı duygusal, romantik ve cinsel ilişki olarak tanımlanır. Söz konusu, kişiler, resmi bir kurum aracılığıyla hayat boyu bağlılık sözü vermemiş, nişanlı veya evli değildir” (Mıhçıokur ve Akın,2015,s.9).

Diğer bir ifadeyle flört; “sosyal etkileşim içeren ve ilişkiye devam ya da sonlandırma niyetiyle eylemlerde bulunulan, daha sonra bir tarafın ya da iki tarafın isteğiyle sonlandırılan ya da resmi bir ilişkiye (evlilik, nişanlılık, birlikte yaşama) devam eden bir ilişki türüdür” (Baldan ve Akış,2017,s.41).

Bireyler arasında özellikle duygusal bir bağı çağrıştıran flörtte maalesef şiddet de oluşabilmektedir. İnsanlar arasında çok bilinmeyen, üstüne çok konuşulmayan flört şiddeti, ancak son 20 yılda akademik çevrelerin ve adalet sisteminin dikkatini çekmeye başlamıştır. Dikkat çekmesinin nedenleri ise, “şiddetin

yaygın ve sayısız negatif sosyal ve psikolojik sonuçlarının olması, cinsel yolla bulaşan hastalıkların, istenmeyen gebeliklerin hızla artması, madde ve alkol bağımlılığının tırmanması” (Hatipoğlu,2010,s.7) vb. gibi olaylardır. Konuyla ilgili ilk çalışmalar ise Makepeace tarafından 1980’lerde yapılmaya başlanmış, daha sonraki süreçte de diğer araştırmacılar flört şiddeti üzerinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Ciddi ya da geçici, kısa ya da uzun süreli, heteroseksüel, biseksül ya da eşcinsel, tek eşli ya da çok eşli, kişilerin farklı şekillerde tanımladığı ya da yaşadığı herhangi bir ilişki biçiminde gözlenebilen (Öztürk,2017,s.6) flört şiddeti, şiddetin bir alt dalı olup, genellikle ergenler ve gençler arasında görülen bir durumdur.

Sugarman ve Hotaling’in 1989’da yaptığı flört şiddeti tanımlamasına bakıldığında “flört ilişkisinde partnere karşı, acı verici veya yaralayıcı, fiziksel veya psikolojik güç ve tehdit kullanımını içeren söz, mimik ve davranışların tümü” (akt.:Baldan ve Akış,2017,s.41) olarak görülmektedir.

Flört şiddeti, ABD Adalet Bakanlığı tarafından da tanımlanmıştır. Onlara göre flört şiddeti, bir flört ilişkisi kapsamında en az bir kişi tarafından evli olmayan diğerine şiddete dayalı gerçekleştirilen eylem ya da tehdit demektir (Aslan vd.,2008,s.9).

Diğer yandan Amerikan Hastalık Koruma ve Önleme Merkezi (CDC) de flört şiddetini, bir flört ilişkisi kapsamındaki herhangi bir cinsel saldırı, fiziksel şiddet, sözel ve duygusal kötü muamele olarak tanımlamıştır (Ramisetty-Mikler vd.,2006).

Çiftlerin, flört sırasında birbirine sözel, cinsel, duygusal ve fiziksel şiddet ya da şiddet içeren davranışlar uygulaması ve sosyal kısıtlamalar getirmesi (Aslan vd.,2008; Terzioğlu vd.,2016,s.225; Mihçioğur ve Akın,2015,s.9-10) olan flört şiddeti, her yaş grubunda görülse de en çok maruz kalanlar adolesanlar ve gençler olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Çünkü, adolesan dönem erişkinliğe geçiş dönemidir. Dolayısıyla psikososyal gelişimi süren bu yaş grubu, kırılgandır,

deneyimsizdir ve şiddetin olumsuz etkilerinden daha fazla etkilenebilmektedir (Subaşı ve Akın,2003).

Daha açık bir ifadeyle, ergenlik dönemi, hem duygusal anlamda hem de fiziksel anlamda değişimlerin yaşanmasının yanı sıra yeni sosyal görevlerle de yüz yüze gelinen bir dönemdir. Bu yaş grubunda akran gruplarına katılabilmek ve bu gruplarda kabul edilebilir yeni sosyal performansları öğrenmek çok önemlidir. Sigara içmek, alkol kullanmak, akranlarıyla agresif davranışlara girmek gibi bir çok riskli davranışı deneme eğilimi ve motivasyonları çok yüksektir. Edinilen bu problem davranışlar, doğal olarak sağlıklı kadın erkek ilişkilerine de yol açmaktadır. Ergenlerin kurduğu sağlıklı ilişkilerin bir başka nedeni de gelişimsel olarak immatur olmaları nedeniyle ilişkilerindeki fikir ayrılıklarını çözmekte başarılı olamamalarıdır (Hatipoğlu,2010,s.18).

Daha öncede belirtildiği üzere flört şiddetinin en yüksek görüldüğü dönem ergenlik ve gençlik dönemidir. Bu dönemler en riskli grup olan 16-24 yaş gruplarını kapsamaktadır. Yapılan çalışmalar da bunu destekler niteliktedir. Örneğin, Ankara ve Gazi Üniversitesindeki Hemşirelik Yüksekokullarındaki birinci ve dördüncü sınıfta okuyan 240 öğrenciyle yapılan bir araştırmada (2006) öğrencilerin yaş ortalaması 21,5+/-2.0 (Aslan vd.,2008) dır. 2010 yılında 400 (%40.8'i erkek, %59.2'si kadındır) üniversite öğrencisini kapsayan çalışmada yaş ortalaması 21.35 +/-1.8 dir ve ilk flört ilişkilerini 14-17 yaşlarında yaşayanlar (%72.3) çoğunluktadır (Hatipoğlu,2010).

Ergenlerin ve gençlerin maruz kaldığı flört şiddeti özellikle geleneksel toplumlardaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle çok konuşulmayan/sessiz kalınan, müdahale edilmeyen, mahrem görülen ve ilişkinin resmi bir boyutta olmadığından dolayı da saklanan/görünmez kılınan bir olgudur.

Toplumlardaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla toplumsallaşan genç kadınlar, sıklıkla kendilerini erkek arkadaşlarına boyun eğmek/itaat etmek ve onların dediklerini yapmak zorunda hissetmektedirler. Bu durum, onların sosyalleşmesini diğer insanlarla ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz olarak etkilemekte hatta kendini toplumdan

soyutlamasına dahi yol açmaktadır. Bazı toplumlarda özellikle de geleneksel toplumlarda aile ve çevrenin baskısıyla erkek arkadaşın varlığını saklamak, bir anlamda gördüğü şiddeti de saklamayı gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle toplum mevcut değerleriyle resmi olmayan ilişkiyi desteklemediğinden (özellikle kadın için) saklamak en kabul gören eylemdir. Dolayısıyla kadın yaşadığı şiddeti açıklayacak kişi ve ortam bulmakta zorlanmakta, şiddeti de sineye çekmektedir.

Sözün kısası toplumdaki benimsenmiş/kanıksanmış/genel kabul görmüş sosyo-kültürel yargılarla şiddet görünmez kılınmaktadır. Bu görünmezlik iki yönlü olmaktadır. Birincisi şiddete maruz kalan kişiler bundan utanç duymakta ve ortaya çıkmasına engel olmakta, ikinci olarak da, şiddet tanımı kültürel olarak yapılandırılmaktadır. Şiddet kavramının içi toplumsal değerlerle doldurulur, öğrenilir, öğretilir ve kuşaktan kuşağa aktarılır. İşte bu toplumsal tanımlamalar kimi zaman şiddeti yok saymakta, şiddet kapsamına girebilecek davranış ve sözel kalıpları kişilerin şiddet olarak algılamamalarına neden olmaktadır. Örneğin, kıskançlık sevginin göstergesi olarak görülür ve şiddet olarak tanımlanmamaktadır (Özcebe vd.,2002).

Flört şiddetinin temel özelliklerinden birisi olan şiddeti uygulayanın mağdur üzerinde kontrol/denetim kurmaya çalışması, güç sağlaması ve onu sahiplenmesidir (Mihçioğur ve Akın,2015,s.13;Aslan vd.,2008,s.10). Bu durum da flört şiddeti ile ilgili yapılan çalışmalara, kadınların erkeklerden daha fazla şiddete maruz kaldığını yansıtmaktadır (Aslan vd.,2008,s.11).

Ankara ve Gazi Üniversitesindeki Hemşirelik Yüksekokullarındaki birinci ve dördüncü sınıfta okuyan 240 öğrenciyle yapılan çalışmada (2006) Öğrencilerin %61.3'ü daha önceden; %66,0'sı da şu anda bir flört ilişkisi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %28.6'sının önceki flört ilişkilerinde şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin %21.6'sının şu anda yaşadıkları flört ilişkilerinde şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin daha önceki flört ilişkilerinde kıskanmak (%76.2), ihmal edilmek (%47.6), sesini yükselterek konuşmak (%47.6), suçlanmak (%45.2),

sosyal yaşamın sınırlanması (%42.9), azarlanmak (%33.3), saç çekilmesi (%31.0), alay edilmesi (%28.6), kontrol edilme davranışı (%26.2), önemli kararlarda ortak fikir almamak (%23.8) ve takip edilmek (%14.3) davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere şu anki yaşadıkları flört ilişkilerinde kıskanmak (%71.4), sesini yükselterek konuşmak (%42.9), azarlanmak (%38.1), cezalandırılmak (538.1), ihmal edilmek (%33.3), karar verme özgürlüğünün sınırlanması (%28.6), sosyal yaşamın sınırlanması (%23.8) ve suçlanmak (%23.8), davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Aslan vd.,2008).

2010 yılında 400 (%40.8'i erkek, %59.2'si kadındır) üniversite öğrencisini kapsayan diğer çalışmada da flört ilişkilerinde tartışmaların en sık nedeni kıskançlıktır %47.6. Bunu partnerinin istediklerini yapmamak ya da istemediği şekilde davranmak, istemediği şekilde giyinmek gibi kontrol edici davranışlarla ilgili sorular takip etmektedir (%44.2). Ekonomik nedenler, ilgisizlik, zıt karakterlerde olmak, farklı siyasi görüşler nedeniyle tartışmaların oranı %1.5'dir. Ancak şiddet türlerinin cinsiyet açısından incelendiğinde kadınlar fiziksel ve cinsel şiddet açısından mağdur, duygusal şiddet açısından saldırgan konumundadır (Hatipoğlu,2010). Burada şu sonuç çıkmaktadır. Flört ilişkisinde yaşanan şiddette bireyler (kadın-erkek), hem kurban hem de saldırgan konumunda olabilmekte roller yer değiştirebilmektedir.

Flört şiddetiyle karşılaştıklarında kime anlattıkları sorusuna, %59.5'i arkadaşlarına, %12.0'ı ebeveynlerine, %25.4'ü ise hiç kimseye anlatmadıklarını söylemişlerdir. Burada cinsiyet arasında fark yoktur. Araştırmacıya göre bunun sebebi yaşlıların aynı sosyal ortama ve çevreye ait olmaları nedeniyle yaşanan sahneyi daha iyi anlamaları, ilgili davranışları ve gereksiz müdahalelere girişmemeleridir (Hatipoğlu,2010).

Flört şiddeti gören ergen ya da gençler neden bu şiddet içeren ilişkiyi sürdürme gereksinimi duymaktadırlar. Öztürk (2017,s.11)'e göre bunun nedeni, ergenlerin yargılanacakları ya da suçlanacaklarını düşünmeleri, kimsenin onlara inanmayacağını düşünmeleri, şiddet için kendini suçlu

hissetmeleri, söylerlerse flört ilişkisinin ve özgürlüğünün kısıtlanacağını düşünmeleri, etiketlenmekten korkmaları, özellikle lgbt gençlerin yönelim ve kimliklerinin açığa çıkacağı endişesi duymalarıdır.

Flört Şiddeti ve Risk Faktörleri

Flört şiddetinin ortaya çıkmasındaki risk faktörleri, üzerinde durulması gereken elzem konulardan birisidir. Her ne kadar diğer şiddet türleriyle benzerlik gösterse de farklı risk faktörlerini de içinde barındırmaktadır. Çünkü flört şiddetinde adölesan yaş grubunda olma başlı başına en önemli risk faktörlerindedir.

Cinsiyete (kadın-erkek) göre ayrıldığında risk faktörleri farklılaşabilmektedir. Örneğin, kadın partnerler için, erken yaşta flörte başlamak, erken yaşta cinsel aktivitede bulunmak, geçmişte şiddete uğramak, aile içi şiddet görmek ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadına uygulanan şiddetin benimsenmesidir. Erkek partnerlerin flört şiddetine eğilimini artıran faktörler ise alkol ve madde bağımlılığı, iletişim becerilerinin yetersizliği, kişiler arası şiddete maruz kalmış olmaları ya da bu duruma tanık olunması ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ilişkilerde erkek partnerlerin kadın partnerlerinden daha üstün olduğu düşünülerek şiddetin normal bir davranış olarak algılanmasıdır (Mihçioğur ve Akın,2015,s.11;Aslan vd.,2008,s.10).

Cinsiyetler arasında özellikle ortak bir risk faktörü göze çarpmaktadır o da toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve rolleridir. Toplumsal cinsiyet; kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder (Baldan ve Akış,2017,s.42). Genelde erkekler agresif, dominant, koruyucu bireyler olarak yetiştirilirken kadınlar pasif, uyumlu, itaatkar, işbirlikçi, bakıcı ve öfke ifadesinde yetersiz yetiştirilmektedir. Bu da ilişkiden sorumlu olanın kadın, ilişkide güçlü olanın ise erkeğin olduğunu gösterir ki, bu da yaşanan ilişki de güç dengesizliğini ortaya çıkarır. Bu güç dengesizliği ise şiddetin ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biridir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun yaşadığı geleneksel toplumlardaki bu güç dengesizliği, şiddetin benimsenmesini, normal karşılanmasını beraberinde getirerek, şiddetin daha da artmasına neden olmaktadır. “Şiddetin olağan algılanışı; yaşamlarında şiddeti yaşamamanın kaçınılmaz olduğu düşüncesi/inancı, doğal algılanması ya da her yerde herkes de görüldüğü yani evrensel olduğu kabulü, şiddetin olağan görülmesinde önemlidir. Bu bakış yüzünden yaşanan şiddet, doğal kabul edilir, yeniden üretilir ve olağanlaştırılır” (Hatipoğlu,2010,s.22).

Flört şiddetini besleyen toplumsal yapıdaki kabul görmüş mitleri de toplumsal cinsiyet algılarına ekleyebiliriz. Örneğin, “kıskançlık sevginin göstergesidir, partnerini sürekli kontrol etmek onu önemsemenin göstergesidir, ilişkide sevgililer tüm zamanlarını birlikte geçirirler, ilişki içindeki psikolojik ve sözel şiddet çok da büyütülmemelidir, ilişki içinde olanlar mahremdir, diğerleri karışmamalıdır, eğer bir kadın bir teklifi reddediyorsa nazlanıyor demektir, erkekler, hormonları nedeniyle cinsel dürtülerini kontrol edemezler” (Öztürk,2017,s.12) vb. gibi.

Diğer yandan flört şiddetinin risk faktörlerinden biri de yakın arkadaş etkisidir. “Sosyal çevre içinde özellikle gençlerin kendi aralarında oluşturdukları küçük topluluklar ve birliklerde şiddet davranışı varsa, arkadaşların şiddete yöneltici baskısı varsa, bu şiddeti doğurur ve artırır” (Hatipoğlu,2010,s.8).

İlişkideki bağımsızlık, ilişkideki iletişim şekli, ilişkinin süresi, ciddiyeti ve samimilik, flörtteki şiddeti artıran diğer risk faktörlerindedir. “Özellikle kişilerin birbirine aşık olduğu, takıntılı bir biçimde sevdiği yani bağımlılık yaratan bir ilişkide kişilerin şiddet mağduru olma olasılıkları, ilişkilerini daha bağımsız yaşayanlara göre yüksektir. Flörtteki şiddetin ilişkinin süresinin uzamasıyla ve ciddiyet kazanmasıyla doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Kişilerdeki duygusal bağımlılık, ilişkiye kendini çok kaptırma durumları da şiddeti tetiklemektedir” (Mihçioğur ve Akın,2015,s.11-12).

FLÖRT ŞİDDETİ ve TÜRLERİ

Flört şiddetinin türlerine bakıldığında, fiziksel, psikolojik/duygusal, cinsel, ekonomik, sanal/dijital ve ısrarlı takip olarak türlere ayrılmaktadır.

Bu şiddet türlerinden en bilineni elbette ki fiziksel şiddettir.

Fiziksel şiddet: Sevgilinin/partnerin diğerinin bedenine kasıtlı olarak zarar vermesidir. Çimdiklemek, vurmak, tekmelemek, sarsmak, itmek, ısırarak, saçını çekmek, nesnelere vurmak, nesnelere fırlatmak, boğmaya çalışmak, duvara veya bir cisme çarpmasına neden olmak, bıçak, keski vb. aletler, ateşli silahlarla yaralama, yumruklamak (Hatipoğlu,2010,s.23;Baldan ve Akış,2017,s.41; Mor Çatı,2017) vb. gibi davranışlardır.

Flört şiddetinin diğer bir türü de **psikolojik/duygusal şiddettir**.

Psikolojik/duygusal şiddet: Partnerin korkmasına, kendine olan güveninin azalmasına, suçlu hissetmesine neden olan; duygu ve davranışlarını kontrol altına alan söz ve eylemlerin tümünü kapsar. İsim takmak, eleştirmek, hakaret etmek, başkalarının yanında küçük düşürmek, değersiz, yetersiz ve suçlu hissettirmek, kıskanmak, giyim ve davranışlarına müdahale etmek, hareketleri ve tavırlarıyla korkutmak, bağırarak, tehdit etmek, kendine zarar vermek ya da intihar etmekle tehdit etmek, hızlı ve kontrolsüz araba kullanmak, sırlarını ele vermekle tehdit etmek (Öztürk,2017,s.8) ve ayrıca aile ve arkadaşlarla görüşmesine engel olma vb. (Baldan ve Akış,2017,s.42) gibi davranışları da kapsamaktadır.

Cinsel şiddet: Kişinin isteği dışında cinsel birliktelik için zorlama ya da bu istek reddedildiğinde bu konu ile ilgili söylentiler yayma (Baldan ve Akış,2017,s.42), rıza olmadan dokunma, öpme, doğum kontrol yöntemlerini kullanmama ya da kullanmasına izin vermeme vb. (Mor Çatı,2017) gibi tutum ve davranışlardır.

Ekonomik şiddet: Çalışmasını engelleme/kısıtlama, parasını kullanma vb. gibi davranışlardır.

Sanal/dijital şiddet: baskı ve kontrolün, teknoloji araçları ve/veya sosyal medya ağlarının kullanılarak gerçekleştirdiği durumlardır. Örneğin; sık sık aramak, mesaj göndermek, konum

istemek, tehdit etmek, istenmeyen özel bilgi ve/veya fotoğraflarını yayınlamak, paylaşmak ve fotoğraflarının altına hakaret ve aşağılama içeren yorumlar yazmak, sosyal medya hesaplarının şifrelerini istemek, telefonu izinli/izinsiz karıştırmak, cinsel içerikli mesajlar göndermek, cinsel içerikli fotoğraf paylaşmaya zorlamak vb. (Öztürk,2017,s.9) gibi tutum ve davranışlardır.

İsrarlı takip (stalking/musallat olma). Fiziksel olarak ya da sanal yollarla takip etmek, özel alanına ve sınırlarına saldırmak, ‘hayır’ı kabul etmeyerek, tehdit ve korku uyandıracak şekilde ısrarlı ve sistematik şekilde uygulamak. Örneğin; gittiği yerleri ve görüştüğü kişileri takibe almak, eylemleri ile ilgili hesap sormak, ısrarlı mesaj ve aramalarla rahatsız etmek, evin/okulun önünde beklemek, sık gittiği mekanları tespit edip buralarda karşısına çıkmak, hediye ve çiçek göndermek vb. (Öztürk,2017,s.9) gibi.

Flört şiddetinde cinsiyetler arasında uygulanan şiddet türleri de farklılık göstermektedir. Örneğin, erkekler dövme, boğmaya çalışma, ölümcül silahlarla tehdit etme vb. gibi davranışlarında bulunurken, kadınlar bir obje fırlatma, bir objeyle vurma, tokat atma, tekmeleme, tırmıklama, yumruk atma, itip kakma davranışlarında bulunmaktadır. Bu nedenle erkeklerin yol açtığı fiziksel zarar daha ağırdır (Hatipoğlu,2010,s.16).

FLÖRT ŞİDDETİNİN BİREY SAĞLIĞINA ETKİLERİ

Flört şiddetinin ciddi sağlık etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler kısa ya da uzun dönem etkiler olarak değerlendirilebilir. Kısa dönem etkiler; yaralanma, hatta ölüm gibi etkiler iken uzun dönem etkiler daha geniş kapsamlıdır. Sözü edilen uzun dönemli etkiler ise, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon ve intihar düşüncesi ya da girişimi gibi durumlar, alkol, sigara kullanımı, yeme bozuklukları, sağlıksız kilo kontrolü, anoreksiya, bulimiya, erken yaşta ilişkiye girme, çok sayıda partnerin olması, ilişki öncesi madde kullanımı, korumasız cinsel ilişkiye girme, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebelikler, düşükler vb. gibi etkilerdir (Baldan ve Akış,2017,s.42; Hatipoğlu,2010,s.21).

Sonuç ve Öneriler

Şiddetin türü ne olursa olsun, bireylerde olumsuz etkiler bırakmakta, onların yaşam kalitesini azaltarak, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını derinden etkilemektedir. Dolayısıyla flört şiddetine yönelik öncelikli hedef, şiddet oluşmadan önlemektir. Bunun için (şiddetin ortadan kaldırılması ya da azaltılması) koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması ve uygulanması gerekmektedir. Koruyucu ve önleyici tedbirlerin ilk adımı, şiddetin daha doğru ifadeyle flört şiddetinin tanımlanması, ne olduğunun, kimlerin ne derece etkilediğinin, risk faktörlerinin neler olduğunun ve sonuçlarının anlatılmasıdır. Anlatılacak, farkındalık oluşturulacak kitle ise elbette ki, ergenler/gençler, onların aileleri/ebeveynleri, onlarla ev dışında okulda ilgilenen öğretmen ve okul idarecileri vb. dir.

Kitle iletişim araçları da konu ile ilgi farkındalık oluşturma adına kullanılabilir ve sadece ergen, ailesi ve eğitimciler değil aynı zamanda toplumdaki pek çok kesim de bilgilendirilebilir.

Ailelere, çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları, onları anlamaları için empati yeteneklerini geliştirmeleri, özellikle onları yetiştirirken toplumsal cinsiyet eşitliğini ön plana çıkaran zihniyetle yetiştirmeleri gerektiği konusunda bilgilendirme ve danışmanlık verilmelidir. Bu zihniyet değişikliğiyle yapılan yetiştirilme hem şiddetin önüne geçecek hem de farklı nedenlerle oluşabilecek şiddetin gizlenmesine/saklanmasına izin vermeyecektir. Gençlerin aileleri tarafından anlaşılması, kabul görmesi ve aileye aidiyet duyma gereksinimi, onlar tarafından destek görmesi büyük önem taşımaktadır. Bunların olmadığı bir ailede çocuklar, sorunlarını çözemediği gibi bu sorunları çözmek için şiddete başvurma riskleri artmakta bu da aile içi şiddeti tetiklemektedir. Dolayısıyla flört dönemindeki şiddetin önlenmesi, gelecekte meydana gelebilecek birçok şiddet türünün de önüne geçebilmeyi sağlayacaktır.

Daha sonraki süreçte şiddete uğramış çocukların rehabilite edilmesi için, onlara danışmanlık yapacak, tedavi ve rehabilite edecek hizmetler veren merkezler oluşturmak, bu merkezlerin etkin bir şekilde çalışmasını ve burada çalışan meslek 399 elemanlarının konu ile ilgili donanımlı olmasını sağlamak

gerekmektedir. Aksi takdirde yardım almak amaçlı gelen vakalar, yanlış yönlendirme ve yanlış rehabilite edilmeyeyle daha fazla sıkıntılar yaşayabilir.

Diğer yandan sadece mağdurları değil aynı zamanda şiddet uygulayanlara yönelik tedavi çalışmalarına da ağırlık verilmelidir.

Sağlıklı bir nesil, sağlıklı bir geleceğin teminatıdır.

KAYNAKÇA

Akın, A., Paksoy, N. (2007), Kadına Yönelik Şiddete Sağlık Boyutundan Bakmak. *Kadın Çalışmaları Dergisi*. Cilt:2. Sayı:4. 107-110.

Arın, C. (2001). Kadına Yönelik Şiddet, *Cogito Dergisi*, Sayı:6-7. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 305-308.

Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T., Temel, F. (2008). *Ankara'da İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarında Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması*, Yayına Haz.: E. Söztutar, Ankara: H. Üniv., Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Aşkın, U. (2007). *Postmodern Dünyamızın Yeni Ruh Hali: Rengi Kırmızı, Adı Şiddet*. <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=69>. Erişim Tarihi: 17.08.2015.

Aytaç, S., Bigel, N., Bozkurt, V., Yıldız, S. (2011). İşyerinde Şiddet. Serpil Aytaç ve Nuran Bayram (Der.). *İşyerinde Şiddet İçinde*, İstanbul: Beta Yayınları. 1-26.

Baldan, G.A., Akış, N. (2017). Flört Şiddeti. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 43 (1), 41-44.

Ekizceleroğlu, R., Zeyrekli, S. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri ve Sonuçları. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2. Sayı:4. 64-71.

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O., Budak, G. (2008). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4), 51-70.

Hatipoğlu, S. (2010). *Başkent Üniversitesi Öğrencilerinde Flört Şiddeti Prevelansı Anketi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

İçli, T. G. (2013). *Kadın Suçluluğu Kadın Seri Katiller-Kadına Karşı Şiddet Töre ve Namus Cinayetleri, İnsan Ticareti Bağlamında Kadın Ticareti*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.

Mıkçıokur, S., Ayşe, A. (2015). Flört Şiddeti- “Şiddet’li Sevgi”. Sağlık ve Toplum Dergisi, 25 (2), 9-15.

Mor Çatı Sığınma Evi (2017). Flört Şiddet, Erişim Tarihi:03.11.2017, <https://www.morcati.org.tr/tr/8-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi/8-flort-siddeti>.

Öztürk, N. (2017). Gençler Arası İlişkilerde Flört Şiddeti, Erişim Tarihi:03.11.2017<http://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2017/07/flort-brosur-internet.pdf>.

Özcebe, H., Aslan, D., Karabiber, A., H., Küçüköztaş, F., Oransay, K., Ölmez İ. (2002). Bir Grup Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Konusundaki Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 13 (1), 20-28.

Ramisetty-Mikler, S., Goebert, D., Nishimura, S., Caetono, R. (2006). Dating Violence Victimization: Associated Drinking and Sexual Risk Behaviors of Asian, Native Hawaiian and Caucasian High School Students in Hawaii. *Journal of School Health*, 76 (8), 423-429.

Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye’de Sığınma Evleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı?* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sevil, Ü., Ynıkkerem, E., Özkan, S., Güneri, S.E. (2015). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkiran (Ed.), *Dünyada, Türkiye’de Kadın ve Şiddet* İçinde, Ankara: Nobel Yayınları. 565-628.

Subaşı, N., Akın, A. (2003). *Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları*. Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın Kitabı içinde (231-248), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Taşkıran, A., Taşkıran, Y. (2015). Sporda Kadına Yönelik Şiddet, Murat Korkmaz, Emine Demiray, Ümran Sevil, Şengül Hablemitoğlu ve Yavuz Taşkıran (Ed.), *Dünyada, Türkiye’de Kadın ve Şiddet İçinde*, Ankara: Nobel Yayınları. 645-662.

Terzioğlu, F., Gönenç, İ.,M., Özdemir, F., Güvenç, G., Kök, G., Yılmaz, N.,S., Hiçyılmaz, B., D. (2016). Flört Şiddeti Tutum Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19 (4), 225-232.

Tezcan, M. (1990). *Toplumsal Değişme ve Aile, Aile Yıllığı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O. (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Stratejik Bir Başlangıç Noktası: Partner Şiddeti. *International Journal of Human Sciences*, 11 (2),362-387.

User, İ, Kümbetoğlu, B, Kolankaya, T. (2002). Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları İçinde*, Ankara: TODAİE Yayınları. 157.174.

Ünal, G. (2005). “Aile İçi Şiddet”. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (9): 1-8.

Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Travmatik Etkisi: Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Ve Şiddet

Zahir KIZMAZ, Fırat Üniversitesi

1. Giriş

Günümüzde şiddet araştırmalarında öne çıkan konulardan biri, aile içinde çocuklara yönelik gerçekleşen şiddettir. Çocukların şiddete maruz kalmaları, önemli bir halk sağlığı ve aynı zamanda da bir sosyal adalet sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü şiddeti, “birinin kendisine, karşısındaki kişiye, gruba ya da topluma karşı yaralanma, ölüm, psikolojik zarar ve ya kayıpla sonuçlanan ya da sonuçlanması muhtemel olan fiziksel güç ya da zorlama uygulaması ve ya tehdidinde bulunması” şeklinde (WHO 2002) tanımlamaktadır.

Aile içinde çocuğa yönelik şiddet olgusu, tüm toplumlarda yaygın olmakla birlikte gerçekleşme sıklığı/oranı açısından ülkeler açısından farklılaşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne göre, dünya genelinde 1-14 yaş aralığında yaklaşık olarak 40 milyon çocuk istismar ve ihmale maruz kalmaktadır (bkz. Güleç v.d 2012:124). Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 8 ila 15 milyon çocuk ve dünya çapında da 133 ila 275 milyon çocuk her yıl aile içi şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada (2006), 3-17 yaş grubundan çocukları olan babaların % 17'si ve annelerin % 35'i çocuklarını cezalandırma amacıyla “ara sıra” (çoğu durumda “bazen”) dövdüklerini belirtmişlerdir. Aynı şekilde 2008 yılında Türkiye geneli tüm bölgelerden seçilen 12 ilde yapılan bir çalışmada da, ebeveynlere çocuklarına nasıl disiplin uyguladıkları yönünde sorulan bir soruya ebeveynlerin; % 9.3'ünün “fiziksel ceza”, %7.3'ünün de “çocuklarını korkutmak” ve % 31.8'i de “çocuklarına bağırarak veya yüksek

sesle azarlamak” şeklinde yanıtladıkları saptanmıştır (bkz. Lök vs.d., 2016: 156)

Hiç kuşkusuz çocukların kişilik yapılarının şekillendiği temel kurumların başında aile gelmektedir. Bir anlamda çocukların nasıl bir kişilik yapısına sahip olduğu/olacağı önemli ölçüde onların nasıl bir aile ortamında yetiştikleri sorusunun yanıtıyla ilişkilidir. Şiddetin, ihmalin, istismarın, kavganın, sert tartışmaların yaşandığı, güven ve huzur duygusu vermeyen bir aile ortamında yetişen/büyüyen çocukların sağlıklı olarak yetişmeleri imkansız olmasa dahi son derece güçtür. Bu nedenle gerilim ve çatışmaların yoğun olarak yaşandığı ailelerde, çocukların kaygı, korku ve stres düzeylerinin yüksek olması muhtemeldir. Aynı zamanda bu ortamlarda şiddete eğilimli çocukların yetişmesi daha kolay olmaktadır.

Çocukluk döneminde gerçekleşen travmaların önemli bir kısmı da, aile içinde yaşanan çatışmalar veya aile içinde çocuğa yönelik gerçekleşen kötü muamele ve istismarlardan kaynaklanmaktadır. Çocuğun en güvenli ortam olarak düşünülen aile ortamında ebeveynleri tarafından kötü muamele görmeleri sonucunda, aile güvenli ve korunaklı bir ortamdan çıkıp çocuklar için tehlikeli ve korkulu bir ortama dönüşebilmektedir. Bilinçli veya bilinçsiz olarak ailede çocuğun disiplinize edilmesinde şiddete başvurulması çocuğun ruhsal ve kişilik yapısının ciddi anlamda olumsuz etkilenmesine ve sağlıksız bireyler olarak yetişmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle yetişkin bireylerdeki travma ve suç ve anti sosyal eğilimler, onların doğdukları, yetiştikleri ve sosyalleştikleri çocukluk dönemindeki aile yapısında aranmalıdır.

Çocuklar aile ortamlarında duygusal/psikolojik, cinsel, ekonomik ve fiziksel şiddete maruz kalabilmektedirler. Çocuklar ailede maruz kaldıkları şiddet nedeniyle; korku, üzüntü, kızgınlık, utanç, hayal kırıklığı, öfke, agresiflik ve umutsuzluk gibi duygu durumlarında ciddi sorunlar yaşayabilmekte ve bu sorunlar çocuğun özgüvenini, yaşama arzusunu, eğitim başarı düzeyini, arkadaş edinme ve sosyal etkinliklere katılma çabalarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Konuya ilişkin yapılmış araştırmalar şiddet gören veya şiddete maruz kalan çocuklarda, korku, güçsüzlük, üzüntü, depresyon, sosyal aktivitelerden izole olma, eğitim başarısının düşmesi, aile ve sosyal ilişkilerden uzaklaşma/kaçınma, kızgınlık ve saldırgan davranış sergileme gibi eğilimler saptanmıştır (bkz. Özgentürk v.d. 2012: 65)

2. Aile İçinde Şiddete Maruz Kalmanın Travmatik Sonuçları

Aile içi şiddetin çocuklar üzerinde çok ciddi olumsuz sonuçları vardır: Bilişsel yeteneğın ve eğitim başarısının azalması, düşük bağışıklama, travma sonrası stres, depresyon, saldırganlık gibi psikolojik ve bazı fiziksel sağıık sorunlarına neden olabilmektedir. Şiddete maruz kalmanın sonuçları şiddetli ve uzun süreli olabilmektedir (bkz. Latzman, 2017: 220).

Çocukluk dönemlerinde şiddete maruz kalma ciddi bir travma nedeni oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile çocuklara yönelik aile içinde gerçekleşen şiddetin yarattığı en olumsuz sonuçlardan biri travmadır. Travma, bireylerin vücut bütünlüğünü, ruhsal yapısını ve gündelik sosyal yaşamını olumsuz etkileyen, tehdit eden gelişmeler karşısında bireyin duygusal ve zihinsel olarak üstesinden gelmede zorlandığı olaylar, deneyimler veya durumlardır. Özellikle 0-6 yaş arasında yaşanan travmalar insan yaşamında önemli etkiler yarattığı belirtilmektedir. Çocukluk dönemindeki kadar olmasa bile ergenlik döneminde yaşanan travmatik olaylar da bireyin yaşamı üzerinde son derece olumsuz etkiler bırakmaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan travmatik gelişmelerin çocukluk dönemindekilerden farkı, ergenlik dönemindeki hatırlanabilme özelliğı taşımasıdır (Öz, 2017: 22).

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) günümüzde yaşanan çatışmalarda, çatışma deneyimini yaşamış veya tanıklık etmiş bireylerde, çocuklarda yaygın olarak görülebilen bir davranış problemidir. Travma en çok göğüs, mide baş ağrıları gibi fiziksel ve öfke, korku, panik, endişe, ajitasyon gibi psikodavranışsal belirtiler şeklinde kendini ortaya koymaktadır. TSSB tanısı, söz konusu belirtilerin en az 1 aya kadar devam etmesi durumunda

konulur. Belirtilerin 1- 3 ay arası devam etmesi akut posttravmatik stres bozukluğu, 3 aydan fazla devam etmesi ise kronik post travmatik stres bozukluğu olarak ifade edilmektedir (Çınar,2015:159-160).

Travmatize olma, öncelikle güven duygusunun tahrip eder. Dünyaya karşı güvensizlik duygusunu yaşayan bireyde öfke, güvensizlik, geri çekilme ve hayal kırıklığını yaşama gibi durumlar yaşanabilmektedir. Bu nedenle travma öyküsü olan bireyler, dünyayı güvenli, anlamlı ve düzenli bir yer olarak görmeme eğilimine sahip olmaktadır. Suç olayının bu duygu durumu ile ilişkili olarak geliştiği belirtilmektedir (bkz.Güleç v.d, 2012:124).

Çünkü geçmişte yaşanmış olan travmalar, bireyin problem çözme becerilerini olumsuz etkilemektedir. Travmatik öyküsü olan bireyin problem çözme becerisi veya problemi algılama düzeyi/algısı normal insandan farklı olabilmektedir. Travmalı bireyin, karşılaştığı sorunu soğukkanlı, karşıdakine empatili ve şiddet dışı çözüm arayış yeteneği daha zayıftır. Yaşadıklarından hareketle öfkeli, saldırgan, güvensiz ve şiddet eğilimi sergileme ihtimali daha yüksektir. Aynı şekilde benlik ve kişilik gelişimi kırılmalı bir hatta geliştiği için sergilenen davranışların da her zaman sağlıklı olması beklenemez. Bu duygusal ve davranışsal özellikler bireyde şiddet davranışını veya eğilimini tetikleyebilmektedir.

3. Aile Ve Suç/Şiddet

Bireyin şiddet eğiliminin anlaşılmasında, bireysel geçmiş yaşantısı önemli ayırt edici bir öğe olarak öne çıkmaktadır. Çünkü bireysel davranışlar önemli ölçüde, geçmiş deneyimler veya sosyalleşme biçimlerinin olduğu aile yapısında şekillenmektedir. Kriminolojik literatüre bakıldığında suç ve şiddet çözümlenmelerinde ele alınan faktörlerin başında aile kurumunun geldiği gözlemlenmektedir. Konuya ilişkin çok sayıda araştırma, aile yapısı ile şiddet arasında çok yakın bir ilişkinin varlığını gözler önüne sermektedir. Suç ve şiddet ilişkisine odaklanan araştırmacıların neredeyse tamamı suçluların, suçlu olmayanlardan özellikle aile yapıları açısından

farklılaştıklarını ortaya koymaktadır. Konuya ilişkin araştırmalar genelde suçluların ailelerinin özellikle soğuk, çatışmacı, sert, ilgisiz, bağıllık düzeyi düşük ve suçlu bireylerden oluştuğu yönünde bulgular saptadıkları görülmektedir (bkz. Kızmaz, 2006). Şiddet ve suç eğilimi sergileyen bireylerin, aile yapılarına ilişkin belirtilen unsurların çoğu, çocuğun aile içinde maruz kaldığı şiddet davranışının sonuçları olarak dikkat çekmektedir.

Suç ve şiddet eğiliminin kazanılmasında en riskli dönem hiç kuşkusuz, çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminde deneyimlenen yaşam biçiminin ve özellikle de aile içindeki yaşam tarzının; yaşam kalitesini, aile içi ve çocuklara yönelik ilişki biçimini, çocuğun uyumcu veya suçlu eğilimlere sahip olup olmasında etkili olmaktadır. Benzer biçimde yetişkinlik dönemindeki suçluluk, çocukluk dönemindeki antisosyal yapının bir devamı olarak da görülebilir. Robins (1979) yetişkin döneminde sergilenen antisosyal davranışına, çocukluk antisosyal davranışının yol açtığını ileri sürerek, antisosyal kişiliğin kökeninin çocukluk döneminde aranması gerektiğini ileri sürmektedir.

Moffitt (1993), Gottfredson ve Hirschi (1990), bireylerin suçluluğun uzun süreli devam etmesinin temelinde “düşük benlik denetimini” görmektedir. Gottfredson ve Hirschi, “düşük benlik denetimi” nin nedeninin, ilk çocukluk döneminde yaşanan zayıf veya yetersiz sosyalleşme biçiminde aranması gerektiğini ileri sürmektedirler. Aile içinde şiddete maruz kalan çocuklarda, güçlü bir benlik denetiminin oluşması güç görünmektedir.

Bilindiği gibi bireylerin benliksel gelişimleri önemli ölçüde, çocukluk dönemlerinde gerçekleşmekte ve dolayısıyla benlik gelişiminde belirleyici en etkili unsurların başında aile gelmektedir. Onlar, düşük benlik denetiminin, yaşamın ilk dönemlerinde geliştiğini, yaşam boyunca görece statik bir nitelik sergilediğini ve yüksek bir olasılıkla suçluluğa yol açtığını ileri sürmektedirler. Aile içi şiddetin varlığı veya çocuğa yönelik gerçekleşen şiddet, çocuğun benlik denetiminin düşük düzeyde olmasında son derece etkili olduğu düşünülmektedir. Çocuğa

yöneltilmiş şiddet; çocuğun aşağılanması, hakir duruma düşmesi, kendine karşı olan saygısını yok etmesi, kendinden nefret etmesi ve düşmanca duygular beslemesi gibi benlik oluşumu üzerinde etkili olabilecek sorunlar yaratmaktadır.

Gottfredson ve Hirschi (1990), güçlü bir benlik denetiminin oluşumunda ebeveynsel bağlılığın önemini vurgulamaktadır. Onlara göre, çocukluk döneminde gelişen “ebeveynsel bağlılık” yüksek düzeyde bir gözetim/denetimi de beraberinde getirmektedir. Bu gözetim de bireyde, güçlü bir benlik denetiminin oluşmasına yol açmaktadır. Düşük bir benlik denetimine sahip olanlar, yüksek bir benlik denetimine sahip olanlara göre daha çok suç işleme eğilimini göstermektedir. Çocuklara yönelik gerçekleşen şiddet de, ebeveynsel bağlılığı zayıflatmakta ve bireyin kriminal eğilimli olmasında etkili olmaktadır.

McCord (1979) da, bireyin çocukluktan sonraki dönemlerde sergilediği şiddet davranışlarının % 36’sının, çocukluk dönemindeki; ebeveyn denetiminin yetersizliği, annelerin çocuklarına karşı duydukları güven eksikliği, ebeveynler arasında yaşanan çatışma, kavga veya aile içinde yaşanan şiddet, çocuklara yöneltilen şiddet gibi öngörücü faktörler sayesinde açıklanabileceğini belirtmektedir.

4. Çocuğa Yönelik Gerçekleşen Aile İçi Şiddet Ve Suç

Aile içinde çocuklara yönelik gerçekleştirilen fiziksel şiddetin; yaralamalar, sakatlıklar, kırıklıklar, organ hasarları gibi fiziksel sonuçların yanı sıra çocuklarda ciddi anlamda depresyon, kaygı bozukluğu, sosyal uyumsuzluk, içe kapanma veya agresifleşme gibi psikolojik sorunların gelişmesinde etkili olabilmektedir. Bu psikolojik sorunlar da çocukların okul başarısını ve bilişsel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (bkz. Lök v.d., 2016: 158). Yapılan araştırmalarda, aile içi şiddete maruz kalan çocuklarda ortaya çıkması muhtemel davranış problemleri olarak şunlar belirtilmektedir:

- ✓ sosyal sosyal uyum sorunları,
- ✓ anti-sosyal davranışlar,

- ✓ okul devamlılığında azalma,
- ✓ dikkat azlığı,
- ✓ okul/akademik başarısında düşüklük,
- ✓ düşük benlik saygısı,
- ✓ güvensizlik,
- ✓ okula gitmeye karşı ilgisizlik ve korku duyma,
- ✓ yeme bozuklukları,
- ✓ sağlık problemleri,
- ✓ madde bağımlılığı,
- ✓ intihar eğilimi,
- ✓ tedirginlik ve huzursuzluk,
- ✓ depresyon,
- ✓ yanlış cinsel tercihler,
- ✓ kendine zarar verme
- ✓ başkalarına şiddet eğilimi sergileme ve
- ✓ suç işleme (bkz. Lök v.d, 2016: 158).

Küçük yaşlardan itibaren aile içinde şiddet gören veya şiddete maruz kalan çocukların anne-babalarına bağlanma, sevgi besleme, çekinme ve anlayış sergileme biçimlerinde sorun çıkma olasılığı muhtemeldir. Bireylerin ebeveynlere bağlılık duygusunda oluşabilecek her hangi bir sorun, ebeveyn otoritesini ve beklentisini boşa düşürecek eylemlere girme olasılığını arttırmaktadır.

İngiltere’de aile içi şiddet konusunda yapılan bir çalışmaya göre, aile içi şiddete tanık olan çocukların % 52’si davranış problemleri, %39 ’u okula uyum problemleri göstermiş, % 25’i istismar edici davranışlar sergilemişlerdir (bkz. Kahraman ve Çokamay, 2016:328). Polat (2007), şiddet davranışına başvurulduğu ailelerde veya ev koşullarında büyüyen çocukların, madde kullanmalar, intihar eğilimliliği ve evden kaçma davranışlarını sergileme açısından risk teşkil ettiğini belirtmektedir.

Yapılan çok sayıda araştırma, çocuğun aile içinde şiddet görmesiyle sonraki yıllarda kendi ailesine şiddet uygulaması arasında ya da şiddet mağduru olması arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu yönünde bulgular saptamışlardır. Örneğin, White ve

Widow'un (2003) yaptığı ve yirmi yıl süren araştırma, çocukken aile içi şiddete şahit olanlar veya şiddet görenler ile hiç şiddet görmeyenlerin sonraki yıllarda kendi ailelerine şiddet uygulama oranları arasındaki farkı %12 olarak saptamıştır. Bu fark hiç te küçümsenmeyecek bir düzeyde görmek gerekmektedir (Özgentürk v.d., 2012: 74). McCue (2008) de, aile içi şiddete tanıklık eden çocukların sadece % 30'unun genç veya yetişkinlik döneminde şiddet eylemleri sergilediklerini belirtmektedir. Hiç kuşkusuz, toplumsal şiddetin yaklaşık olarak 1/3'inin aile içinde gerçekleşen şiddete bağlı olarak ortaya çıkması son derece dikkat çekicidir.

Çocuğun ailede şiddete maruz kalması ile sonraki dönemlerde şiddete başvurması arasındaki ilişkiyi ortaya koyan önemli bir çalışmanın sonuçları da şu şekildedir: İstismara uğrayan bir aile geçmişinden gelen çocukların yetişkinliklerinde % 30'u şiddet uygularken, böyle bir geçmişe sahip olmayan bireylerde bu risk sadece % 2-4 arasında gerçekleştiği saptanmıştır (dosyalar.hurriyet.com.tr./aileci/ailecisisiddet12.asp).

Ebevyenlerin şiddetine maruz kalan çocukların kendi partnerlerine şiddet uygulama riski yükselmektedir. Örneğin, Kaufman ve Zigler tarafından yapılan bir çalışmada, şiddete uğrayan çocukların, çocukluk döneminde diğer çocuklara şiddet davranış sergileme oranı % 2'den % 30'a kadar yükseldiğini, ancak yetişkinlikte bu çocukların % 70'inin saldırgan eylemler sergilemediklerini belirtmektedirler (bkz, Ayan, 2010). Tol ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları çalışmada, eş şiddetine maruz kalan annelerin çocuklarının da şiddete tanıklık etmeleri nedeniyle şiddete maruz kalmayan çocuklara kıyasla daha çok düşük benlik saygısı, anksiyete, depresyon ve davranış sorunlarına sahip olduklarını saptamışlardır (bkz.Lök v.d., 2016:159-160). Vahip ve Doğanavşargil (2006), çocuklukta fiziksel şiddet öyküsüne sahip olma ile gelecekte kendi çocuğuna kötü muamelede bulunma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedirler (Bkz. Lök v.d., 2016: 158).

Çocuklara yönelik gerçekleşen şiddet aynı zamanda gelecekteki şiddetin de öngörücüsüdür. Bu husus iki açıdan açıklanabilir.

Birinci açıklama, şiddetin aile içinde öğrenildiği üzerine temellenmektedir. Aile içinde şiddet davranışına maruz kalan çocuklar aynı şekilde sorunların çözümünde veya kişilerarası ilişki biçiminde şiddet eğilimini sergileyebilmektedir. Burada şiddet öğrenilen bir davranış olarak görülmektedir. Bu nedenle toplumda şiddetin yaygın varlığı, aile içerisinde çocukluklara yönelik gerçekleşen şiddetten bağımsız değildir. İkinci açıklama ise, şiddetin çocuğun ruhsal yapısını olumsuz etkileyerek şiddet eğilimini kazandırdığı öncülüne yaslanmaktadır. Burada şiddetin travmatik etkisi, kişilik gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi ve benliğe ilişkin gelişen sorunlar öne çıkmaktadır. Çocukluk ilk döneminde çocuğu hedef alan şiddet, çocuğun ebeveynlere olan bağlılığının ve uyumunun niteliğini etkileyerek anti-sosyal ve şiddet eğilimli olmasında etkili olmaktadır.

Aile içi şiddete maruz kalan çocuklar, aynı şekilde şiddeti bir sorun çözme biçimi olarak öğrenmekte ve kendileri de sonraki dönemlerde sorunların çözümü olarak şiddete başvurumaktadırlar. Burada şiddetin önemli bir sonucu, şiddetin gelecek nesillere taşınması/aktarılmasının sağlanmış olmasıdır. Burada çocukların şiddet eğilimi kazanmasına katkıda bulunmuş olmaktadır. Çocuk sosyal davranış modellerini, yaşadığı ailede ve çevrede tanıklık ettiği, sosyal etkileşim içerisine girdiği bireylerden öğrenmektedir. Diğer bir ifade ile çocuğun geliştirdiği davranış biçimleri önemli ölçüde, ailede veya çevrede gözlemlendiği ve öğrendiği davranışlardır. Bu nedenle özellikle aile içinde şiddeti gözlemleyen ve şiddete maruz kalan çocuğun şiddetle ilgili davranışlar geliştirmesi, onun şiddetin diğer insanları kontrol etmede kullanışlı bir araç veya sorun çözmede etkili bir enstrüman olduğunu öğrenmesi ile ilişkilidir.

Hiç kuşkusuz çocukların ailede maruz kaldıkları şiddetten etkilenme düzeyleri bazı faktörlere bağlı olarak değişkenlik arz etmektedir. Bu faktörler; çocuğun yaşı, çocuğun yer aldığı çevrenin yapısı (komşuluk ilişkileri gibi), ailenin çocuğun yaşamındaki desteği, geçmiş dönemde şiddetin varlığı (Ayan, 2001) olarak belirtilebilir.

5. Sonuç

Çocuğun sağlıklı gelişimi önemli ölçüde yetiştiği aile ortamı ile ilişkilidir. Çocuğun; sıklıkla tartışmanın, kavganın, çatışmanın gerçekleştiği ailede sağlıklı bir ruhsal yapı edinmesi oldukça zordur. Aile içi şiddetin ve çocuğa yönelik şiddetin gerçekleştiği ailelerde çocukta ortaya çıkması muhtemel çok sayıda davranışsal problemler söz konusu olabilmektedir. Şiddete maruz kalan çocuklarda ortaya çıkması muhtemel riskler şu şekilde belirtilebilir:

1. Düşük özsaygı, çekingenlik ve güvensizlik,
2. Akademik başarısızlık,
3. Yoğun nefret ve öfke duygularını beslemeleri,
4. Aşırı saldırgan veya aşırı içe kapanık kişilikler oluşturması,
5. Gelecek ile ilgili beklenti, umut düzeylerinin düşük olması,
6. Antisosyal davranış sergileme,
7. Anksiyete, depresyon ve posttravmatik stres bozukluğu,
8. Konuşma bozukluklarına sahip olma (konuşma geriliği, kekeme gibi),
9. Fiziksel, duygusal, sosyal gelişme geriliği,
10. Psikosomatik sorunlar (baş ve karın ağrıları gibi) ve
11. İntihar eğilimliği
12. Suç ve şiddet eğilimi

Yukarıda belirtilen faktörlerden iki veya üç tanesi hariç diğer tüm unsurlar suç ve şiddet davranışının gelişimi ile ilişkilidir.

Aile içinde şiddetin varlığı, aynı şekilde şiddetin gelecek nesillere aktarım işlevini de görmektedir. Bir sorun çözme biçimi olarak aile içinde gerçekleşen şiddet, şiddetin normal ve meşru bir davranış biçimi olarak öğrenilmesini sağlayarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Aile içi şiddete maruz kalan çocuk ta, şiddeti öğrenerek, ergen ve yetişkinlikte şiddeti bir sorun çözme biçimi olarak uygulamaktadır. Bu nedenle toplumun tüm katmanlarında yaşanan şiddetle etkili mücadele edebilmek için şiddet için kuluçka görevini gören

ailede var olan şiddet diğerk bir ifade ile çocuklara yönelik gerçekteşen şiddet ile mücadele edilmesi gerekmektedir.

Özellikle kendi eşlerine ve çocuklarına şiddet uygulayan erkeklerin önemli bir oranı, çocukluk döneminde ebeveyn şiddetine maruz kalmış veya tanıklık etmiş bireyler olduğu çok sayıda araştırma tarafından saptanmıştır. Çocuklar şiddete maruz kaldıklarında veya tanıklık ettiklerinde şiddetin bir sorun çözme, insanları kontrol etme veya aile içi ilişkilerinin doğal bir parçası olduğunu düşünmektedirler. Bu deneyimi yaşayanlar aynı şekilde toplumsal yaşamda karşılaştıkları güçlükleri veya sahip olmak isteyecekleri hedefleri şiddet uygulayarak elde etmeye çalışma eğilimi gösterirler. Bu nedenle, toplumsal şiddet, eş şiddet ve cinayetleri ile de mücadele etmenin en etkin yolu, çocuklara yönelik şiddetle mücadele etmek ve bu kısır döngüyü kırmaktır. Diğerk bir ifade ile şiddetin nesilden nesile aktarılmasının önlenmesi için aile içi şiddetin sonlandırılması veya azaltılması gerekmektedir.

Güvenli bir dünya gereksinimi, güvenli bir aile ortamının oluşturulmasından geçmektedir. Güvensiz, korku, şiddet ve çatışmalı bir ortamdan gelen bireyler dünyaya adeta şiddet kusar. Bu nedenle ailede ebeveynler için şiddet bir sorun çözme stratejisi olmaktan çıkarılmalıdır. Sözel beceri yeteneği güçlü, sorun çözme kabiliyeti gelişkin, öz saygı ve denetim düzeyi yüksek bireyler, şiddete maruziyetin olmadığı aileden daha çok gelmektedir. Sonuç olarak şiddet eğilimine sahip olan ve şiddete maruz kalan tüm bireylere yönelik destek programları, sorun çözme yeteneği, sosyal iletişim becerileri kazandırılması gerekmektedir. Şiddet uygulayanlara yönelik hukuksal yaptırımların yanı sıra öfke denetimi eğitimlerinin verilmesi ve şiddete maruz kalan çocuklara yönelik terapi ve iyileştirici programların yürütülmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Ayan, Sezer. (2010). Aile ve Şiddet: Aile içinde Çocuğa yönelik Şiddet, Ankara: Ütopya Yay.

Çınar, Alper M. (2015). “Savaş Alanında Psikiyatri: Askerler ve Ruhsal Travm” Barış Kitabı içinde Editörler Ayşe Devrim Başterzi A. Tamer Aker), Türkiye Psikiyatri Derneği Yay.

Gottfredson, Michael, R. ve Travis, Hirschi. (1990). A General Theory of Crime. Stanford, CA: Stanford Univ. Press

Güleç, Hüseyin, Mürüvvet, Topaloğlu, Demet, Ünsal, & Merih Altıntaş (2012). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar -Current Approaches in Psychiatry, 4(1), 112-137.

Kahraman, Melis Sedef, ve Gökçe, Çokamay. (2016). “Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar -Current Approaches in Psychiatry, 8(4). 321-336

Kızmaz, Zahir (2006). Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular, Orion yay.

Latzman, (2017), “Children's exposure to intimate partner violence: A systematic review of measurement strategies”.

Lök, Neslihan, Ceyda, Başoğlu, & Selma, Öncel. (2016). “Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Psikososyal Desteğin Önemi”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 8(2), 155-161

McCord, Joan (1979), “Some Child-Rearing Antecedents of Criminal Behaviour in Adult Men”, Journal of personality and Social Psychology, 37: 1477-1486

McCue, Magri Laird, (2008). Domestic Violence: Contemporary World Issues, California: ABC Clio.

Moffitt, Terrie E. (1993). “Adolescence-Limited and Life Course - Persistent Antisocial Behavior:A Developmental Taxonomoy”, Psychological Review 100, 674–701.

Öz, İklim.(2017). *Travma Çağı: Geçmişin Gölgesinden Kurtulmak*, Martı Yay. İstanbul

Özgentürk, İlyas, & Vedat Karğın ve Halil Baltacı. (2012). “Aile İçi Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 14 (4), 55-77.

Polat, Oğuz. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1*, Ankara: Seçkin Yay.

Robins, Lee (1979), “*Sturdy Childhood Predictors of Adult Antisocial Behavior: Replications From Longitudinal Studies*”, İç. Stress and Mental Disorder, (Ed. J. E. Barrett, R. M. Rose ve G.L. Klerman), s. 219-235, New York: Raven Press.

Wietse A. Tol, Ria Reis, & Dessy Susanty (2010). “Communal Violence And Child Psychosocial Well-Being: Qualitative Findings From Poso, Indonesia” *Transcult Psychiatry*. 47(1), 112-135.

WHO (2002) World Report on Violence and Health, Summary. Geneva, World Health Organization.

ISBN : 978-975-2489-11-0

AİLE EKSENLİ ŞİDDETEN SOSYAL TRAVMALARA
